M. Juniani Justini

EX

TROGI POMPEII

Historiis Externis

LIBRI XLIIII.

Omnia quàm diligentissimè ex variorum Exemplarium Collatione Recensita & Castigata.



Collegii Insignia Etonensis.

LONDINI,

Excudebat *E. Horton* impensis *W. Whitwood*, in vico vulgò vocato *Duck-Lane*; Anno æræ Christianæ, 1686.

UMI

Lectori Candido.

En tibi, Lector benevole, Trogi Pompeii *Hiſtoriam quam regnante Antonino Imperatore (ſi* Voſſio *credamus)* Juſtinus *ſummariè contraxit, & in Lucem edidit, excuſam damus. Hiſtoriam, quam propter Antiquitatem venerantur Doctiſſimi, propter Veritatem colunt (in multis) propter Brevitatem amant.*

Hiſtoriam verò quam Typographorum incuriâ aut inſcitiâ multis in Locis antehæc & nuperrimè mutilatam, atq; obſcuram invenimus. Hanc itaque Tenebris ſuis mendiſque plurimis liberare, (quantum in nobis fuit) ſummâ cum Cura ac diligentia curavimus, ordine & methodo ſubſequentibus cooptatis.

I. Juſtini contextus M. S. S. codicibus collatus & caſtigatus, ac in capita verſiculóſque ſeu ſectiunculas, diviſus.

II. *Variantes Lectiones in margine positæ.*

III. *Chronologicæ excerptiones margini quoque affixæ.*

IV. *Notæ selectissimæ variorum* Vossii, Thysii, Bongarsii &c. *cuicunque paginæ subjectæ.*

Et nunc Justinum veterem Editione Londinensi novissima lucidiorem & luculentiorem factum eruditis omnibus, studiosæ præsertim Juventuti, tanquam optimum Historiæ antiquæ Compendium & Manuale gratum fore speramus. Operam nostram, Lector, æqui bonique consule, & vale.

R. H.

DE

DE

JUSTINO,

Ex Gerardi Joan. Vossii v. CL. Lib. 1. de Hist. Lat.

JUSTINI, qui Trogi Epitomen fecit, nec nomen, nec ætas, dubitatione caret. In *Ant. Arnoldi* libro nominabatur *Justinus Frontinus*: At in codice bibliothecæ Mediceæ dicitur *M. Junianus Justinus*. Atque hoc verius censeo, ob libri ejus antiquitatem: cujus argumentum non leve est, quòd literis Longobardicis scriptus sit. Quòd verò ad ætatem, *Trogi* ejus, cujus Epitomen scripsit, filium fuisse tradit *Gualterus Burlei* Anglicus lib. de vitâ Philosophorum, qui anno CIↃ CCCC LXXII editus ab *Arnoldo Tefforнen.* Sed hoc seculo illi condonemus, quo vixit. At eruditissimos etiam viros video esse, qui suspicentur vixisse, postquam imperium translatum fuit Constantinopolin: idq; ob verba illa lib. VIII. [Græciam etiam NUNC & viribus & dignitate, orbis terrarum principem.] Sed NUNC istic non signat tempus, quo Justinus scribit, sed de quo scribit; Quomodo idem paulo post ait: [Et hæc potissimùm facere Thebanos, Lacedæmoniosque, antea inter se imperij, nunc Græciæ imperantis æmulos.] Ubi Nunc itidem valet, Hoc tempore, quod exponimus. Planè verò vixisse arbitror sub *Antonino Pio*, atque huic epi-

tomen suam dicasse. Id colligo ex verbis istis præfationis, [Quod ad te, imperator Antonine, non tam cognoscendi, quam emendandi causâ, transmisi.] Ita enim habent editiones antiquæ, quæ quin MS S. fidem secutæ fuerint, nullus dubito. Sed objiciunt, in optimis libris legi: [Quod at te non tam cognoscendi magis, quàm emendandi causâ, transmisi.] Quam MS S lectionem etiam Bongarsius retinuit. Sed nihil manifestius, quam non ita scripsisse Justinum. Nec enim TAM & MAGIS satis conveniunt. Quid ergo? num dicemus MAGIS, tanquam superfluum, tolli oportere? Atqui non videtur de nihilo esse, quod in optimis libris legitur. Quare puto, scriptum primò fuisse, [Quod, Antonine Imp. non cognoscendi magis, quàm emendandi causâ transmisi.] Nempe ex [Antonine Imp.] fecere, [Ad te non] Ac quia sic NON geminabatur, librarii hunc errorem existimantes, alterum omisero. Et sane Justinum hunc sub Antonino vixisse, ante seculum *Philippus Bergomas*, ac *Joan. Adventinus* tradidere: imò idem jam ante annos trecentos in Chronico suo scripsit *Martinus Polonus*: sed quod idem *Justinum* hunc cum *Justino martyre* confudit, fœdus error est, cùm hic, qui epitomen scripsit, in iis, quæ lib. VI. & XXX. de *Mose*, *Josepho*, *Israelitis*, tradit, planè Scripturis adversetur: unde liquet, hominem fuisse Gentilem: apertéque inter eos ab *Orosio* numeratur: Ut de eo nihil dicam, quòd beatus Martyr nihil Latinè scripsisse videtur: item quòd *Eusebius*, *Hieronymus*, *Photius*, nusquam historicam hanc Epitomen inter martyris illius scripta reponunt. Nec tamen ea ignota fuit. B. *Hieronymo*, qui illius meminit procemio in *Danielem*: Uti quoque *Augustinus* facit lib. IV. de Civit. Dei cap. VI. & *Orosius* lib. I. cap. VIII. & X. qui & *Justinum* passim exscribit. Post quos ejusdem men-

tionem

tionem fecere, *Isidorus*, *Jornandes*, alii. Etiam quæ * *Lapus Ferrariensis* Abbas epist. XX. ad *Altuinum* ex *Trogo Pompeio* citat de iis quæ Mithridatis excellentiam portenderint apud *Justinum*, ad verbum ex *Justini* lib. XXXVII. Sed apud *Lapum* nunc paulò comptiùs leguntur, ut in Justino debeant emendari. Est Justinus scriptor tersus & elegans, ut de eo scribit *Raimundus Lulus* lib. VIII. de orat. cap. IV. Quàm turpiter autem in rebus Judaicis aberrârit, ostendit *Benedictus Pererius* in *Danielem* cap. XL. M. Sus exstat in bibliothecâ publicâ Academiæ Cantabrigiensis, & Oxonii in collegio Corporis Christi.

* Al. *Lupus*, ut *Faber* optime testatur. Fuit enim (ait *Faber*) *Lupus* iste Abbas *Ferraria* in Diocæsi *Senonensi*, cui hodiè nomen est, *Ferriere*. Floruit sub *Carolo Calvo*.

PRÆFATIO

PRÆFATIO
JUSTINI.

QUum multi (a) *ex Romanis, etiam Consularis dignitatis viri, res Romanas Græco peregrinoque sermone* * *in historiam contulissent: sive æmulatione gloriæ, sive varietate & novitate operis* † *delectatus, vir priscæ eloquentiæ* (b), Trogus Pompeius, *Græcas, & totius orbis historias Latino sermone composuit: ut, cum nostra Græce, Græca quoque nostra lingua legi possent; prorsus* (c) * *rem magni & animi, & operis aggressus. Nam cum plerisque auctoribus, singulorum regum vel populorum res gestas scribentibus, opus suum ardui laboris videatur: non* † *minus nobis* Pompeius, Herculea *audacia orbem terrarum aggressus* * *videtur: cujus libris omnium seculorum, regum, nationum, populorumque res gestæ continentur. Et quæ*

* M. S. Historiæ.

† delectati.

* Al. ingenii & corporis.

† Nonne.

* Rectius, videri debet.

(*a*) Ut *C. Julius Senator. A. Albinus. L. Lucullus. M.T. Cicero. Pomp. Atticus. &c.*

(*b*) De ejus genere vide infra. lib. 43. c. 5. Nobis verò constat, Familiam *Trogi Pompeii* è Vocontiis in *Gallia* Narbonensi oriundam. Avus Sertoriano bello à *Cn. Pompeio* Civitate donatus; unde & nomen accepisse videtur. Plerique, ut *D. Augustin D. Hieron. Orosius, Servius, &c.* ejus meminêre.

*historici Græcorum, prout commodum cuique fuit, inter † se gregatim * occupaverunt, omissis quæ sine fructu erant, ea omnia* Pompeius *divisa temporibus, & serie rerum † digesta, composuit. Horum igitur quatuor & quadraginta voluminum (nam totidem edidit) per otium quo in urbe * versabar, cognitione quæque dignissima excerpsi: & omissis his, quæ nec cognoscendi voluptate jucunda, nec exemplo erant necessaria, breve veluti florum corpusculum feci: ut haberent, & qui * Græca didicissent, quo admonerentur; & qui non didicissent, quo instruerentur. Quod † ad te non tam cognoscendi, quam emendandi causa transmisi: simul ut & otii mei cujus &* Cato *reddendam † rationem putat, apud te ratio constaret. Sufficit enim mihi in * hoc tempore judicium tuum;* (d) *apud posteros, cum obtrectationis invidia decesserit, industriæ testimonium habituro.*

† Al. certatim. al. segregati. al. congregati.
* M. S. occupaverint. I. occupaverant.
† I. congesta.
* Sic N. al. versabamur.
† M.S. Græce.
* Ad te Imp. Antonine, non tam, *&c.*
† Al. operam.
* Al. omittunt.

(*c*) Nempe rei magni ingenii & laboris. Hoc de σωματοποιία operis, non de robore corporis accipiendum.

(d) *Pascitur in vivis Livor; post Fata quiescit;*
Tunc suus ex merito quemque tuetur honos.
Mart 5. Epist. 10. hoc est, Etsi præsenti sæculo patrocinio *Justinus* egeret, apud posteros autem, invidiâ decessâ, Industriæ suæ testimonium proculdubio sit habiturus, tanquam rerum Judices æquiores.

JUSTINI

JUSTINI HISTORIARUM, EX TROGO POMPEIO.

LIBER I.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Assyriorum prima Monarchia sub Nino.*
2. *Semiramidis à filio tandem interfectæ imperium.*
3. *Postremus Assyriorum rex Sardanapalus.*
4. *Medorum Monarchia sub Astyage Cyri avo.*
5. *Cyri pueritia, adolescentia, & Harpagi ad Cyrum admonitio, artes & conatus Cyri, &c.*
6. *Sybarem belli comitem Cyrus nobili præmio donat, & Astyagem regno spoliat.*
7. *Crœsum vincit, & Lydos debellat, ac sub jugo astutè retinet. Candaulis tragœdia.*
8. *Bellum Scythicum, in quo initia Cyro felicia, finis autem luctuosissimus.*
9. *Cambyses Cyro succedit, & suomet gladio conficitur. Legitimo hærede Mergide sublato, &c.*
10. *Darius ex equi hinnitu, servuli industriâ fit tertius Persarum Rex, &c.*

CAP. I.

1. PRINCIPIO rerum, gentium, nationumque, imperium penes (*a*) reges Regum Primum Imperium.

(*a*) *Arist.* 4. *polit.* 3. primum maximeq; divinum, Regnum. *Cic.* 3. *de leg.* c. 2. Omnes antiquæ gentes Regibus quondam paruerunt. Vide *Sallust. Catil.* 2. 1. Totum hunc locum transcripit *August.* l. 4. de Civitate Dei.

erat quos ad fastigium * hujus Majestatis non (b) ambitio Popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat. (c) Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri magis, quam proferre mos erat: intra suam cuique patriam regna finiebantur. (d) Primus omnium Ninus, † rex Assyriorum, veterem, & quasi avitum gentibus morem novâ imperii cupiditate mutavit. Hic primus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad resistendum populos terminos usque (e) Libyæ perdomuit. Fuere quidem temporibus * antiquis, † Vexoris Ægypti & Scythiæ rex (f) Tanaus, quorum alter in (g) Pontum, alter usque Ægyptum excessit. Sed longinqua, non finitima bella gerebant, nec imperium sibi sed populis suis gloriam quærebant; contentique victoria, imperio abstinebant. Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis, continuâ possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quæq; victoria instrumentum sequentis esset, totius Orientis populos subegit. Postremum illi † bellum cum * Zoroastre rege (h) Bactrianorum fuit, qui (i) primus dicitur artes magicas invenisse, & mundi principia siderumque motus diligentissimè spectasse. Hoc occiso, & ipse decessit, relicto

*Alii legunt, tantæ.

†Anno Mundi 3141.

* Al. Antiquiores.

† Al. *Vexosis*, al. *Vesosis*, al. *Sesostris*.

† Anno. Mundi 3184.

* At Oxyartis.

(b) Ea est, cum potentia ex vulgi adulatione quæritur.

(c) *Homeri* tempore *Græciæ* populi nullis Legibus utebantur.

(d) *Ninus* primo Babylonicum capessivit imperium, cui postea Assyrium adjunxit. Idem urbem *Ninevem* (ab *Assure Semi* filio conditam) amplifavit, eiq; nomen suum imposuit.

(e) i. e. *Africæ*, nam *Libya* non semel apud Græcos pro *Africa* ponitur.

(f) Quisnam fuit, qui hic *Tanaus* vocatur, non liquet.

(g) *Asiæ* minoris Provincia.

(h) *Asiæ* regio, nunc *Tartaria Zagathea* appellata.

(i) *Zoroastres* Magiæ auctor infamis.

im-

impubere adhuc filio (k) Ninya, & uxore (l) Semiramide. A. M. 3193.

CAP. II. Hæc nec * immaturo ausa tradere imperium, nec ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus † vix parentibus viro, nedum feminæ parituris, simulat se pro uxore Nini, filium; pro femina, puerum. Nam & statura utriq; mediocris, & vox pariter gracilis, & lineamentorum qualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura * velamentis, caput tiara tegit: & ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu & populum vestiri jubet: quem morem vestis, exinde gens universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita, puer esse credita est. Magnas deinde res gessit, quarum amplitudine ubi invidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quemve simulasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit; quod mulier non feminas modo virtute, sed etiam viros anteiret. (m) Hæc Babyloniam condidit, murumque urbi cocto latere circumdedit, * arenæ vice, bitumine interstrato: quæ materia in illis locis passim è terra exæstuat. † Multa & alia præclara hujus reginæ fuere. Siquidem non contenta

* In M. S. additur, puero.
† In M. S. vix patienter uni viro.
* Al. calcamentis.
* Al. harenæ, & calcis vice.
† Al. multa alia.

(k) Aliis alio vocatur nomine, *Ninus*, *Ninius* (à patre) & *Zameis*.

(l) *Semiramin*, non uxorem *Nini* sed filiam fuisse tradit *Conon* apud *Phot.* narr. 11. & de ejus quoq; morte de nostro auctore dissentit. Scribit enim, cum imprudens & ignara cum filio coiisset, recognita eidem nupsisse, & ex eo tempore licitum semper fuisse Persis commisceri matribus. Aliter vero *Justin.* illam, concubitu cum filio petito, ab eodem interfectam tradit. c. 2. l. 1.

(m) Authores de conditore multum differunt. *Strabo* l. 16. princ. *Diod.* 27. *Sol.* c. 56. hoc ipsum affermant. *Herennius Philo* à Babylone, *Beli* fil. conditam, scribit. *Cur.* 5. l. 42. *Belum* conditorem agnoscit *Joseph.* Ant. Jud. 1. 6. *Zonaras* Tom. 1. & *Cedrenus* in hist. comp. *Nimrodum* faciunt, sic Gen. 10. 10.

acquisitos viro regni terminos tueri, (n) Æthiopiam quoque * imperio adjecit. Sed & † Indiæ bellum intulit; quo præter illam & Alexandrum Magnum (o) nemo intravit. Ad postremum, cum concubitum filii petisset, ab eodem interfecta est, * duos & quadraginta annos post Ninum regno potita. Filius ejus † Ninya, contentus elaborato * à parentibus imperio, belli studia deposuit, & veluti sexum cum matre mutasset, raro à viris visus, in feminarum turba consenuit. Posteri quoque ejus, id exemplum sequuti, responsa gentibus per internuntios dabant. Imperium † Assyrii, qui postea Syri dicti sunt, mille trecentis annis tenuere.

* Regno suo adjecit.
† *Indis* al.
* Alii leg. triginta duos annos regnavit *Semira.*
† Al. *Ninus.*
* Alii omittunt.
† Regnaverunt annos 1300.

CAP. III. Postremus apud eos regnavit * Sardanapalus, vir muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod nemini ante eum permissum fuerat) præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbactus, * cum admitti magna ambitione ægre obtinuisset; invenit eum inter scortorum greges purpuram (p) colo nentem, & muliebri habitu, cum mollitia corporis, & oculorum lascivia, omnes feminas anteiret, pensa inter virgines partientem. Quibus visis, indignatus tali feminæ † tantum virorum subjectum, tractantiq; lanam, ferrum & arma * habentes parere; progressus ad socios, quid viderit refert: Negat se ei parere posse, qui se feminam malit esse, quam virum. Fit igitur conjuratio, bellum Sardanapalo infertur: quo ille audito, non ut vir regnum defensurus, sed ut metu mortis mulieres solent, primo latebras circumspicit: mox deinde cum paucis & incompositis, in bellum progreditur. Victus in regiam

* M. S. *Sardanapalus*, alias *Thonosconcoleros* dictus.
† A. M. 4381.
* Alii *Arbacus*—es, et *Arbatus.*
† M. S. *tantorum virorum.*
* Tractantes M. S.

(n) Africæ regio habet ab occidente *Atlantem* montem, ad orientem usq; in *Ægypti* fines porrigitur; à meridie Oceano, à septentrione *Nilo* clauditur.

(o) *Hercul*[illegible]*cchi* victoriæ pro [illegible]lis habendæ.

(p) Colus instrumentum, quod pensa continet, à quo fuso fila ducuntur.

ſe recipit; * ubi extructa incenſaque pyra, & ſe & divitias ſuas (q) in incendium mittit: hoc ſolo imitatus virum. Poſt hunc rex conſtituitur interfector ejus Arbactus, qui præfectus Medorum fuerat. Is imperium ab Aſſyriis ad Medos transfert.

* Et extructâ.

CAP. IV. Poſt multos deinde reges, per ordinem ſucceſſionis, regnum † ad Aſtyagen deſcendit. Hic per (r) * ſomnum vidit ex naturalibus (ſ) † filiæ, quam unicam habebat, vitam enatam, cujus palmite omnis Aſia obumbraretur. Conſulti harioli, ex eadem filia nepotem ei futurum, cujus magnitudo prænuntietur, regniq; ei amiſſionem portendi, reſponderunt. Hoc reſponſo * exterritus, neq; claro viro, neque civi filiam, ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret; ſed ex gente, obſcura tunc temporis, Perſarum † Cambyſi, mediocri viro, in matrimonium * tradit. Ac ne ſic quidem ſomni metu depoſito, gravidam ad ſe filiam arceſſit, ut † ſub avi potiſſimum conſpectu fœtus necaretur. Natus infans datur occidendus Harpago, * regis arcanorum participi. Is veritus, ſi ad filiam mortuo rege veniſſet imperium, quia nullum Aſtyages virilis ſexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quam à patre non potuiſſet, à miniſtro exigeret; (t) paſtori regii pecoris puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore & ipſi paſtori filius natus erat. Ejus igitur uxor, audita regii infantis expoſitione, ſummis precibus rogat, ſibi afferri oſtendi-

† Ann. Mundi 4602.
* Al. ſomnium.
† N. addit pube.
* Al. perterritus.
† Ann. Mundi 4670.
* Sic N. alii legunt tradidit.
† M. S. ſolius avi.
* M. S. Regis amico & arcan. part. al. regis omnium conſiliorum participi.

(q) *Athenæus* 12. 7. Ex *Clitarch. Sardanapalum* ſenio obiiſſe, Syriæ tamen Imperio ſpoliatum dicit.

(r) Somnium propriè vocatur, quod tegit figuris, & velut ambagibus, non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei quæ demonſtratur.

(ſ) *Aſtyagis* filiam *Mandanen* nominat *Herod.* 1. 107. & *Val. Max.* 1. 7. quæ *Ælian. Var.* Hiſt. 12. 42. eſt Μανδάνη inverſo ν.

(t) Nomen fuit Mithridates.

 quæ

que puerum: cujus precibus fatigatus pastor, reversus in silvam, invenit juxta infantem canem feminam, parvulo ubera præbentem, & à feris alitibusque defendentem. Motus & ipse misericordia, qua motam etiam canem viderat, puerum defert ad stabula, eadem cane anxie prosequente. Quem ubi in manus mulier accepit, veluti ad notam † allusit: tantusque in illo vigor, & dulcis quidam blandientis infantis risus apparuit, ut pastorem uxor * multum rogaret, [quo suum partum pro illo exponeret] permitteret [que] sibi, sive fortunæ ipsius, sive spei suæ puerum nutrire. Atque ita permutata sorte parvulorum, hic pro filio pastoris educatur; ille pro nepote regis exponitur. Nutrici (u) † Spacos postea nomen fuit, quia canem Persæ sic vocant.

† Nonnulli interponunt puer.
* Alii legunt ultro.

CAP. V. Puer deinde, * cum inter pastores esset, (x) * Cyri nomen accepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus, cum per lasciviam contumaces flagellis cecidisset, à parentibus puerorum querela est regi delata, indignantibus à servo regio ingenuos homines (y) servilibus verberibus affectos. Ille arcessito puero & interrogato, cum, nihil mutato vultu, *fecisse se ut regem* respondisset; admiratus constantiam, in memoriam somnii responsique revocatur. Atq; ita cum & vultus similitudo, & expositionis tempora, & pastoris confessio convenirent, nepotem agnovit. Et quoniam defunctus sibi somnio videretur, agitato inter pastores regno; animum minacem duntaxat, in illo fregit. Cæterum Harpago

† *Spargos* legunt M. S.
* Addit M. S. *Bod.* imperio usus est C. imperiosum.
† Ann. mundi, 4640.

(u) τὴν γὰρ κύνα καλέουσι σπάκα Μῆδοι. *Herod.*

(x) *Cyrum* Persicâ linguâ *solem* significare, auctores sunt *Ctesias*, *Plut.* in *Artax.* c. 1. &c.

(y) *Accursius* ad *l.* 12. fin. de jure fisci, servilia verbera interpretatur flagella.

amico

amico suo infestus, in ultionem servati nepotis, filium ejus interfecit (*a*) epulandumque patri tradidit. Sed Harpagus ad præsens tempus dissimulato dolore, odium regis in vindictæ occasionem distulit. Interjecto deinde tempore cum adolevisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus, scribit ei, ut † *ablegatus in * Persas ab avo fuerit: ut occidi eum parvulum avus jusserit: ut beneficio suo servatus sit: ut regem offenderit: ut filium amiserit.* † Hortatur, *exercitum paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur*, Medorum transitionem pollicitus. Epistola, quia palam ferri nequibat, regis custodibus omnes aditus obsidentibus, (*b*) * exenterato lepori inseritur, lepusque in Persas Cyro ferendus, fido servo traditur: addita retia, ut sub specie * venatoris dolus lateret.

CAP. VI. Lectis ille epistolis, eadem somnio aggredi jussus est: sed præmonitus, ut quem primum postera die obvium habuisset, socium cœptis assumeret. Igitur antelucano tempore ruri iter ingressus, obvium habuit servum de ergastulo cujusdam Medi, nomine † Sybarem. Hujus requisita origine, ut in Persis genitum audivit, demptis compedibus, assumptoque comite, (*c*) * Persepolim † regreditur. Ibi convocato populo, jubet omnes præsto cum securibus * esse, † & silvam viæ circumdatam excidere. Quod cum strenue * fecissent, eosdem postera die † apparatis epulis invitat: deinde cum alacriores ipso convivio factos videret, * rogat, *si conditio † proponatur, utrius vitæ sortem legant, hesterni laboris, an præsentium epularum: præsentium*, ut ac-

† Al. relegatus.
* Ab avo in Persas.
† Hortatus M. S.
* Al. exintecrato.
* Al. venationis.
† M. S. *Sebarem*, legendum *Sabarem*.
* M. S. *Persipolin.*
† Al. Egreditur. vel ingreditur.
* Sic M. S. N. Col. & C. alii adesse legunt.
† M. S. Et in silvam.
* Al. Effecissent.
† M. S. ad paratas epulas.
* Rogat ut al.
† M. S. ponatur.

(*a*) *Astyages* fertur necatum filium parenti in cœna partim assum, partim elixum, vorandum proposuisse.

(*b*) Ab ἐξεντερίζω, voce ab interioribus ductâ.

(*c*) *Persepolis* in extremis finibus orientis sita fuit, ubi sunt confinia *Carmaniæ*, ad Araxem fluv. hæc fuit olim Metropolis *Persiæ*.

clamavere omnes; ait, *Hesterno similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant*; * *se secutos, hodiernis epulis.* Lætis omnibus, Medis bellum infert. Astyages meriti sui † in Harpago oblitus, summam belli eidem committit: qui exercitum acceptum statim Cyro * per deditionem tradidit, regisque crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur. Quod ubi Astyages audivit, contractis undique auxiliis, ipse in Persas proficiscitur: & repetito alacrius certamine, pugnantibus suis, partem exercitus à tergo ponit; † & tergiversantes ferro agi in hostes jubet: ac denuntiat suis *ni * vincerent, non minus fortes etiam post terga inventuros, quam à frontibus viros: proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit.* Ingens, post necessitatem pugnandi, animus † exercitui ejus accessit. Pulsa itaque cum Persarum acies paulatim cederet; matres & uxores eorum obviam * occurrunt: orant in prælium revertantur: cunctantibus, sublata veste, obscœna corporis ostendunt, rogantes num *in uteros matrum vel uxorum velint refugere.* Hac repressi castigatione, in prælium † redeunt; & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo prælio * Astyages capitur: cui Cyrus nihil aliud quam regnum abstulit: nepotemque in illo magis, quam victorem egit: † eumque maximæ genti (*d*) Hyrcanorum præposuit. Nam in Medos reverti ipse noluit. Hic finis Medorum imperii fuit. Regnaverunt annos CCCL.

CAP. VII. * (*e*) Initio regni, Cyrus Sybarem cœptorum socium, quem juxta nocturnum visum ergastulo liberaverat, † comitemque in omnibus

* M. *S.* si se secuti sint.
† In *Harpagum.*
* Per proditionem.
† Al. in tergiversantes, ferro agi, ut in hostes.
* Al. Vicerint.
† Exercitui, & vis.
* Al. occurrerunt.
† M. S. receperunt.
* Regnavit annos 35.
† M. S. eumque decimum al: ducem. Medi regnârunt annos 350.
* Al. in initio.
† Al. Comitemq; cœptorum.

(*d*) *Hyrcani* populi regni Parthici, & *Strabone* teste, usque ad *Oxi* fluminis ostium pertinebant. *Thys.*

(*e*) Nemo non (eorum qui temporum rationes disputarunt) *Cyri* annum primum in primum Olympiad. 55. confert.

rebus

rebus habuerat, Persis præposuit, sororemque suam ei in matrimonium dedit. Sed civitates quæ Medorum tributariæ fuerant, mutato imperio, etiam conditionem suam mutatam arbitrantes, à Cyro defecerunt: quæ res multorum bellorum Cyro causa & origo fuit. Domitis demum plerisque, cum adversus Babylonios bellum gereret, (f) Babyloniis (g) rex Lydorum Crœsus, cujus opes & divitiæ insignes ea tempestate erant, in auxilium venit,* victusque † ac de se sollicitus in regnum refugit. Cyrus quoque post victoriam, compositis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris prælii * perculsum jam Crœsi exercitum nullo negotio fundit: †Crœsus ipse capitur. Sed quanto bellum minoris periculi, tanto & mitior victoria fuit. Crœso & vita, & patrimonii partes, & urbs (h) * Barce † concessa sunt: in qua etsi non regiam vitam, proximam tamen majestati regiæ degeret. Hæc clementia non minus victori quam victo utilis fuit. Quippe ex universa Græcia, cognito quod illatum Crœso bellum esset, auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluebant. Tantus Crœsi amor apud omnes urbes erat: † ut passurus grave bellum ejus gratiâ fuerit, si quid in Crœsum crudelius consuluisset. Interjecto deinde tempore, occupato in aliis bellis Cyro, Lydi rebellavere: quibus iterum victis, arma & equi adempti, jussique cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercere. Et sic gens industria quondam potens, & manu strenua, effeminata mollitie luxuriaque, virtutem pristinam perdidit; & quos ante Cyrum invictos bella præstiterant, in

* Al. victis.
† Alii legunt jam.
* Al. percussum.
† A. M. 4653. Olym. 58.
* B. Legit *Barazon*, alii leg. *Baragon* cessa.
† Al. concessæ.
† Passurusq; fuit.

(f) Regnabat tum *Babylone*, is quem nostri *Balthasarem*, Græci Labyrinthum vocaverunt, *Herodotus* Labynetun.

(g) Omnes plerumq; tradunt, jam tum temporis *Crœsum* à *Cyro* victum, captumq; fuisse, cum *Babyloniis* bellum inferret.

(h) Non planè constat quænam urbs hæc fuit.

luxuriam

luxuriam lapsos otium ac desidia superavit. Fuere Lydis multi ante Crœsum reges, variis casibus memorabiles; nullus tamen * fortuna (i) † Candauli comparandus. * Hic uxorem, quam propter formæ pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus † voluptatum suarum tacita conscientia, nisi etiam matrimonii reticenda publicaret: * prorsus quasi silentium damnum pulchritudinis esset. Ad postremum ut † affirmationi suæ fidem faceret, nudum sodali suo Gygi ostendit. Quo facto, & amicum in adulterium uxoris * sollicitatum, hostem sibi fecit: & uxorem, veluti tradito alii amore, à se alienavit. Namq; brevi post tempore cædes Candaulis, nuptiarum præmium fuit, † & uxor mariti sanguine dotata, * regnum viri & se pariter adultero tradidit.

CAP. VIII. Cyrus, subacta Asia, & universo Oriente in potestatem redacto, Scythis bellum † infert. Erat eo tempore Scytharum regina * Tomyris, quæ non muliebriter adventu hostium territa, † cum prohibere eos transitu (k) * Araxis fluminis posset, transire permisit, & sibi † faciliorem pugnam intra regni sui terminos rata, & hostibus objectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus trajectis copiis, cum aliquantisper * in Scythiam processisset, castra metatus est. Dein postera die, † simulato metu, quasi refugiens castra deseruisset, * vini affatim, & ea quæ epulis erant necessaria, reliquit. Quod cum nuntiatum reginæ esset, adolescentulum filium, ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cum ventum ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris (l) adolescens, veluti ad epulas, non ad prælium venisset, omissis hostibus, insuetos bar-

*Fortunæ al.
† M. S. *Candali*, vel *Candaulis*.
* Qui cum uxorem suã, quã propter pulc. nimium diligebat, omnibus prædicaret, &c.
† Al. voluntatum.
* Prohibitæ quasi.
† Al. affirmatione suâ.
* Al. illectum N.
† M. S. Et uxore.
* An. M. 4484.
† Al. intulit.
* Alii legunt *Tamyris*, vel *Temiris*.
† Al. eos posset, vadum Ara. fl. transire permisit.
* M. S. *Oaxis*.
† Al. feliciorem.
* Per Scythiam.
† Cum simili metu, & quasi.
* In aliis *ita* additur.

(i) *Myrsi* fil. ab Alcæo *Herculis* oriundus.
(k) *Araxis* Armeniæ flu. ex summis jugis *Ararat* profluens.
(l) *Spargapices* appellabatur.

baros

baros vino se onerare patitur: priusque Scythæ ebrietate, quam †bello vincuntur. Nam cognitis his, Cyrus reversus per noctem, * saucios opprimit, omnesque Scythas cum reginæ filio interficit. Amisso tanto exercitu, & quod gravius † dolet, unico filio, Tomyris orbitatis dolorem non in lacrymas effudit, sed in ultionis solatia intendit: hostesque recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circumvenit. Quippe simulata diffidentia propter vulnus acceptum, refugiens, Cyrum * ad usque angustias perduxit. Ibi compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum (m) cum ipso rege trucidavit. In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Caput Cyri amputatum, in utrem humano sanguine repletum, conjici regina jubet, cum hac exprobatione crudelitatis, *Satia te*, inquit, *sanguine, quem sitisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.* † Cyrus regnavit annos XXX. non in initio tantum regni, sed continuo totius temporis successu, admirabiliter insignis.

† Bello aut ferro, &c.

* Al. securos, alii *mero* addunt.

† Sic W. alii legunt, dolendum.

* Angustias usq; alii legunt.

† Cyrus annos 30. regnavit.

CAP. IX. Huic successit filius (n) *Cambyses, qui imperio patris Ægyptum adjecit: sed offensus superstitionibus Ægyptiorum, (o) Apis cæterorumque deorum ædes dirui jubet. (p) Ad Ammonis quoque nobilissimum templum expugnandum, exercitum mittit: qui tempestatibus & arenarum molibus oppressus interiit. Post

*An.M.4670.

(m) Atqui *Cyrum* regem in acie captum, & cruci affixum scribit *Diodorus* 2. 44. *Zenophon* placide in lecto obdormiisse tradit.

(n) *Cambyses* Cyri fil. patri dissimillimus, secundus Persarum rex, Annis 8. regnavit, mensibus 5.

(o) *Apis* bos *Osiridi* consecratus, (*i. e.*) Soli, describunt *Herod.* 3. 28. *Diod.* 1. 85. *Plin.* 8. 46.

(p) *Jupiter Ammon* à *Chamo* nomen accepit, qui in *Africæ* steriles arenas ablegatus est, hujus templum in extimo sinu *Libya* ultra *Cyrenen*, quod *Curt.* lib. 4. cap. 7. 22. describit.

hæc

hæc per quietem vidit fratrem ſuum * Mergin[illegible] regnaturum. Quo ſomnio exterritus, non dubitavit poſt ſacrilegia etiam parricidium facere. Erat enim difficile ut parceret ſuis, qui, cum contemptu religionis, graſſatus etiam adverſus deos fuerat. Ad hoc tam crudele miniſterium, Magum quendam ex amicis delegit, nomine Cometen. Interim ipſe gladio ſua ſponte evaginato † in femore graviter vulneratus, occubuit; pœnaſque luit, ſeu imperati parricidii, ſeu ſacrilegii perpetrati. Quo nuntio accepto, (q) Magus ante famam amiſſi regis occupat facinus; proſtratoque Mergide, cui regnum debebatur, fratrem ſuum ſubjecit * Oropaſten. Erat enim & oris, & corporis lineamentis perſimilis; ac nemine ſubeſſe dolum arbitrante, pro Mergide rex Oropaſta conſtituitur. Quæ res eo occultior fuit, quod apud Perſas perſona regis ſub ſpecie majeſtatis occulitur. † Igitur Magi, ad favorem populi conciliandum, † tributi & militiæ vacationem in triennium * permittunt: ut r[illegible] quod fraude quæſierant, † indulge[illegible]tionibus confirmarent. Quæ r[illegible]o (r) Oſtani viro nobili, & in [illegible]iſſimo, fuit. Itaque per inte[illegible]ent de filia, quæ inter regias pellic[illegible]n Cyri regis filius rex eſſet. *Illa nec ſe ipſam ſcire ait, nec ex alia poſſe cognoſcere: quia ſingulæ ſeparatim* * *recludebantur.* Tum pertrectare dormienti caput jubet: nam Mago Cambyſes aures utraſque † præciderat. Factus deinde per filiam certior, ſine auribus eſſe regem, optimatibus Perſarum rem indicat; & in cædem falſi regis * impulſos † ſacramenti religione obſtringit. Septem tan-

* *M. S. Smergim*, vel *Smerdim*: & *Merdim*.

† Al. femur.

* Al. *Oropoſten*, *Oropaſton*, *Heropaſtem*, & *Smerdim*.

† *A. M.* 4578.

† Al. tributa.

* In M. *S. N.* & *W.* legunt, remittunt.

† Al. Indulgentiæ largitionibus.

* M. *S.* recludantur.

† Al. Præſciderat.

* Al. Impulſus.

† *M. S.* ſacramento religionis.

(q) Nomen fuit *Patizitha*, qui præſes in Perſis à *Cambyſe* relictus; regis fratre nomine *Smerde*, vel *Mergide*, occiſo, ſuum fratrem *Smerdim* priori cognomine, & perſimilem regem ſubornat.

(r) *Oſtanes Pharnaſpis* fil. cujus filia *Phedyma* appellabatur.

tum conscii fuere hujus conjurationis, qui ex continenti, ne dato in pœnitentiam spatio, res per quenquam narraretur, occultato sub veste ferro, ad regiam pergunt. Ibi obviis interfectis, ad Magos perveniunt: quibus ne ipsis quidem animus in auxilium sui defuit: siquidem stricto ferro duos de conjuratis interficiunt. Ipsi tamen corripiuntur à pluribus: quorum alterum (s) Gobryas † medium amplexus, cunctantibus sociis, ne ipsum pro Mago transfoderent, quia res obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus adigi Mago ferrum jussit: fortuna tamen ita regente, illo incolumi Magus interficitur. † Magum amplexus

CAP. X. Occisis Magis, magna quidem gloria recepti regni Principum fuit: sed multo major in eo, quod cum de regno ambigerent, concordare potuerunt. Erant enim virtute & nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi igitur viam invenerunt, qua de se judicium religioni & fortunæ committerent. Pactique inter se sunt, ut die statuta omnes, equos ante regiam primo mane perducerent; & cujus equus inter Solis ortum hinnitum primus edidisset, is rex esset. Nam & Solem (t) Persæ unum Deum esse credunt: & (u) equos eidem Deo sacratos ferunt. Erat inter conjuratos * (w) Darius, Hystaspis filius, cui de regno sollicito qui custos ait, *si ea res victoriam moraretur, nihil negotii superesse.* Per noctem deinde equum pridie constitutam diem ad eundem locum ducit, ibique † equæ admittit, ratus ex voluptate veneris futurum quod * evenit. Postera die itaque, cum ad statutam

* An. M. 4679.

† *M. S.* equæ equum admittit.

* *M. S.* evenit postera die, *&c.*

(s) *Herod.* 3. 78. *Valer. Max.* 3. 2. exem. ext. 2. *Magophoniæ* meminit.

(t) Hoc *Strabo* l. 15. p. 503. Macr. 1. 6. & alii confirmant. Sed *Strabo* sui oblitus sub finem l. 15. Martem unum Deum Persas colere tradit.

(u) Equos Soli Persæ sacrificant, quòd Deorum sit pernicissimus.

(w) Quem S. S. *Assuerum* vocant.

horam omnes convenissent, Darii equus, cognito loco, ex desiderio feminæ hinnitum statim † edidit: &, segnibus aliis, felix auspicium domino primus emisit. Tanta moderatio cæteris fuit, audito auspicio, ut confestim equis desilierint, & Darium regem salutaverint. Populus quoque universus, secutus judicium principum, eundem regem constituit. Sic regnum Persarum, septem nobilissimorum virorum virtute quæsitum, tam levi momento in unum collatum est. Incredibile prorsus * tanta patientia cessisse eos, quod ut eriperent magis, mori non recusaverint. Quanquam præter formam, virtutemque hoc imperio dignam, etiam cognatio Dario juncta cum pristinis regibus fuit. Principio igitur regni, (x) Cyri regis filiam in matrimonium recepit, regalibus nuptiis regnum firmaturus: ut non tam in extraneum translatum, quam in familiam Cyri reversum videretur. Interjecto deinde tempore, cum Assyrii descivissent, & † Babyloniam occupassent, difficilisque urbis expugnatio esset; æstuante rege, unus de interfectoribus Magorum, (y) * Zopyrus domi se verberibus lacerari toto corpore jubet: nasum, aures, & labia sibi præcidi: atque ita regi † inopinanti se offert. Attonitum, & quærentem Darium causas, auctoremque tam fœdæ lacerationis, tacitus quo proposito fecerit, edocet; formatoque in futura consilio, transfugæ titulo Babyloniam proficiscitur. Ibi ostendit populo laniatum corpus: queritur crudelitatem regis, à quo in regni * petitione, non virtute, sed auspicio, non judicio hominum, sed hinnitu equi superatus sit. Jubet illos ex amicis exemplum capere, quid hostibus cavendum sit: Hortatur, non mœnibus magis quam armis † confidant, patianturque se

† *M. S.* dedit.

* Al. tanta pietate gessisse eos.

† Al. *Babylonem.*

* *M. S. Zophyrus.*

† *M. S.* inopinato.

* *M. S.* sortitione. al. portione alii partitione.

† *M. S.* confidere.

(x) *Cyrus* duas habuit filias, *Atossam*, & *Artystonam*; quarum postrema *Dario* maxime adamata fuit.

(y) *Zopyrum* ait *Herod.* non ex interfectorum numero, sed unius ex conjuratis, nempe *Megabysi* fil. fuisse.

com-

commune bellum recentiore ira gerere. Nota nobilitas viri pariter & virtus omnibus erat: nec de fide timebant, cujus veluti pignora, vulnera corporis, & injuriæ notas habebant. Constituitur ergo dux omnium suffragio: & accepta parva manu, semel atque iterum cedentibus consulto Persis, secunda prælia facit. * Ad postremum universum sibi creditum exercitum † Dario prodit, urbemque ipsam in potestatem ejus redigit. Post hæc * Darius bellum Scythis infert, quod sequenti volumine † referetur.

* At postremò.
† regi prodit.
* Alii addunt rex.
† Al. referam.

Finis Libri primi.

LIBER II.

BREVIARIUM CAPITUM.

11. *Fortitudine Spartanorum, quorum rex Leonidas, Persæ ad Thermopylas maxima clade afficiuntur.*
12. *Themistoclis industria Persarum classis ad Salaminium fretum navali prælio victa, post multam stragem fuga sibi consulit.*
13. *Mardonio terrestris exercitus commissus. Xerxes vix evadit piscatoria scapha, pedestris exercitus fame obruitur: & inde clades.*
14. *Mardonius in Bœotia ad Plataeas, cum Persis à Græcorum copiis victus, cum paucis profugit, &c.*
15. *Athenienses Spartanis delusis, urbem ex integro restaurant. Spartani Persarum fines depopulantur, &c.*

CAP. I.

IN relatione rerum ab (a) Scythis gestarum, quæ satis amplæ magnificæque fuerunt, principium ab origine repetendum est. Non enim minus illustria initia, quam imperium habuere: nec virorum imperio magis, quam feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque, feminæ autem eorum (b) Amazonum regna condiderint: prorsus ut res gestas virorum mulierumque considerantibus incertum sit, uter apud eos sexus illustrior fuerit. Scytharum gens antiquissima semper habita: quanquam inter Scythas & Ægyptios diu contentio de generis vetustate † fuit: Ægyptiis prædicantibus, *initio rerum, cum aliæ terræ nimio fervore solis arderent, aliæ rigerent frigoris immanitate, ita ut non modo primæ generare homines, sed ne advenas qui-*

† Sic N. alii fuerit.

(a) *Scythia* duplex *Europæa*, & Asiatica; Europæam *Tanais*, & *Borysthenes* flu. terminant. *Scythia* Asiatica duplex, una intrà; altera extrà Imaum montem.

(b) Feminæ, uti creditum veteribus, quæ Scythiam primum juxta Tanain, & inde prope Thermodoonta habitârunt.

dem

*dem recipere aut tueri possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis invenirentur, vel locorum vitia quæsitis arte remediis molirentur: Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut neq; hiberna frigora, nec æstivi solis * ardores incolas ejus premerent; solum ita fœcundum, ut alimentorum in usum hominum nulla terra feracior fuerit. Jure igitur ibi primum homines natos videri debere, ubi educari † possent.* Contra, Scythæ cœli temperamentum, nullum esse vetustatis argumentum putabant: *quippe * naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris, regionibus † distinxit, statim ad locorum patientiam, animalia * quæque generasse: sed & arborum atque frugum pro regionum conditione, apte genera variata. Et quanto Scythis sit cœlum asperius quam Ægyptiis, tanto & corpora & ingenia esse duriora. Cæterum si mundi, quæ nunc partes sunt, aliquando unitas fuit; sive illuvies aquarum principio rerum terras obrutas tenuit: (c) sive ignis, qui & mundum genuit, cuncta possedit: utriusque primordii Scythas origine præstare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim extinctus † sedem terris dedit, * nullam prius quam Septentrionalem partem, hyemis rigore ab igne secretam; adeo ut nunc quoque nulla magis rigeat frigoribus, (d) Ægyptum vero & totum Orientem, tardissime temperatum: quippe qui etiam nunc torrenti calore solis exæstuet. Quod si omnes quondam terræ submersæ profundo fuerunt; profecto editissimam quamque partem decurrentibus aquis primum detectam; humillimo autem solo eandem aquam diutissime immoratam: & quanto prior quæque pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia generare cœpisse. Porro Scythiam adeo editiorem omnibus ter-*

* M. S. ardor.

† Sic N. alii legunt, facillimi.

* Alii addunt, hominum.

† Al. distinxerit.

* Sic N. alii legunt, quoq;

† Al. se idem.

* N. nullam septentrionali parte prius ab igne cretam. W. legit nullam plusquam septentrionalem plagam, *&c.*

(c) Hæc sententia *Heracliti* fuit; & Stoicorum, qui ignem mundi animam esse existimabant.

(d) Veteres statuerunt *Ægyptum*, ex limo, quem *Nilus* vehit, accumulato, & exaggerato, natam, exinde *Nili* domum eam *Eust.* appellat.

*ris esse, ut cuncta flumina ibi nata, in Mæotin, tum deinde in Ponticum & Ægyptium mare decurrant. Ægyptum autem, quæ tot regum, tot sæculorum cura impensaque munita sit, & adversum vim incurrentium aquarum tantis structa molibus, tot fossis conscissa, ut, cum his arceantur, illis recipiantur aquæ, nihilominus coli, nisi excluso Nilo, non potuerit, non posse videri hominum vetustate ultimam, quæ sive ex † aggerationibus regum, sive Nili * trahentis limum, terrarum recentissima videatur.* His igitur argumentis superatis Ægyptiis, † antiquiores semper Scythæ visi.

C A P. I I. Scythia * in Orientem porrecta, includitur ab uno latere Ponto, & ab altero montibus (e) Riphæis: à tergo Asia & (f) † Phasi flumine. Multum in longitudinem & latitudinem patet. Hominibus inter se nulli fines; neque enim agrum exercent: nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt: quibus, * coriis, imbrium hyemisque causa tectis, pro domibus utuntur. (g) Justitia gentis ingeniis culta, non legibus. Nullum scelus apud eos furto gravius: quippe sine † tecto munimentoq; pecora & armenta habentibus, quid salvum inter silvas * superesset, si furari liceret? † Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus * ad vestitum ignotus: & quanquam continuis frigoribus uran-

† *M. S.* generationibus.
* *M. S.* trahens.
† *M. S.* antiquior est semper Scythæ visis.
* Alii addunt, autem
† *M. S. S. Athasi*, al. *Tanai.*
* *M. S.* curribus, al. corticibus.
† Sic N. W. & B. al. legunt tecti munimento.
* Sic M. S. W. B. C. alii legunt, quid salvum esset.
† Sic N. C. & W. alii legunt, aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt.
* Sic N. al. vestium.

(e) *Riphæi* montes assiduâ nive rigent, & siti sunt in extremis partibus *Scythiæ*, versus Aquilonem, unde fluit *Tanais.*

(f) Maximus Colchorum flu. ex *Armenia* montibus nascens, & in pontum *Euxinum* illabens.

(g) *Abii* (. e.) *Scythæ* mortalium Justissimi ab *Homero* Il. 13. 6. dicuntur; sic *Strabo l.* 1. *p.* 209. & *Arrianus* l. 4. prin-

tur,

tur, pellibus (h) * tantum † ferinis aut murinis utuntur. Hæc continentia illis morum quoque justitiam * addidit, nihil alienum concupiscentibus. Quippe ibidem divitiarum cupido est, ubi & usus. Atque utinam reliquis mortalibus similis moderatio, abstinentiaq; alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia sæcula terris omnibus continuaretur; neque plus hominum ferrum & arma, quam naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus, ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientium doctrina, præceptisque philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores incultæ † barbariei collatione superari. Tanto plus in illis * profecit vitiorum ignoratio, quam in his cognitio virtutis.

CAP. III. Imperium Asiæ ter (i) quæsivere; ipsi perpetuo ab alieno imperio aut intacti, aut invicti mansere. Darium regem Persarum, turpi ab Scythia summoverunt fuga: Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt: Alexandri Magni ducem † Zopyriona pari ratione cum copiis universis deleverunt: Romanorum audivere, non sensere arma. Parthicum & Bactrianum imperium ipsi condiderunt. Gens laboribus & bellis aspera: vires corporum immensæ: Nihil * parare quod amittere timeant; nihil victores præter gloriam concupiscunt. Primus Scythis bellum † intulit Vexoris, rex Ægyptius, missis primo (k) * legatis, qui hostibus parendi legem dicerent. Sed Scythæ jam ante de adventu regis à finitimis certiores facti, legatis respon-

* Sic N. C. Bon. alii tamen legunt.
† Al. felinis.
* Al. edidit vel dedit.
† Sic N. Al. *Barbaria.*
* Al. profi-cit.
† M. S. *Zaphyriona* al. *Zepyronem* vel *Zopyronem.*
* N. C. W. legunt, parare.
† Sic B. Alii. indixit.
* Alii, leonibus.

(h) Mures enim antiqui intellexerunt, non tantum domesticas illas bestiolas, sed & silvestres, ferasque bestias minoris formæ, pelle laudatas.

(i) Hoc est acquisivere; simplex pro composito.

(k) Alii, lenonibus; & quidem novum non est voces honestas aliorsum trahi; sed tot exemplarium authoritate freti, lectionem magis obviam retinendam duximus, quæ ab auctore statim agnoscitur.

dent: *tam opulenti populi ducem stolide adversus inopes occupasse bellum, quod magis domi fuerit illi timendum: quod belli certamen anceps, præmia victoriæ nulla, damna manifesta sint. Igitur non expectaturos Scythas dum ad se veniatur, cum tanto sibi plura in hoste concupiscenda sint; ultroque prædæ ituros obviam.* Nec dicta, res morata: quos cum tanta celeritate venire rex addidicisset, in fugam vertitur, exercituque cum omni apparatu belli relicto, in regnum † trepidus se recepit. Scythas ab Ægypto paludes prohibuere: inde reversi, Asiam perdomitam vectigalem fecere, modico tributo, magis in titulum imperii, quam in victoriæ præmium imposito. Quindecim annis pacandæ Asiæ * immorati, uxorum flagitatione revocantur, per legatos † denuntiantibus, *ni redeant, subolem se ex finitimis quæsituras, nec passuras, ut * in posteritatem Scytharum genus per feminas intercidat.* His igitur Asia per mille quingentos annos vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus Rex Assyriorum imposuit.

† Alii omittunt trepidus.

* M S. morati.

† Al. denuntiantium.

* Al. in posterum.

CAP. IV. Sed apud Scythas medio tempore duo regii juvenes, † Hylinos & Scolopitos, per factionem optimatum, domo pulsi, ingentem juventutem secum traxere; & in (l) Cappadociæ ora, juxta amnem (m) Thermodonta consederunt, subjectosque * (n) Themiscyreos campos occupavere. Ibi per multos annos spoliare finitimos assueti, conspiratione populorum per insidias trucidantur. Horum uxores, cum viderent exsilio additam orbitatem, arma sumunt: finesque suos, summoventes primo, mox etiam inferentes bella, defendunt. Nubendi quoque finitimis animum omisere; servitutem, non matrimonium appellantes. Singulare omnium seculorum exemplum ausæ, † auxere rempubli-

† Al. *Vlynos* M. S. *Phinos* & *Scolopitus* M. S. *Scolapitus.*

* M. S. *Themiscirios.*

† M. S. ausæ semper agere sine viris. al. ausæ remp. augere.

(l) *Cappadocia Asiæ* minoris regio.

(m) Flu. *Themiscyra*, *Amazonum* sedibus nobilitatus.

(n) *Cappadociæ* urbs.

cam

cam fine viris: jam etiam cum contemptu virorum * fe tuentur. Et ne feliciores aliæ aliis viderentur; viros qui domi remanferant, interficiunt. Ultionem quoque cæforum conjugum, excidio finitimorum confequuntur. Tum pace armis quæfita, ne † gens interiret, * concubitus finitimorum ineunt. Si qui mares nafcerentur † interficiebant. Virgines in eundem * ipfis morem, non otio, neque lanificio; fed armis, equis, venationibus exercebant, inuftis infantum dexterioribus mammis, ne fagittarum jactus impediretur; unde *Amazones* dictæ funt. † Duces iis fuere, * Marthefia & Lampeto, quæ in duas partes agmine divifo, inclytæ jam opibus, vicibus gerebant bella, † foli terminos alternis defendentes; & ne fucceffibus deeffet auctoritas, genitas fe Marte prædicabant. Itaq; majore parte Europæ fubacta, (*o*) Afiæ quoque nonnullas civitates occupavere. Ibi (*p*) Ephefo, multifque aliis urbibus conditis, partem exercitus cum ingenti præda domum dimittunt. Reliquæ, quæ ad tuendum Afiæ imperium remanferant, concurfu barbarorum cum Marthefia regina interficiuntur. In hujus locum filia ejus † Orithya regno fuccedit; cui præter fingularem belli fcientiam, eximia fervatæ in omne ævum virginitatis admiratio fuit. Hujus virtute tantum additum gloriæ & famæ * Amazonum eft, ut Herculi (*q*) Rex, cui XII ftipendia debebat, quafi impoffibile imperaverit, ut arma reginæ Amazonum fibi afferret. Eo igitur profectus longis novem navibus, comitante principum Græciæ juventute, inopinantes aggreditur. † Duæ tum forores Amazonum regna tractabant,

* M. S. virorum tuentur.

† Sic N. Alii legunt, genus.

* Alii legunt, concubitum.

† Al. interficiebantur.

* Al. ipfum.

† Sic N. Alii legunt, duæ his reginæ.

* M.S. *Marpefia.* & *Lampedo.*

† Alii legunt, folæ.

† Al. *Otrera*, vel *Oretria*, al. *Synope.*

* Al. Amazonibus.

† M. S. duæ ex quatuor tum forores.

(*o*) *Afiam* intellige *minorem*, non illam, quæ tertia pars orbis habetur.

(*p*) Urbs *Ioniæ* nobilis, *Dianæ* templo celeberrima.

(*q*) *Euryftheus* inftinctu *Junonis* 12 labores *Herculi* imperavit, cafibus eum objecturus.

Antiope

Antiope & Orithya; ſed Orithya foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad littus Amazonum * applicuit; infrequens multitudo cum Antiope regina, nihil hoſtile metuente, erat. Qua re effectum eſt, ut paucæ repentino tumultu excitæ, arma ſumerent, facilemque victoriam hoſtibus darent. Multæ itaque cæſæ, captæque. In his duæ Antiopæ ſorores captæ ſunt, Menalippe ab Hercule, Hippolyte à Theſeo. Sed Theſeus obtenta in præmium captiva, eandem in matrimonium aſſumſit, & ex ea genuit Hippolytum. Hercules poſt victoriam, Menalippen captivam ſorori reddidit, & pretium arma reginæ accepit. Atq; ita functus imperio, ad regem revertitur. Sed Orithya ubi comperit bellum ſororibus illatum, & raptorem eſſe Athenienſium principem; hortatur † comites in ultionem; fruſtraque & Ponti ſinum, & Aſiam edomitam eſſe dicit, ſi Græcorum non tam bellis, quam rapinis pateant. Auxilium deinde à * Sigillo, rege Scythiæ, petit; Genus ſe Scytharum eſſe: cladem virorum, neceſſitatem armorum, belli cauſas oſtendit; aſſecutaſque † per virtutem, ne ſegniores viris feminas habere Scythæ viderentur. Motus ille domeſtica gloria, mittit cum ingenti equitatu filium Panaſagorum in auxilium. Sed ante prælium diſſenſione orta, ab auxiliis deſertæ, bello ab Athenienſibus vincuntur; receptaculum tamen habuere caſtra ſociorum, quorum auxilio intactæ ab aliis gentibus, in regnum revertuntur. Poſt Orithyam, (r) Pentheſilea regno potita eſt, cujus Trojano bello inter fortiſſimos viros, cum auxilium adverſus Græcos ferret, magna virtutis documenta extitere. Interfecta * deinde Pentheſilea, exercituque ejus abſumpto; paucæ, quæ in regno remanſerant, ægre ſe adverſus finitimos defenden-

* Al. applicuiſſet.

† Alii omittunt.

* M. S. S. Sigilo al. Sagino, Sigilla.

† Al. Virtute.

* Al. demum.

(r) *Amazonum* regina, quam auxilio *Troianis* veniſſe proditum, & ab *Achille* occiſam.

tes,

tes, usque † ad tempora Alexandri Magni duraverunt. Harum Minithya, sive Thalestris regina, concubitu Alexandri per dies XIII. ad sobolem ex eo generandam obtento, reversa in regnum, brevi * tempore cum omni Amazonum nomine intercidit.

† Alii omittunt.

* Alii omittunt.

CAP. V. Scythæ autem tertia expeditione Asiana, cum annis (f) octo à conjugibus & liberis † absuissent, servili bello domi excipiuntur. Quippe conjuges eorum longe, longa expectatione virorum fessæ, nec jam teneri bello, sed deletos ratæ, servis ad custodiam pecorum relictis nubunt: qui reversos cum victoria dominos, velut advenas, armati finibus prohibent. Quibus cum varia victoria fuisset, * admonentur Scythæ mutare genus pugnæ, memores non cum hostibus, sed cum servis præliandum; nec armorum, sed dominorum jure vincendos: verbera in aciem, non arma, adferenda omissoque ferro, virgas ac flagella, cæteraque servilis metus paranda instrumenta. Probato omnes consilio, instructi, sicut præceptum erat, postquam ad hostem accessere, inopinantibus verbera † intentant: adeoque illos perculerunt, ut quos ferro non poterant metu verberum vincerent; fugamque, non ut hostes victi, sed ut fugitivi servi, capesserent. Quicunque capi potuerunt, supplicia crucibus luerunt. Mulieres quoque male sibi consciæ, partim ferro, partim suspendio vitam finierunt. Post hæc pax apud Scythas fuit, usque tempora * Janthyri regis. Huic Darius rex Persarum, sicut supra dictum est, cum filiæ ejus nuptias non obtinuisset, bellum intulit: & armatis septingentis millibus hominum Scythiam ingressus, non facientibus hostibus pugnæ potestatem, metuens, ne interrupto ponte (t) Istri reditus sibi intercluderetur,

† M. S. longè *fuissent.*

* Al. monent.

† Al. intenta, vel intenta sunt.

* Alii *Jancyri*, al. *Jandathyri*, vel *Idanthyrsum.*

(f) *Herodotus* viginti octo domo abfuisse *Scythas* narrat. *l.* 4.

(t) *Europæ* maximus flu. Superior pars *Danubius*, inferior *Ister* vocatur.

cluderetur, amissis octoginta millibus hominum † trepidus refugit: quæ jactura abundante multitudine, inter damna numerata non est. Inde Asiam & (u) Macedoniam domuit: Ionas quoque navali prælio superat. Deinde cognito quod Athenienses Ioniis auxilium contra se tulissent, omnem impetum belli in eos convertit.

† Al. trepidè.

CAP. VI. Nunc, quoniam ad bella Atheniensium ventum est, quæ non modo ultra spem gerendi, verum etiam ultra gesti fidem * patrata sunt; operaque Atheniensium effectu majora quam voto fuere: paucis † urbis origo repetenda est; quia non, ut cæteræ gentes, à sordidis initiis ad summa crevere. Soli enim, præterquam incremento, etiam origine gloriantur, Quippe non advenæ, neque passim collecta populi colluvies originem urbi dedit: sed * eodem innati solo, quod incolunt; & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificii, & olei, & vini usum docuere. Arare quoque, & serere frumenta, † glandem vescentibus monstrarunt. Literæ certe ac facundia, & hic civilis ordo disciplinæ, veluti templum (w) Athenas habent. Ante (x) Deucalionis tempora (y) regem habuere * Cecropem: quem, ut omnis antiquitas fabulosa est, biformem tradidere, quia primus marem feminæ matrimonio junxit. Huic successit † Cranaus, cujus filia (z) Athis regioni nomen dedit. Post hunc * Amphiction regnavit, qui primus Minervæ urbem sacravit, & (a) nomen

* Al. peracta.
† *M. S.* verbis.
* In eodem nati solo.
† Al. Glande.
An. M. 3644.
* *A. M.* 3694.
† Al. *Attis*, vel *Actis*.
* *M. S. Amphyctonides*, al. *Amphytryon*.

(u) *Europæ* celebris regio, *Æmathia* olim, *Pæonia* primo dicta Liv. *l.* 40. deinde *Æmonia*.

(w) Urbs nobilissima *Græciæ*, à *Cecrope* condita.

(x) Quia *Deucalion* antiquissimus rex *Thessaliæ* credebatur.

(y) Primum regem faciunt *Cecropem*, alii *Actaum*, sive *Actæonem*.

(z) *Actæam* antea ab *Actæo* rege dictam affirmant; vel quia litoralis fere tota sit.

(a) *Plutarchus* tamen *Theseum Athenis* nomen dedisse tradit. *Hyg.* fab. 164. & 275. *Minervam Athenas*, & condidisse et ex suo nomine sic appellâsse dicit.

civitati

civitati Athenas dedit. Hujus temporibus, aquarum illuvies majorem partem populorum Græciæ absumsit. Superfuerunt quos refugia montium receperunt, aut ad regem Thessaliæ Deucalionem ratibus evecti sunt; à quo propterea genus hominum conditum dicitur. Per ordinem deinde successionis regnum ad † Erechtheum descendit, sub quo frumenti satio apud (b) Eleusin à (c) † Triptolemo reperta est, in cujus muneris honorem (d) noctes initiorum sacratæ. Tenuit & (e) * Ægeus, Thesei pater, Athenis regnum, à quo per divortium decedens Medea, propter adultam privigni ætatem, (f) Colchos cum Medio filio ex Ægeo suscepto, concessit. Post Ægeum † Theseus, ac deinceps Thesei filius * Demophoon, qui auxilium Græcis adversus Trojanos tulit, regnum possedit. Erant inter Athenienses & (g) † Dorienses simultatium veteres offensæ, quas vindicaturi bello Dorienses, de eventu * prælii oracula consuluerunt. Responsum, *Superiores fore, ni regem Atheniensium occidissent.* Cum ventum esset in bellum, militibus ante omnia, custodia regis præcipitur. Atheniensibus eo tempore rex (h) † Codrus erat; qui & responso Dei, & præceptis hostium cognitis, permutato regis habitu, pannosus, sarmenta collo gerens, castra hostium ingreditur; ibi in turba obsistentium, à milite, quem * falce convulneraverat, interficitur. † Cognito regis corpore, Dorienses sine prælio discedunt. Atque ita Athenienses virtute ducis, pro salute patriæ morti se offerentis, bello liberantur.

† A. M. 3803.
* Al. *Neptolemo.*
A. M. 3853.
* A.M.3918.
† A.M.3966.
* A.M.4022.
† M. S. *Dorenses.*
* M. S. belli.
† A.M.4110.
* Alii addunt astu vel ictu.
† Al. agnito.

(b) Civitas, *Attica* vicina, non longe ab *Athenis*.

(c) *Celei* & *Meganira*, vel ut alii, *Deiopes* fil.

(d) *Eleusina* nimirum sacra.

(e) *Pandionis* minoris filius.

(f) Regio *Asia* juxta *Pontum*.

(g) *Hered. Val. Max. Pau.* & *alii Peloponnenses* vocant. *Eus.* & *Vell. Pater. Lacedæmonios* quæ eadem sunt.

(h) *Melanthi* exulis fil.

CAP. VII. (i) Post Codrum nemo Athenis regnavit; quod memoriæ nominis ejus tributum est. Administratio reipublicæ (k) † annuis magistratibus permissa. Sed civitati (l) nullæ tunc leges erant: quia libido regum pro legibus habebatur. * Legitur itaque Solon, vir † justitiæ insignis, qui velut novam civitatem legibus conderet; qui tanto temperamento inter plebem senatumque egit (cum, si quid pro altero ordine tulisset, alteri displiciturum videretur) ut ab utrisque parem gratiam traheret. Hujus viri inter multa egregia, illud memorabile fuit. Inter Athenienses & (m) Megarenses de proprietate (n) Salaminæ insulæ, prope usque interitum armis dimicatum fuerat. Post clades multas * capital esse apud Athenienses cœpit, si quis legem de vindicanda insula tulisset. Solicitus igitur Solon, ne aut tacendo, parum reipublicæ consuleret; aut † censendo sibi: subitam dementiam simulat, cujus venia non dicturus modo prohibita, sed & facturus erat. Deformis habitu, more vecordium in publicum evolat; factoque concursu hominum, quo magis consilium dissimularet, insolitis sibi versibus suadere populo cœpit, quod vetabatur: omniumque animos ita cepit, ut extemplo bellum adversus Megarenses decerneretur, insulaque, devictis hostibus, Atheniensium fieret.

CAP. VIII. Interea Megarenses, memores illati Atheniensibus belli, & † veriti ne frustra arma movisse viderentur, matronas Atheniensium

† M. S. Annua.

* Al. Eligitur.

† Al. justitia.

* M. S. capitale al. capitalis.

† Al. censendo periculum sibi afferret.

† Al. deserti.

(i) *Pausanias* in *Achaicis* *Medonta* Codri fil. patri in regno successisse ait.

(k) *Pater.* & *Euseb.* dicunt *Archontas* constitutos post *Codri* mortem, quos mors finiebat.

(l) Ex *Plutarchi Solone* satis notum Draconis legibus prius usos fuisse *Athenienses*.

(m) *Megara Megaridis* urbs ad sinum *Saronicum*, à *Megareo Apollinis* filio dicta.

(n) Insula in *Euboico* mari contra *Athenas* sita.

in

in Eleusinis sacris noctu oppressuri, naves conscendunt. Qua re cognita, dux Atheniensium (o) * Pisistratus juventutem in insidiis † locat, jussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in accessu hostium, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare: egressosque navibus Megarenses inopinantes aggressus, delevit: ac protinus classe captiva intermixtis mulieribus, ut speciem captarum matronarum præberent, Megaram contendit. Illi cum & navium formam, & petitam prædam cognoscerent, obvii ad portum procedunt: quibus cæsis, Pisistratus * paulum à capienda urbe abfuit. Ita † Megarenses suis dolis hosti victoriam dedere. Sed Pisistratus, quasi sibi, non patriæ vicisset, tyrannidem per dolum occupat: quippe voluntariis verberibus domi affectus, laceratoque corpore, in publicum progreditur: * advocata concione, vulnera populo ostendit: de crudelitate principum, à quibus hæc se passum simulabat, queritur: adduntur vocibus lacrymæ, & invidiosa oratione multitudo credula accenditur: amore plebis invisum se senatui † affirmat: obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxilium; per quos occupata tyrannide, per annos XXXIII. regnavit.

* *Olymp.* 55.
† M. S. locari jussit.
* M. S Paululum
† M. S. *Dorienses.*
* Vocataque
† M. S. Simulat.

CAP. IX. Post ejus mortem (p) Diocles, alter ex filiis, per vim stuprata virgine, à fratre puellæ interficitur. Alter, Hippias nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet: qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit: quibus interfectis, quærenti tyranno, *an adhuc aliqui conscii essent*; *neminem ait superesse, quem amplius mori gestiat*, * *quam ipsum tyrannum*: qua voce ejusdem se tyranni victorem, post † vindictam pudicitiæ

* M. S. Nisi.
† N. Vindicatam pudicitiam.

(o) *Polyænus* & alii *Soloni* id stratagema tribuunt, *Plut.* utrisque ascribit.

(p) Alii *Hipparchum* vocant, Vid. *Thucyd.* l. 6. *Herod.* l. 5.

sororis ostendit. Hujus virtute cum admonita civitas libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus, in exilium agitur: qui profectus in Persas, ducem se Dario, inferenti Atheniensibus bellum, sicuti supra significatum est, adversus patriam suam offert. Igitur Athenienses, audito Darii adventu, auxilium à Lacedæmoniis, socia tum civitate, petiverunt. Quos ubi viderunt (q) quatridui teneri religione, non exspectato auxilio, instructis (r) decem millibus civium, & (ſ) * Platæensibus auxiliaribus mille, adversus sexcenta millia hostium in campos (t) † Marathonios in prælium egrediuntur. Miltiades & dux belli erat, & auctor non exspectandi auxilii: quem tanta fiducia ceperat, ut plus præsidii in celeritate, quam in sociis duceret. Magna igitur in pugnam * euntibus alacritas animorum fuit, adeo ut cum mille passus inter duas acies essent, citato cursu ante jactum sagittarum ad hostem venerint: nec audaciæ † eventus defuit. Pugnatum est enim tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes putares. Victi Persæ in naves confugerunt; ex quibus multæ * submersæ, multæ captæ sunt. In eo prælio tanta virtus singulorum fuit, ut cujus laus prima esset, difficile judicium videretur. Inter cæteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit, in quo jam tunc indoles futuræ imperatoriæ dignitatis apparuit. Cynægiri quoque militis Atheniensis gloria, magnis scriptorum laudibus celebrata est; qui post prælii innumeras cædes, cum fugientes hostes ad naves egisset, onustam navem dextra manu tenuit, nec prius

* Al. *Platæensibus.*

† M. S. campis Marathoniis.

* Currentibus.

† Alii, ejus, interponunt.

* Alii suppressæ.

(q) *Herod.* plenilunii religione retentos ait, illicitum enim Lacedæmoniis novam expeditionem inchoare, antequam luna orbem suum absolvisset.

(r) *Herod.* L. 6. 2000. auxilium misisse *Platæenses* affirmat.

(ſ) *Platææ* civitas sub *Cithærone* monte, inter hunc & *Thebas.*

(t) *Marathon* Atticæ urbs.

dimisit,

dimisit, quam manum amitteret: tum quoque amputata dextra, navem sinistra comprehendit; quam & ipsam cum amisisset, ad postremum morsu navem detinuit; Tantam in eo virtutem fuisse, ut non tot cædibus fatigatus; non duabus manibus amissis victus; truncus ad postremum, & veluti rabida fera, dentibus dimicaverit. (u) Ducenta millia Persæ eo prælio, † sive naufragio, amisere. (w) Cecidit & Hippias, tyrannus Atheniensis, auctor & * concitor ejus belli, diis patriæ ultoribus pœnas repetentibus.

† Al. Sine.
* M. S. Conditor, al. concitator.

CAP. X. Interea & † Darius, cum bellum * instauraret, in ipso apparatu decedit, relictis multis filiis, & in regno & ante regnum susceptis. Ex his † Artemenes maximus natu, ætatis privilegio, regnum sibi vindicabat; quod jus, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit. Porro * Xerxes controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate referebat. *Namque Artemenem primum quidem Dario, sed privato provenisse: se regi primum natum. Fratres itaque suos, qui ante geniti essent, privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, non regnum sibi vindicare posse: se esse quem primum in regno jam rex pater sustulerit.* Huc accedere, *quod Artemenes non patre tantum, sed & matre privatæ adhuc fortunæ, avo quoque materno privato, procreatus sit: se vero & matre regina natum; & patrem non nisi regem vidisse; avum quoque maternum Cyrum se regem habuisse, non hæredem, sed conditorem tanti regni: itaque si in æquo jure utrumque fratrem pater reliquisset, materno tamen se jure & avito vincere.* Hoc certamen concordi animo ad patruum suum † Artaphernen, veluti ad domesticum judicem, deferunt; qui domi cognita causa, Xerxem præposuit: adeoque fraterna contentio fuit, ut nec victor insultaverit, nec victus do-

† A.M.4709.
* Al. restauraret.
† *M. S. Artemenis*, al. *Ariamenes*, al. *Artabazanes*.
* A.M.4715.
* M.S. *Ariaphernem* vel *Tisaphernem*.

(u) Vide *Herod.* l. 6. 117.
(w) *Suidas* tamen tradit ex hâc pugnâ elapsum fuisse, & in *Lemno* periisse.

fuerit; ipſoque litis tempore invicem munera miſerint; jucunda quoque inter ſe non ſolum, ſed * crebra convivia habuerint; judicium quoque ipſum ſine arbitris, ſine convitio fuerit. Tanto moderatius tum fratres inter ſe regna maxima dividebant, † quam nunc exigua patrimonia partiuntur. Igitur Xerxes bellum à patre cœptum adverſus Græciam, (x) * per quinquennium inſtruxit. Quod ubi primum didicit † Demaratus, rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ poſt fugam, quam regi poſt beneficia; ne inopinato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis * magiſtratibus ſcribit, eaſdemque cera ſuperinducta delet: ne aut ſcriptura ſine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet: fido deinde ſervo perferendas tradit, juſſo, magiſtratui Spartanorum tradere. Quibus perlatis, Lacedæmone quæſtioni res diu fuit, quod neque ſcriptum aliquid viderent, nec fruſtra miſſos ſuſpicarentur, tantoque rem majorem, quanto ſit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura viris (y) ſoror regis Leonidæ conſilium ſcribentis invenit. Eraſa igitur cera, belli conſilia deteguntur. Jam Xerxes ſeptingenta millia de regno armaverat, & trecenta millia de auxiliis: ut non immerito proditum ſit, flumina ab exercitu ejus ſiccata, Græciamque omnem vix capere exercitum ejus potuiſſe. † Naves quoque mille ducentas numero habuiſſe dicitur. Huic tanto agmini dux defuit. Ceterum ſi regem ſpectes, divitias, non ducem laudes: quarum tanta copia in regno ejus fuit, ut cum flumina multitudine conſumerentur, opes tamen regiæ ſupereſſent. Ipſe autem primus in fuga, poſtremus in prælio ſemper viſus eſt; in periculis timidus;

* Al. credula.

† Al. quanto.

* Alii omittunt, per.

† M. S. Demoritus.

* Al. Magiſtratui perſcribit.

† Alii decies centum millia numero.

(x) *Diodorus* tres tantum annos conſumpſiſſe in iſthoc apparatu ait.

(y) Mulieris nomen fuit *Gorgo. Plut.* apopht.

fi-

ficubi metus abesset, inflatus; denique ante experimentum belli, fiducia virium, veluti naturæ ipsius dominus, & montes in planum * deducebat, & convexa vallium æquabat; (z) quædam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat.

† Al. ducebat.

CAP. XI. Cujus introitus in Græciam quam terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Nam, cum † Leonida rex Spartanorum cum quatuor millibus militum angustias (a) Thermopylarum occupasset, Xerxes, contemptu paucitatis, eos pugnam capessere jubet, quorum cognati Marathonia pugna interfecti fuerant: qui, dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuere: succedente deinde inutili turba, major cædes editur. Triduo ibi cum dolore & indignatione Persarum dimicatum: quarta die, quum nuntiarum esse Leonidæ, à xx. millibus hostium summum cacumen teneri, tunc hortatur socios, *recedant, & se ad meliora patriæ tempora reservent: sibi cum Spartanis fortunam experiendam; plura se patriæ quam vitæ debere. ceteros ad præsidia Græciæ servandos.* Audito regis imperio discessere ceteri, soli Lacedæmonii remanserunt. Initio hujus belli sciscitantibus Delphis oracula, * responsum regi Spartanorum fuerat; aut urbi, aut regi cladem imminere. Et idcirco rex Leonida, cum in bellum proficisceretur, ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum animo scirent. Angustias propterea occupaverat, ut cum paucis aut majore gloria vinceret, aut minore damno reipublicæ caderet. Dimissis igitur sociis, hortatur Spartanos, *Meminerint, qualitercunq; † præliantibus, * cadendum esse, caverent, ne fortius mansisse, quam dimicasse videantur; nec expectandum ut ab hoste circumvenirentur, sed dum nox occa-*

† *Lonides.*

* Alii legunt, responsum fuerat, aut regi *Spartanorum*, aut urbi cadendum.

† Al. præliarentur.
* Cedendum.

(z) *Hellespontum* ita navibus operuit, ut *Europam Asiæ* jungeret.

(a) *Thermopylæ* à portarum similitudine dictæ, quas per arctum transgrediuntur.

ſionem daret, ſecuris & lætis ſuperveniendum: nuſquam victores honeſtius, quam in caſtris hoſtium perituros. Nihil erat difficile perſuadere perſuaſis mori: † raptim arma capiunt; & (*b*) ſexcenti viri, * caſtra quingentorum millium irrumpunt; ſtatimque regis prætorium petunt, aut cum illo, aut ſi ipſi oppreſſi eſſent, in ipſius potiſſimum ſede morituri. Tumultus totis caſtris oritur, Spartani, poſteaquam regem non inveniunt, per omnia caſtra victores vagantur; cædunt, ſternuntque omnia: ut qui ſciant ſe pugnare non ſpe victoriæ, ſed in mortis † ultionem. Prælium à principio noctis in majorem partem * diei tractum. Ad poſtremum non victi, ſed vincendo fatigati, inter ingentes ſtratorum hoſtium acervos occiderunt. Xerxes duobus vulneribus terreſtri prælio acceptis, experiri maris fortunam ſtatuit.

† Al. ſtatim.
* Al. in caſtra.
† Al. ultione.
* M. S. die antiqui pro diei.

CAP. XII. Sed Athenienſium dux Themiſtocles, cum animadvertiſſet (*c*) Ionas, propter quos bellum Perſarum ſuſceperant, in auxilium regis claſſe veniſſe; ſolicitare eos in partes ſuas ſtatuit. Et, cum colloquendi copiam non haberet, quo applicituri erant, ſymbolos proponi, & † in ſaxis perſcribi curat: *Quæ vos, Iones dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim conditoribus veſtris, nuper etiam vindicibus, cogitatis? An ideo mœnia veſtra condidimus, ut eſſent qui noſtra delerent? quid ſi non hæc & Dario prius, & nunc Xerxi, belli cauſa nobiſcum foret, quod vos rebellantes non deſtituimus? Quin vos in hæc noſtra caſtra ex iſta obſidione tranſitis? Aut ſi hoc parum tutum * eſt, vos commiſſo prælio ite ceſſim, inhibite remis, & à bello diſcedite.* Ante navalis prælii congreſſionem miſerat Xerxes quatuor millia armatorum Delphos, ad templum Apol-

† Al. ſaxis proſcribi.
* Al. extat.

(*b*) Quingentos habet *Diodorus*; *Cicero* trecentos.
(*c*) Non ab *Jone Xuthi* fil, ſed à *Javan* nomen accepere.

finis

linis diripiendum: prorsus, quasi non cum Græcis tantum, sed & cum diis immortalibus bellum gereret: quæ manus tota imbribus & fulminibus deleta est, ut intelligeret, quam nullæ essent hominum adversus deos vires. Post hæc (d) * Thespias, & Plateas, & Athenas vacuas hominibus incendit: & quoniam ferro in homines non poterat, in ædificia igne grassatur. Namque Athenienses post pugnam Marathoniam, præmonente Themistocle, victoriam illam de Persis, non finem, sed causam majoris belli fore, CC. naves fabricaverant. Adventante igitur Xerxe, consulentibus Delphis oraculum, responsum fuerat, *Salutem muris ligneis tuerentur.* Themistocles navium præsidium demonstratum ratus persuadet omnibus, *Patriam municipes esse, non mœnia; civitatemque non in ædificiis, sed in civibus positam. Melius itaque salutem navibus, quam urbi † commissuros. Hujus sententiæ etiam Deum auctorem esse.* Probato consilio, conjuges liberosque, cum pretiosissimis rebus, (e) abditis insulis, relicta urbe, demandant: ipsi naves armati conscendunt. Exemplum Atheniensium & aliæ urbes imitatæ. Itaque cum adunata omnis sociorum classis, & intenta in bellum navale esset; angustiasque (f) Salaminii freti, ne circumveniri a multitudine * posset, occupassent; dissentio inter civitatum principes oritur: qui cum deserto bello † ad sua tuenda delabi vellent, * timens Themistocles, ne discessu sociorum vires minuerentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, *uno in loco eum contractam Græciam capere facillime posse. Quod si civitates, † quæ jam abire vellent, dissipentur; majore labore ei singulas consectandas.* Hoc dolo impellit regem signum pugnæ dare. Græci quoque

* *Thespiadas.*

† Commissum iri.

* Al. possent.
† Al. ad statuenda.
† Al. veritus.

† M. S. quas jam capere vellet.

(d) Oppidum in *Bœotiâ*, juxta *Heliconem*, ut *Strabo* l. 9. testatur.

(e) *Abditas* vocat *insulas*, quoniam in intimo recessu sinus essent sitæ. *Voss.*

(f) *Salamis* est insula in sinu *Saronico* contra *Atticam* sita.

adventu hostium occupati, prælium collatis viribus capessunt. Interea rex, velut * spectator pugnæ, cum parte navium in littore remanet. (g) † Artemisia autem regina (h) Halicarnassi, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter primos duces bellum acerrime ciebat: *Quippe ut in viro muliebrem timorem, ita in muliere virilem audaciam cerneres.* Cum anceps prælium esset, Iones juxta præceptum Themistoclis, pugnæ se paulatim subtrahere cœperunt, quorum defectio animos ceterorum fregit. Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persæ, & mox prælio victi, in fugam vertuntur. In qua trepidatione multæ captæ naves, multæ * submersæ; plures tamen non minus sævitiam regis, quam hostem timentes, domum dilabuntur.

* M. S. expectatæ.
† Al. *Artemidora.*
* Al. mersæ.

CAP. XIII. Hac clade perculsum, & dubium consilii Xerxem Mardonius aggreditur. Hortatur *in regnum abeat, ne quid seditionis moveat fama adversi belli, in majus, sicuti mos est, omnia extollens: sibi* CCC. *millia armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat, qua manu aut cum gloria ejus perdomiturum se Græciam: aut, si aliter eventus † ferat, sine ejusdem infamia hostibus cessurum.* Probato consilio, Mardonio exercitus traditur: reliquas copias rex ipse * reducere in regnum parat. Sed Græci, audita regis fuga, consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille (i) Abydo veluti victor maris fecerat; ut intercluso reditu, aut cum exercitu deleretur; aut, desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles, timens, ne interclusi hostes desperationem in virtutem verterent, & iter quod aliter non pateret, ferro patefacerent; *satis multos hostes in Græcia*

† Al. fuerit.
* Al. deducere.

(g) *Lygdamis* filia, *Herod.* 7. 99.

(h) Urbs *Cariæ* circa initium *Tauri*, ad mare sita, quondam *Zephyria* dicta.

(i) Est urbs *Asiæ* à *Milesiis* condita, cui *Sestos* in *Europâ* opponitur intercedenti *Hellesponto.*

remanere dictitans, *nec augeri numerum retinendo oportere*; (*k*) cum vincere consilio ceteros non posset, eundem servum ad Xerxem mittit, certioremque consilii facit; & occupare transitum † maturata fuga jubet. Ille perculsus nuntio, tradit ducibus milites * perducendos; ipse cum paucis Abydon contendit. Ubi cum solutum pontem hibernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha trepidus trajecit. Erat res spectaculo digna, & aestimatione sortis humanae, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre navigio, quem paulo ante vix aequor omne capiebat; carentem etiam omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant. Nec pedestribus copiis, quas ducibus assignaverat, felicius iter fuit: siquidem quotidiano labori (neque enim ulla est metuentibus quies) etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem: tantaque foeditas morientium fuit, ut viae cadaveribus implerentur, alitesque & bestiae, † escae illecebris solicitatae, exercitum sequerentur.

† Al. maturâ.
* Al. deducendos.
† Alii omittunt.

CAP. XIV. Interim Mardonius in Graecia (*l*) Olynthum expugnat. Athenienses quoque in spem pacis, amicitiamque regis solicitat, spondens incensae eorum urbis etiam in majus restitutionem. Posteaquam nullo pretio libertatem videt his venalem, incensis quae † aedificare coeperant, copias in Boeotiam transfert. Eo & Graecorum exercitus, qui centum millium fuit, sequutus est: ibique praelium commissum. Sed Fortuna regis cum duce mutata non est. Nam victus Mardonius, veluti ex naufragio cum paucis profugit. Castra referta * regalis opulentiae † capta. Unde primum Graecos, diviso inter se auro Persico, divitiarum luxuria cepit. Eodem

† Al. reaedificare.
* Al. regali opulentiâ.
† Al. capta sunt.

(*k*) Quem *Sicinum* nominat *Herodotus* 8. 75.

(*l*) *Thraciae* civitas, ab *Olyntho Herculis* fil. conditore dicta.

forte

forte die, quo Mardonii copiæ deletæ sunt, etiam navali prælio in Asia sub monte (m) * Mycale, adversus Persas dimicatum est. Ibi ante congressionem, cum classes ex adverso starent, fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Græcos, & Mardonii copias occidione † occidisse. Tantam famæ velocitatem fuisse, ut cum matutino tempore prælium in Bœotia commissum sit, meridianis horis in Asiam, per tot maria, & tantum spatii, tam brevi horarum momento, de victoria nunciatum sit. Confecto bello, cum de præmiis civitatum ageretur, omnium judicio, Atheniensium virtus ceteris prælata. Inter duces quoque Themistocles princeps, civitatem testimonio judicatus, gloriam patriæ suæ auxit.

* M. S. *Mesia*. al. *Masia*, *Mosia*.

† Al. cecidisse.

CAP. XV. Igitur Athenienses aucti, & præmiis belli, & gloria, urbem ex integro condere moliuntur. Cum mœnia majora complexi fuissent, suspecti esse Lacedæmoniis cœpere, † recte reputantibus, quibus ruina urbis tantum incrementi dedisset, quantum sit datura munita civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, *ne * munimenta hostibus & receptacula futuri belli exstruant*. Themistocles, ut vidit spei urbis inrideri, non existimans abrupte agendum, respondit legatis; *ituros Lacedæmonem, qui de ea re pariter cum illis † consulant*. Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, * *opus maturent*. Dein ipse interjecto tempore in legationem proficiscitur; & nunc in itinere infirmitate simulata, nunc tarditatem collegarum accusans, sine quibus agi jure nihil possit, diem de die proferendo, spatium consummando operi quærebat; cum interim nunciatur Spartanis, opus † Athenis maturari; propter quod, denuo legatos mittunt ad rem inspiciendam. Tum Themistocles per

† M.S. recte putantibus.

* Al. Mun. host. in receptaculum.

† Al. consultent.

* Al. ut opus, &c.

† Al. Atheniensium.

(m) Mons Ioniæ, & urbs Stephano est.

servum

ſervum magiſtratibus Athenienſium ſcribit, *legatos vinciant, pignuſque teneant, ne in ſe gravius conſulatur.* Adit deinde concionem Lacedæmoniorum: indicat *permunitas Athenas eſſe, & poſſe jam illatum bellum non armis tantum, ſed etiam muris ſuſtinere: Si quid ob eam rem de ſe crudelius ſtatuerunt, legatos eorum in hoc pignus Athenis retentos.* Graviter deinde * caſtigat eos, quod *non virtute, ſed imbecillitate ſociorum, potentiam quærerent.* Sic dimiſſus, veluti triumphatis Spartanis, à civibus excipitur. Poſt hæc Spartani, ne vires otio corrumperent, & ut bis illatum à Perſis Græciæ bellum ulciſcerentur, ultro fines eorum depopulantur. Ducem ſuo, ſociorumque exercitui deligunt Pauſaniam, qui pro ducatu, regnum Græciæ affectans, proditionis præmium cum Xerxe, nuptias filiæ ejus paſciſcitur, redditis captivis, ut fides regis aliquo beneficio obſtringeretur. Scribit præterea Xerxi, *quoſcunque ad ſe † nuntios miſiſſet, interficeret: ne res loquacitate hominum proderetur.* Sed dux Athenienſium Ariſtides, belli ſocius * electus, collegæ conatibus obviam eundo, ſimul & in rem ſapienter conſulendo, proditionis conſilia diſcuſſit. Nec multo poſt accuſatus Pauſanias, damnatur. Igitur Xerxes, cum proditionis dolum publicatum videret, ex integro bellum inſtituit. Græci quoque ducem conſtituunt Cimonem Athenienſem, filium Miltiadis, quo duce apud Marathonem pugnatum eſt, juvenem, cujus magnitudinem futuram pietatis documenta prodiderunt. Quippe (*n*) patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibique defunctum, tranſlatis in ſe vinculis, ad ſepulturam redemit. Nec in bello judicium deligentium fefellit: ſiquidem non inferior virtutibus patris,

* Al. Caſtigavit.

† Al. pontios, M. S. potios.

* Alii omittunt.

(*n*) *Demoſthenes* non patris causâ, ſed ob affectatam tyrannidem mulctatum *Cimonem* in oratione ſcribit, contra *Ariſtocratem.*

Xerxem terrestri navalique bello superatum, trepidum recipere se in regnum coëgit.

Finis secundi Libri.

LIBER III.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Xerxis & Artabani præfecti perfidi tragicus interitus.*
2. *Bellorum inter Lacedæmonios & Athenienses origo. Spartæ Respublica, & Legislator.*
3. *Leges à Lycurgo Spartanis latæ, quomodo ratæ fiant & habeantur.*
4. *Bellum Messeniis illatum ob stupratas virgines: & spuriorum Spartanorum in Italiam migratio.*
5. *Messenii scelerum suorum luunt pœnas; & bellum instaurant, ac tandem superantur.*
6. *Tertium bellum Messenium, Peloponnesiacum item, in quo multæ eventuum variorum facies.*
7. *Pacis fœdus ruptum. Spartani premuntur Periclis virtute, cujus egregia in rempublicam merita describuntur. Iterum pax sancita & violata: unde bellum Siculum.*

CAP. I.

XErxes rex Persarum, terror antea gentium, bello in † Græciam infeliciter gesto, etiam suis contemtui esse cœpit. Quippe * Artabanus præfectus ejus, deficiente quotidie regis majestate, in spem regni adductus, cum septem robustissimis filiis regiam vesperi ingreditur, (nam amicitiæ jure semper illi patebat) trucidatoque rege, voto suo obsistentes filios ejus, dolo aggreditur. Securior de † Artaxerxe, puero admodum, fingit regem à Dario, qui erat adolescens, quo maturius regno potiretur, occisum; impellit

† M. S. in *Græciâ.*
* A.M.4735.
† A.M.4736.

impellit Artaxerxem parricidium parricidio vindicare. Cum ventum ad domum Darii esset, dormiens inventus, quasi somnum fingeret, interficitur. Dein cum unum ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus videret, metueretq; de regno certamina principum, assumit in societatem consilii * Bacabasum; qui præsenti statu contentus, rem † prodit Artaxerxi, *ut pater ejus occisus; ut frater falsa parricidii suspicione oppressus; ut denique ipsi pararentur insidiæ.* His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse armatum exercitum jubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorum. Itaque cum inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulat, se breviorem loricam habere: jubet Artabanum secum commutare: exuentem se, ac nudatum, gladio trajicit: tum & filios ejus corripi jubet. Atque ita egregius adolescens, & cædem patris * & necem fratris, & se ab insidiis Artabani vindicavit.

* Al. *Bacabassum*, & *Bezabasum*, & *Megabyzum*.
† Al. prodidit.
* Alii omittunt.

CAP. II. Dum hæc in Persis geruntur, interea Græcia omnis, ducibus Lacedæmoniis & Atheniensibus, in duas divisa partes, ab externis bellis, velut in viscera sua, arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora: & eorundem castrorum homines, in duos hostiles exercitus dividuntur. Hinc Lacedæmonii communia quondam civitatum auxilia, ad vires suas trahebant: inde Athenienses, & vetustate † gentis, & gestis rebus illustres, propriis viribus confidebant. Atque ita duo potentissimi Græciæ populi, institutis Solonis, & Lycurgi legibus pares, ex æmulatione virium in bellum ruebant. Namque * Lycurgus cum fratri suo † Polydectæ Spartanorum regi successisset, regnumque sibi vindicare potuisset * Charilao, filio ejus, qui natus postumus fuerat, cum ad ætatem adultam pervenisset, regnum summa fide restituit: ut intelligerent omnes, quanto plus apud

† Al. generis.
* A.M. 4424.
† *Polybitæ.*
* M. S. S. *Charillo*, filio *Polybitæ*.

bonos pietatis jura, quam † opes valerent. Medio igitur tempore dum infans (a) convalescit, tutelamque ejus administrat, non habentibus Spartanis leges instituit, non inventione earum (b) magis, quam exemplo clarior: siquidem nihil lege ulla in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret. Populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum * formavit. Parcimoniam omnibus suasit, † existimans laborem militiæ, * assidua frugalitatis consuetudine faciliorem fore. Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium jussit. Auri argentique usum, velut omnium scelerum materiam sustulit.

† Alii interponunt, omnes.

* Al. firmavit.

† M.S.S. item existimans.

* Al. assiduæ.

CAP. III. Administrationem reipublicæ per ordines divisit: Regibus potestatem bellorum, † magistratibus judicia per * annuas successiones, senatui custodiam legum, populo sublegendi senatum, vel creandi quos vellet magistratus, potestatem, permisit. Fundos omnium æqualiter inter omnes divisit, ut æquata patrimonia neminem potentiorem † altero redderent. Convivari omnes publice jussit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto essent. Juvenibus non amplius una veste uti toto anno permisit, nec quenquam cultius quam alterum progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam verteretur. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci præcepit, ut primos annos non in luxuria, sed * inopia & laboribus agerent. Nihil eos somni causa substernere, & vitam sine pulmento degere, neque prius in urbem redire, quam viri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere jussit, ut uxores eligerentur, non

† Al. Magistratui.

* Al. annuos successores.

† M. S. S. alteri:

* Alii legunt in opere.

(a) (i. e.) Crescit, robur acquirit.

(b) Nonnulli malæ latinitatis hâc de causâ autori nostro dicam scribunt, sed falsò. Sic enim *Florus* 4. 2. 72. minus admirabilior. *Plaut.* Stich. 5. 4. magis dulcius. *Virg.* in culice v. 78.

† pecu-

† pecuniæ; ſeveriuſque (c) matrimonia ſua viri coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. Maximum honorem non divitum & potentium, ſed pro gradu ætatis ſenum eſſe voluit: Nec ſane uſquam terrarum locum honoratiorem ſenectus habet. Hæc quoniam primo, ſolutis antea moribus, dura * videbat eſſe, (d) auctorem eorum Apollinem Delphicum fingit, & inde ſe ea ex præcepto numinis detuliſſe, ut conſueſcendi tædium metus religionis vincat. Dein ut æternitatem legibus ſuis daret, jurejurando obligat civitatem, nihil eos de ejus legibus mutaturos priuſquam reverteretur: & ſimulat, ſe ad oraculum Delphicum proficiſci, conſulturum, quid addendum mutandumque legibus videretur. Proficiſcitur autem Cretam, ibique perpetuum exilium egit, abjicique in mare oſſa ſua moriens juſſit, ne relatis Lacedæmonem, ſolutos ſe Spartani religione jurisjurandi in diſſolvendis legibus arbitrarentur.

† Al. pecunia.

* Al. videbantur.

CAP. IV. His igitur moribus ita brevi civitas * convaluit, ut, cum (e) † Meſſeniis propter ſtupratas virgines ſuas, in ſolenni Meſſeniorum ſacrificio, bellum intuliſſent, graviſſima ſe exſecratione obſtrinxerint, non prius quam * Meſſeniam expugnaſſent, reverſuros, tantum ſibi vel de viribus ſuis, vel de fortuna ſpondentes. Quæ res initium diſſenſionis Græciæ, & inteſtini belli cauſa & origo fuit. Itaque, cum contra præſumptionem ſuam annis decem in obſidione urbis tenerentur, & querelis uxorum poſt tam longam viduitatem revocarentur: veriti, ne hac perſeverantia belli, gravius ſibi quam Meſſeniis nocerent: quippe illis quantum ju-

* Al. coaluit.

† M. S. S. Meſſenis.

* Al. *Meſſenam* vel *Meſſeneu.*

(c) (*i. e.*) Uxores ſuas.

(d) Nonnulli harum legum non *Lycurgum*, ſed *Minoem* auctorem, atque à *Cretenſibus* eas ad *Spartanos* per *Lycurgum* tranſlatas, exiſtimant.

(e) *Meſſene Peloponneſi* urbs, & regio.

ventutis bello intercidat, mulierum fecunditate suppleri; sibi & belli damna assidua; & fecunditatem uxorum, absentibus viris, nullam esse: itaque legunt juvenes ex eo genere militum, qui post jusjurandum in supplementum venerant, quibus Spartam remissis promiscuos omnium feminarum concubitus permisere: maturiorem futuram conceptionem rati, si eam singulæ per plures viros experirentur. Ex his nati, ob notam materni pudoris, * Partheniæ vocati: qui cum ad annos xxx. pervenissent, metu inopiæ (nulli enim pater existebat, cujus in patrimonium successio speraretur) ducem †Palantum assumunt, filium Araci, qui Auctor Spartanis fuerat, juventutis ad generandam sobolem domum remittendæ: ut sicuti dudum patrem ejus nascendi auctorem habuissent, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberent. Itaque nec salutatis matribus, è quarum adulterio infamiam collegisse videbantur, ad sedes inquirendas proficiscuntur; diuque & per varios casus jactati, tandem in Italiam deferuntur, & occupata arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, sedes * sibi constituunt. Sed post annos plurimos dux eorum Palantus; per seditionem in exilium proturbatus, Brundusium se contulit, † quo expulsi sedibus suis veteres Tarentini concesserant. Hic moriens persuadet, *ut ossa sua postremasque reliquias conterant, & tacite spargi in foro Tarentinorum curent: Hoc enim modo recuperare illos patriam suam posse, Apollinem Delphis cecinisse.* Illi arbitrantes eum in ultionem sui, civium fata prodidisse, præceptis paruere: sed oraculi diversa sententia fuerat. Perpetuitatem enim urbis, non amissionem hoc facto promiserat * Deus. Ita ducis exulis consilio, & hostium ministerio, possessio Tarentina Partheniis in æternum fundata: ob cujus beneficii memoriam Palanto divinos honores decrevere.

* Al. *Parthenii.*

† Al. *Phalantum.*

* Al. ibi.

† In quo.

* Alii omittunt.

CAP. V. Interea Messenii, cum virtute non possent, per insidias expugnantur. Dein, cum

per

per annos LXXX. gravia servitutis verbera † plerumque & vincula, ceteraque captivitatis mala perpessi essent, post longam pœnarum patientiam, bellum * instaurant. Lacedæmonii quoque eo † conspiratius ad arma concurrunt, quo adversus servos dimicaturi videbantur. Itaque cum hinc injuria, inde indignitas animos acueret: Lacedæmonii de belli eventu, oraculo Delphis consulto, jubentur ducem belli ab Atheniensibus petere. Porro Athenienses, cum responsum cognovissent, in contemptum Spartanorum (*f*) Tyrtæum poëtam, claudum pede, misêre: qui tribus præliis * fusus, eo usque desperationis Spartanos adduxit, ut ad supplementum exercitus, servos suos manumitterent, hisque interfectorum matrimonia pollicerentur; ut non numero tantum amissorum civium, sed & dignitati succederent. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando, majora detrimenta civitati † infligerent, reducere exercitum voluerunt; ni intervenisset Tyrtæus, qui composita carmina exercitui pro concione recitavit; in quibus hortamenta virtutis, damnorum solatia, belli consilia conscripserat. Itaq; tantum ardorem militibus injecit, ut non de salute, sed de sepultura soliciti, tesseras, insculptis suis & patrum nominibus, dextro brachio deligarent; ut, si omnes adversum prælium consumsisset, & temporis spatio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent. Cum sic animatum reges exercitum viderent, curant rem hostibus nuntiari. Messeniis autem non timorem res, sed æmulationem mutuam dedit. Itaque tantis animis concursum est, ut raro unquam cruentius prælium fuerit. Ad postremum tamen victoria Lacedæmoniorum fuit.

† Al. plerique.
* Al. restaurant.
† Confirmatius se bis.
* Al. fusos.
† Infunderent.

(*f*) *Archombroti* fil. *Lacon*, sive *Milesius*, floruit 35. Olympiade. *Suid.*

CAP. VI. Interjecto tempore, tertium quoq; bellum Messenii reparavere: in cujus auxilium Lacedæmonii, inter reliquos socios, etiam(g) Athenienses adhibuere: quorum fidem cum suspectam haberent, supervacaneos simulantes, à bello eosdem dimiserunt. Hanc rem Athenienses graviter ferentes, pecuniam, quæ erat in stipendium Persici belli ab universa Græcia collata, (h) à Delo Athenas transferunt, ne deficientibus à fide societatis Lacedæmoniis, † prædæ ac rapinæ esset. Sed nec Lacedæmonii quievere: qui cum Messeniorum bello occupati essent, Peloponnenses immisere, qui bellum Atheniensibus facerent. Parvæ tunc temporis, classe in Ægyptum missa, vires Atheniensibus erant: itaque navali prælio dimicantes, facile (i) superantur. Interjecto deinde tempore, post reditum * suorum aucti & classis & militum robore, prælium † reparavere. Jam & Lacedæmonii, omissis Messeniis, adversus Athenienses arma verterant. Diu varia victoria fuit: ad postremum æquo Marte utrinque discessum. Inde revocati Lacedæmonii ad Messeniorum bellum, ne medium tempus otiosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, ut Bœotiorum imperium his restituerent, quod temporibus Persici belli amiserant, ut illi Atheniensium bella susciperent. Tantus furor Spartanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerent. Igitur Athenienses, adversus tantam tempestatem belli, duos duces deligunt:

† Al. præda, ac rapina esset.

* Sociorum

† Al. Præparavêre.

(g) Inter quos erat *Cimon Miltiadis* filius. *Thucyd.* l. 1.

(h) *Delum* enim commune Græciæ ærarium esse voluerunt, veteres enim in fanis publicas privatasque suas pecunias soliti sunt deponere. *Bong.*

(i) Victi sunt in *Haliâ.*

(k) Peri-

(k) Periclem spectatæ virtutis virum, & Sophoclem scriptorem tragœdiarum: qui diviso exercitu, & Spartanorum agros vastaverunt, & multas Achaiæ civitates Atheniensium imperio adjecerunt.

CAP. VII. His malis fracti Lacedæmonii, in annos XXX. pepigerunt pacem: sed tam longum otium inimicitiæ non tulerunt. Ita quintodecimo anno, rupto fœdere, cum contemtu deorum hominumque, fines Atticos populantur: & ne prædam potius, quam pugnam expetisse viderentur, hostes ad prælium provocant. Sed Athenienses, consilio Periclis ducis, populationis injuriam differunt in tempus ultionis: supervacuam pugnam † existimantes, cum ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde interjectis diebus, naves conscendunt, & nihil sentientibus Lacedæmoniis, totam Spartam deprædantur, multoque plura auferunt, quam amiserant. Prorsus ut in comparatione damnorum, longe * pluris fuerit ultio, quam † injuria. Clara quidem hæc Periclis expeditio habita: sed multo clarior privati patrimonii contemtus fuit. Hujus agros in populatione ceterorum, intactos, hostes reliquerant, (l) sperantes acquirere se illi posse, aut periculum ex invidia, aut ex suspicione proditionis infamiam. Quod ante prospiciens Pericles, & futurum populo prædixerat, & ad invidiæ impetum declinandum, agros ipsos dono reipublicæ dederat: atque ita, unde periculum quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam invenit. Post hæc interjectis diebus, (m) navali prælio dimicatum est:

† Al. estimantes.

* Al. plurimi.

† Ira.

(k) Quinquagesimo anno post *Xerxis* è *Græcia* discessum *Peloponnesus* tota conjuravit in *Athenienses*. In præturâ collegam *Pericles* habuit *Sophoclem*.

(l) Non ideo agros *Periclis* reliquisse intactos *Archidamum*, ut eum suspectum redderet *Atheniensibus*, sed quoniam ei amicissimus fuit, inquit Polyænus.

(m) Ad *Naupactum* duce *Phormione*. *Thucyd*. 2. 16. 1.

victi

victi Lacedæmonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra, aut mari, varia præliorum fortuna invicem se trucidarent. Denique fessi tot malis, pacem in annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex annis servaverunt. Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex sociorum persona * rumpebant: quippe quasi minus perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia, potius quam si † ipsi aperto prælio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam translatum: quod priusquam * expono, de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

* Al. rupere.
† Al. omittunt.
* Al. exponam.

Finis tertii Libri.

LIBER IV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Siciliæ insulæ situs, soli natura: Ætnæ item montis, ac Scyllæ, & Charybdis miraculum.*
2. *Nomina, incolæ veteres, Tyranni Siciliæ, cui Carthaginienses inhiant.*
3. *Rheginenses ab Himeranis oppressi. Athenienses imperium Siciliæ ambiunt, & prospere agunt initio.*
4. *In incepto pergentes. Syracusani Lacedæmonios accersunt. Græcorum concursus fit, & bellum in Siciliam transfertur.*
5. *Athenienses à Gylippo, Lacedæmoniorum duce, terrâ marique franguntur: ducibus Demosthene, & Nicia, indecoro fato sublatis.*

CAP. I.

SIciliam ferunt angustiis quondam faucibus Italiæ adhæsisse; † direptamque velut à corpore, majore impetu * superi maris, quod toto undarum onere illuc vehitur. Est autem ipsa terra tenuis

† Al. diremptamque.
* Al. superioris.

tenuis ac fragilis; & cavernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat; nec non & ignibus † generandis nutriendisque soli ipsius naturalis materia: quippe intrinsecus stratum sulphure & bitumine traditur: quæ res facit, ut spiritu cum igne inter * interiora luctante, frequenter & † compluribus locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Ætnæ montis per tot secula durat incendium. Et ubi acrior per spiramenta cavernarum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur. Proximum Italiæ promontorium, (a) Rhegium dicitur, ideo quia Græce abrupta hoc nomine pronuntiantur. Nec mirum si fabulosa est loci hujus antiquitas, in quem res tot coïere miræ. Primum quod nusquam alias tam torrens fretum, nec solum citato impetu, verum etiam sævo; neque experientibus modo terribile, verum etiam procul videntibus. Undarum porro in se concurrentium tanta pugna est, ut alias veluti terga dantes in imum † desidere, alias quasi victrices in sublimi ferri videas: nunc hic fremitum ferventis æstus, nunc illic gemitum in voraginem desidentis exaudias. Accedunt vicini, & perpetui Ætnæ montis ignes; & (b) insularum Æolidum, veluti ipsis undis alatur incendium. Neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot * seculis tantus ignis potuisset, nisi & humoris nutrimentis aleretur. Hinc igitur fabulæ (c) Scyllam & (d) Charybdim † peperere: hinc * latratus auditus, hinc monstri credita simulacra, dum navigantes magnis vorticibus pelagi

† M. S. gignendis.

* Al. interita, vel introrsus *Isid.* inter intra *Voss.*

† In pluribus.

† Al. decedere

* Al. Secula.

† Al. repperere.

* Al. latratuum.

(a) Sic dictum à ῥήγνυσθαι rumpi, quod hic violentia terræ motuum Siciliam ab *Italiâ* divulserit.

(b) Quæ & *Lyparææ*, & *Vulcaniæ* Latinis, *Hephæstiades* Græcis, & *Plotææ* Dionysio vocantur.

(c) Scopulus in freto *Mamertino*, inter *Siciliam* & *Italiam*. *Plin.*

(d) Poetarum fabulis celebris, nihil aliud enim quàm mare vorticosum, & quasi in hiatum descendens.

† desi-

† Al. desceadentes.

† desidentis exterriti latrare putant undas, quas sorbentis æstus vorago conlidit. Eadem causa etiam Ætnæ montis perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus, raptum secum spiritum in imum fundum trahit, atque ibi suffocatum tamdiu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus, nutrimenta ignis incendat. Jam ipsa Italiæ Siciliæque vicinitas, jam promontoriorum altitudo ipsa ita similis est, ut quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit; credentibus, coëuntibus in se promontoriis, ac rursum discedentibus, solida intercipi absumique navigia. Neq; hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ compositum, sed metu & admiratione transeuntium. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris, non transitum putes: quo cum accesseris, discedere ac sejungi promontoria, quæ antea juncta fuerant, arbitrere.

* Al. *Cotalus*.
A. M. 3966.

† Al. *Anaxilas*, vel *Ananxilaus*, & *Maxilaus*.

* Al. moderatio.

† Al. *Micitho*. M. S. S. *Miclado*.

CAP. II. (*e*) Siciliæ primo Trinacriæ nomen fuit; postea Sicania cognominata est. Hæc à principio patria Cyclopum fuit: quibus extinctis, (*f*) * Cocalus regnum insulæ occupavit: post quem singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero (*g*) † Anaxilaus justitia cum ceterorum crudelitate certabat; cujus * moderationis haud mediocrem fructum tulit: Quippe decedens cum filios parvulos reliquisset, tutelamque eorum (*h*) † Micalo, spectatæ fidei servo, commisisset: tantus amor memoriæ ejus apud omnes fuit, ut parere servo, quam deserere regis filios mallent; principesque civitatis obliti dignitatis suæ, regni majestatem administrari

---

(*e*) Quæ & *Sicania* & *Triquetra*. *Plin*. 3. 8. est insula maris Mediterranei celeberrima.

(*f*) Lege *Diodorum* 4 81. & 16. *Strab*. *l*. 6.

(*g*) *Rheginorum* in agro *Brutio* tyrannus fuit, & *Messanæ* in *Siciliâ* conditor.

(*h*) Hunc *Herodotus* 7. 170. Μίκυθον vocat, *Anaxilai* οἰκέτην, ut & *Macrob*.

per

per servum paterentur. Imperium Siciliæ etiam * Carthaginienses tentavere; diuque varia victoria cum tyrannis dimicatum. Ad postremum amisso Hamilcare imperatore, cum exercitu aliquantisper quievere victi.

* M. S. Carthaginenses.

CAP. III. Medio tempore cum † Rhegini discordia laborarent, civitasque per dissensionem divisa in duas partes esset; veterani * ex altera parte ab (i) † Himera in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant; & mox cæsis, quibus tulerant auxilium, urbem cum conjugibus & liberis sociorum occupavere; ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe ut Rheginis melius fuerit vinci, quam vicisse. Nam sive * victoribus captivitatis jure servissent, sive amissa patria exsulare necesse habuissent, non tamen, inter aras & patrios lares trucidati, crudelissimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis prædam reliquissent. (k) † Catinienses quoq; cum Syracusanos graves paterentur, diffisi viribus suis, auxilium ab Atheniensibus * petivere: qui seu studio majoris imperii, quo Asiam Græciamque penitus † occuparent, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illæ vires accederent; Lamponium ducem cum classe in Siciliam misere, ut sub specie ferendi Catiniensibus auxilii, * tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam prima initia, frequenter cæsis hostibus, prospera fuerant; (l) majore denuo classe, & robustiore exercitu, † Lachete & Cariade ducibus, Siciliam petivere: sed Catinienses, sive metu Atheniensium, sive tædio belli, pacem cum Syracusanis, remissis Atheniensium auxiliis, fecerunt.

† M. S. regini.
* Al. ab aliis.
† Alii inse-runt urbe.
* Al. aucto-ribus.
† M. S. Catanenses vel Cathenienses.
* Al. petie-re.
† Al. occu-paverant.
* Al. [illegible]-ret.
† M. S. Lacethea, & Chariathe, al. Lathea, &c.

(i) Urbs *Siciliæ*. Vide *Plin.* l. 3. *Strab.* l. 6. est etiam *Zancles* colonia.

(k) Urbs *Catana* à *Naxiis* condita. *Strab.* l. 6.

(l) Viginti naves misisse ait *Thucyd.* l. 5.

CAP. IV. Interjecto deinde tempore, cum fides pacis à Syracusanis non servaretur, denuo legatos Athenas mittunt, qui (*m*) sordida veste, capillo barbaque † promissis, & omni squaloris habitu ad misericordiam commovendam acquisito, concionem deformes adeunt: adduntur precibus lacrymæ: & ita misericordem populum supplices movent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur classis ingens decernitur: creantur duces Nicias, & (*n*) Alcibiades, & Lamachus; tantisque viribus Sicilia repetitur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia mittebantur. Brevi post tempore, revocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedestria secunda Nicias & Lamachus faciunt: munitionibus deinde circumdatis, hostes etiam marinis commeatibus in urbe clausos intercludunt. Quibus rebus * fracti Syracusani, auxilium à Lacedæmoniis petiverunt. Ab his mittitur Gylippus, † solus, sed * in quo instar omnium auxiliorum erat. Is audito † in itinere belli jam inclinato statu, auxiliis partim in Græcia, partim in Sicilia contractis, * opportuna bello loca occupat. Duobus deinde præliis victus, congressus tertio, occiso Lamacho, & hostes in fugam compulit, & socios obsidione liberavit. Sed cum Athenienses à bello terrestri in navale se transtulissent, Gylippus classem † Lacedæmone cum auxiliis arcessit: quo cognito, & ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem & Eurymedonta, cum supplemento copiarum mittunt: Peloponnesii quoque, communi civitatum decreto, ingentia Syracusanis auxilia misere;

† Al. prolixis.

* Al. factis, aut faustis.

† Alii addunt quidem.

* Sed quo [illegible] sub quo.

† Al. g[illegible] re.

* [illegible] r-

† Al [illegible] ed. [illegible] Lacedamonicam.

(*m*) Supplices vel luctui addicti solebant sordidati incedere, capillos, & barbam promittere, ut squalorem suum ostenderent.

(*n*) *Cliniæ* filius Atheniensis.

& quasi Græciæ bellum in Siciliam translatum esset, ita ex utraque parte summis viribus dimicabatur.

CAP. V. Prima igitur congressione navalis certaminis, Athenienses vincuntur. Castra quoque cum omni publica ac privata pecunia amittunt. Super hæc mala, cum etiam terrestri prælio victi essent, tunc Demosthenes † consulere cœpit, *ut abirent Sicilia, dum res, quamvis afflictæ, nondum tamen perditæ forent: neque in bello male auspicato amplius perseverandum esse; domi graviora, & forsitan infeliciora bella, in quæ servare hos urbis apparatus oporteat.* Nicias, seu pudore male actæ rei, seu metu destitutæ spei civium, seu impellente fato, manere contendit. Reparatur igitur navale bellum, & * animi à prioris fortunæ procella, ad spem certaminis revocantur: sed inscitia ducum, qui inter angustias maris tuentes se Syracusanos aggressi fuerant, facile vincuntur. † Eurymedon dux in prima acie fortissime dimicans, primus cadit: triginta naves, quibus præfuerat, incenduntur. Demosthenes & Nicias, & ipsi victi, exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati * itinere terrestri. Ab his relictas (o) centum triginta naves Gylippus invasit: ipsos deinde insequitur: fugientes partim capit, partim cædit. Demosthenes, amisso exercitu, à captivitate, gladio & voluntaria morte se vindicat. † Nicias vero, etiam Demosthenis, ut sibi consuleret, admonitus exemplo, cladem suorum, captivitatis dedecore cumulavit.

† Al. censere.

* It. animata. M S. animia.

† M. S. Eurilogus, Euriloccus.

* Al. in itinere.

† *Nicias* autem ne *Demosth.* quidem exem. ut sibi consuleret admonitus, cladem suorum auxit dedecore captivitatis.

(o) At *Thucydides* l. 7. 13. 24. Atheniensibus ex postremâ clade tantummodo 75 naves reliquas fuisse scribit. *Bern.*

Finis quarti Libri.

LIBER V.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alcibiades Siculi belli concitor in exilium conjectus, Lacedæmonios ad bellum Atheniensibus inferendum impellit. Huic bello Darius rex Persarum accedit socius Lacedæmoniis.*
2. *Alcibiadis res gestæ in patriam. Lacedæmoniis suspectus, negotium illis facessit Tissafernis opera.*
3. *Alcibiades statum reip. mutat, deinde classe instructa in bellum pergit adversos Lacedæmonios.*
4. *Navalis pugna & præclara de Lacedæmoniis victis ab Alcibiade reportata victoria. Is desideratus civibus suis Athenas reversus summa cum omnium lætitia excipitur.*
5. *Lacedæmonii Persarum freti auxilio exercitum Atheniensium in Asia sparsum opprimunt. Alcibiades ob rem male gestam veritus populi impetum, denuo in voluntarium exilium proficiscitur.*
6. *Conon, Alcibiadis successor, invalidos & novos milites nactus, infeliciter rem gerit, & navali prælio superatus, concedit ad Evagoram.*
7. *Atheniensium tot cladibus fractorum pusillanimitas.*
8. *Lacedæmonii victores urbe Athenarum deditione potiuntur. Lysander statum reip. mutat: inde XXX tyranni, & cædes Alcibiadis.*
9. *Theramenes, tyrannorum unus, à collegis trucidatur. Thrasybulus remp. collapsam restituit, &, prælio commisso, XXX. tyrannorum sævissimos, Critiam & Hippolochum, mactat.*
10. *Thrasybulus populares fugientes placide revocat: superstites tyrannos urbe pellit; qui, dum bellum reparare student, comprehensi trucidantur.*
11. *Darii mors; inter cujus filios, Artaxerxem & Cyrum, lis de regno, quâ prius in occultum*

cultum, deinde vero in apertum bellum erumpente, Artaxerxes demum, fratre occiso & victoria & regno potitur.

CAP. I.

DUM Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius, quam felicius gerunt, interim † concitor & dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur, [* mysteria Cereris] Initiorum sacra, nullo magis quam silentio solennia, enuntiavisse, revocatusque à bello ad judicium, sive conscientiam, sive indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium (a) Elidem profectus est. Inde, ubi non damnatum se tantum, verum etiam diris, per omnium (b) sacerdotum religiones (c) devotum cognovit, Lacedæmona se contulit: ibique regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Atheniensibus adverso Siciliæ prælio, ultro bellum inferre. Quo facto † omnis Græciæ multitudo, velut ad extinguendum commune incendium, concurrunt. Tantum odium Athenienses immoderati imperii * crudelitate contraxerant. (d) Darius † quoque rex Persarum, memor paterni avitique in hanc urbem odii, facta cum Lacedæmoniis per Tissafernem, præfectum (e) Lydiæ, societate, omnem sumptum belli pollicetur. Et erat hic quidem titulus cum Græcis coëundi: re autem verâ timebat, ne, victis Atheniensibus, ad se Lacedæmonii arma transferrent. Quis igitur miretur, tam florentes Atheniensium opes ruisse, cum ad opprimendam unam urbem, totius Orientis vires

† Alii concitator.
* Alii omittunt.
† Al. omnia Græciæ regna.
* Al. cupiditate.
† A.M. 4777.

(a) *Ptolomæo*, & cæteris *Peloponnesi* regio.

(b) *Eumolpidas Cereris* fuisse sacerdotes testatur Plut. ab *Eumolpo* dicti.

(c) Devotionis exemplum quo testatior esset memoria, in pilâ lapideâ incisum, atq; in publico positum ait *Probus* in *Alcib.*

(d) Cognomento *Nothus* quem *Scal.* Hierosolimitani templi restauratorem sentit.

(e) *Asiæ minoris* regio.

concurrerent? Non tamen inerti, neque incruento cecidere bello: sed præliati ad ultimum, victores etiam interdum, consumti magis fortunæ varietate, quam * vi victi sunt. Principio belli omnes ab his, etiam socii, desciverant, ut fit: quo se † fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.

* Alii omittunt, vi.
† Al. fortunæ.

CAP. II. Alcibiades quoque motum adversus patriam bellum, non gregarii militis opera, sed † imperatoris virtutibus * adjuvat. Quippe acceptis quinque navibus in Asiam contendit, & tributarias Atheniensium civitates, auctoritate nominis sui, ad defectionem compellit. Sciebant enim domi clarum, nec exilio videbant factum minorem: nec tam ablatum Atheniensibus ducem, quam Lacedæmoniis traditum, (f) partaque cum amissis imperia pensabant. Sed apud Lacedæmonios virtus Alcibiadis plus invidiæ quam gratiæ contraxit. Itaque cum principes, velut æmulum gloriæ suæ, interficiendum insidiis mandassent, cognita re Alcibiades per (g) uxorem Agidis regis, quam adulterio cognoverat, ad Tissafernem præfectum Darii regis profugit; cui se celeriter officii comitate, & obsequendi gratia insinuavit. Erat enim & ætatis flore, & formæ veneratione, nec minus eloquentia, etiam inter Athenienses, insignis: sed in conciliandis amicitiarum studiis, quam in retinendis vir melior: quia † morum vitia sub umbra eloquentiæ primo latebant. Igitur persuadet Tissaferni, *ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet. Vocandos enim in portionem * muneris Ionios, quorum pro libertate, cum tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixe Lacedæmonios juvandos; Quippe memorem esse debere, alienam se*

† Al. Imperatoriis.
* Al. adjuvabat.
† Al. morum vitia.
* Al. oneris.

(f) Hoc est, quamvis apud *Athenienses* imperio excidisset *Alcibiades*, apud *Spartanos* tamen æque magnum factum cogitabant.

(g) *Timaam Plut.* in *Alc.* 42. nominat.

vire

victoriam, non suam instruere; Et eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur. Nam regem Persarum, * *dissidentibus Græcis, arbitrum pacis ac belli fore; & quos suis non possit, ipsorum armis victurum: perfecto autem bello, statim ei cum victoribus dimicandum. Domesticis itaque bellis Græciam* † *atterendam, ne externis vacet; exæquandasque vires partium, & inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos post hanc victoriam Spartanos, qui vindices se libertatis Græciæ professi sint.* Grata oratio Tissaferni fuit. Itaque commeatus maligne præbere; (*h*) classem regiam non totam mittere; ne aut victoriam totam daret, aut necessitatem deponendi belli imponeret.

* Al. dissentientibus.

† Al. obterendam M. S. exercendam.

CAP. III. Interea Alcibiades hanc operam civibus † venditabat: ad quem cum legati Atheniensium venissent, pollicetur his amicitiam regis, si respub. à populo translata ad senatum foret; sperans, ut aut, concordante civitate, dux belli ab omnibus legeretur; aut, discordia inter ordines facta, ab altera parte in auxilium vocaretur. Sed Atheniensibus, imminente periculo belli, major salutis quam dignitatis cura fuit. Itaque, permittente populo, (*i*) imperium ad senatum transfertur. Qui cum, insita (*k*) genti superbia, crudeliter in plebem * consuleret, singulis tyrannidis sibi † impotentiam vindicantibus, ab exercitu Alcibiades exul revocatur, duxque * classi constituitur. Statim igitur Athenas † mittit, *ex continenti se cum exercitu venturum, recepturumque à Quadringentis jura populi, ni ipsi redderent.* Hac denuntiatione optimates territi, primo urbem prodere Lacedæmoniis tentavere: dein, cum id nequissent, in exilium profecti sunt. Igitur Alcibiades, intestino malo patria liberata, summa cura classem instruit;

† Al. vendicabat.

* Al. consulerent.

† Al. potentiam.

* Al. classis.

† M.S. scribit.

(*h*) Quæ Phœnicum navibus centum quadraginta septem constabat.

(*i*) Ad Quadringentos, quorum meminit *Strabo*, lib. 9.

(*k*) Nobilium scilicet.

atque ita in bellum adversus Lacedæmonios pergit.

† M. S. S. Zestromindarus.

CAP. IV. Jam † Sesto (*l*) Mindarus & (*m*) Pharnabazus, Lacedæmoniorum duces, instructis navibus expectabant. (*n*) Prælio commisso, victoria penes Athenienses fuit. In eo bello major pars exercitus, & omnes ferme hostium duces cæsi: naves LXXX. captæ. Interjectis quoque diebus, cum bellum Lacedæmonii à mari in terram transtulissent, iterato vincuntur. His malis fracti, pacem petiere: Quam ne acciperent, opera eorum effectum est, quibus ea res quæstum * præstabat. Interea & Syracusanorum auxilia illatum à Carthaginiensibus Siciliæ bellum domum † revocavit: quibus rebus destitutis Lacedæmoniis, Alcibiades cum classe victrici * Asiam vastat: multis locis prælia facit: ubique victor recipit civitates quæ defecerant: nonnullas capit, & imperio Atheniensium † adjicit: atque ita prisca navali gloria vindicata, adjecta etiam laude terrestris belli, desideratus civibus suis Athenas revertitur. (*o*) His omnibus præliis ducentæ naves hostium, & præda ingens capta. Ad hunc redeuntis exercitus triumphum, effusa omnis multitudo obviam procedit: & universos quidem milites, præcipue tamen Alcibiadem, miratur: in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit: hunc quasi * deum è cœlo missum, & ut ipsam Victoriam contuentur: laudant quæ pro patria, nec minus admirantur quæ exul contra gesserit, excusantes ipsi, iratum provocatumque fecisse. Enimvero

* Al. præbebat.

† Revocantur.

* M. S. plurimas civitates.

†. Adicit.

* Alii omittunt.

(*l*) *Mindarus* navali ad *Cyzicum* pugnâ periit.

(*m*) Persicum hoc nomen est, & nescio quare ducem Laced. appellet auctor, socium, vel amicum rectius dixisset.

(*n*) Prælium hoc in *Cyzico* est commissum, in quo omnes hostium, præter *Syracusanorum*, naves captæ sunt.

(*o*) Quinque terrestribus, & tribus navalibus. *Bong.*

tantum

tantum in uno viro fuiſſe momenti, ut maximi imperii ſubverſi, & rurſum recepti, auctor eſſet; & unde ſtetiſſet, eo ſe Victoria transferret: fieretque cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantum, verum & divinis eum honoribus † onerant: certant ſecum ipſi, utrum contumelioſius eum expulerint, an revocaverint honoratius. * Ipſos illi deos gratulantes tulere obviam, quorum exſecrationibus erat devotus. Et cui paulo ante omnem humanam opem interdixerant, eum, ſi queant, in cœlo poſuiſſe cupiunt. (p) Explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, exſecrationes precibus. Non Siciliæ illis adverſa pugna in ore eſt, ſed Græciæ victoria: non claſſes per illum amiſſæ, ſed acquiſitæ: nec Syracuſarum, ſed Ioniæ, Helleſpontique meminerunt. Sic Alcibiades nunquam mediocribus, nec in † offenſa, nec in * favore, ſtudiis ſuorum exceptus eſt.

† Al. honorant.
* Al. ipſos illos.
† Offenſam.
* Favorem.

CAP. V. Dum hæc aguntur, à Lacedæmoniis (q) Lyſander claſſi belloque præficitur, & in locum Tiſſafernis, Darius, rex Perſarum, filium ſuum Cyrum Ioniæ Lydiæque præpoſuit: qui Lacedæmonios auxiliis opibuſque ad ſpem fortunæ prioris erexit. Aucti igitur viribus, Alcibiadem cum centum navibus in Aſiam profectum, dum agros longa pace divites, † ſecurius populatur, & prædæ dulcedine ſine inſidiarum metu ſparſos milites habet, repentino adventu oppreſſere: tantaque cædes palantium fuit, ut plus vulneris eo prælio Athenienſes acciperent, quam ſuperioribus dederant: & tanta deſperatio apud Athenienſes erat, ut ex continenti Alcibiadem * ducem Conone mutarent; arbitrantes victos ſe non fortuna belli, ſed fraude imperatoris: apud quem plus prior offenſa valuiſſet, quam re-

† Al. ſecurius.
* M. S. Conone duce.

(p) Itaque coronis aureis cinctus eſt, pilæ in mare conjectæ, atque adeo ipſæ ſententiæ. *Diod.*

(q) Pater ejus, ut *Plut.* refert *Ariſtocletus* dictus.

centia

centia beneficia. Vicisse autem eum priore bello ideo tantum, ut ostenderet hostibus, quem ducem sprevissent, & ut carius eis ipsam victoriam venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, vigor ingenii, & morum luxuria faciebat. Veritus itaque multitudinis impetum, denuo in voluntarium exilium proficiscitur.

CAP. VI. Itaque Conon Alcibiadi suffectus, † habens ante oculos cui duci successit, classem maxima industria exornat: sed navibus exercitus deerat, fortissimis quibusque in Asiæ populatione amissis. Armantur tamen senes, aut impuberes pueri, & numerus militum sine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram ætas fecit imbellis: (r) cæduntur passim, aut fugientes capiuntur: tantaque strages, aut occisorum, aut captivorum fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen videretur. Quo prælio perditis & desperatis rebus, ad tantam inopiam rediguntur, ut, consumta militari ætate, peregrinis civitatem, servis libertatem, damnatis impunitatem darent. * Ex qua colluvione hominum conscripto exercitu, domini antea Græciæ vix libertatem tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. Tanta virtus animorum erat, ut, † cum paulo ante salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam. Sed * neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur; neque eæ vires, † quibus vincere * consuerant, neque ea scientia militaris in his, quos vincula, non castra † continuerant. Itaque omnes aut capti, aut occisi. Cum dux Conon eo prælio superfuisset (s) solus, crudelitatem civium metuens, cum octo navibus ad regem Cy-

† Habet.

* M.S. eaque.

† Ut paulo ante salutem post speraverint victoriam.

* M. S. nequis, it. neq; his.

† quæ.

* Al. consueverunt.

† Al. constituerant.

(r) Pugnatum est ad *Mitylenas*, estque urbs obsessa, & oppugnata à duce *Laced.* *Callicratida*.

(s) Scilicet è ducibus, ac trierarchis. *Bong.*

prium

prium * concedit (t) Evagoram. [* Contendit.]

CAP. VII. At dux Lacedæmoniorum rebus feliciter gestis, fortunæ hostium insultat; captivas naves cum præda bellica, in triumphi modum ornatas, mittit Lacedæmona: ac tributarias Atheniensium civitates, quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, voluntarias † recepit, nec aliud * ditionis Atheniensium præter urbem ipsam † reliquit. [† Al. Recipit.] [* Al. ditioni.] [† Relinquit.] Quæ cuncta cum Athenis nuntiata essent, omnes, relictis domibus, per urbem discurrere pavidi: alius alium sciscitari; auctorem nuntii requirere, non pueros imprudentia, non senes debilitas, non mulieres sexus imbecillitas domi tenet: adeo ad omnem ætatem tanti mali sensus penetraverat. In foro deinde coëunt, atque ibi perpeti nocte fortunam publicam questibus * onerant. [* Al. iterant.] Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cognatis cariores, & cum privatis casibus querelam publicam miscent: *jam se ipsos, jam ipsam patriam perituram, miserioremque incolumium, quam amissorum fortunam judicant: sibi quisq; ante oculos obsidionem, famem, & superbum victoremque hostem proponentes: jam ruinam urbis & incendia, jam omnium captivitatem & miserrimam servitutem recordantes: feliciores prorsus * priores urbis ruinas † dicentes, quæ incolumibus filiis parentibusque, tectorum tantum ruina (u) taxatæ sint.* [* Prioris.] [† Judicantes.] *Nunc autem non classem, in quam, sicuti pridem, confugiant, superesse; non exercitum, cujus virtute servati pulcriora possent mœnia extruere.*

CAP. VIII. Sic defletæ ac prope perditæ urbi hostes superveniunt, & obsidione circumdato obsessos fame urgent. Sciebant enim neque ex advectis copiis multum superesse, & ne novæ advehi possent, providerant: quibus † malis [† Al. malis rebus.]

(t) Fuit hic Rex *Cypri*, *Nicoclis* pater, cujus laudes depingit *Isocrates*.

(u) Hoc est, constiterint, æstimatæ fuerint.

Athe-

Athenienses fracti, post longam famem, & assiduam suorum funera, pacem petivere: quæ an dari deberet, diu inter Spartanos sociosque * deliberatum. Cum multi delendum Atheniensium nomen, urbemque incendio consumendam censerent; negarunt se Spartani, ex duobus Græciæ oculis alterum eruturos: pacem polliciti, si demissa (w) Piræeum versus muri brachia dejicerent, navesque quæ reliquæ forent, traderent; resque publica ex semet ipsis XXX. rectores acciperet. In has leges traditam sibi urbem, Lacedæmonii formandam Lysandro tradiderunt. (x) Insignis hic annus & expugnatione Athenarum, & morte Darii regis Persarum, & (y) exilio Dionysii Siciliæ tyranni, fuit. Mutato statu Athenarum, etiam civium conditio mutatur. Triginta rectores reipublicæ constituuntur, qui fiunt Tyranni: quippe à principio tria millia sibi satellitum statuunt, quantum ex tot cladibus prope nec civium superfuerat: & quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt. Cædes deinde civium ab Alcibiade auspicantur, ne iterum rempublicam sub obtentu liberationis invaderet. Quem cum profectum ad † Artaxerxem, Persarum regem, comperissent, citato itinere miserunt, qui eum interciperent: à quibus occupatus, cum occidi aperte non posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, (z) crematus est.

* Deliberatum est.

† A.M. 4796.

CAP. IX. Liberati ultoris * hujus metu Tyranni

* Al. hoc.

(w) Portus Atheniensis quadringentarum capax navium, muris duobus, quasi cruribus, urbi junctus.

(x) Is fuit quartus Olymp. XCIII. ab U. C. 348. *Bern.*

(y) *Jos. Scaliger* tempore & presonâ autorem errare demonstrat. Tempore; quod 48. annis illud exilium post acciderit: personâ, quod non *Dionysius* senior, sed junior. *Bern.*

(z) Non crematum. *Plut.* scribit, sed erupisse, & telorum copiâ obrutum.

ranni, miseras urbis reliquias cædibus & rapinis exhauriant. Quod cum displicere uni ex numero suo Therameni didicissent, ipsum quoque † ad documentum ceterorum & terrorem omnium interficiunt. Fit igitur ex urbe passim omnium fuga; repleturque Græcia Atheniensium exulibus: quod etiam ipsum auxilium cum miseris eriperetur (nam Lacedæmoniorum edicto, civitates exules recipere prohibebantur;) omnes se Argos & Thebas contulere: ibi non solum tutum exilium egerunt, verum etiam spem recuperandæ patriæ receperunt. Erat inter exules (a) Thrasybulus, vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria & pro salute communi, etiam cum periculo, ratus; adunatis exulibus, castellum * Phylen Atticorum finium occupat: nec deerat quarundam civitatum tam † crudeles casus miserantium favor. Itaque Ismenias, Thebanorum princeps, etsi publicis non poterat, privatis tamen viribus adjuvabat: & Lycias Syracusanus orator, exul tunc, quingentos milites, stipendio suo instructos, in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit itaque asperum prælium: sed cum hinc pro patria summis viribus, inde pro aliena dominatione * securius pugnaretur, Tyranni vincuntur: victi in urbem † refugiunt; quam exhaustam cædibus suis, etiam armis spoliant. Deinde cum omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe jubent, & in brachiis muri, quæ diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Post hæc Thrasybulum corrumpere, imperii societatem pollicentes, conantur: quod cum non contigisset, auxilia Lacedæmoniis petivere: quibus * accitis, iterato præliantur. In eo bello Critias & † Hippolochus, omnium Tyrannorum sævissimi, cadunt.

† Alii omittunt hæc verba.

* *Filen.* al. *Synen.*

† Al. crudeles.

* Al. *incurius* vel incuriosius.

† Al. refugerunt.

* Al. acceptis.

† Al *Hippomachus.*

(a) Cognomento *Tyriens* | *Diod.* 14. 33.

CAP. X. Ceteris victis, cum exercitus eorum, ex quibus major pars Atheniensium erat, fugeret, magna voce Thrasybulus exclamat, *Cur se * victorem fugiant, potius quam ut vindicem communis libertatis adjuvent? Civium illam meminerint aciem, non hostium esse; nec se ideo arma cepisse, ut aliqua victis adimat, sed ut adempta restituat*: XXX. *se dominis, non civitati bellum inferre.* Admonet deinde cognationis, legum, sacrorum communium; tum vetusti per tot bella commilitii: orat, misereantur exulum civium; si tam patienter ipsi serviant, reddant sibi patriam, accipiant libertatem. His vocibus tantum promotum est, ut reversus in urbem exercitus, XXX. Tyrannos emigrare Eleusina juberet, substitutis decem, qui rempubl. regerent: qui nihil exemplo prioris dominationis territi, eandem viam crudelitatis aggressi sunt. Dum hæc aguntur, nuntiatur Lacedæmone, † bellum Athenis exarsisse: ad quod comprimendum, (*b*) Pausanias rex mittitur: qui misericordia exulis populi permotus, patriam miseris civibus restituit, & decem tyrannos ex urbe Eleusina migrare ad ceteros jubet. Quibus rebus cum pax statuta esset, interjectis diebus, repente Tyranni, non minus restitutos exules, quam se in exilium actos indignantes, quasi vero aliorum libertas, sua servitus esset, bellum Atheniensibus inferunt. Sed ad colloquium, veluti dominationem recepturi, progressi, per insidias comprehensi, ut pacis victimæ trucidantur: populus, quem emigrare jusserant, in urbem revocatur. Atque ita per multa membra civitas dissipata, in unum * tandem corpus redigitur; &, ne qua dissentio ex anteactis nasceretur, omnes jurejurando obstringuntur, dis-

* Al. victore.

† Al. in bellum Athen. exarsisse.

* Al. tantum.

(*b*) Hic autem pacem fecit, non misericordiâ, sed simul quod *Lysandro* invideret, simul etiam quod *Spartam* male apud Græcos audire intelligeret.

cordiarum

cordiarum oblivionem fore. Interea Thebani, Corinthiique, legatos ad Lacedæmonios mittunt; qui ex (c) manubiis portionem prædæ communis belli periculique peterent: quibus negatis, non quidem aperte bellum adversus Lacedæmonios decernunt: sed tacitis animis tantam iram concipiunt, ut subesse bellum intelligi posset.

CAP. XI. Eodem fere tempore (d) Darius, rex Persarum, moritur, (e) Artaxerxe & Cyro filiis relictis. Regnum Artaxerxi, Cyro (f) civitates quarum præfectus erat, testamento legavit. Sed Cyro (g) judicium patris, injuria videbatur. Itaq; occulte adversus fratrem bellum parabat: quod cum nuntiatum Artaxerxi esset, arcessitum ad se fratrem, & innocentiam dissimulatione belli simulantem, compedibus aureis vinxit; interfecissetque, ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus, jam non † occulte bellum, sed palam; nec per dissimulationem, sed aperta professione parare cœpit: * auxilia undique contrahit. Lacedæmonii memores Atheniensi bello enixe se ejus opera adjutos, velut ignorantes contra quem bellum pararetur, decernunt, auxilia Cyro mittenda, ubi res ejus exegisset; quærentes apud Cyrum gratiam, & apud Artaxerxem, si vicisset, veniæ patrocinia, cum nihil adversus eum aperte decrevissent. Sed cum in bello fors prælii utrumque fratrem pugnæ obtulisset; prior Artaxerxes à fratre vulneratur; quem cum equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus, à cohorte regia oppressus, interficitur. Sic victor Ar-

† Occultè.

* Al. auxiliis undique contractis.

(c) Præda quæ manu capta est, *Gell.* manus exuviæ, *Non.* eò quod manibus detrahuntur, *Isid.* *scil.* manuum vi, *Pro.*

(d) Hic est *Darius Nothus*, qui *Longimano* successit. Diod. 13. 108.

(e) Qui ante regnum *Arsicas* vel ut *Ctesias Arsaces* dicebatur, post *Mnemon* est cognominatus. *Bern.*

(f) *Lydiam*, & maritimas civitates. *Plut. Bern.*

(g) Hoc est Testamentum, quod & supremum Judicium dicitur.

taxerxes, & præda fraterni belli, & exercitu potitur. In eo prælio (*b*) decem millia Græcorum in auxilio Cyri fuere: quæ & in cornu, in quo ſteterant, vicerunt; & poſt mortem Cyri, neque armis à tanto exercitu vinci, neque dolo capi potuerunt; revertenteſque inter tot indomitas nationes, & barbaras gentes, per tanta itineris ſpatia virtute ſe uſque terminos patriæ defenderunt.

(*b*) *Frontinus* 14000 numerat. 4. 2. 7. & 8.

Finis quinti Libri.

LIBER VI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lacedæmonii Aſiæ imperium affectantes bellum movent. Rex Perſarum Athenienſibus per Cononem auxilium concedit.*
2. *Lacedæmonii ducem exercitus Ageſilaum præficiunt. Cononis prudenter & fortiter geſta.*
3. *Piſandri & Cononis pugna, in qua Lacedæmonii victi.*
4. *Inclinatio fortunæ Lacedæmoniorum, quam Ageſilai fortitudo ſuſtentat.*
5. *Athenienſes Iphicratem & Cononem Lacedæmoniis opponunt. Athenæ ex Lacedæmoniorum ſpoliis inſtaurantur.*
6. *Græciæ pax à rege Perſarum indicta, quam Lacedæmonii magno ſuo malo turbant.*
7. *Thebani Lacedæmonios laceſſunt, unde dubia Martis alea, & pugna ad Mantineam.*
8. *Epaminondæ, fortiſſimi Thebanorum ducis, interitus, & laus.*
9. *Totius Græciæ clades poſt Epaminondæ obitum.*

CAP.

CAP. I.

LAcedæmonii, more ingenii humani, quo plura habent, eo ampliora cupientes, non contenti accessione Atheniensium opum vires sibi duplicatas, totius Asiæ imperium affectare cœperunt: sed major pars sub regno Persarum erat. Itaque † Hercyllides, dux in hanc militiam electus, cum videret, sibi adversus duos præfectos Artaxerxis * regis, Pharnabazum & Tissafernem, maximarum gentium viribus succinctos, dimicandum, † pacificari cum altero statuit. Aptior visus Tissafernes, vir & industria potior, & militibus Cyri, quondam regis, instructior, in colloquium vocatur, & statutis conditionibus, ab armis dimittitur. Hanc rem Pharnabazus apud communem regem criminatur, *ut Lacedæmonios Asiam ingressos non repulerit armis, sed impensis regiis * aluerit; mercaturque ab his, quæ differant bella, † quæ gerant, tanquam non ad unius summam imperii detrimentum omne perveniat. Indignum ait, bella non perfici, sed redimi; hostem pretio, non armis summoveri.* His vocibus regem * à Tissaferne alienatum hortatur, ut in locum ejus, navalis belli ducem † eligat Conona Atheniensem, qui, amissa bello patria, (a) Cypri exulabat: *quippe Atheniensibus, etsi fractæ sint * res & opes, manere tamen navalem usum, nec, si eligendus sit ex universis, meliorem alium esse.* Acceptis igitur quingentis talentis, jussus est Conona classi præficere.

† M. S. S. *Herculides*, al. *Dercillidas*.
* Alii omittunt.
† Al. pacificandum.
* In N. adjuverit.
† Al. ut differant potius bella, quam gerant.
* Al. *Tissaferni*.
† Al. eligant.
* Alii omittunt.

CAP. II. His cognitis, Lacedæmonii & ipsi à rege Ægypti † Hercynione auxilia navalis belli per legatos petunt; à quo centum triremes, & sexcenta millia (b) modiorum frumenti missa:

† Al. *Martinioni*. al. *Mercimoni*, & *Inercinioni*.

(a) Maris mediterranei insula notissima, *Veneri* quondam sacra.

(b) Continet modius, ut putatur, sedecim sextarios.

à ceteris quoque sociis ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, & contra tantum ducem, deerat dignus imperator. Itaq; postulantibus sociis Agesilaum ducem, regem tunc Lacedæmoniorum; propter responsum oraculi Delphici, diu Lacedæmonii, an eum summæ rei præponerent, † deliberaverunt: quibus futurus imperii finis denuntiabatur, cum * regium claudicasset imperium: erat enim pede claudus. Ad postremum statuerunt, melius esse incessu regem, quam (c) † imperatore regnum claudicare. Posteaquam Agesilaum cum ingentibus copiis in Asiam misere; non facile dixerim, quod aliud par ducum tam bene comparatum fuerit: quippe ætas, virtus, consilium, sapientia utrique prope una; gloria quoque rerum gestarum eadem; quibus cum paria omnia fortuna dederit, invictum tamen ab altero * utrumque servavit. Magnus igitur amborum apparatus belli, magnæ res gestæ fuerunt. Sed Cononem seditio militum invadit, quos præfecti regis fraudare stipendio soliti erant, eo † instantius debita poscentibus, * quo graviorem sub magno duce militiam præsumebant. Itaque Conon, diu rege per epistolas frustra fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit: † à cujus aspectu & colloquio prohibitus est, quod eum more Persarum (d) adorare * nollet: agit tamen cum eo per internuntios, & queritur, opulentissimi regis bella inopia † dilabi, & qui exercitum parem hostibus habeat, pecunia vinci, qua præstet; in-

† Al. distulerunt.
* Al. regum M.S.S. rege.
† Al. imperio.
* Al. verumque.
* Al. constantius.
* Al. quod.
† Al. cujus.
* Nolit.
† Al. delabi.

(c) Notandum ex duabus *Heraclidarum* familiis, duos simul reges habuisse *Lacedæmonios*, & ita diviso inter consortes imperio, à dominatione, & tyrannide immunes permansisse, cavendum ergo dixit oraculum, ne aliquando regnum claudicaret; sive uno pede insisteret, hoc illi perperam intelligentes ad ducem claudicantem trahebant.

(d) Mos adorandi talis erat, genu flexo, proni procumbentes in terram, fronte humum feriebant, ac terram osculabantur. *Curt.* 6. 6. 3. & 8. 5. 11.

ferio-

ferioremque eum ea parte virium inveniri, qua longe superior sit. Postulat dari sibi † ministrum impensæ, quia pluribus id * mandare perniciosum sit. Dato stipendio, ad classem remittitur, nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter agit: agros hostiles vastat: urbes expugnat; &, quasi tempestas quædam, cuncta prosternit. Quibus rebus territi Lacedæmonii, ad patriæ subsidium, revocandum ab Asia Agesilaum decernunt.

† Al. ministerium.
* Al. mandari.

CAP. III. Interim †Pisandrus, ab Agesilao proficiscente, dux patriæ relictus, ingentem classem summis viribus instruit, fortunam belli tentaturus. Nec non & Conon, tunc primum cum hostium exercitu concursurus, * magna cura ordinat suos. † Summa igitur in eo prælio tam ducum, quam militum æmulatio fuit. * Nam & ipse dux Conon non tam Persis, quam patriæ studebat: & sicut afflictis Atheniensium rebus, auctor amissæ dominationis fuerat; sic volebat idem haberi redditæ; patriamque vincendo recipere, quam victus amiserat: eo speciosius, quod ne ipsorum quidem Atheniensium, sed alieni † imperii viribus dimicet, pugnaturus periculo regis, victurus præmio patriæ; gloriamque diversis artibus, quam priores civitatis suæ duces consecuturus: quippe illos, vincendo Persas, patriam defendisse; se, Persas victores faciendo restituturum patriam esse. Porro (e) Pisandrus * pro conjunctione Agesilai, etiam virtutum æmulator erat; contendebatque, ne à rebus gestis ejus, & gloriæ splendore, decederet; neve tot bellis ac seculis quæsitum imperium, brevis momenti culpa subverteret. Eadem militum & omnium † civium cura erat; quos major sollicitudo cruciabat, non tam ne ipsi quæsitas opes amitterent, * quam ne pristinas Atheni-

† Al. *Pisander*, & *Lysander*.
* Al. ex magnâ.
† Al. summa igitur non tam ducum in eo prælio, quam militum æmulatio fuit.
* Nam ipse.
† Al. prælii.
* Præter conjunctionem.
† Al. regum, it. remigum.
* quam ut.

(e) Erat enim uxorius ejus frater.

enses reciperent. Sed quanto majus prælium fuit, tanto & clarior victoria Cononis. (f) Victi Lacedæmonii fugam capessunt: præsidia hostium Athenis deducuntur: populo restituta dignitate conditio servilis eripitur: multæ quoque civitates recipiuntur.

CAP. IV. Hoc initium Atheniensibus resumendæ potentiæ, & Lacedæmoniis habendæ finis fuit. Namque velut cum imperio etiam virtutem perdidissent, contemni à finitimis cœpere. Primi igitur Thebani, auxiliantibus Atheniensibus, bellum his intulere: quæ civitas ex † infimis incrementis, virtute Epaminondæ ducis, ad spem imperii Græciæ erecta est. Fit itaque terrestre prælium: eadem Lacedæmoniorum fortuna, qua pugnatum adversus Conona navali prælio fuerat. In * eo Lysander, quo duce Athenienses victi à Lacedæmoniis fuerant, interficitur. Pausanias quoque, alter dux Lacedæmoniorum, proditionis accusatus, in exilium abiit. Igitur Thebani potiti † victoria, universum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quoniam deserti à sociis omnibus erant: quod metuentes Lacedæmonii, regem suum Agesilaum (g) ex Asia, ubi magnas res gerebat, ad defensionem patriæ arcessunt. Occiso enim Lysandro nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cujus quoniam serus adventus erat, conscripto exercitu, obviam hosti procedunt. Sed victis, adversus paulo ante victores, nec * animus, neque vires pares fuere. Prima igitur congressione funduntur. Deletis jam suorum copiis supervenit rex Agesilaus, qui restituto prælio, non difficulter, recenti, & multis expeditionibus indurato milite, ho-

† Al. finitimis.

* Alii addunt bello.

† Al. victoriam.

* Al. animi.

(f) Ad *Cnidum* scilicet.

(g) De pugnâ ad Coroneam vide *Plut.* *Pausan.* qui *Agesilaum* non supervenisse pugnæ, sed ab initio interfuisse, referunt. *Bong.*

stibus

ſtibus victoriam eripuit; ipſe tamen graviter ſauciatur.

CAP. V. Quibus rebus cognitis, Athenienſes verentes, ne, iterum Lacedæmoniis victoribus, in priſtinam ſortem ſervitutis redigerentur, exercitum contrahunt, eumque in auxilium Bœotiorum per (h) † Iphicratem, viginti quidem annos natum, ſed magnæ indolis juvenem, duci jubent. Hujus adoleſcentis ſupra ætatem virtus admirabilis fuit; nec unquam ante eum Athenienſes, inter tot tantoſque duces, aut ſpei majoris, aut indolis maturioris imperatorem habuerunt; in quo non imperatoriæ tantum, * verum & oratoriæ artes fuere. Conon quoque, audito reditu Ageſilai, & ipſe ex Aſia ad † depopulandos Lacedæmoniorum agros revertitur: atque ita, undique, belli formidine circumſtrepente, clauſi Spartani ad ſummam deſperationem rediguntur. Sed Conon, vaſtatis hoſtium terris, Athenas pergit; ubi magno civium gaudio exceptus: plus tamen triſtitiæ ipſe ex incenſa & diruta à Lacedæmoniis patria, quam lætitiæ ex recuperata poſt tantum temporis, cœpit. Itaque, quæ incenſa fuerant * prædarum ſumptu & exercitu Perſarum reſtituit: quæ † diruta reficit. Fatum illud Athenarum fuit, ut ante à Perſis crematæ, manibus eorum; & nunc à Lacedæmoniis dirutæ, ex ſpoliis Lacedæmoniorum reſtituerentur: * verſa quoque vice, nunc haberent ſocios, quos tunc hoſtes habuerant; & hoſtes nunc paterentur, cum quibus juncti tunc † arctiſſimis ſocietatis vinculis fuerant.

CAP. VI. Dum hæc † geruntur, Artaxerxes, rex Perſarum, legatos in Græciam mittit, per quos jubet *omnes ab armis diſcedere: qui aliter feciſſet, eum ſe pro hoſte habiturum.* Civitatibus libertatem

† Al. Ipicratem.

* Al. verum etiam.

† Al. populandos.

* Al. prædâ ſumptâ ab exercitu.

† Al. diruta fuerant reficit.

* M. S. verſaque.

† M. S. cariſſimis.

† Al. aguntur.

(h) N. B. hoc bellum, quia circa *Corinthum* gerebatur, *Corinthium* eſt appellatum.

bertatem suaque omnia restituit: quod non Græciæ laboribus assiduisque bellorum * internecinis odiis consulens fecit; sed † ne occupato sibi Ægyptio bello, quod propter auxilia, adversus præfectos suos Lacedæmoniis missa, susceperat, exercitus sui in Græcia detinerentur. Fessi igitur tot bellis Græci, cupide paruere. (i) Hic annus, non eo tantum insignis fuit, quod repente pax * tota Græcia facta est: sed etiam eo, quod eodem tempore urbs Romana à Gallis capta est. Sed † Lacedæmonii securis insidiantes, absentiam Arcadum speculati, castellum eorum expugnant, occupatoque præsidium imponunt. Itaque armato instructoque exercitu Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis, amissa bello repetunt. (k) In eo prælio (l) Archidamus, dux Lacedæmoniorum, vulneratur: qui, cum cædi suos jam * & victos videret, per præconem corpora interfectorum ad sepulturam poscit. Hoc est enim signum apud Græcos victoriæ traditæ. Qua confessione contenti Thebani, signum parcendi dedere.

* Al. inter cives vel internecivis.
† Ne occupationis ibi.
* Al. in totâ.
† M. S. S. *Lacedæmoniis.*
* ut victos.

CAP. VII. † Paucis deinde post diebus, neutris quicquam hostile facientibus, cum quasi * ex tacito consensu (m) induciæ essent, Lacedæmoniis alia bella adversus finitimos gerentibus, Thebani, Epaminonda duce, occupandæ urbis eorum spem ceperunt. Igitur principio noctis, taciti Lacedæmona proficiscuntur: non tamen aggredi incautos potuerunt. Quippe senes, & cetera imbellis ætas, cum adventum hostium præsensissent, in ipsis portarum angustiis arma-

† Al. paucis post diebus.
* Alii omittunt ex.

(i) Is fuit secundus Olym, nonagesimæ octavæ, ab U.C. 366. *Bern.*

(k) Ante hanc pugnam dimicatum est, in *Leuctris*, ubi victi sunt à *Thebanis Lacedæmonii*, temeritate ducis *Cleombroti.*

(l) Hic fuit *Agesilai* filius. *Xenop.* l. 7.

(m) Induciæ tacitæ dicuntur, quæ sine pacto, mutuóve consensu, fiunt.

ti

ti occurrunt; & adversus quindecim millia militum, non amplius centum jam effœtæ ætatis viri, pugnæ se offerunt. Tantum animorum, viriumque, patriæ & penatium conspectus subministrat; tantoque præsentia, quam recordatione sui, majores spiritus largiuntur. Nam, ut vidêre, inter quæ, & pro quibus starent, aut vincendum sibi, aut moriendum censuerunt. Pauci igitur sustinuere senes aciem, cui par ante † diem universa juventus esse non potuit. In eo prælio duo duces hostium cecidere. Cum interim, Agesilai * adventu nuntiato, Thebani recessere: nec bellum diu dilatum: siquidem Spartanorum juventus, senum virtute & gloria incensa, teneri non potuit, quin ex continenti acie decerneret. Cum victoria Thebanorum esset, Epaminondas, dum non ducis tantum, verum etiam fortissimi militis officio fungitur, graviter vulneratur. Quo audito, his ex dolore metus, & illis ex gaudio stupor injicitur: atque ita veluti ex † placito consensu à prælio discéditur.

† Al. dies.

* Al. adventus nuntiatur.

† Al. tacito.

CAP. VIII. (n) Post paucos deinde dies Epaminondas decedit, cum quo vires quoque reipubl. ceciderunt. Nam sicuti telo si primam aciem † præfregeris, reliquo ferro vim nocendi sustuleris; sic illo, * velut mucrone teli, ablato duce Thebanorum, † rei quoque publicæ vires hebetatæ sunt: ut non tam illum amisisse, quam cum illo interiisse omnes viderentur. Nam neque * ante hunc ducem ullum memorabile bellum gessere; nec postea virtutibus, sed cladibus insignes fuere: ut manifestum sit, patriæ gloriam & natam, & extinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertum, vir melior, an dux esset. Nam

† Al. perfregeris.

* Faber omittit.

† Al. reipub.

* hunc ante ducem.

(n) E prælio enim statim ad castra relatus est, ubi animam efflavit, *Voss.*

† Al. semper non sibi.

* Al. funeris.

† Al. ipsis dignitatem.

* Al. semianimus.

† Al. utrum.

† Al. ut siquidem.

* Al. auctoribus.

† Versificatores, oratoresque meliores.

* Al. cœptum est.

† Al. vitia.

& imperium † non sibi, sed patriæ semper quæsivit: & pecuniæ (o) adeo parcus fuit, ut sumptus * funeri defuerit. Gloriæ quoque non cupidior, quam pecuniæ: quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt: honoresque ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare † ipsi dignitati videretur. Jam (p) literarum studium, jam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato. Neque ab hoc vitæ proposito ratio dissentit. Nam ut relatus in castra * semianimis, vocem spiritumque collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis. Quod ut servatum audivit, allatumque, velut laborum gloriæque socium osculatus est. Iterum quæsivit, † utri vicissent. Ut audivit, Thebanos, Bene habere se rem, dixit: atque ita, velut gratulabundus patriæ, expiravit.

CAP. IX. Hujus morte etiam Atheniensium virtus intercidit. † Siquidem amisso, cui æmulari consueverant, in segnitiam torporemque resoluti, non ut olim in classem exercitusque, sed in dies festos apparatusque ludorum, reditus publicos effundunt; & cum * actoribus nobilissimis poëtisque theatra celebrant, frequentius scenam quam castra visentes; † versificatoresque meliores, quam duces laudantes. Tunc vectigal publicum, quo antea milites & remiges alebantur, cum urbano populo dividi * cœptum. Quibus rebus effectum est, ut inter † otia Græcorum sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret; & (q) Philippus obses trien-

(o) *Frontinus* l. 4. *Strat.* l. 9. cap. 3. in supellectile suâ ahenum, & verum, & nihil præterea habuisse dicit. *Thys.*

(p) In quo præceptorem habuit *Lysidem Tarentinum Pythagoræum. Cic.* de or. 3. 34. *Diod.* 16. 2.

(q) *Philippus* obses *Thebis* ab *Alexandro* fratre datus. *Oros.* 3. 12.

nio

nio Thebis habitus, Epaminondæ & * Pelopidæ virtutibus eruditus, regnum Macedoniæ, Græciæ & Asiæ cervicibus, velut jugum servitutis, imponeret. * Pelopidæ.

Finis Libri sexti.

LIBER VII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedoniæ vetus nomen, populus, primi reges.*
2. *Perdiccæ regis familia illustris, & infantis Europi nobile fatum.*
3. *Legati Persarum ad Amyntam petulantiæ suæ dant pœnas.*
4. *Pax Macedoniæ Bubaris, reguli Persæ, opera conciliatur. Tragœdiæ in familia Amyntæ, Alexandri Macedonis avi.*
5. *Philippi Macedonis varii casus: fratribus dolo materno vita sublatis, à populo compulsus regnum suscipit.*
6. *Initia regni Philippici, bella, conjugium, vitia & virtutes ejusdem.*

CAP. I.

(a) MAcedonia † ante à nomine Emathionis regis, cujus prima virtutis experimenta in illis locis extant, * Emathia cognominata est. Hujus sicuti incrementa modica, ita & termini perangusti fuere. † Populus Pelasgi, regio (b) Pœonia dicebatur. Sed postea virtute regum, & gentis industria, subactis primo finitimis,

† Al. anteà

* Al. *Ematia.*

† Al. populi *Pelasgi.*

(a) A *Macedone*, *Osiridis* fil. dicta, *Diod.* l. 1. alias *Jovis* filio, & *Deucalionis* nepote.

(b) *Pœones* in Macedoniâ ad *Haliacmonis* fluminis fontes habitasse ait *Ptolemæus*, a quo, *Macedonia Pœonia*, dicebatur. *Liv.* 40. 3. 2.

mis, mox populis nationibusque, imperium usque extremos Orientis terminos prolatum In regione Pœonia, quæ nunc portio est Macedoniæ, regnasse fertur † Pelegon pater * Asteropæi, cujus Trojano bello, inter clarissimos vindices urbis, nomen accepimus. Ex alio latere in (c) Europa regnum (d) † Europus nomine tenuit. Sed & * Caranus cum magna multitudine Græcorum, sedes in Macedonia responso oraculi jussus quærere, cum † in Emathiam venisset, urbem * Ædessam, non sentientibus oppidanis, propter imbrium & nebulæ magnitudinem, gregem caprarum, imbrem fugientium, secutus occupavit; revocatusque in memoriam oraculi quo jussus erat, *ducibus capris imperium quærere*, regni sedem statuit: religioseque postea observavit, quocunque agmen moveret, ante signa easdem capras habere, cœptorum duces habiturus, quas regni habuerat auctores. Urbem Ædessam, ob memoriam muneris, (e) † Ægeas, populum * Ægeatas, vocavit. Pulso deinde (f) Mida (nam is quoque portionem Macedoniæ tenuit) aliisque † regibus in locum omnium solus successit; primusque, adunatis gentibus variorum populorum, veluti unum corpus Macedoniæ fecit; crescentique regno, valida incrementorum fundamenta constituit.

CAP. II. Post hunc (g) † Perdicca regnavit, cujus * & vita illustris, & mortis postrema, veluti ex oraculo præcepta, memorabilia fuere: siquidem senex moriens, † Argæo filio monstravit locum, quo condi vellet; ibique non

† Al. *Pelegonus*, M. S. S. *Telegonus*.
* Al. *Asteropæi*.
† A.M.4592.
* M. S. S. *Ceranus*, it. *Ceraunus*, al. *Cramæus*. A. M. 4387.
† Alii omittunt in.
* M. S. *Edessen*, al. *Edissan*. it. *Eyssam*.
† Al. *Ægeam*.
* M. S. S. *Ægeadas*. A. M. 4427.
† Alii addunt pulsis.
A. M. 4465.
† Al. *Perdiccas*.
* Alii omittunt &. A. M. 4516.
† Euseb. *Archæus*, Herod. *Aræus*.

(c) *Europa* est pars *Thraciæ* ad Hæmum montem, sed *Europia* est potius legendum, quæ *Macedoniæ* portio, in quâ *Europus* civitas.

(d) *Macedonis* fil. a quo urbs dicta *Europus*.

(e) *Ægas* vocat *Plinius*, 4. 10. quasi *Caprarias* dixeris.

(f) *Brygorum* regem fuisse testatur *Herodotus*.

(g Primus rex in macedonia nominatus *Sol.* 9. *Euseb.* hunc quartum facit.

sua

ſua tantum, * ſed & ſuccedentium ſibi regum oſſa poni juſſit; præfatus, quoad ibi conditæ poſterorum reliquiæ forent, † regnum in familia manſurum: creduntq; * hac ſuperſtitione extinctam † in Alexandro ſtirpem, quia locum ſepulturæ mutaverit. Argæus moderate, & cum amore popularium, adminiſtrato regno, ſucceſſorem filium † Philippum reliquit: qui immatura morte raptus, Europum, parvulum admodum, inſtituit hæredem. Sed Macedonibus aſſidua certamina cum (h) Thracibus & (i) Illyriis fuere: quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati, gloria bellicæ laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii, infantiam regis pupilli contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur: qui prælio pulſi, rege ſuo in cunis prolato, & pone aciem poſito, acrius certamen repetivere: tanquam ideo victi fuiſſent antea, quod † bellantibus ſibi regis ſui auſpicia defuiſſent; futuri vel propterea victores, quod ex ſuperſtitione animum vincendi ceperant: ſimul & miſeratio eos infantis tenebat, quem ſi victi forent, captivum de rege facturi videbantur. Conſerto itaque prælio, magna cæde Illyrios fudere; oſtenderuntque hoſtibus ſuis, priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuiſſe. Huic (k) Amyntas ſuccedit, & propria virtute, & Alexandri filii egregii indole, inſigniter clarus: cui Alexandro tanta omnium virtutum ornamenta à natura data ſunt, ut etiam Olympio certamine, (l) vario ludicrorum genere * contenderit.

* Al. ſed etiam.
† M. S. regum.
* M S. hanc ſuperſtitionem.
† M. S. in Alex. ſtirpe.
* A. M. 4554.
† Alii omittunt ſibi.
A. M. 4647.
* Al. victor contenderit.

(h) *Thracia* Europæ regio nobilis ad Pontum *Euxinum*.
(i) *Illyris* longè lateque *Europæ* patens regio; *Plin.* inter *Arſiam*, & *Titium* flumina conſtringit.

(k) *Alcetam* interponit *Herodotus* 8. 134. & *Euſeb.*
(l) Quinquetrum vocant, quinq; enim genera *ludorum*, curſus, ſaltus, jactus diſci, jaculatio, luctatio. *Bong.*

CAP. III. Cum interim Darius rex Persarum, turpi ab Scythia fuga † summotus, ne ubique deformis militiæ damnis haberetur, mittit cum parte copiarum * Megabazum ad † subigendam Thraciam, ceteraque ejus tractus regna: quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia. Qui brevi tempore exsecuto regis imperio, legatis ad Amyntam regem Macedoniæ missis, obsides in pignus futuræ pacis dari sibi postulabat. Sed legati benigne excepti, inter epulas ebrietate crescente, rogant Amyntam, ut *apparatui epularum adjiciat jus familiaritatis*, * *adhibitis in convivium suis ac filii uxoribus: id apud Persas haberi pignus ac fœdus hospitii.* Quæ ut venerunt, petulantius Persis eas contrectantibus, filius Amyntæ Alexander rogat patrem, respectu ætatis, ac gravitatis suæ, abiret convivio, pollicitus se hospitum temperaturum jocos. Quo digresso, mulieres quoque paululum è convivio evocat, cultius † exornatas, gratioresque redituras. In quarum locum matronali habitu exornatos juvenes supponit; eosque petulantiam legatorum, ferro, quod sub veste gerebant, compescere jubet. Atque ita interfectis omnibus, ignarus rei Megabazus, cum legati non redirent, mittit eo cum exercitus parte Bubarem, ut in bellum facile & mediocre: de dignatus ipse ire, ne dehonestaretur prælio tam sordidæ gentis. Sed * Bubares ante bellum, amore (m) filiæ Amyntæ captus, omisso bello nuptias facit, depositisque hostilibus animis, in affinitatis jura succedit.

† M. S. remotus.

* M. S. *Magabasum*, al. *Megabarum*.

† M. S. subjiciendam.

* Adhibitisque in convivium suum filiis, & uxoribus.

† Al. exornatus & reducturus.

* M. S. *Bularis*.

CAP. IV. Post discessum à Macedonia Bubaris, Amyntas rex decedit, cujus filio & successori Alexandro, cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem præstitit; verum etiam Xerxem † adeo conciliavit, ut, cum Græciam,

† Conciliavit adeo.

(m) *Herodotus* filiam *Amyntæ* vocat *Gygnam*. l. 5. & 8. *Bong.*

veluti

veluti tempestas quædam, occupasset, inter (n) Olympum (o) Hæmumque montes totius regionis eum imperio donaverit. Sed nec virtute minus, quam Persarum liberalitate, regnum ampliavit. Per ordinem deinde successionis, regnum Macedoniæ ad Amyntam, fratris ejus † Menelai filium, pervenit. Hic quoque insignis industria, & omnibus imperatoriis virtutibus instructus fuit: qui ex Eurydice tres filios sustulit, Alexandrum, Perdiccam, & Philippum, Alexandri Magni Macedonis patrem, & filiam Euryonem: Ex * Cygnæa autem Archelaum, † Archideum, Menelaum. Cum Illyriis deinde, & cum (p) Olynthiis gravia bella gessit. Insidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias * generi pacta, occidendum virum, regnumque adultero tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia pellicatum matris, & sceleris consilia prodidisset. Functus itaque tot periculis, senex † decessit, regno, maximo ex filiis Alexandro, tradito.

† *Archilai.* *Euseb.*
* Al. *Cygaa.*
† M. S. *Arcideum* al. *Aridaum.*
* M. S. generis.
† Al. recessit.

CAP. V. Igitur Alexander inter prima initia regni, bellum ab Illyriis, pacta mercede, & Philippo fratre dato obside, redemit. Interjecto quoque tempore, per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat: quæ res Philippo † maxima incrementa egregiæ indolis * dedit. Siquidem Thebis triennio obses habitus, prima pueritiæ rudimenta, in urbe severitatis antiquæ, & in domo Epaminondæ, summi & philosophi & imperatoris, deposuit. Nec multo post Alexander (q) insidiis Eurydices matris appetitus occumbit: cui Amyntas in scele-

† Al. ad maxima.
* Al. fuit.

(n) Mons altissimus inter *Thessaliam* & *Macedoniam.*

(o) Est mons *Thraciæ*, vasto jugo procumbens in *Pontum*, cujus culmen sex millibus passuum subitur. *Plin.*

(p) *Olynthus* est urbs inter *Athon* montem, & *Pallenen* urbem. *Mela.*

(q) Interfectus à *Ptolomæo Alorite*, qui post eum regnavit annos 3. eum deinde interemit *Perdicca*, cui *Philippus* successit.

re deprehensæ, propter communes liberos, ignarus eisdem quandoque exitiosum fore, pepercerat. Frater quoque ejus Perdicca pari insidiarum fraude decipitur. Indignum prorsus, libidinis causa liberos à matre vita privatos, quam † à scelerum suorum suppliciis liberorum contemplatio vindicaverat. Perdiccæ hoc * indignior cædes videbatur, quod ei apud matrem misericordiam nec parvulus quidem filius conciliaverat. Itaque Philippus diu non regem, sed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella imminebant, serumque auxilium in expectatione infantis erat, compulsus à populo regnum suscepit.

† Alii omittunt à.

* Insignior.

CAP. VI. Ut est ingressus imperium, magna de illo spes omnibus fuit; & propter ipsius ingenium, quod magnum spondebat virum; & propter vetera Macedoniæ fata: quæ cecinerant, uno ex Amyntæ filiis regnante, florentissimum fore Macedoniæ statum: cui spei scelus matris hunc residuum fecerat. Principio regni, cum hinc cædes fratrum indigne peremptorum, inde hostium multitudo; hinc insidiarum metus, inde inopia continuis bellis exhausti regni, immaturam ætatem tironis urgerent: bella, quæ, velut conspiratione quadam, ad opprimendam Macedoniam, multarum gentium ex diversis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par esse non poterat, dispensanda ratus; alia interposita pactione componit, alia redimit, facillimis quibusque aggressis, quorum victoria & militum trepidos animos firmaret, & † contemtum sibi hostium demeret. Primum illi cum Atheniensibus certamen fuit: quibus per insidias victis, metu belli gravioris, cum interficere omnes posset, incolumes sine pretio dimisit. Post hæc, bello in Illyrios translato, (r) multa-

† Al. contemptum sui hostibus demeret.

(r) Ultra 7. Millia. Diod. 16. 4.

millia

millia hostium cædit. Urbem nobilissimam (*s*) †Larissam capit. Hinc Thessaliam, non prædæ cupiditate, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat, nihil minus quam bellum metuentem, improvisus expugnat: unumque corpus equitum pedestriumque copiarum invicti exercitus facit. Quibus rebus feliciter provenientibus, Olympiadem, * Neoptolemi regis (*t*) Molossorum filiam, uxorem ducit; conciliante nuptias fratre patruele, † Tutore virginis, * Arryba, rege Molossorum; qui sororem Olympiadis Troadam in matrimonium habebat: quæ causa illi exitii, malorumque omnium initium fuit. Nam, dum regni incrementa affinitate Philippi acquisiturum sperat, proprio regno ab eodem privatus, in exilio consenuit. His ita gestis, Philippus, jam non contentus summovere bella, ultro etiam quietos lacessit. Cum (*u*) † Methonam urbem oppugnaret, in prætereuntem de muris sagitta jacta, dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior adversus hostes factus est: adeo & interjectis diebus pacem deprecantibus dederit; nec moderatus tantum, verum etiam mittis adversus victos fuerit.

† Al. *Larissam & Lissum.*

* *Euruchæ*, *Oros.*

† M. S. auctore, & altore.

* *Arruba* *Arymba*, *Arysba.*

† Al. *Mothanam.*

(*s*) *Larissa* urbs *Thessaliæ*, sed *Lissus* est potius legendum, quæ primaria *Illyriæ* urbs.

(*t*) Inter *Epiri* populos numerantur à *Plin.*

(*u*) Urbs Macedoniæ in *Magnesiâ.*

Finis Libri septimi.

LIBER VIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Græciæ clades sub Philippo Macedone. Thebani & Phocenses civilis belli faces.*
2. *Thebani Philippum accersunt, qui Phocenses opprimit. Athenienses saluti publicæ pro virili consulunt.*
3. *Contra, Philippus Græciam lacerat, Cappadociam Macedoniæ adjungit. Olynthios delet. Latrocinium exercet.*
4. *Atheniensibus, Thessalis, Bœotis & Phocensibus callide imponit.*
5. *Phocenses ad deditionem, & reliquos Græcos cogit ad servile obsequium.*
6. *Monarchiam cum summa injustitia constituit.*

CAP. I.

GRæciæ civitates, dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt: quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, † omnibus perire * quod singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt. Siquidem Philippus † rex Macedoniæ, velut è specula quadam * libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatium alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit. Causa & origo hujus mali Thebani fuere: qui, cum rerum potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, victos armis Lacedæmonios & Phocenses, quasi parva supplicia cædibus & rapinis luissent, apud (a) commune Græciæ concilium superbe accusaverunt.

† Ab omnibus victæ periere.
* M S. quid.
† Al. ex *Maced.*
* M. S. libertatem insidiatur.

(a) *Amphictyonicum* scilicet, *Phocis* regionum Græcia quodammodo media, & in ea *Delphi* urbs, & oraculum ibi locata sedes concilii hujus amplissimi.

Lace-

Lacedæmoniis crimini datum, quod arcem Thebanam, induciarum tempore, occupassent: Phocensibus, quod Bœotiam depopulati essent: prorsus quasi post arma & bellum, locum legibus reliquissent. Cum judicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecunia damnantur, quanta exsolvi non posset. Igitur Phocenses, cum agris, liberis, conjugibusque privarentur, desperatis rebus, † Philomelo quodam duce, velut deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupavere. Inde auro, & pecunia divites, conducto mercenario milite, bellum Thebanis intulerunt. Factum Phocensium, tametsi omnes execrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, à quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit. Itaque auxilia his, & ab Atheniensibus, & à Lacedæmoniis, missa. Prima igitur congressione Philomelus Thebanos castris exuit. Sequenti prælio primus inter confertissimos (b) dimicans cecidit, & sacrilegii pœnas impio sanguine luit. In hujus locum dux * Onomarchus creatur.

† Al. *Philomeno*, & *Philomede*.

* Al. *Ocnomenaus*, & *Oenomaus*, & *Onomanus*.

CAP. II. Adversus quem Thebani Thessalique, non ex civibus suis, ne victores potentiam ferre non possent; sed Philippum, Macedoniæ regem, ducem eligunt: & externæ dominationi, quam in suis timuerunt, sponte succedunt. Igitur Philippus, quasi sacrilegii, non Thebanorum ultor esset, omnes milites coronas laureas sumere jubet, atque ita, veluti deo duce, in prælium pergit. Phocenses, (c) insignibus Dei conspectis, conscientia delictorum territi, abjectis armis fugam capessunt, pœnasque violatæ religionis, sanguine & cædibus suis pendunt. Incredibile † quantum ea res apud omnes natio-

† Al. quantam gloriam.

(b) *Diod.* 16. 31. in fugâ præcipitem se è rupe dedisse refert.

(c) Quia laurus Apollini sacra.

nes

nes Philippo gloriæ dedit. *Illum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum : quod * orbis viribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret extitisse dignum.* Itaque qui diis proximus haberetur, per quem deorum majestas vindicata sit. Sed Athenienses, audito belli eventu, ne in Græciam Philippus transiret, angustias Thermopylarum, pari ratione sicuti antea advenientibus Persis, occupavere: sed nequaquam simili aut virtute, aut causa: siquidem tunc pro libertate Græciæ, nunc pro sacrilegio publico; tunc à rapina hostium templa vindicaturi, nunc adversus vindices templorum, raptores defensuri, aguntque propugnatores sceleris, cujus turpe erat alios vindices fuisse: immemores prorsus, quod in dubiis rebus suis, (*d*) illo deo etiam consiliorum auctore usi fuerant: quod illo duce tot bello victores inierant: tot urbes auspicato condiderant: tantum imperium terra marique quæsierant: quod nihil sine majestate numinis ejus aut privatæ unquam, aut publicæ rei gesserant: tantum facinus admisisse ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus institutisque formata, † ut, quid post hac succensere jure Barbaris possent, non haberent.

* Al. orbis viribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret extitisse dignum, itaque Diis proximus habetur.

† Ut quis, post hoc succensere jure barbaris, non haberet.

CAP. III. Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios fuit: quippe veluti timens, ne ab hostibus sacrilegii scelere vinceretur, civitates, quarum paulo ante dux fuerat, quæ sub auspiciis ejus militaverant, quæ gratulatæ illi sibique † victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripuit: conjuges liberosque omnium (*e*) sub corona vendidit: non deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non diis (*f*) penatibus publi-

† Alii interponunt nactæ.

(*d*) Apolline, cujus oraculum consuluerunt.

(*e*) Sub coronâ venire dicuntur, quia captivi coronati solent venire.

(*f*) Penates duplices, Publici, & Privati; Publici qui & magni Dii, & Dii patrii dicti; Privati, qui unicuique crediti vitæ spiritus, animæ, corporis auctores.

cis

cis privatisque, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit: prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse, quam sacrilegiorum licentiam quæsisse videretur. Inde, veluti rebus egregie gestis, in *(g)* Cappadociam trajicit: ubi bello pari perfidia gesto, captisque per dolum & occisis finitimis regibus, universam provinciam * imperio Macedoniæ adjungit. Deinde ad abolendam † invidiæ famam, qua insignis præter ceteros tunc temporis habebatur, per regna mittit, & opulentissimas civitates, * qui opinionem sererent, regem Philippum magna pecunia locare, & muros per civitates, & † fora & templa facienda; & ut per præcones *(h)* * susceptores † sollicitarent. Qui cum in Macedoniam venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiæ majestatis timentes, taciti * profugiebant. Post hæc Olynthios aggreditur: receperant enim per misericordiam, post cædem unius, duos fratres ejus, quos Philippus ex noverca genitos, veluti participes regni, interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem antiquam & nobilem exscindit, & fratres olim destinato supplicio † tradit: prædaque ingenti pariter & parricidii voto fruitur. Inde, quasi omnia, quæ agitasset animo, ei licerent, auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia, occupat. Et, ne quod jus vel fas inviolatum * prætermitteret, piraticam quoque exercere instituit. His ita gestis forte evenit, ut eum fratres *(i)* duo, reges Thraciæ, non contemplatione justitiæ ejus, sed invicem metuentes ne alterius viribus accederet, disceptationum suarum judicem eligerent. Sed Philippus,

* Al. Regno.
† Al. perfidiæ.
* M. S. quæ
† Al. fana.
* Al. redemptores.
† Al. sollicitarentur.
* Al. proficiscebantur.
† Al. tradidit.
* Al. prætermitteretur.

(g) Verisimilius *Chalcidem*, *Cappadocia* enim ad ultimam oram maris *Pontici* sita est.

(h) Proprii sunt qui annonis, & tributis ærarii recipiendis præpositi sunt.

(i) *Cotys Thraciæ* rex, filios tres *Berisadem*, *Amadocum*, & *Cersoblepten*, reliquit. *Berisades* mature obiit; videtur igitur *Just.* de duobus illis loqui.

more

more ingenii sui, ad judicium, veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu supervenit: & regno utrumque, non judicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliavit.

CAP. IV. Dum hæc aguntur, legati Atheniensium, petentes pacem, ad eum venerunt. Quibus auditis, & ipse legatos Athenas cum pacis conditionibus misit: ibique ex commodo utrorumque pax facta. Ex ceteris quoque Græciæ civitatibus, non pacis amore, sed belli metu, legationes venere. Siquidem, crudescente ira, † Thessali, Bœotiique orant, ut professum adversum Phocenses ducem Græciæ exhibeat: tanto odio Phocensium ardentes, ut, obliti cladium suarum, perire ipsi, quam non perdere eos præoptarent; expertamque Philippi crudelitatem pati, quam parcere hostibus suis malent. Contra, Phocensium legati, adhibitis Lacedæmoniis & Atheniensibus, bellum deprecabantur, cujus ab eo dilationem ter jam emerant. Fœdum prorsus miserandumque spectaculum, Græciam, * etiam nunc, & viribus, & dignitate, orbis terrarum principem; regum certe gentiumque semper victricem, & multarum adhuc urbium dominam; alienis excubare sedibus, aut rogantem bellum, aut deprecantem: in alterius ope omnem spem posuisse orbis terrarum vindices; eoque discordia sua civilibusque bellis redactos, † ut adulentur ultro sordidam paulo ante clientelæ suæ partem: & * hæc potissimum facere Thebanos † Lacedæmoniosque, antea inter se * imperii, nunc Græciæ † imperantis æmulos. Philippus, venditatione gloriæ suæ, tantarum urbium * fastidium agitat; atque utros potius dignetur, æstimat. Secreto igitur auditis utrisque legationibus, his veniam belli pollicetur, jurejurando adactis, responsum nemini prodituros: illis contra, venturum se, auxiliumque laturum. Utrosque vetat parare bellum, aut metuere. Sic variato responso securis omnibus, Thermopylarum angustias occupat.

CAP.

† Al. *Thebani*, al. *Bœoti*.

* Al. etiam tunc.

* M. S. S. ut adulent sordidæ, *&c.*

* Al. hoc.

† Al. *Lacedæmoniis*.

* Al imperium agitantes.

† Al. servitutis.

* Al. fastigium.

CAP. V. Tunc primum Phocenses, captos se fraude Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt. Sed neque spatium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia: & Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. Victi igitur necessitate (k) pacta salute se dediderunt. Sed pactio ejus fidei fuit, cujus antea fuerat deprecati belli promissio. Igitur cæduntur † passim rapiunturque; non liberi parentibus, non conjuges maritis, non deorum simulacra templis suis relinquuntur. Unum tantum miseris solatium fuit, quod, cum Philippus portione prædæ socios fraudasset, nihil rerum suarum apud inimicos viderunt. Reversus in regnum, ut pecora pastores nunc in hibernos, nunc in æstivos saltus trajiciunt, sic ille populos * & urbes, ut illi vel replenda, vel derelinquenda quæque loca videbantur, ad libidinem suam transfert. Miseranda ubique facies, & excidio similis erat. Non quidem pavor ille hostilis, nec discursus per urbem militum erat: non tumultus armorum; non bonorum atque hominum rapina: sed tacitus mœror & luctus, † verentibus ne ipsæ lacrymæ pro contumacia haberentur. Crescit dissimulatione ipsa dolor; hoc altius demissus, quo minus profiteri licet. Nunc sepulcra majorum, nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, in quibusque genuerant, considerabant: miserantes nunc vicem suam, quod in eam diem vixissent; nunc filiorum, quod non post eam diem nati essent.

† Passimque rapiuntur.

* Al. ad urbes.

† Al. verentium.

CAP. VI. Alios populos in finibus ipsis, hostibus opponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdam bello captos † in supplementis urbium dividit. Atque ita ex multis gentibus nationibusque unum regnum populumque constituit. Compositis ordinatisque Mace-

† Al. in supplementa.

(k) Ita huic decennali bello impositus est finis, | *Diod.* 16. 60.

doniæ rebus, (*l*) Dardanos, ceterosque finitimos, fraude captos, expugnat. Sed nec à proximis manus abstinet. Siquidem Arrybam, regem Epiri, uxori suæ Olympiadi arctissima cognatione junctum, pellere regno statuit; * atque Alexandrum, (*m*) privignum ejus, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestæ pulcritudinis, in Macedoniam nomine sororis arcessit, omnique studio sollicitatum † in spem regni, simulato amore ad stupri consuetudinem perpulit, majora in eo obsequia habiturus, sive conscientiæ pudore, sive regni beneficio. Cum igitur ad viginti annos pervenisset, ereptum Arrybæ regnum puero admodum tradit, scelestus in * utroque. Nam nec in eo jus cognationis servavit, cui ademit regnum; & eum, cui dedit, impudicum fecit antequam regem.

* Atque ita *Alex.*

† Al. spe.

* Al. in utrumque.

(*l*) *Dardania*, *Oros.* *Ptol.* & aliis *Europa* regio, *Illyria* pars, teste *Æliano*.

(*m*) Quomodo *Arrybæ* privignus sit *Alexander*, non video, *Olympiadis*, uxoris *Philippi*, fratrem vocat *Orosius* 3. 14.

Finis Libri octavi.

LIBER IX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Philippus cogitat de Græcia subjuganda; ideo Byzantium, sed frustra, obsidet.*
2. *A Scytharum rege variis modis deluditur, unde pugna, & præda abducta.*
3. *Triballi Philippum præda spoliant. Athenienses & Thebanos Philippus prælio atterit.*
4. *Victoria moderate utitur: sævit in Thebanos, qui fortiter se gerunt.*
5. *Græciam pacare studet, ut Persas bello adoriatur.*

6. Pau-

CAP. I.

IN Græciam Philippus cum venisset, solicitatus paucarum civitatum direptione; & ex præda modicarum urbium, quantæ opes universarum essent, animo prospiciens; bellum toti Græciæ inferre statuit. † Ad cujus emolumentum egregie pertinere ratus, si (*a*) Byzantium, nobilem & maritimam urbem, receptaculum terra marique copiis suis futuram, in potestatem redegisset, eandem, claudentem sibi portas, obsidione cinxit. Hæc namque urbs (*b*) condita primo à Pausania, rege Spartanorum, & per VII. annos possessa fuit: deinde variante victoria, nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium juris habita est. Quæ incerta possessio effecit, ut, nemine quasi suam auxiliis juvante, libertatem constantius tueretur. Igitur Philippus, longa obsidionis mora exhaustus, pecuniæ commercium de piratica mutuatur. Captis itaque centum * septuaginta navibus, mercibusque distractis, anhelantem inopiam paululum recreavit. Deinde, ne † in unius urbis oppugnatione tantus exercitus * tereretur, profectus cum fortissimis, multas. † Chersonesi urbes expugnat, filiumque (*c*) Alexandrum, decem & octo an-

† Al. in cujus molimentum.

* MS sexaginta
† Alii omittunt in.
* Al. teneretur.
† Al Chersonesium.

(*a*) Notandum originem non primam, sed maxime memorabilem, à *Justino* memorari, nam à *Byzante* nomen simul, & auspicia urbem olim accepisse, satis constat.

(*b*) Alii non conditam à *Pausaniâ*, sed solum expugnatam tradunt, vel coloniam huc deduxisse; nunc *Constantinopolis* dicta, à *Constantino* qui eam reædificavit.

(*c*) 16 annos natum fuisse *Alex.* cum *Byzantium* oppugnaret *Philippus*, scribit *Plut.* in *Alex.* c. 14.

nos natum, ut, sub militia patris, tirocinii rudimenta deponeret, ad se arcessit. In Scythiam quoque prædandi causa profectus est, more negotiantium, impensas belli alio bello refecturus.

CAP. II. Erat eo tempore rex Scytharum † Atheas, qui, cum bello Istrianorum premeretur, auxilium à Philippo per Apollonienses petit, in successionem eum regni Scythiæ adoptaturus. Cum interim Istrianorum rex * decedens, & metu belli, & auxiliorum necessitate Scythas solvit. Itaque Atheas, remissis Macedonibus, renuntiari Philippo jubet, *neque auxilium ejus se petiisse, neq; adoptionem mandasse. Nam neque vindicta Macedonum egere Scythas, quibus* (d) *meliores forent: neque hæredem sibi incolumi filio deesse.* His auditis Philippus legatos ad Atheam mittit, impensæ obsidionis portionem petentes, ne inopia bellum deserere cogatur. Quod eo promptius eum facere debere, quod missis à se in auxilium ejus militibus, ne sumtum quidem viæ, † non modo officii pretia dederit. Atheas inclementiam cœli & terræ sterilitatem causatus, quæ non patrimoniis ditet Scythas, sed vix (e) alimenta exhibeat, respondit, *nullas sibi opes esse, quibus tantum regem expleat, & turpius putare, parvo defungi, quam totum abnuere: Scythas autem virtute animi, & duritia corporis, non opibus censeri.* Quibus * irrisus Philippus, soluta obsidione Byzantii, Scythica bella aggreditur, præmissis legatis, quo securiores faceret, qui nuntient Atheæ, *dum Byzantium obsidet, vovisse se statuam Herculi, ad quam in ostio Istri ponendam se venire, pacatum accessum ad religionem dei petens, amicus ipse Scythis venturus.* Ille, *si voto fungi vellet,*

† M S. *Metheas*, & *Matthias.*

* Al. recedens.

† Al. non modo non.

* Al. derisus.

(d) (*i. e.*) fortiores, sic *Hor.* od. 15. *Tydid* melior Patre.

(e) Exhibere est alere, & alimenta præbere.

statuam

statuam sibi mitti jubet; *non modo ut ponatur*, *verum etiam ut inviolata maneat*, pollicetur: *Exercitum autem fines ingredi negat se passurum. Ac si invitis Scythis statuam ponat; eo digresso sublaturum, versurumque æs statuæ in aculeos sagittarum.* His utrinque irritatis animis, prælium committitur. Cum virtute & numero præstarent Scythæ, astu Philippi vincuntur. Viginti millia puerorum ac feminarum capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil. Ea primum fides inopiæ Scythicæ fuit. Viginti millia nobilium (f) equarum (g) ad genus faciendum in Macedoniam missa.

CAP. III. Sed revertenti ab Scythia, Philippo (h) Triballi occurrunt: negant, se transitum daturos, ni portionem accipiant prædæ. Hinc jurgium, & mox prælium; in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. Cum omnes occisum putarent, præda amissa est. Ita Scythica, velut devota, spolia pene luctuosa Macedonibus fuere. Ubi vero ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert: quorum causæ Thebani se junxere, metuentes, ne, victis Atheniensibus, bellum † veluti vicinum incendium ad se transiret. Facta igitur inter duas, paulo ante infestissimas, civitates societate, legationibus Græciam fatigant; communem hostem putant communibus viribus summovendum; neque enim cessaturum Philippum, si prospere prima successerint, nisi omnem Græciam domuerit. Motæ quædam civitates Atheniensibus se jungunt: quasdam autem ad Philippum belli metus traxit. (i) Prælio commisso, cum Athenienses longe majore

† *Atheniensibus* vel, vicini incen. belli ad se, &c.

(f) His enim uti in bellis malunt *Scythæ*, quoniam urinam cursu non impedito reddunt. *Plin.* 8. 42. 25.

(g) Hoc est geniture fœtusque suscipiendi causa.

(h) *Mœsiæ inferioris* populi sunt, testibus *Ptol. Plin. Strab.*

(i) Ad *Chæroneam* urbem *Bœotiæ*, ubi *Philippus Græciæ* dominus evasit.

jore militum numero præſtarent, aſſiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur: non tamen immemores priſtinæ gloriæ cecidere: quippe adverſis vulneribus, omnes loca, quæ tuenda à ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies univerſæ Græciæ & gloriam dominationis, & vetuſtiſſimam libertatem finivit.

CAP. IV. Hujus victoriæ callide diſſimulata lætitia eſt. Denique non ſolita ſacra Philippus illa die fecit: non in convivio riſit: non ludos inter epulas adhibuit: non (k) coronas aut (l) unguenta ſumſit; &, quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo ſentiret. Sed nec regem ſe Græciæ, ſed ducem appellari juſſit. Atque ita inter tacitam lætitiam & dolorem hoſtium temperavit, ut neque apud ſuos exultaſſe, neque apud victos inſultaſſe videretur. Atheniensibus, quos paſſus infeſtiſſimos fuerat, & captivos (m) gratis remiſit, & bello conſumtorum corpora ſepulturæ reddidit; reliquiaſque funerum ut ad ſepulchra majorum deferrent, ultro hortatus eſt. Super hæc Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum his amicitiamque jungerent, Athenas miſit. Thebanorum porro non ſolum captivos, verum etiam interfectorum ſepulturam vendidit. Principes civitatis alios ſecuri percuſſit: alios in exilium * egit, bonaque omnium occupavit. † Pulſos deinde per injuriam, in patriam reſtituit; ex horum numero CCC. exules, judices rectoreſque civitati dedit: apud quos cum potentiſſimi quique rei ejus ipſius criminis poſtularentur, quod per injuriam ſe in exilium egiſſent, hujus conſtantiæ fuerunt, ut omnes ſe auctores faterentur, meliuſque

* Al. ſedegit.

† Pulſos à civibus, in patriam reſtituit.

(k) Convivales ſcil. veteres enim ne immodico potu capite dolerent, tempora coronis vinxerunt.

(l) Coronati, & unguentis delibuti convivabantur. Antiqui.

(m) Sine redemptione.

cum

cum republica actum, cum damnati essent, quam cum restituti contenderent. Mira prorsus audacia: de judicibus vitæ necisque suæ, quemadmodum possunt, sententiam ferunt; contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt: & quoniam rebus nequeunt * ulcisci, verbis usurpant libertatem.

* Alii omittunt.

CAP. V. Compositis in Græcia rebus, Philippus omnium civitatum legatos ad formandum rerum præsentium statum evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem universæ Græciæ pro meritis singularum civitatum statuit; conciliumque omnium, veluti unum senatum ex omnibus legit. Soli Lacedæmonii † & legem, & reges contemserunt; servitutem non pacem rati, (n) quæ non ipsis civitatibus conveniret, sed * à victore ferretur. Auxilia deinde singularium civitatum describuntur, sive adjuvandus ea manu rex oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium erat, imperium Persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum ducenta millia peditum fuere, & equitum quindecim millia. Extra hanc summam & Macedoniæ exercitus erat, & confinis domitarum gentium barbaries. Initio veris tres duces in Asiam Persarum juris præmittit, Parmenionem, Amyntam, & Attalum, (o) cujus sororem nuper expulsa Alexandri matre Olympiade, propter stupri suspicionem, in matrimonium receperat.

† Al. & regem, & leges.

* Al. pro victore

CAP. VI. Interea, dum auxilia à Græcia coëunt, nuptias Cleopatræ filiæ, & Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, apparatibus insignis. Sed nec ludorum magnificentia deerat: ad quo-

(n) Hoc est, de quâ inter ipsas civitates non conveniret.

(o) *Attalum Cleopatræ avunculum, aut patruum. Plut.* in *Alex.* c. 15. vocat.

rum ſpectaculum cum Philippus ſine cuſtodibus corporis, medius inter duos Alexandros, filium, generumque, contenderet; Pauſanias, nobilis ex Macedonibus adoleſcens, nemini ſuſpectus, occupatis anguſtiis, Philippum in tranſitu obtruncat: diemque lætitiæ deſtinatum, fœdum luctu funeris facit. Hic † primis pubertatis annis ſtuprum per injuriam paſſus ab Attalo fuerat: cujus indignitati hæc etiam fœditas acceſſerat: nam (p) * perductum in convivium ſolutumque mero, Attalus, non ſuæ tantum, verum & convivarum libidini, velut ſcortum † vile, ſubjecerat, ludibriumque omnium inter æquales reddiderat. Hanc rem ægre ferens Pauſanias, querelam Philippo ſæpe detulerat. Cum variis fruſtrationibus non ſine riſu differretur, & honoratum inſuper ducatu adverſarium cerneret; iram in ipſum Philippum vertit; ultionemque, quam ab adverſario non poterat, ab iniquo judice exegit.

† Alii interponunt *Pauſanias*.

* Al. productum.

† Al. jure.

CAP. VII. Creditum eſt etiam immiſſum ab Olympiade, matre Alexandri, fuiſſe; nec ipſum † Alexandrum ignarum paternæ cædis extitiſſe: quippe non minus Olympiadem repudium, & prælatam ſibi Cleopatram, quam ſtuprum Pauſaniam, doluiſſe. Alexandrum quoq; regni æmulum, fratrem ex noverca ſuſceptum, timuiſſe: eoq; * factum, ut in convivio antea primum cum Attalo, mox cum ipſo patre, jurgaret: adeo ut etiam ſtricto gladio eum Philippus conſectatus ſit, ægreque à filii cæde, amicorum precibus, † exoratus. Quamobrem Alexander ad avunculum ſe in Epirum cum matre, inde ad regem Illyriorum contulerat: vixque revocanti mitigatus eſt patri, precibuſque cognatorum ægre redire compulſus. Olympias quoque fratrem ſuum Alexandrum, Epiri re-

† M. S. M. omittit.

* Al. actum.

† Al. exoratur.

(p) Perductores hoc differunt à lenonibus, quod lenones ſunt ſcortorum perductores etiam invitarum perſonarum.

gem,

gem, in bellum subornabat; pervicissetque, ni filiæ nuptiis pater generum occupasset. His stimulis irarum utrique Pausaniam, de impunitate stupri sui querentem, ad tantum facinus impulisse creduntur. Olympias certe, fugienti percussori, equos quoque præparatos habuit. Ipsa deinde, audita regis nece, cum titulo (q) officii ad exequias cucurrisset, in cruce pendentis Pausaniæ capiti, eadem nocte qua venit, coronam auream imposuit: quod nemo alius audere, nisi hæc, superstite Philippi filio, potuisset. Paucos deinde post dies, refixum corpus interfectoris super reliquias mariti cremavit; & tumulum ei eodem fecit in loco, parentarique eidem quotannis, incussa populo superstitione, curavit. Post hæc Cleopatram, à qua pulsa Philippi matrimonio fuerat in gremio ejus prius filia interfecta, finire vitam suspendio coëgit, spectaculoque pendentis * ultionem potita est, ad quam per (r) parricidium, festinaverat. Novissime gladium, quo rex percussus est, Apollini sub nomine † Myrtales consecravit: hoc enim nomen ante Olympiadis parvulæ fuit. Quæ omnia ita palam facta sunt, ut timuisse videatur, (ſ) ne facinus ab ea commissum non probaretur.

* Al. Ultione.

† Al. *Myrtalis.*

CAP. VIII. Decessit Philippus XL. & VII. annorum, cum annis XXV. regnasset. Genuit ex Larissæa saltatrice filium Aridæum, qui post Alexandrum regnavit. Habuit & alios multos ex variis matrimoniis regio more susceptos, qui partim (t) fato, partim ferro periere. Fuit rex armorum quam conviviorum apparatibus studiosior; cui maximæ opes erant instrumenta

(q) Significat generatim ea quæ cultûs, honoris et, studii causâ superioribus, aut amicis exhibemus.

(r) Hoc est, *Philippi* cædem.

(ſ) Hoc est, omnia ita palàm egisse, quasi timeret, ne non ab ea commissum appareret.

(t) Hoc est, ex communi naturæ lege obire.

bello-

bellorum: divitiarum quæstu quam custodia solertior: itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari jure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter & insidiosus alloquio; qui plura promitteret, quam præstaret: in seria & jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, instruere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quærere, solennis illi consuetudo. Inter hæc eloquentia † insignis, oratio acuminis & solertiæ plena: ut nec ornatui facilitas, * nec facilitati inventio, nec inventionibus deesset ornatus. Huic Alexander filius successit, & virtute & vitiis patre major. Vincendi ratio utrique diversa. Hic †apertâ vi, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus, hic palam fusis. Prudentior ille consilio, hic animo magnificentior. Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere: hic ubi exarsisset nec dilationem * ultionis, nec modum adhibere. Vini nimis uterque avidus: sed ebrietatis diversa vitia. † Pater de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere offerre: * Alexander in amicos hostium more sævire. Quamobrem Philippum sæpe vulneratum prælia remisere: hic amicis interfectis convivio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis volebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic metui. Literarum cultus utrique similis. Solertiæ pater majoris, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio animus & promtior, & honestior. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.

† Al. insignis oratio acu. & sol. plena.

* Nec facilitati inventionum deesset ornatus.

† Al. apertè.

* Al. nec dilatio ultionis, nec modus erat.

† Patri mos erat etiam.

* Al. *Alex.* non in hostem, sed in suos sæviebat.

Finis Libri noni.

LIBER

LIBER X.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Artaxerxis filii in patrem conspirant. Sed conspiratione detecta, parricidii pœnas dant.*
2. *Causa parricidii ex multiplici libidine nata.*
3. *Ochus, Artaxerxis successor, cognatorum principum strage regiam replet. Persicæ monarchiæ finis.*

CAP. I.

ARtaxerxi, regi Persarum, (*a*) ex pellicibus CXV. filii fuere, sed (*b*) tres tantum justo matrimonio suscepti: Darius, † Ariarates, & Ochus. Ex his Darium contra morem Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fecit: nihil sibi ablatum existimans, quod in filium contulisset; sinceriusque gaudium ex procreatione capturus, si insignia majestatis suæ vivus in filio conspexisset. Sed Darius, post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit. Sceleratus, si solus parricidium cogitasset; tanto sceleratior, quod, in societatem facinoris assumtos, quinquaginta fratres fecit parricidas. Ostenti prorsus genus, ubi in (*c*) tanto populo non solum sociari, verum etiam sileri parricidium potuit; ut ex quinquaginta liberis nemo inventus sit, quem aut paterna majestas, aut veneratio senis, aut indulgentia patris, à tanta immanitate revocaret. * Adeo vile paternum nomen apud tot numero filios fuit, ut quorum præsidio tutus

† *Ariaratus*, it. *Ariaspes.*

* Al. adeone?

(*a*) Quarum sexaginta, & trecentas *Artax.* tribuit *Plut.*

(*b*) *Plut.* 4. legitimos recenset, *Darium*, *Ariaspem*, *Arsacem*, & *Ochum.*

(*c*) Hoc est, in tantâ multitudine fil. per metaph.

etiam

etiam adverſus hoſtes eſſe debuerat, eorum inſidiis circumventus, tutior ab hoſtibus quam à filiis fuerit.

CAP. II. Cauſa parricidii ſceleratior ipſo parricidio fuit. Occiſo quippe Cyro fraterno bello, cujus mentio ſupra habita eſt, Aſpaſiam, pellicem ejus, rex Artaxerxes in matrimonium receperat. Hanc patrem † cedere ſibi, ſicuti regnum, Darius poſtulaverat: qui, pro indulgentia ſua in liberos, primo facturum ſe dixerat: mox pœnitentia ductus, ut honeſte negaret, quod temere promiſerat, Solis eam Sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus juvenis, in * jurgia primo patris erupit: mox facta cum fratribus conjuratione, dum patri inſidias parat, (d) deprehenſus cum ſociis pœnas parricidii diis paternæ majeſtatis ultoribus dedit. Conjuges quoque omnium cum liberis, ne quod veſtigium tanti ſceleris extaret, interfectæ. Poſt hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit, rex, quam pater, felicior.

† Al. credere.

* M. S. in injuriam.

A. M. 4836.

CAP. III. Hæreditas regni (e) Ocho tradita, qui, timens parem conjurationem, regiam, cognatorum cæde & ſtrage principum replet, nulla non ſanguinis, non ſexus, ætatis miſericordia promotus: ſcilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. Atque ita veluti purificato regno, bellum † Caducibus infert. Id eo cum adverſus provocatorem * hoſtium (f) Codomannus quidam, omnium favore proceſſit; hoſte cæſo victoriam ſuis pariter, & proprie amiſſam gloriam, reſtituit. Ob hæc decora idem Codomannus præficitur Armeniis. Interjecto deinde

† M. S. *Aduſiis*, al. adverſis, it. *Armeniis*.

* Al. hoſtem.

(d) Conjurationem enim Eunuchus quidem prodidit.

(e) Qui & *Artaxerxes* dictus eſt.

(f) Ob ſuam virtutem Perſarum rex electus.

tem-

tempore, post mortem Ochi regis, ob memoriam pristinæ virtutis, rex à populo constituitur; (g) * Darii nomine, ne quid regiæ majestati deesset, honoratus: bellumque cum Alexandro Magno, diu variante fortuna, magna virtute gessit. Postremo, victus ab Alexandro, & à cognatis occisus, vitam pariter cum Persarum regno finivit. * A. M. 4866.

(g) Ultimi scil. *Arsami* fil. qui *Codomannus*.

Finis Libri decimi.

LIBER XI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Occiso Philippo, Alexander Macedones in officio continet.*
2. *Initia principatus Alexandri. Persas bello aggredi constituit.*
3. *Græcos defectionem cogitantes coërcet.*
4. *Thebas victis incolis evertit. Atheniensibus infestus.*
5. *Sævit in novercæ suæ cognatos, & in consanguineos suos; deinde bellum Persicum aggreditur.*
6. *Disciplinam militarem ordinat. Parva manu ingentia molitur. Persas prælio superat.*
7. *Insidiis vitatis, Gordium nodum fatalem callide solvit.*
8. *Tauro monte transcenso, in gravissimum morbum incidit, & sanitati restituitur.*
9. *Ad alterum prælium apparatus. Atrox pugna. Strages Persarum, & fuga Darii, cujus uxor, mater, filia, captivæ ab Alexandro rege excipiuntur.*
10. *Persis superatis, à Persarum luxu Alexander superatur. Novæ in Orientem victoriæ. Tyrus expugnatur.*
11. *Provinciis non paucis*

cis receptis pergit ad Hammonis oraculum.

12. *Darii regnum ambit, & pacem petenti denegat.*

13. *Tertii prælii inter Alexandrum & Darium circumstantiæ quædam.*

14. *Ejusdem prælii descripito. Persæ fugantur, victores præda ingenti potiuntur.*

15. *Darius à suis vinctus, & multis vulneribus confossus, salutem dicit Alexandro, & in morte regium animum prodit. Alexander Darii obitum fletu & regia sepultura decorat.*

CAP. I.

IN exercitu Philippi, sicuti variæ gentes erant, ita, eo occiso, diversi motus animorum fuere. Alii quippe injusta servitute oppressi, ad spem se libertatis erigebant: alii tædio longinquæ militiæ, remissam sibi expeditionem gaudebant: nonnulli facem nuptiis filiæ accensam, rogo patris subditam dolebant. Amicos quoque, tam subita mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam, nunc Europam nondum perdomitam, nunc Illyrios, † Thracas, Dardanos, ceterasque barbaras gentes fidei dubiæ, & mentis infidæ; qui omnes populi si pariter deficiant, * sisti nullo modo posse. † His rebus veluti medela quædam interventus Alexandri fuit; qui pro conscione ita vulgus omne consolatus est hortatusque (a) pro tempore, ut & metum timentibus demeret, * & spe omnes impleret. Erat hic annus xx. natus: in qua ætate ita moderate de se multa pollicitus est, ut appareret plura eum experimentis reservare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem dedit: quo facto tantum sibi favorem omnium conciliavit, ut

† Alii addunt &.

* Al. resisti.

† Al. queis.

* Al. & in spem omnes impelleret.

(a) (Hoc est) pro conditione temporum.

corpus

corpus hominis, non virtutem regis mutasse se dicerent.

CAP. II. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit: in quibus ante omnia, cædis conscios (b) ad tumulum patris occidi jussit: soli Alexandro (c) Lyncistarum fratri pepercit, servans in eo auspicium dignitatis suæ: nam regem eum primus salutaverat. Æmulum quoque imperii Caranum, fratrem ex noverca susceptum, interfici curavit. Inter initia multas gentes rebellantes compescuit: orientes nonnullas seditiones extinxit. Quibus rebus erectus, citato gradu in Græciam contendit: ubi, exemplo patris Corinthum evocatis civitatibus, dux in locum ejus substituitur. Inchoatum deinde à patre Persicum bellum aggreditur, in cujus apparatu occupato nuntiatur, (d) Athenienses, † Thebanos & Lacedæmonios, ab eo ad Persas defecisse, auctoremque ejus defectionis, magno auri pondere à Persis corruptum, Demosthenem oratorem extitisse; qui Macedonum deletas omnes cum rege copias à Triballis * affirmaverat, producto in concionem auctore, qui in eo prælio, in quo rex ceciderit, se quoque vulneratum diceret. Qua opinione mutatos omnium ferme civitatum animos esse: † præsidia Macedonum obsideri. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo paratoque exercitu Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent.

† Alii omittunt.

* Al. affirmaverit.

† Alii inponunt

CAP. III. In transitu hortatus Thessalos fuerat; beneficiorumque Philippi patris, maternæ-

(b) Veteres enim credebant sanguine manes placari.

(c) Populus *Macedoniæ*, qui *Lyncistæ* *Thucydidi* dicitur. 2. 21. 26.

(d) *Atheni.* & *Laced.*] Non omittendum est *Thebanos*, sed pro *Laced.* legendum; non enim defecerunt *Lacedæmonii*, semper enim & *Philippi*, & *Alexandri* pacem spreverant.

Al. sub. que suæ cum his * ab (e) Æacidarum gente necessitudinis admonuerat. Cupide hæc Thessalis audientibus, exemplo patris, dux universæ gentis creatus erat, & vectigalia omnia redituśque suos ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti primi defecerant, ita primi pœnitere cœperunt: contemtum hostis in admirationem vertentes, pueritiamque Alexandri, spretam antea, supra virtutem veterum ducum extollentes. Missis itaque legatis, bellum deprecantur: quibus auditis & graviter increpatis, Alexander bellum remisit. Inde Thebas exercitum convertit, eadem indulgentia usurus, si parem pœnitentiam invenisset. Sed Thebani armis † non precibus usi sunt. Itaque victi, gravissima quæque supplicia miserrimæ captivitatis experti sunt. In consilio cum de excidio urbis deliberaretur, Phocenses, & Platæenses, & Thespienses, & Orchomenii, Alexandri socii, victoriæque participes, excidia urbium suarum, crudelitatemque Thebanorum, referebant: studia in Persas non præsentia tantum, verum & vetera adversus Græciæ libertatem increpantes. *Quamobrem * odium eos omnium populorum esse: quod vel ex eo manifestari, quod jurejurando se omnes obstrinxerint, ut victis Persis Thebas diruerent.* Adjiciunt & scelerum priorum fabulas, quibus omnes scenas repleverint, ut non præsenti tantum perfidia, verum & vetere infamia invisi forent.

† Alii addunt, nec deprecatione.

* Al. odio.

CAP. IV. Tunc Cleadas, unus ex captivis, data potestate dicendi, *non à rege † se defecisse, quem interfectum audierint, sed à regis hæredibus: quicquid in eo sit admissum, credulitatis, non perfidiæ culpam esse; cujus tamen jam magna se supplicia pependisse, deleta juventute; nunc senum feminarumque, sicuti infirmum, ita innoxium restare*

† Alii omittunt.

(e) Erat enim *Alexander* paterno genere, *Herculis* fil. materno *Æaci*.

vulgus,

vulgus, quod ipsum stupris contumeliisque ita vexatum esse, ut nihil amarius quam sint passi, deprecentur: nec jam pro civibus se, qui tam pauci remanserint, orare: sed pro innoxio patriæ solo, & pro urbe, quæ non viros tantum, verum & (f) deos genuerit. Privata etiam regem superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis, unde (g) originem gens Æacidarum trahat; actaque Thebis à patre ejus Philippo pueritia: rogat, *urbi parcat, quæ majores ejus partim apud se genitos, deos adoret; partim educatos, summæ majestatis reges viderit.* Sed potentior fuit ira, quam preces. Itaque urbs diruitur: agri inter victores dividuntur: captivi (h) sub corona venduntur: quorum pretium non ex ementium commodo, sed ex inimicorum odio extenditur. Miseranda res Atheniensibus visa. Itaque portas refugiis profugorum contra interdictum regis aperuere. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut secunda legatione denuo bellum deprecantibus, ita demum remiserit, & oratores & duces, quorum fiducia toties rebellent, sibi dedantur: paratisque Atheniensibus, ne cogantur subire bellum, eo res reducta est, ut retentis oratoribus, duces in exilium agerentur: qui ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessere.

CAP. V. Proficiscens ad Persicum bellum, omnes novercæ suæ cognatos, quos Philippus in excelsiorem dignitatis locum provehens, imperiis præfecerat, interfecit. Sed nec suis, qui apti regno videbantur, pepercit, ne qua materia

(f) *Bacchum* nimirum, & *Herculem.*

(g) Falsum illi enim ab *Achille* genus derivant: ab Hercule *Heraclidæ*; unde ex paterno latere stirpem *Alexander magnus* deducit.

(h) Non quod corona militum, custodiæ causâ, captivorum venalium greges circumstaret: sed quia jure belli captos, coronatos venire mos erat.

seditionis, procul se agente, in Macedonia remaneret: reges stipendiarios conspectioris ingenii, ad commilitium secum trahit: segniores ad tutelam regni relinquit. † Adunato deinde exercitu naves onerat: °unde conspecta Asia, incredibili ardore mentis accensus, (i) Duodecim aras Deorum in belli vota statuit. Patrimonium omne suum, quod in Macedonia, Europaque habebat, amicis dividit, *sibi Asiam sufficere* præfatus. Prius quam ulla navis littore excederet, hostias cædit, petens victoriam bello, quo toties à Persis petita Græciæ ultor electus sit: quibus longa jam satis, & matura imperia contigisse, quorumque tempus esse vices excipere melius acturos. Sed nec exercitus ejus alia, quam regis animorum præsumptio fuit: quippe obliti omnes conjugum, liberorumque, & longinquæ domo militiæ, Persicum aurum, & totius Orientis opes, jam quasi suam prædam ducebant: nec belli periculorumque, sed divitiarum meminerant. Cum delati in Continentem essent, primus Alexander jaculum velut in hostilem terram jecit; armatusque de navi tripudianti similis prosiluit; atque ita hostias cædit, precatus, ne se regem illæ terræ invitæ accipiant. In (k) Ilio quoque ad (l) tumulos * heroum, qui Trojano bello ceciderant, parentavit.

† Al. adornato.

° Al. eorum.

CAP. VI. Inde hostem petens, milites à populatione Asiæ prohibuit, *parcendum suis rebus* præfatus, *nec perdenda ea, quæ possessuri venerint.* In exercitu ejus fuere (m) peditum xxx. duo millia, equitum quatuor millia quingenti, naves

(i) Ad duodecim Deos magnos alludere videtur, quorum nomina hoc disticho complexus sum.

Hermes, Neptunus, Vulcanus, Jupiter & Mars, Juno, Minerva, Venus, Vesta, Diana, Ceres.

(k) Troadis urbs ab *Ilo Trois* fil. nomen accepit.

(l) Tumulus proprie aggesta terra, sed pro monimento hic sumitur.

(m) *Plut.* in *Alex.* c. 23. Peditum 30000 scribit; navibus autem longis 60. trajecisse *Hellespontum.*

centum

centum LXXXII. Hac tam parva manu universum terrarum orbem utrum sit admirabilius, vicerit an aggredi ausus fuerit, incertum est: cum ad tam periculosum bellum exercitum legeret, non juvenes robustos, nec primum florem ætatis, sed veteranos; plerosque etiam emeritæ militiæ, qui cum patre patruisque militaverant, elegit: ut non tam milites, quam magistros militiæ electos putares. Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit: ut si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscæ reipubl. videre diceres. Itaque nemo in prælio fugam, sed victoriam cogitavit: nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contra rex Persarum Darius, fiducia virium, nil astu agere † affirmans suis, *occulta consilia victoriæ furtivæ convenire*, nec hostem regni finibus arcere, sed in intimum regnum accipere: gloriosius ratus repellere bellum quam non admittere. Prima igitur congressio in campis (*n*) *Adrastiæis fuit. In acie Persarum sexcenta millia fuere, quæ non minus arte Alexandri, quam virtute Macedonum superata, terga verterunt. Magna itaque cædes Persarum fuit. De exercitu Alexandri novem pedites, centum viginti equites cecidere; quos rex impense, ad ceterorum exemplum humatos, statuis equestribus donavit, cognatisque eorum immunitates dedit. Post victoriam (*o*) major pars Asiæ ad eum defecit. Gessit & plura bella cum præfectis Darii, quos jam non tam armis, quam terrore nominis sui vicit.

† Al. affirmans, suis occ. consil. vict. furt. non conven.

* Al. *Adrastiis.*

CAP. VII. Dum hæc aguntur, interim indicio captivi ad eum defertur, insidias ei ab Alexandro Lyncistarum, genero Antipatri, qui præpositus Macedoniæ erat, parari. Ob quam cau-

(*n*) *Stephanus* de urbibus Ἀδραστείας πεδίον nominat, per quod *Granicus* flu. fluit, à quo hoc prælium dicitur ad *Granicum*.

(*o*) Quæ est inter *Taurum*, & *Euphratem*.

ſam timens, ne quis interfecto eo in Macedonia motus oriretur, in vinculis eum habuit. Poſt hæc (p) † Gordien urbem petit, quæ poſita eſt inter Phrygiam majorem & minorem: cujus urbis potiundæ non tam propter prædam cupido eum cepit, ſed quod audierat in ea urbe, in templo Jovis * jugum Gordii poſitum; cujus nexum ſi quis ſolviſſet, eum tota Aſia regnaturum, antiqua oracula ceciniſſe. Hujus rei cauſa & origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bubus conductis araret, aves eum omnis generis circumvolare cœperunt. Profectus ad conſulendos augures † vicinæ urbis, obviam in porta habuit virginem eximiæ pulcritudinis: percontatus eam, quem potiſſimum augurem conſuleret: illa audita cauſa conſulendi, gnara artis ex diſciplina parentum, *regnum ei portendi*, reſpondit: polliceturque ſe & matrimonii, & ſpei ſociam. Tam pulchra conditio, prima regni felicitas videbatur. Poſt nuptias, inter Phrygas orta ſeditio eſt. Conſulentibus de fine diſcordiarum, oracula reſponderunt * *regem diſcordiis opus eſſe*. Iterato quærentibus de perſona regis, jubentur eum regem obſervare, quem reverſi primum in templum Jovis euntem plauſtro reperiſſent. Obvius illis Gordius fuit, ſtatimque eum regem conſalutant. Iſſe plauſtrum, quo (q) vehenti regnum delatum fuerat, in templo Jovis poſitum, majeſtati regiæ conſecravit. Poſt hunc filius (r) Mida regnavit, qui ab Orpheo ſacrorum ſolemnibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: quibus tutior omni vita, quam armis fuit. Igitur Alexander capta urbe cum in templum Jovis veniſſet, jugum plauſtri

† Al. *Gordi-eum*.

* Al. jugum plauſtri Gordii.

† Al. *Telmiſſina*.

* Al. rege.

(p) *Stephanus* autem inter *Phrygiam* majorem, & *Cappadociam* ſitam eſſe refert.

(q) Paſſivè accipiendum eſt pro *invectus*.

(r) De quo Poetæ fabulati ſunt, quicquid manibus attigiſſet in aurum converſum.

requi-

requiſivit: quo exhibito, cum capita loramentorum intra nodos abſcondita reperire non poſſet, violentius oraculo uſus, gladio loramenta cædit, atque ita reſolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit.

CAP. VIII. Hæc illi agenti, nuntiatur Darium cum ingenti exercitu adventare. Itaque timens anguſtias, magna celeritate Taurum tranſcendit: in qua feſtinatione quingenta (ſ) ſtadia curſu fecit. Cum (t) Tarſum veniſſet, captus Cydni fluminis amœnitate, per mediam urbem influentis, projectis armis, plenus pulveris ac ſudoris, in † præfrigidam undam ſe projecit. Tum repente tantus nervos ejus occupavit rigor, ut intercluſa voce non ſpes modo remedii, ſed nec dilatio periculi inveniretur. Unus erat ex medicis nomine Philippus, qui ſolus remedium polliceretur: ſed & ipſum, Parmenionis pridie à Cappadocia miſſæ epiſtolæ ſuſpectum faciebant: qui ignarus infirmitatis Alexandri ſcripſerat à Philippo medico caveret, nam corruptum illum à Dario ingenti pecunia eſſe. Tutius tamen eſt ratus, dubiæ ſe fidei medici credere, quam * indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo, epiſtolas medico tradidit; atque ita inter bibendum oculos in vultum legentis intendit. Ut ſecurum conſpexit, lætior factus eſt, ſanitatemque quarta die recepit.

† Al. in præfrigidam, nudum.

* Al. indubitata morte.

CAP. IX. Interea Darius cum (u) quadringentis millibus peditum, ac centum millibus equitum in aciem procedit. Movebat hæc multitudo hoſtium reſpectu paucitatis ſuæ, Alexandrum: ſed interdum reputabat, quantas res cum iſta paucitate geſſiſſet; quantoſque populos fudiſſet. Itaque cum ſpes metum vinceret, pericu-

(ſ) *Stadium* facit centum 25 paſſus, ſive ſexcentos 25 pedes.

(t) Urbs *Ciliciæ*, hanc condidiſſe *Perſeus* memoratur.

(u) Sexcenta millia numerat *Arrianus* l. 1. p. 36.

losius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret, circumvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur: Illyrios & Thracas opum ac divitiarum ostentatione, Græcos veterum bellorum memoria internecinique cum Persis odii accendebat: Macedones autem nunc Europæ victæ admonet, nunc Asiæ expetitæ: nec inventos illis toto orbe pares † viros gloriatur. Ceterum & laborum finem hunc, & gloriæ cumulum fore. Atque inter hæc identidem consistere aciem jubet, ut hac mora consuescant oculis turbam hostium sustinere. Nec Darii * regis opera in ordinanda acie defuit. Quippe omissis ducum officiis ipse omnia circumire, singulos hortari veteris gloriæ Persarum imperiique perpetuæ à diis immortalibus † datæ possessionis admonere. Post hæc (w) prælium ingentibus animis committitur. In eo uterque rex vulneratur. Tandiu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde cædes Persarum secuta est. Cæsa sunt peditum unum & sexaginta millia, equitum decem millia: capta quadraginta millia. Ex Macedonibus cecidere pedites CXXX. equites CL. In castris Persarum multum auri ceterarumque opum inventum. Inter captivos castrorum, (x) mater, & uxor eademque soror & filiæ duæ, Darii fuere. Ad quas visendas (y) hortandasque cum Alexander venisset, conspectis armatis, invicem se amplexæ, velut statim morituræ, complorationem ediderunt. (z) Provolutæ demum genibus Alexandri, (a) non mortem, sed dum Darii corpus sepeliant, dilationem mor-

† Al. vires.

* Al. segnis opera.

* Al. datæ possessioni.

(w) Ad *Isson* urbem, quam *Steph.* postea à victoriâ *Nicopolin* vocatam asserit.

(x) Matri *Darii* nomen *Sysigambi* fuit.

(y) Hoc est, consolandas, quo sensu *alloqui*, & *alloquium* usurpatur.

(z) Quod supplicum erat, genua enim misericordiæ dicata.

(a) Verbum *deprecari*, ad duo ista, mortem, & dilationem mortis refertur; illam, ne inferatur, hanc, ut concedatur.

tis,

tis, deprecantur. Motus tanta mulierum pietate Alexander, & Darium vivere dixit: & timentibus mortis metum demsit: easque haberi ut reginas præcepit. Filias quoque non sordidius dignitate patris sperare matrimonium jussit.

CAP. X. Post hæc, opes Darii, divitiarumque apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxuriosa convivia, & magnificentiam epularum sectari: tunc (b) Barsenen captivam diligere propter formæ pulcritudinem cœpit. A qua postea susceptum puerum Herculem vocavit. Memor tamen adhuc Darium vivere, Parmenionem ad occupandam Persicam classem, aliosque amicos ad recipiendas Asiæ civitates misit: quæ statim audita fama victoriæ, ipsis Darii præfectis cum auri magno pondere tradentibus se, in potestatem victorum venerunt. Tunc in Syriam proficiscitur: ubi obvios cum (c) insulis multos Orientis reges habuit. Ex his pro meritis singulorum alios in societatem recepit: aliis regnum ademit, suffectis in loca eorum novis regibus. Insignis præter ceteros fuit † Abdalonimus, rex ab Alexandro Sidoniæ constitutus. Quem Alexander, cum operam oblocare ad puteos exhauriendos, hortosque irrigandos solitus esset, misere vitam exhibentem, regem fecerat, spretis nobilibus, ne generis id, non dantis beneficium putarent. Tyriorum civitas cum coronam auream magni ponderis, per legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, grate munere accepto, Tyrum se ire velle ad vota Herculi reddenda, dixit. Cum legati rectius * id eum in Tyro vetere, & antiquiore templo

† Al. *Ballonymum.*

* Al. *Deum in Tyro, &c.*

(b) *Barsenen Darii* fil. fuisse ait *Arrianus*, l. 7 quam devicto *Dario Alexander* duxit.

(c) Propriè sacerdotibus, victimis, sacrisque rebus tribuuntur, sed & regum persona sacra habetur; alioquin generalius accipi potest.

facturum

facturum dicerent, in deprecantes ejus introitum ita exarsit, ut urbi excidium minaretur: confestimque exercitu insulæ applicato, non minus animosis Tyriis fiducia Carthaginiensium, bello excipitur. Augebat enim Tyriis animos (d) Didonis exemplum, quæ Carthagine condita, tertiam partem Orbis quæsisset; turpe ducentes, si feminis suis plus animi fuisset in imperio quærendo, quam sibi in tuenda libertate. Amota igitur imbelli ætate Carthaginem, & arcessitis mox auxiliis, non magno post tempore per proditionem capiuntur.

CAP. XI. Inde Rhodum Alexander, Ægyptum, (e) Ciliciamque sine certamine recipit. Ad Jovem deinde (f) †Hammonem pergit, consulturus & de eventu futurorum, & de origine sua. Namque mater ejus Olympias confessa viro suo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo se, sed ex serpente ingentis magnitudinis concepisse. Denique Philippus ultimo prope vitæ suæ tempore, *filium suum non esse* palam prædicaverat. Qua ex causa Olympiadem, velut stupri compertam, repudio dimiserat. Igitur Alexander cupiens originem divinitatis acquirere, simul & matrem infamia liberare, per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi velit. Ingredientem templum, statim antistites * ut Hammonis filium salutant. Ille lætus dei adoptione, hoc se patre censeri jubet. Rogat deinde, an omnes interfectores parentis sui sit ultus, respondetur, † patrem ejus nec posse interfici, nec mori: regis Philippi peractam plene ultionem esse. (g) * Tertiam inter-

† Al. *Syriamque.*

* Alii omittunt rectius.

† Al. non.

* Al. tertiâ interrogatione.

(d) Quæ *Carthaginem* condidit, cujus nomen etiam אלישה (*i. e.*) dei mulier, *Dido* דידה à דדך.

(e) *Cilicia* olim capta; unde *Cyrenen* legendum est, *Voss.* *Syriam* reponit.

(f) A *Chamo Jupiter Hammon* dictus, cui *Libya* attributa fuit.

(g) Interrogatio hic non est actus interrogandi, sed caput interrogationis.

roga-

rogationem poſcenti, victoriam omnium bellorum, poſſeſſionemque terrarum dari reſpondetur. Comitibus quoque ſuis reſponſum, ut Alexandrum pro Deo, non pro rege colerent. Hinc illi aucta inſolentia, miruſque animo increvit tumor, exemta comitate, quam & Græcorum literis & † Macedonum inſtitutis didicerat. Reverſus ab Hammone Alexandriam condidit, & coloniam Macedonum caput eſſe Ægypti jubet.

† Al. Macedoniam.

CAP. XII. Darius cum Babyloniam profugiſſet, per epiſtolas Alexandrum deprecatur, redimendarum ſibi captivarum poteſtatem faciat, inque eam rem, magnam pecuniam pollicetur: ſed Alexander in pretium captivarum regnum omne, non pecuniam petit. Interjecto tempore, aliæ epiſtolæ Darii Alexandro redduntur, quibus filiæ matrimonium & regni portio offertur. Sed Alexander *ſua ſibi dari* reſcripſit; juſſitque ſupplicem venire, & regni arbitria victori permittere. Tum ſpe pacis amiſſa, bellum Darius reparat: cum (*h*) quadringentis millibus peditum, & centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. In itinere nuntiatur, (*i*) uxorem ejus ex colliſione abjecti partus deceſſiſſe, ejuſque * mortem illacrymatum Alexandrum, exequiaſque benigne proſecutum, idque eum non amoris, ſed humanitatis cauſa feciſſe. Nam ſemel tantum eam Alexandro viſam eſſe, cum matrem filiaſque ejus parvulas frequenter conſolaretur. Tunc Darius ſe ratus vere victum, cum poſt tot prælia, etiam beneficiis ab hoſte ſuperaretur, gratumque ſibi eſſe, ſi vincere nequeat, quod à tali potiſſimum vinceretur. Scribit itaque & tertias epiſtolas, & gratias agit, quod nihil in ſuos hoſtile fecerit. Offert deinde majorem

* Al. mortem.

(*h*) *Plutarchus* in *Alex.* c. 54. millena millia militum habet.

(*i*) Uxori nomen fuit *Statyra.*

partem regni usque flumen (k) Euphratem, & alteram filiam uxorem; pro reliquis captivis triginta millia talentûm. Ad hæc Alexander, *Gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse respondit; nec à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus, aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret: sed animi magnitudine, qua didicerit adversus vires hostium, non adversus calamitates contendere*: pollicetur que, *præstaturum se ea Dario, si secundus sibi, non par haberi velit. Ceterum, neque mundum posse duobus solibus regi: neque orbem summa duo regna salvo statu terrarum habere: proinde aut deditionem ea die, aut in posteram, aciem paret: nec polliceatur sibi aliam, quam sit expertus, victoriam.*

CAP. XIII. Postera die aciem producunt: tum repente ante prælium, confectum curis Alexandrum somnus arripuit. Cum ad pugnam solus rex deesset, à Parmenione ægre excitatus, quærentibus somni causas omnibus inter pericula, * cujus etiam in otio semper parcior fuerit; Magno se (l) †æstu liberatum ait, somnumque sibi à repentina securitate datum, quod liceat cum omnibus Darii copiis confligere: veritumque se longam belli moram, si Persæ exercitum divisissent. Ante prælium utraque acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem hominum, corporum magnitudinem, armorumque pulcritudinem mirabantur: Persæ à tam paucis victa suorum tot millia stupebant. Sed nec duces circumire suos cessabant. Darius vix denis armatis singulos hostes, si divisio fieret, evenire dicebat. Alexander Macedonas monebat, *ne multitudine hostium, nec corporis magnitudine, vel coloris novitate moverentur: tantum meminisse ju-*

* Al. cum etiam.
† Al. metu.

(k) Fluvius *Mesopotamiæ*, qui *Babyloniam* per medium dividens, & *Tigri* conjunctus *Mesopotamiam* facit.

(l) *Æstus* est animi fluctuatio, metaph. ducta à motu, & agitatione fluctuum, qui proprie *æstus*.

bet,

bet, cum iisdem se tertio pugnare; nec meliores factos putarent fuga, cum in aciem secum tam tristem memoriam cædium suarum, & tantum sanguinis duobus præliis fusi ferrent: & quemadmodum Dario majorem turbam hominum esse, sic virorum sibi. Hortatur * *spernant illam aciem auro & argento fulgentem, in qua plus prædæ, quam periculi sit; cum victoria non armorum decore, sed ferri virtute quæratur.*

* Al. spectent.

CAP. XIV. Post hæc (m) prælium committitur. Macedones in ferrum cum contemtu toties à se victi hostis ruebant: contra Persæ mori quam vinci præoptabant. Raro ullo prælio tantum sanguinis fusum est. Darius cum vinci suos videret, mori voluit & ipse: sed à proximis fugere compulsus est. Suadentibus deinde quibusdam, ut pons (n) Cydni fluminis, ad iter hostium impediendum, intercluderetur: *Non ita se saluti suæ velle consultum ait, ut tot millia sociorum hosti objiciat: debere & aliis fugæ viam patere, quæ patuerit sibi.* Alexander autem periculosissima quæque aggrediebatur; & ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat, periculaque sua esse, non militum volebat. Hoc prælio Asiæ imperium rapuit, quinto post acceptum regnum anno: cujus tanta felicitas fuit, ut post hoc nemo rebellare ausus sit: patienterque Persæ post imperium tot annorum, jugum servitutis acceperint. Donatis refectisque militibus XXXIV. diebus prædam recognovit. In urbe deinde † Susa XL. millia talentum invenit. Expugnat (o) & Persepolim, caput Persici regni, urbem multis annis illustrem, refertamque Orbis terrarum spo-

† Al. clausa.

(m) Non apud *Arbila*, ut multi tradiderunt, sed apud *Gausamela* commissum hoc prælium ait *Plut.* in *Alex.* c. 56.

(n) *Curtius Lyci*, non *Cydni* pontem fuisse ait.

(o) *Persepolis* Metropolis Persarum.

liis, quæ interitu ejus primum apparuere. Inter hæc DCCC. (p) admodum Græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captivitatis truncata corporis parte tulerant; rogantes, ut ſicuti Græciam, ſe quoque ab hoſtium crudelitate vindicaret. Data poteſtate redeundi, agros accipere maluerunt, ne non tam gaudium parentibus, quam deteſtandum ſui conſpectum reportarent.

CAP. XV. Interea Darius in gratiam victoris à (q) cognatis ſuis, aureis compedibus cateniſque in vico Parthorum Dara vincitur. Credo ita diis immortalibus indicantibus, ut in terra eorum, qui ſucceſſuri imperio erant, Perſarum regnum finiretur. Alexander quoque citato curſu poſtera die ſupervenit: ibique cognovit Darium clauſo vehiculo per noctem exportatum. Juſſo itaque exercitu ſubſequi, cum ſex millibus equitum, fugientem inſequitur: in itinere multa & periculoſa prælia facit. Emenſus deinde multa millia paſſuum, cum nullum Darii indicium reperiſſet, reſpirandi equis data poteſtate, (r) unus ex militibus, dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Darium, multis quidem vulneribus confoſſum, ſed ſpirantem adhuc invenit: qui applicito captivo cum civem ex voce cognoviſſet, *id ſaltem præſentis fortunæ ſolatium habere ſe dixit, quod apud intellecturum locuturus eſſet, nec incaſſum poſtremas voces emiſſurus.* Perferri hæc Alexandro jubet, *ſe nullis in eum meritorum officiis, maximorum illi debitorem mori, quod in matre liberiſque ſuis, regium ejus, non hoſtilem animum expertus, felicius hoſtem quam † cognatos ſortitus ſit: quippe matri & liberis ſuis ab eodem hoſte vitam datam: ſibi à cognatis ereptam, quibus & vitam, & regna dederit: Quamobrem gratiam illis eam futuram,*

† M. S. adduunt propinquoſque.

(p) Hoc eſt, propemodum, ferè, circiter.

(q) Beſſo & Nabarzate.

(r) Cui *Polyſtrato* nomen fuit. Cur. 5. 13. 32.

quam

quam ipse victor volet. Alexandro referre se, quam solam moriens potest, gratiam: precari superum inferumq; numina, & regales deos, uti illi terrarum omnium victori contingat imperium. Pro se justæ magis, quam gravis sepulturæ veniam orare. Quod ad ultionem pertineat, jam non suam, sed exempli, communemque omnium regum esse causam, quam negligere, illi & indecorum & periculosum esse: quippe cum in altero justitiæ ejus, in altero etiam utilitatis causa versetur. In quam rem unicum pignus fidei regiæ, dexteram se ferendam Alexandro dare. Post hæc porrecta manu exspiravit. Quæ ubi Alexandro nunciata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est: corpusque regio more sepeliri, & reliquias ejus, majorum tumulis inferri jussit.

Finis Libri undecimi.

LIBER XII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alexandri in retinendo milite solertia. Græci bellum absente Alexandro reparant.*
2. *Alexander, rex Epiri, Italiam turbat, & tandem in pugna cadit; Scythæ Alexandri præfectum & exercitum internecione delent.*
3. *Alexandri simulatio, ambitio, cum Thalestri concubitus, luxus, & profusiones.*
4. *Qua ratione Macedones tumultuantes in officio continuerit.*
5. *In domesticos suos ferrum stringit, & nova ratione adversarios ulciscitur, populos multos subigit, & Bessum, Darii interfectorem, de medio tolli curat.*
6. *In convivio mactat Clitum amicum, quem frustra desiderat peccati sera pœnitentia ductus.*
7. *Ad ingenium reversus in prudentes consiliarios sævit; ad Orien-*

tem statuit imperii limites. Bacchi vestigiis delectatur: Herculisque gesta superare contendit.

8. *Porum, prælio superatum, regie excipit & dimittit: multis populis expugnatis quietem exercitui concedere velle videtur.*

9. *Bellum instaurat. In Sugambrorum urbe de vita certat & periclitatur.*

10. *Ab amicis periculo ereptus, Oceanum lustrat: terminos imperii statuit: præfectos vita privat, & ad nuptias applicat animum.*

11. *Liberalitas, munificentia & severitas ejusdem.*

12. *Qua ratione Macedones seditiosos ad officium revocaverit. Hephæstionis obitus & tumulus.*

13. *Dum Occidentales provinciæ manus porrigunt, Alexander in lethalem morbum incidit Babylonem pergens.*

14. *Alexander Antipatri artibus veneno extinguitur.*

15. *Alexandri moribundi novissima verba.*

16. *Ejusdem Alexandri Magni elogium.*

CAP. I.

ALexander in † persequendo Dario amissos milites, magnis funerum impensis extulit; reliquis expeditionis ejus sociis, tredecim millia talentum divisit. Equorum major pars æstu amissa; inutilesque etiam, qui superfuerant, facti. Pecunia omnis centum nonaginta millia talentum * Ecbatana † congesta, eique Parmenio præpositus. Dum hæc aguntur, epistolæ Antipatri è Macedonia ei redduntur, quibus bellum Agidis, regis Spartanorum, in Græcia; bellum Alexandri regis Epiri, in Italia; bellum Sopyrionis, præfecti ejus, in Scythia, continebatur. Quibus varie affectus, plus tamen lætitiæ, cognitis mortibus duorum æmulorum regum, quam doloris, amissi cum Sopyrione exercitus, suscepit. Namque post profectionem Alexandri,

† Al. prosequendo.

* M. S. *Batava*, al. *Etbatanu*, ex *ebatunu*.

† Alii addunt nuper.

Græcia ferme omnis in occasionem * recuperandæ libertatis, ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedæmoniorum secuta, qui Philippi Alexandrique † & pacem soli spreverant, & leges respuerant. Dux hujus belli Agis rex Lacedæmoniorum fuit, quem motum Antipater contractis militibus in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrinque cædes fuit. Agis rex, cum suos terga dantes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro si non * felicitate par, virtute non inferior videretur, tantam stragem hostium edidit, ut agmina interdum fugaret. Ad postremum, etsi à multitudine victus, gloria tamen omnes vicit.

* M. S. S. reciperandæ.

† Alii omittunt &

* Alii Alexan. fœl. non virtute inferior videretur.

CAP. II. Porro Alexander, rex (a) Epiri, in Italiam à (b) Tarentinis, auxilia adversus (c) Bruttios deprecantibus, solicitatus, ita cupide profectus fuerat, veluti in divisione orbis terrarum Alexandro, Olympiadis sororis suæ filio, Oriens, sibi Occidens sorte contigisset: non minorem rerum materiam in Italia, Africa, Siciliaque, quam ille in Asia, & in Persis habiturus. Huc accedebat, quod sicut Alexandro Magno Delphica oracula insidias in Macedonia; ita huic responsum Dodonæi Jovis circa urbem (d) Pandosiam (e) amnemque Acherusium cavendum prædixerat. Quæ utraque cum in Epiro essent, ignarus eadem & in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula, peregrinam militiam cupidius elegerat. Igitur, cum in Italiam venisset, primum illi bellum cum Appulis fuit: quorum cognito urbis fato, brevi post tempore pacem & amicitiam cum rege eorum fecit. E-

(a) Regio *Græciæ* in quâ *Pyrrhus* imperavit, olim *Molossia*, & *Chaonia* dicta. Vid. *Strab.* l. 8.

(b) *Tarentum* magnæ Græciæ urbs clarissima.

(c) Strab. l. 16. Peninsulam appellat *Bruttiorum* agrum. Limites fuere ad *Hetruscum* mare Laris amnis, ad *Siculum* mare & Tarentinum sinum *Sybaris* fl.

(d) *Lucanorum* urbs est in Italiâ.

(e) *Acheron* est, ex quo accolæ dicti *Acherontini*.

rat namque tunc temporis urbs Appulis * Brundusium, quam Ætoli, sequuti tum fama rerum in Troja gestarum clarissimum ac nobilissimum ducem Diomedem, condiderant: sed pulsi ab Appulis, consulentes oracula responsum acceperant, *locum quem repetissent, perpetuo possessuros*. Hac igitur ex causa, per legatos cum belli comminatione, restitui sibi ab Appulis urbem postulaverant. Sed ubi Appulis oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe † sepelierant, perpetuam ibi sedem habituros. Atque ita defuncti responso, diu urbem possederunt. Quod factum cum cognovisset Alexander, antiquitatis fata veneratus, bello Appulorum abstinuit. Gessit & cum Brutiis Lucanisque bellum; multasque urbes cepit: tum & cum *(f)* Metapontinis & *(g)* *Pediculis, & Romanis, fœdus amicitiamque fecit. Sed Brutii Lucanique, cum auxilia à finitimis contraxissent, acrius bellum repetivere. Ibi rex juxta urbem Pandosiam, & flumen Acheronta, non prius fatalis loci cognito nomine, quam occideret, interficitur; moriensque non in patria fuisse sibi periculosam mortem, propter quam patriam fugerat, intellexit. Corpus ejus Thurii publice redemtum sepulturæ tradiderunt. Dum hæc aguntur in Italia, Sopyrion quoque præfectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, otiosum se ratus si nihil & ipse gessisset, adunato xxx. millium exercitu, Scythis bellum intulit: cæsusque cum omnibus copiis, pœnas temere illati belli genti innoxiæ luit.

* Al. *Brundisium.*

† Al. sepelierunt.

* M. S. Peditulis.

CAP. III. Hæc cum nunciata in Parthis Alexandro essent, simulato mœrore, propter Alexandri cognationem, exercitui suo * triduum luctum indixit. Omnibus deinde, velut perpetrato bello, reditum in patriam exspectantibus, conjugesque ac liberos suos animo jam quodam-

* Al. Tridui.

(f) *Metapontum* magnæ Græciæ maritimum oppidum.

(g) Italiæ populi.

modo

modo complectentibus, ad concionem exercitum vocat: *ibi nihil actum tot egregiis præliis* ait, *si incolumis Orientalis barbaria relinquatur: nec se corpus, sed regnum Darii petisse; persequendosque esse eos, qui à regno defecerint.* Hac oratione velut ex integro incitatis militum animis Hyrcaniam, † Mardosque subegit. Ibi ei occurrit Thalestris sive Minithæa, Amazonum regina, cum CCC. mulieribus, XXV. dierum inter * confertissimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæsitura: cujus conspectus adventusque admirationi omnibus fuit, & propter insolitum feminis habitum & propter expetitum concubitum. Ob hoc tredecim diebus otio † à rege datis, ut visa est uterum implesse, discessit. Post hæc Alexander habitum regum Persarum, & (h) diadema, insolitum antea regibus Macedonicis, velut in leges eorum, quos vicerat, transiret, assumit. Quæ ne invidiosius in se uno conspicerentur, amicos quoque suos longam vestem auratam purpureamque sumere jubet; ac ut luxum quoque, sicuti cultum Persarum imitaretur, inter pellicum regiarum greges electæ pulcritudinis nobilitatisque, noctium vices dividit. His rebus ingentes epularum apparatus adjicit, ne jejuna & destructa luxuria videretur, conviviumque juxta regiam magnificentiam ludis exornat: immemor prorsus, tantas opes amitti his moribus, non quæri solere.

† Al. *Medosque.*

* Al. infestissimas.

† Alii omittunt.

CAP. IV. Inter hæc indignatio omnium totis castris erat, à Philippo illum patre tantum degeneravisse, ut etiam (i) † patriæ nomen ejuraret, moresque Persarum assumeret, quos propter ta-

† Al. Patris nomen.

(h) *i. e.* Fascia, ἀ διαδέω quod cingere significat, regii enim capitis redimiculum erat.

(i) Hoc nempe ægrè exercitus tulit, masculum Macedonum nomen, belli famâ toto orbe celebre, & terribile, moribus effeminatis Persarum corrumpi, & ipsum velut effeminari. *Bern.*

les mores vicerat. Sed ne solus vitiis eorum, quos armis subegerat, succubuisse videretur, militibus quoque suis permisit, si quarum captivarum consuetudine tenerentur, ducere uxores: existimans minorem in patriam reditus cupiditatem futuram, habentibus in castris imaginem quandam larium, ac domesticæ sedis: simul & laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxorum. In supplementa quoque militum minus exhauriri posse Macedoniam, si veteranis patribus tirones filii succederent militaturi in vallo, in quo essent nati, constantioresque futuri, si non solum tirocinia, verum & incunabula in ipsis castris posuissent. Quæ consuetudo in successores quoque Alexandri mansit. Igitur & alimenta pueris statuta, & instrumenta armorum equorumque juvenibus data; & patribus, pro numero filiorum, præmia statuta. Si quorum patres occidissent, nihilominus pupilli stipendia patrum trahebant; quorum pueritia inter varias expeditiones, militia erat. Itaque à parvula ætate periculis laboribusque indurati invictus exercitus fuere: neque castra aliter quam patriam, neque pugnam aliud unquam quam victoriam duxere. Hæc soboles nomen habuit Epigoni. Parthis deinde domitis, præfectus his statuitur ex nobilibus Persarum Andragoras: unde postea originem Parthorum reges habuere.

CAP. V. Interea Alexander non regio, sed hostili * more sævire in suos cœpit. Maxime indignabatur carpi se sermonibus suorum, Philippi patris, patriæque mores subvertisse. Propter quæ crimina, Parmenion quoque senex, dignitate regi proximus, cum Philota filio, de utroque prius quæstionibus habitis, interficitur. Fremere itaque omnes universis castris cœpere, innoxii senis filiique casum miserantes; interdum *se quoque non debere melius sperare* dicentes. Quæ cum nuntiata Alexandro essent, verens ne hæc opinio etiam in Macedoniam divulgaretur, & ne victoriæ gloria sævitiæ macula infuscaretur; simulat

* Al. odio.

lat se ex amicis quosdam in patriam victoriæ nuntios missurum. Hortatur milites suis scribere, rariorem habituros occasionem, propter militiam remotiorem. Datos fasces epistolarum tacite ad se deferri jubet: ex quibus cognito de se singulorum judicio, in unam cohortem eos, qui de rege durius opinati fuerant, contribuit, aut consumturus eos, aut in ultimis terris in colonias distributurus. Inde (k) Drancas, Evergetas, Parymas, † Parapamınenos, Adaspios, ceterosque populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit. Interea unus ex amicis Darii Bessus, vinctus perducitur, qui regem non solum prodiderat, verum & interfecerat. Quem in ultionem perfidiæ excruciandum fratri Darii tradidit; reputans non tam hostem suum fuisse Darium, quam amicum ejus, à quo esset occisus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem Alexandriam super amnem Tanaïm condidit, intra diem septimum decimum muro VI. millium passuum consummato, translatis eo trium civitatum populis quas Cyrus condiderat. In (l) Bactrianis quoque Sogdianisque XII. urbes condidit, distributis his, quoscunque in exercitu seditiosos habebat.

† Al. *Paropamisadas.*

CAP. VI. His ita gestis solenni die amicos in convivium * vocat; Ubi orta inter ebrios rerum à Philippo gestarum mentione, præferre se patri ipse, rerumque suarum magnitudinem extollere cœlo tenus cœpit, assentante majore convivarum parte. Itaque cum unus è senibus Clitus, fiducia amicitiæ regiæ, cujus palmam tenebat, memoriam Philippi tueretur, laudaretque ejus res gestas; adeo regem offendit, ut telo à satellite rapto eundem in convivio trucidaverit. Qua cæde exultans, mortuo patrocinium Philip-

* Al. convocat.

(k) *Drancæ* Asiæ pop. juxta *Caucasum* montem.

(l) *Bactriana* Asiæ regio, cujus incolas *Bactrios* vocant. *Pomp.* & *Steph.*

pi,

pi, laudemque paternæ militiæ objectabat. Postquam satiatus cæde animus conquievit, & in iræ locum successit æstimatio, modo personam occisi, modo causam occidendi considerans, pigere eum facti cœpit: quippe paternas laudes tam * iracunde accepisse se, quam nec convitia debuisset; amicumque senem & innoxium, à se occisum inter epulas & pocula, dolebat. Eodem igitur furore in pœnitentiam, quo pridem in iram versus mori voluit. Primum in fletus progressus, amplecti mortuum, vulnera tractare, & quasi audienti confiteri dementiam; arreptum telum in se vertit: peregisletque facinus, nisi amici intervenissent. Mansit hæc voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. Accesserat enim pœnitentiæ, nutricis suæ, sororis Cliti, recordatio; cujus absentis eum maxime pudebat: tam fœdam illi alimentorum suorum mercedem redditam, ut in cujus manibus pueritiam egerat, huic juvenis & victor, pro beneficiis funera remitteret. Reputabat deinde, quantum in exercitu suo, quantum apud devictas gentes (m) fabularum atque invidiæ, quantum apud ceteros amicos metum & odium sui fecerit: quam amarum & triste reddiderit convivium suum, non armatus in acie, quam in convivio terribilior. Tunc Parmenion & Philotas, tunc Amyntas consobrinus, tunc noverca fratresque interfecti: tunc Attalus, Eurylochus, Pausanias, aliique Macedoniæ extincti principes, occurrebant. Ob hæc illi quatriduo perseverata inedia est, donec exercitus universi precibus exoratus est, precantis *ne ita mortem unius doleat, ut universos perdat, quos in ultimam deductos Barbariam, inter infestas, & irritatas bello gentes, destituat.* Multum profuere Callisthenis philosophi preces, condiscipulatu apud Aristotelem familiaris illi, & tunc ab ipso rege ad prodenda memo-

* Al. iracundum.

(m) Hoc est, rumoris, & ser. monum.

riæ

riæ acta ejus accitus. Revocato igitur ad bellum animo, Chorasmios & Dahas in deditionem accepit.

CAP. VII. Deinde quod † primo ex Persico superbiæ regiæ more distulerat, ne omnia pariter invidiosiora essent, non salutari, sed (n) adorari se jubet. Acerrimus inter recusantes Callisthenes fuit. Quæ res & illi, & multis principibus Macedonum exitio fuit: siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. Retentus tamen est à Macedonibus mos salutandi regis, explosa adoratione. Post hæc Indiam petit, ut Oceano ultimoque Oriente finiret imperium. Cui gloriæ, ut etiam exercitus ornamenta convenirent, phaleras equorum, & arma militum, argento inducit; exercitumque suum, ab argenteis clypeis (o) Argyraspidas * appellavit. Cum ad (p) †Nysam urbem venisset, oppidanis non repugnantibus fiducia religionis Liberi patris, à quo condita urbs erat, parci jussit: lætus non militiam tantum, verum & vestigia se dei sequutum. Tunc ad spectaculum (q) sacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite, hederaque non aliter vestiti, quam si manu cultus, colentiumque industria exornatus esset. Sed exercitus ejus, ubi ad montem accessit, repentino * impetu mentis, in sacros dei ululatus instinctus, cum stupore regis, sine noxa discurrit: ut intelligeret, non tam oppido se parcendo, quam exercitui suo consuluisse. Inde montes Dædalos, regnaque Cleofidis reginæ petit. Quæ cum se dedidisset ei, concubitu redemtum regnum ab Alexandro recepit; illecebris consecuta, quod

† Al. in primo.

* Al. appellat.

† Al. *Nyssam.*

* Al. instinctu.

(n) In adoratione, manum deosculari, & capita submittere solebant.

(o) Hoc est, argenteis parmis insignes.

(p) Est sita sub radicibus montis quem *Meon* incolæ appellant, inde Græci mentiendi traxere licentiam Jovis femore *Liberum* patrem esse celatum.

(q) Qui *Meros* dicitur Curtio 8. 10. 20.

virtute non potuerat: filiumque ab eo genitum, Alexandrum nominavit, qui postea regnum Indorum potitus est. Cleofis regina, propter prostratam pudicitiam, *scortum regium* ab Indis exinde appellata est. Peragrata India, cum ad (r) saxum miræ asperitatis & altitudinis, in quod multi populi confugerant, pervenisset, cognoscit Herculem, ab expugnatione ejusdem saxi terræ motu prohibitum: Captus itaque cupidine, Herculis acta superare, cum summo labore ac periculo potitus saxo, omnes ejus loci gentes in deditionem accipit.

CAP. VIII. Unus ex regibus Indorum fuit, Porus nomine, (s) viribus corporis, & animi magnitudine pariter insignis, qui bellum jampridem, audita Alexandri opinione, in adventum ejus parabat. Commisso itaque prælio exercitum suum Macedonas invadere jubet; sibi regem eorum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnæ moram fecit; sed prima congressione vulnerato equo, (t) cum præceps ad terram decidisset, concursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui victum se adeo doluit, ut cum veniam ab hoste invenisset, neque cibum sumere voluerit, neque vulnera curari passus sit; ægreque sit ab eo obtentum, ut vellet vivere. Quem Alexander ob honorem virtutis, incolumem in regnum remisit. Duas ibi urbes condidit: unam (u) Nicæam, alteram, ex nomine equi, * Beucephalen vocavit. Inde † Arestas, * Gesteanos, Præsidas, (w) † Gangaridas, cæsis eorum exercitibus, expugnat. Cum ad * Cuphites venisset, ubi eum hostium ducen-

* Al. *Beucephalonia, Beucephalam.*
† Al. *Adrestas.*
* Al. *Gesteamos*, & *Cestanos.*
† Al. *Gangarios.*
* M. S. *Cofides.*

(r) Quod Ἄορνος dictum, quod ad eam præ altitudine aves evolare non possent.

(s) Staturam enim quatuor cubitorum, & palmi fuisse refert. *Plut.* Al. c. 106.

(t) Aliter narrat *Curt.* l. 8. & Agel. l. 5.

(u) A victoriâ ibi parta sic dicta, *Diod.* 17. 95.

(w) *Indorum* gens, *Steph.* circa ostia *Gangis* eos ponit *Ptol.*

UMI

ta millia equitum operiebantur, exercitus omnis, non minus victoriarum numero, quam laboribus fessus, lacrymis eum deprecatur, *finem tandem belli faceret, aliquando patriæ, reditusque meminisset; respiceret militum annos, quibus vix ætas ad reditum sufficeret*: ostendere alius caniciem, alius vulnera, alius ætate consumta membra, alius cicatricibus exhausta: *solos se esse, qui duorum regum, Philippi Alexandrique continuam militiam pertulerint.* Tandem orare, *ut reliquias saltem suas paternis sepulchris reddat, quorum non † tam studiis deficiatur, quam annis: Ac si non militibus, vel ipse sibi parcat, ne fortunam suam nimis onerando fatiget.* Motus his tam justis precibus, velut in finem victoriæ, castra solito magnificentiora fieri jussit, quorum molitionibus & hostis terreretur, & posteris admiratio sui relinqueretur. Nullum opus milites lætius fecere. Itaque * cæsis hostiis cum gratulatione indidem † reverterunt.

CAP. IX. Inde Alexander ad amnem Acesinem pergit: per hunc in Oceanum devehitur. Ibi † Hiacensanas Sileosque, quos Hercules condidit, in deditionem accepit. Hinc in * Ambros & Sugambros navigat. Quæ gentes eum armatis LXXX. millibus peditum, & LX. millibus equitum excipiunt. (x) Cum prælio victor esset, exercitum ad urbem eorum ducit. Quam desertam à defensoribus, cum de muro, quem primus ceperat, animadvertisset, in urbis planiciem sine ullo satellite desiliit. Itaque cum eum hostes solum conspexissent, clamore edito, undique concurrunt, si possint in uno capite Orbis bella finire, & ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander constanter resistit, & unus adversus tot millia præliatur. Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non vis magna telorum, non tantus lacessentium clamor terruerit;

† Alii omittunt tam.

* Al. cæsis hostibus.

† Alii anteponunt in eadem.

† M. S. *Agesinas Syrosque*, it. *Gesonas, Azybosque.*

* M. S. *Mandros, & Subagras*, it. *Mallos, & Oxydracas.*

(x) Apud *Mallos* hanc pugnam factam scribit *Plut.* qui sunt *Indorum* pugnacissimi.

ſolus tot millia ceciderit ac fugaverit. Ubi vero obrui multitudine ſe vidit, trunco ſe, qui tum propter murum ſtabat, applicuit, cujus auxilio tutus, cum diu agmen ſuſtinuiſſet, tandem cognito periculo ejus, amici ad eum deſiliunt; ex quibus multi cæſi: præliumque tamdiu anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris † dejectis, in auxilium veniret. In eo prælio ſagitta ſub mamma trajectus, cum ſanguinis fluxu deficeret, genu poſito tam diu præliatus eſt, donec eum, à quo vulneratus fuerat, occideret. Curatio vulneris gravior ipſo vulnere fuit.

† Al. dejectus.

CAP. X. Itaque ex magna deſperatione tandem ſaluti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit. Ipſe cum lectiſſima manu navibus conſcenſis, oceani littora peragrat. Cum veniſſet ad (y) urbem † Ambigeri regis, oppidani invictum ferro audientes, ſagittas veneno armant, atque ita * (z) gemino mortis vulnere, hoſtem à muris ſummoventes, plurimos interficiunt. Cum inter multos vulneratus etiam Ptolemæus eſſet, moriturusque jamjam videretur, per quietem regi monſtrata in remedia veneni herba eſt, qua in potu accepta, ſtatim periculo liberatus eſt; majorque pars exercitus hoc remedio ſervata. Expugnata deinde urbe, reverſus in naves, Oceano (a) libamenta dedit, proſperum in patriam reditum precatus, ac veluti curru (b) circa metam acto, poſitis imperii terminis, † quatenus aut terrarum ſolitudines prodire paſſæ ſunt, aut mare navigabile fuit, ſecundo æſtu oſtio fluminis (c) Indi invehitur. Ibi in mo-

† Al. *Ambiſari.*

* Al. geminæ mortis vulnere.

† Al. quatinus.

(y) Cui nomen *Hamatelia, Diod.* 17. 103.

(z) Non enim duplex vulnus erat; ſed in vulnere vis geminæ mortis, qua ab ipſis ſagittis, qua ab ſuperindito veneno.

(a) Libamentum eſt guſtatio, quæ in ſacris fieri ſolita, libamentum itaque pro ſacrificio ſumitur.

(b) Quod facere ſolebant, qui ad metam pervenerant. Hor. 1. Ode. 1.

(c) Flu. Orientis, præter *Gangem* maximus.

nu-

numenta rerum à se gestarum, urbem Barcen condidit; arasque statuit, relicto ex numero amicorum, littoralibus Indis præfecto. Inde iter terrestre facturus, cum arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri præcipit, quibus ingenti dulci aqua inventa Babyloniam redit. Ibi multæ devictæ gentes, (*d*) præfectos suos accusaverunt; quos sine respectu amicitiæ, Alexander in conspectu legatorum necari jussit. Filiam post hæc Darii regis, Statiram, in matrimonium recepit: sed & optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.

CAP. XI. Hinc ad concionem exercitum vocat; & promittit, se æs alienum omnium propria impensa soluturum, ut prædam præmiaque integra domos ferant. Insignis hæc munificentia non summâ tantum † commendata, verum etiam titulo muneris fuit, nec à debitoribus magis quam à creditoribus gratius excepta: quoniam utrisque exactio pariter ac solutio difficilis erat: XX. millia talentum in hos sumtus expensa. Dimissis veteranis, exercitum junioribus supplet. Sed retenti veteranorum discessum ægre ferentes, missionem & ipsi flagitabant, nec annos, sed (*e*) stipendia sua numerari jubebant: pariter in militiam lectos, pariter (*f*) sacramento solvi, æquum censentes: nec jam precibus sed convicio agebant, jubentes eum solum cum patre suo Hammone * inire bella, quatenus milites suos fastidiat. Contra ille nunc castigare milites; nunc lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. Ad postremum cum verbis nihil proficeret; ad corripiendos seditionis auctores, è tribunali in

† Alii omittunt.

* Al. finire.

(*d*) Ex his fuere *Cleander*, *Sitalas*, *Agathon*, & *Eracon*.

(*e*) Hoc est, annos, quibus stipendia numerabantur.

(*f*) Id est, juramento militari.

concionem armatam inermis ipse desiliit, & nemine prohibente, XIII. correptos, manu sua ipse ad supplicia duxit: Tantam vel illis moriendi patientiam metus regis, vel huic exigendi supplicii constantiam disciplina militaris dabat.

CAP. XII. Inde separatim auxilia Persarum in concione alloquitur. Laudat perpetuum illorum, tum in se, tum in pristinos reges fidem; sua in illos beneficia commemorat; ut nunquam quasi victos, se veluti victoriæ socios habuerit: denique se in illorum, non illos in gentis suæ morem transisse: affinitatibus connubiorum victos victoribus miscuisse: Nunc quoque ait, custodiam corporis sui non Macedonibus tantum se, verum & illis crediturum. Atque ita mille ex his juvenes in numerum satellitum legit: auxiliorum quoque portionem, formatam in disciplinam Macedonum, exercitui suo miscet. Quam rem ægre Macedones tulerunt, jactantes, hostes suos in officium suum à rege † subjectos. Tunc universi flentes, regem adeunt, orant *suppliciis suis potius saturet se, quam contumeliis.* Qua modestia obtinuerunt, ut undecim millia militum veteranorum exauctoraret. Sed ex amicis dimissi senes, Polyperchon, Clitus, Gorgias, Polydamas, * Amadas, Antigenes. Dimissis his Craterus præponitur, jussis præesse Macedonibus in Antipatri locum; Antipatrumque cum supplemento tironum in locum ejus evocat: stipendia revertentibus, veluti militantibus data. Dum hæc aguntur, unus ex amicis ejus (g) Ephæstion decedit, dotibus primo formæ pueritiæque, mox obsequiis regi percarus, quem contra decus regium Alexander diu luxit, tumulumque ei (h) XII. millium ta-

† Al. sublectos it. subactos.

* Al. *Amyntas.*

(g) *Ecbatanis* mortem obiit.

(h *Plutar.* in *Alex.* c. 124. decem millia habet, usus scilicet rotunditate numeri myriadis parum excedentia rejiciens.

lento-

lentorum fecit; cumque post mortem coli ut deum jussit.

CAP. XIII. Ab ultimis littoribus Oceani Babyloniam revertenti, nuntiatur, legationes Carthaginiensium, ceterarumque Africæ civitatium, sed & † Hispaniarum Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nonnullas quoque ex Italia ejus adventum Babyloniæ operiri. Adeo universum terrarum Orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes, veluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti, veluti conventum terrarum Orbis acturo, quidam ex Magis prædixit, ne urbem introiret, testatus, hunc locum ei fatalem fore. Ob hoc omissa Babylonia in * Bursiam urbem trans Euphratem, desertam olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est rursum Magorum prædicta contemnere, ut falsa & incerta; & si fatis constent, ignota mortalibus: at si naturæ debeantur, immutabilia. Reversus igitur Babyloniam, multis diebus otio datis, intermissum olim convivium solenniter instituit: totusque in lætitiam effusus, cum diei noctem pervigilem junxisset, recedentem jam è convivio † medicus Thessalus, instaurata comessatione, & ipsum & sodales ejus invitat. Accepto poculo, media potione repente veluti telo confixus, ingemuit: elatusque è convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret. Amici causam morbi, intemperiem ebrietatis disseminaverunt: re autem vera insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit.

† Al. *Spaniarum.*

* Al. *Borsippam.*

* Al. *Medius.*

CAP. XIV. Auctor insidiarum Antipater fuit, qui cum carissimos amicos ejus interfectos videret: Alexandrum Lyncistam, generum suum occisum: Se magnis rebus in Græcia gestis, non tam gratum apud regem, quam invidiosum esse: à matre quoque ejus Olympiade variis se criminationibus vexatum: Huc accedebant ante

te paucos dies, supplicia in præfectos devictarum nationum crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoque è Macedonia non ad societatem militiæ, sed ad pœnam evocatum arbitrabatur. Igitur ad occupandum regem, Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo & Iola ministrare regi solebat: cujus veneni tanta vis fuit, ut non ære, non ferro, non testa contineretur, nec aliter ferri, nisi in ungula equi potuerit: præmonito filio, ne alii quam Thessalo, & fratribus crederet. Hac igitur ex causa, apud Thessalum, paratum, repetitumque convivium est. Philippus & Iolas prægustare ac temperare potum regis soliti, in aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatæ jam potioni supermiserunt.

CAP. XV. Quarto die Alexander in dubitatam mortem sentiens: *agnoscere se fatum domus majorum suorum ait: nam plerosque (i) Æacidarum intra trigesimum annum defunctos.* Tumultuantes deinde milites, insidiis † perisse regem suspicantes, ipse sedavit; eosque omnes, cum prolatus in editissimum urbis locum esset, ad conspectum suum admisit, osculandamque dextram suam flentibus porrexit. Cum lacrymarent omnes, ipse non sine lacrymis tantum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolatus sit: * quibusdam mandata ad parentes eorum dederit: adeo, sicuti in hostem, ita & in mortem † invictus animus fuit. Dimissis militibus, amicos circumstantes percontatur, *videanturne similem sibi reperturi regem?* Tacentibus cunctis, tum ipse, *ut hoc nesciat, ita illud scire vaticinarique se, ac pene oculis videre dixit, quantum sit in hoc certamine sanguinis fusura Macedonia; quantis cæ-*

† Al. perire.

* Al. quibus & dedit.

† Al. invictus anim.

(i) *Alexandri* mater *Olympias* filia *Neoptolemi* regis *Molossorum* fuit, qui genus a *Pyrrho Achillis* fil. duxit.

dibus,

dibus, quo cruore, mortuo (k) *sibi parentatura.* Ad postremum, corpus suum in Hammonis templo condi jubet. Cum deficere eum amici viderent, quærunt, *quem imperii faciat heredem*: Respondit, *Dignissimum.* Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cum Herculem filium, cum fratrem Aridæum, cum (l) Roxanem uxorem prægnantem relinqueret; oblitus necessitudinum, dignissimum nuncuparet heredem. Prorsus quasi nefas esset, viro forti alium quam virum fortem succedere, aut tanti regni opes aliis, quam probatis relinqui. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgunt, * ambitione vulgi tacitum favorem militum quærunt. Sexto die præclusa voce, exemtum digito annulum, Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce (m) nuncupatus heres, judicio tamen electus esse videbatur.

* Al. & ambitione tacitâ, vulgi militum favorem quærunt.

CAP. XVI. (n) Decessit Alexander, mensem unum (o) annos tres & triginta natus; vir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus. Qua nocte eum mater Olympias concepit, visa per quietem est cum ingenti serpente † volutari: nec decepta somnio est. Nam profecto majus humana mortalitate onus utero tulit: quam cum Æacidarum gens ab ultima seculorum memoria, & regna patris, fratris, mariti, ac deinceps majorum omnium illustraverint: nullius tamen nomine, quam filii, clarior fuit. Prodigia magnitudinis ejus in ipso ortu nonnulla ap-

† Al. voluptari, it. voluptuari.

(k) Defunctos enim gladiatorum sanguine parentare mos erat, ludosque funebres ex antiquissimo ritu fieri.

(l) Filiam Cohortani satrapæ *Curt.* l. 8. 4. 31. *Arri.* *Oxyartis Bactrii,* esse refert.

(m) Nuncupativum testamentum erat, quo utebantur, cum urgente vi valetudinis, non sufficerent ad obsignandas testamenti tabulas.

(n) Ab ejus obitu Æra Græcorum ducitur.

(o) Alii annos 32, menses 8 natum fuisse aiunt.

paruere.

paruere. Nam ea die qua natus eſt, duæ aquilæ tota die * præpetes ſupra culmen domus patris ejus ſederunt, omen duplicis imperii, Europæ Aſiæque, præferentes. Eodem quoq; die nuntium pater ejus duarum victoriarum accepit; alterius belli Illyrici, alterius certaminis Olympici, in quod quadrigarum currus miſerat: quod omen univerſarum terrarum victoriam infanti portendebat. Puer acerrimis literarum ſtudiis eruditus fuit. Exacta pueritia, per quinquennium ſub Ariſtotele doctore, inclyto omnium philoſophorum, crevit. Accepto deinde imperio, Regem ſe Terrarum omnium ac Mundi appellari juſſit: tantamq, fiduciam ſui militibus fecit, ut illo præſente nullius hoſtis arma, nec inermes, timuerint. Itaque cum nullo hoſtium unquam congreſſus eſt, quem non vicerit: nullam urbem obſedit, quam non expugnaverit: nullam gentem adiit, quam non calcaverit. Victus denique ad poſtremum eſt, non virtute hoſtili, ſed inſidiis ſuorum, & fraude civili.

* Al. perpedes, & perpetes.

Finis Libri Duodecimi.

LIBER XIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Luctus poſt Alexandri Magni exceſſum: Macedonum ingratitudo: Ducum ambitio, militumque avaritia.*
2. *De Alexandri ſucceſſore, ducum exercitus ſententiæ pugnantes.*
3. *Perdiccæ ſententiæ reclamant pedites: unde tumultus & ſeditio; cui Perdicca prudenter medetur.*
4. *Aridæo rege deſignato, Perdicca & alii duces, ſeu principes provincias dividunt.*
5. *Bellum pro Græciæ libertate ab Athenienſibus & Ætolis reparatum. Demoſthenis pro patria labores: Antipatri*

patri obsidio & liberatio.
6. *Perdicca Cappadoces prælio fatigat. Bellum inter Antigonum & Perdiccam. Ptolemæi solers industria.*
7. *De origine urbis Cyrenis digressio.*
8. *Ptolemæus bellum parat in Perdiccam. Eumenis res fortiter & feliciter gestæ.*

CAP. I.

EXtincto in ipso ætatis ac victoriarum flore Alexandro Magno, triste apud omnes tota Babylone silentium fuit. Sed nec devictæ gentes fidem nuntio habuerunt, quod ut invictum regem, ita immortalem esse crediderant; recordantes, quoties præsenti morte ereptus esset: quam sæpe pro amisso, repente se non sospitem tantum suis, verum etiam victorem obtulisset. Ut vero mortis ejus fides adfuit, omnes barbaræ gentes paulo ante ab eo devictæ, non ut hostem, sed ut parentem luxerunt. Mater quoq; Darii regis, quam amisso filio, à fastigio tantæ majestatis in captivitatem redactam, indulgentia victoris, in eam diem vitæ non pœnituerat, audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa conscivit: non quod hostem filio præferret; sed quod pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta esset. Contra Macedones † versa vice, non ut civem, ac tantæ majestatis regem, verum ut hostem amissum, gaudebant: severitatem nimiam, & assidua belli pericula execrantes. Huc accedebat, quod principes regnum & imperia, vulgus militum thesauros & grande pondus auri, velut inopinatam prædam, * spectabant: illi successionem regni, hi opum ac divitiarum hereditatem cogitantes. Erant enim in thesauris quinquaginta millia talentum, & in annuo vectigali tributo, tricena millia. Sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant: nam ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo,

† *Faber* omittit.

* Al. expectabant.

&

& proceritas corporis, & virium ac ſapientiæ magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex unâ gente, ſed ex toto terrarum Orbe electos judicaret. Neque enim unquam ante Macedonia, vel ulla gens alia, tam clarorum virorum proventu floruit: quos primo Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad ſocietatem belli, quam in ſucceſſionem regni, electi viderentur. Quis igitur miretur, talibus miniſtris, Orbem terrarum victum, cum exercitus Macedonum tot, non ducibus, ſed regibus regeretur? qui nunquam ſibi reperiſſent pares, ſi non inter ſe concurriſſent: multoſque Macedonia pro uno Alexandro habuiſſet, niſi fortuna eos æmulatione virtutis in perniciem mutuam armaſſet.

CAP. II. Ceterum, occiſo Alexandro, non, ut læti, ita & ſecuri fuere, omnibus unum locum competentibus: nec minus milites, quam invicem ſe timebant, quorum & libertas ſolutior, & favor incertus erat. Inter ipſos vero equalitas diſcordiam augebat, nemine tantum ceteros excedente, ut † ei aliquis ſe ſummitteret. Armati itaque in regiam coëunt, ad formandum rerum preſentium ſtatum. Perdicca cenſet, *Roxanes expectari partum, quæ exacto menſe octavo, matura jam ex Alexandro erat; & ſi puerum peperiſſet, hunc dari ſucceſſorem patri.* Meleager *negat differenda in partus dubios conſilia; nec expectandum dum reges naſcerentur, cum jam genitis uti liceret: ſeu puer illis placeat, eſſe Pergami filium Alexandrum natum ex Barſine, nomine Herculem: ſeu mallent juvenem, eſſe in caſtris fratrem Alexandri Aridæum, comem, & cunctis non ſuo tantum, verum & patris Philippi nomine acceptiſſimum. Ceterum Roxanen eſſe originis Perſicæ: nec eſſe fas, ut Macedonibus ex ſanguine eorum, quorum regna deleverint, reges conſtituantur: quod nec ipſum Alexandrum voluiſſe dicit. Denique morientem nullam de eo mentionem habuiſſe.* Ptolemæus recuſabat regem Aridæum, *non propter (a) maternas*

† Ut ei ſe alius ſummittat.

(a) maternas modo sordes, quod (b) ex Larissæo scorto nasceretur: sed etiam propter (c) valetudinem majorem, quam patiebatur; ne ille nomen regis, alius imperium teneret: melius esse ex his legi, qui pro virtute regi suo proximi fuerint, qui provincias regant, quibus bella mandentur, quam sub persona regis indignorum subiiciantur imperio. Vicit Perdiccæ sententia, consensu universorum. Placuit itaque Roxanes exspectari partum; & si puer natus fuisset, tutores Leonatum, Perdiccam, Crateron, & Antipatrum constituunt, confestimque in tutorum obsequia jurant.

CAP. III. Cum equites quoque idem fecissent, pedites indignati, nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellitesque illi † ex turba sua legunt, & nomine Philippi patris vocari jubent. † Al. ex tribu sua. Quæ cum nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorum animos, duos ex proceribus, Attalum & Meleagrum mittunt, qui potentiam ex vulgi adulatione quærentes, omissa legatione, militibus consentiunt. Statim & seditio crevit, ubi caput & consilium habere cœpit. Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiam irrumpunt: quo cognito, equites trepidi ab urbe discedunt, castrisque positis, & ipsi pedites * terrere cœperunt. * Al. terrerе. Sed nec procerum inter se odia cessabant. Attalus ad interficiendum Perdiccam ducem partis alterius, mittit: ad quem armatum, & ultro provocantem, cum accedere percussores ausi non fuissent; tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultro ad pedites veniret, & in concionem vocatos edoceret, quod facinus molirentur: *respicerent contra quos arma sumpsissent: non illos Persas, sed Macedonas; non hostes, sed*

(a) Hoc est, generis humilitatem.

(b) Ex *Philinnâ Larissæa* quam *Ptol.* saltatricem fuisse refert.

(c) Hoc est, morbum comitialem, valetudo hic pro morbo sumitur.

cives esse; plerosque etiam cognatos eorum, certè commilitones, eorundem castrorum ac periculorum socios: edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut quorum armis victos se doleant, eorum mutuis cædibus gaudeant, (d) parentaturosque sanguine suo manibus hostium à se interfectorum.

CAP. IV. Hæc cum pro singulari facundia sua Perdicca perorasset, adeo movit pedites, ut probato consilio ejus, dux ab omnibus legeretur. Tum equites in concordiam revocati, in † Aridæum regem consentiunt. Servata est portio regni Alexandri filio, si natus esset. Hæc agebant, posito in medio corpore Alexandri, ut majestas ejus testis decretorum esset. His ita compositis, Macedoniæ & Græciæ Antipater præponitur: Regiæ pecuniæ custodia Cratero traditur: castrorum, exercitus, & rerum cura Meleagro, & Perdiccæ assignatur: jubeturque Aridæus rex, corpus Alexandri in Hammonis templum deducere. Tunc Perdicca insensus seditionis auctoribus, repente ignaro collega, (e) lustrationem castrorum propter mortem regis, in posterum edicit. Postquam armatum exercitum in campo constituit, * consentientibus universis, evocatos, dum transit, de singulis (f) manipulis seditiosos, supplicio tradi occulte jubet. Reversus inde, inter principes provincias dividit, simul ut & removeret æmulos, & munus imperii, beneficii sui faceret. Prima, Ptolomæo Ægyptus, † & Africæ Arabiæque pars * sorte evenit, quem ex gregario milite Alexander virtutis causa provexerat: cui ad tradendam provinciam

† A. M. 4876. *Olymp.* 114.

* Al. non sentientibus.

† Al. *Asiæ, Libyæque.*

* Al. sorte venit.

(d) Parentare, propriè parentibus justa facere; sed ad alios etiam transfertur.

(e Lustrabantur milites cane discissâ, & ab utrâque parte projectâ. *Curt.* 10. 9. 18.

(f) *Manipulus* ducentos milites continebat (i. e.) duas centurias, ita dictus, quia dum Romani adhuc pauperes essent, manipulos fœni perticis alligabant, & eos pro signis sequebantur.

Cleo-

Cleomenes, qui Alexandriam ædificaverat, datur. Confinem huic provinciæ Syriam Laomedon Mitylenæus, Ciliciam Philotas, † Philo Illyrios accipiunt. Mediæ majori * Acropatos, minori socer Perdiccæ præponitur. Susiana gens † Scyno, Phrygia major Antigono, Philippi filio, assignatur. Lyciam & Pamphyliam Nearchus, Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiuntur. (g) Leonato minor Phrygia evenit: Thracia & regiones Pontici maris (h) Lysimacho: Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni data. Summus castrorum tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore, & Indiæ regionibus, priores præfecti retenti. † Terras inter amnes Hydaspem & Indum, Taxiles habebat. In colonias in Indis conditas, Pithon Agenoris filius mittitur. * Parapammenos fines Caucasi montis, Extarches accepit. Aracossi Gedrosique Sibyrtio traduntur: Drancæ & Arei Statanori. Bactrianos Amyntas sortitur, Sogdianos Scythæus, Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanos, Phrataphernes Armenios, Tleptolemus Persas. Peucestes Babylonios, Archos Pelasgos, Arcesilaus Mesopotamiam. Cum hæc divisio, vel uti fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorum materia plurimis fuit. Siquidem non magno post tempore, quasi regna, non præfecturas divisissent: sic reges ex præfectis facti, magnas opes non sibi tantum paraverunt, verum etiam posteris reliquerunt.

† Al. filio *Illyrio.*
* Al. *Atropates.*
† Al. *Cano.*
† Al. Seras.
* *Parapamisios.*

CAP. V. Dum hæc in Oriente aguntur, in Græcia Athenienses & Ætoli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, summis viribus instruebant. Causæ belli erant, quod reversus ab India Alexander, epistolas in Græciam scripse-

---

(g) *Euni* filius, *Pellæus, Arri.*

(h) *Agathoceis* fil. *Pellæus, Arr.*

rat, quibus omnium civitatium exsules, præter cædis damnati, restituebantur. Quæ recitatæ præsente universa Græcia, in mercatu Olympiaco, magnos motus fecerunt; quod plurimi non legibus pulsi patria, sed per factionem principum fuerant, verentibus iisdem principibus, ne revocati potentiores in republica fierent. Palam igitur jam tunc multæ civitates, libertatem bello vindicandam fremebant. Principes tamen omnium Athenienses & Ætoli fuere. Quod cum nuntiatum Alexandro esset, mille naves longas sociis imperari præceperat, quibus in Occidente bellum gereret; excursurusque cum valida manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienses contracto XXX. millium exercitu, & CC. navibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte evenerat, gerunt, eumque detrectantem prælium, & (i) Heracleæ urbis mœnibus tuentem se, obsidione cingunt. Eodem tempore Demosthenes Atheniensis orator, pulsus patria, ob crimen accepti ab † Harpalo auri, qui crudelitatem Alexandri fugerat, *quod civitatem in ejusdem Alexandri bellum impelleret, forte Megaris exulabat: qui ut missum ab Atheniensibus Hyperidem legatum cognovit, qui Peloponnenses in societatem armorum solicitaret, sequutus eum, (k) Sicyona, Argos & Corinthum, ceterasque civitates, eloquentia sua Atheniensibus junxit. Ob quod factum, missa ab Atheniensibus obviam nave, ab exsilio revocatur. Interim in obsidione Antipatri, Leosthenes, dux Atheniensium, telo è muris in transeuntem jacto, occiditur. Quæ res tantum animorum Antipatro dedit, ut etiam vallum rescindere auderet. Auxilium deinde à Leonato per legatos petit: qui cum venire cum exercitu nuntiatus

† M. S. S. *Harpago.*
* Al. Quo

(i) *Heracleam* hic pro *Lamiâ* nominat author, ad Lamiam enim, ad quam se receperat Antipater, gestum erat.

(k) *Sicyoniæ* regionis, in *Peloponneso* urbs.

esset,

esset, obvii ei Athenienses cum instructis copiis fuere, ibique equestri prælio, gravi vulnere ictus extinguitur. Antipater, tametsi auxilia sua videret victa, morte tamen Leonati lætatus est: quippe & æmulum sublatum, & vires ejus accessisse sibi gratulabatur. Statim igitur exercitu ejus recepto, cum par hostibus etiam prælio videretur, solutus obsidione, in Macedoniam concessit. Græcorum quoque copiæ, finibus Græciæ hoste pulso, in urbes dilapsæ.

CAP. VI. Interea Perdicca, bello † innoxio (l) Ariarathi regi Cappadocum illato, prælioque victor, nihil præmii præter vulnera & pericula retulit. Quippe hostes ab acie in urbem recepti, occisis conjugibus & liberis, domos quisque suas cum omnibus (m) copiis incenderunt. Eodem congestis etiam servitiis, & semetipsi præcipitant ut nihil hostis victor suarum rerum, præter incendii spectaculo frueretur. Inde, ut viribus auctoritatem regiam acquireret, ad nuptias Cleopatræ, sororis Alexandri Magni & alterius Alexandri quondam uxoris, non aspernante Olympiade, matre ejus, intendit: sed prius Antipatrum, sub affinitatis obtentu, capere cupiebat. Itaque fingit se in matrimonium filiam ejus petere, quo facilius ab eo supplementum tironum ex Macedonia obtineret. Quem dolum præsentiente Antipatro, dum duas eodem tempore uxores quærit, neutram obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum & Perdiccam oritur. Antigono Craterus & Antipater auxilium ferebant, qui facta cum Atheniensibus pace, Polyperchonta Græciæ & Macedoniæ præponunt. Perdicca, alienatis rebus, Aridæum, & Alexandri Magni filium, in Cappadocia, quorum cura illi mandata fuerat, de summa belli in consilium adhibet. Quibusdam placebat bellum in Macedoniam

† Alii omittunt.

(l) Rex fuit Cappadociæ, erat enim Cappadocia Eumeni dicta, non data.

(m) Hoc est, annonâ seu commeatu.

transferri, ad ipsum fontem & caput regni, ubi & Olympias esset, mater Alexandri non mediocre momentum partium, & civium favor, propter Alexandri Philippique nomina: sed in rem visum est ab Ægypto incipere, ne in Macedoniam profectis, Asia à Ptolemæo occuparetur. Eumeni præter provincias quas acceperat, Paphlagonia, & Caria, & Lycia, & Phrygia adjiciuntur. Ibi Craterum & Antipatrum opperiri jubetur: adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas, & Neoptolemus: Clito cura classis traditur: Cilicia Philotæ ademta, Philoxeno datur: ipse Perdicca Ægyptum cum ingenti exercitu petit. Sic Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus, in sua viscera armatur: ferrumq; ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra sua, ipsa cæsura. Sed Ptolemæus in Ægypto, solerti industria, magnas opes parabat: quippe & Ægyptios insigni moderatione in favorem sui solicitaverat: & reges finitimos beneficiis obsequiisque devinxerat: terminos quoque imperii, acquisita Cyrene urbe, ampliaverat; factusque jam tantus erat, ut non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset.

CAP. VII. Cyrene autem condita fuit ab Aristæo, cui nomen † Battos propter linguæ obligationem fuit. Hujus pater * Cirnus, rex Theræ insulæ, cum ad oraculum Delphos, propter dedecus adolescentis filii nondum loquentis, deum deprecaturus venisset, responsum accepit, quo jubebatur filius ejus Battus *Africam petere, & urbem* (n) *Cyrenen condere, usum linguæ ibi accepturus.* Cum responsum ludibrio simile videretur, propter solitudinem (o) † Theræ insulæ; ex

† Al. *Battus.*
* Al. *Grinus.*
† Al. *Theramenis.*

(n) Non ita res se habet, nomen enim urbis non ab oraculo, sed à monte *Cyrâ* originem habuit.

(o) *Spartanorum* colonia.

qua

qua coloni ad urbem condendam in Africam tam vastæ regionis proficisci jubebantur, res omissa est. Interjecto deinde tempore, velut contumaces, pestilentia deo parere compelluntur; quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix unam navem complerent. Cum venissent in Africam, pulsis accolis, montem Cyran, & propter amœnitatem loci, & propter fontis * ubertatem occupavere. Ibi Battus, dux eorum, linguæ nodis solutis, loqui primum cœpit: quæ res animos eorum, ex promissis Dei jam parte percepta, in reliquam spem condendæ urbis accendit. Positis igitur castris opinionem veteris fabulæ accipiunt, Cyrenen, eximiæ pulchritudinis virginem, à Thessaliæ monte Pelio ab Apolline raptam, perlatamq; in ejusdem montis juga, cujus collem occupaverant, à deo repletam, quatuor pueros perperisse, Nomium, Aristæum, Authocum, Argæum missos à patre † Speo, rege Thessaliæ, qui perquirerent virginem, loci amœnitate captos in iisdem terris cum virgine, resedisse. Ex his pueris tres adultos in Thessaliam reversos, avita regna * recepisse. Aristæum in Arcadia late regnasse, eumque primum, & apium & mellis usum, & lactis ad coagula hominibus tradidisse, (p) † solstitialesque ortus sideris primum invenisse. Quibus auditis, Battus virginis nomine ex responsis agnito, urbem Cyrenen condidit.

* Al. Uberem copiam.

† Al. Hypseo.

* Al. cepisse.

† Solstitialis ortus syderis.

CAP. VIII. Igitur Ptolemæus hujus urbis auctus viribus, bellum in adventum Perdiccæ parabat. Sed Perdiccæ plus odium arrogantiæ, quam vires hostium nocebant; quam exosi etiam socii, ad Antipatrum gregatim profugiebant. Neoptolemus quoque in auxilium Eumeni relictus, non solum transfugere, verum etiam prodere † partium exercitum voluit. Quam rem

† Al. partem exercitus.

(p) Per solstitiale sidus, *Sirius* intelligitur, quia non longe post solstitium oritur.

cum præsensisset Eumenes, cum proditore decernere prælio necesse habuit. Victus Neoptolemus ad Antipatrum & Polyperchonta profugit; hisque persuadet, ut continuatis * mansionibus, læto ex victoria & securo fuga sua, Eumeni superveniant. Sed res Eumenem non latuit: Itaque insidiæ in insidiatores versæ: & qui securum aggressuros se putabant, securis in itinere, & pervigilio noctis fatigatis occursum est. In eo prælio † Polyperchon occiditur. Neoptolemus quoque cum Eumene congressus, diu mutuis vulneribus acceptis colluctatus est; in summa victus, occumbit. Victor igitur duobus præliis continuis Eumenes, afflictas partes transitione sociorum, paulolum sustentavit. Ad postremum tamen Perdicca occiso, ab exercitu hostis cum Phytone, & Illyrio, & Alceta fratre Perdiccæ, appellatur: bellumque adversus eos Antigono decernitur.

* Al. transitionibus.

† Crateros.

Finis Libri Decimi tertii.

LIBER XIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Eumenis in bello adversus Antigonum prudentia & fortitudo.*
2. *Prælio victus obsidetur, liberatur, ad Argyraspidas confugit, eosque ad suas partes pertrahit.*
3. *Dum Argyraspides Eumenis imperia contemnunt, hostium virtute superantur. Unde in Eumenem conjuratio.*
4. *Eumenis captivi ad Argyraspidas oratio, qua petit ut sibi inter eos mori liceat. Petitione frustratus proditorum capita devovet, & Antigono vinctus traditur.*
5. *Cassander, Aridæi vices gerens, Græciæ civitates opprimit, & in Macedoniam adversus Olympiadem proficiscitur.*
6. *Olympias fugit: obsidetur, victori Cassandro se tradit; cujus jussu interficitur.*

CAP.

CAP. I.

Eumenes, ut Perdiccam occisum, se hostem à Macedonibus judicatum, bellumque Antigono decretum cognovit; ultro ea militibus suis indicavit, ne fama aut rem in majus extolleret, aut militum animos rerum novitate terreret; simul ut, † quomodo circa se animati essent, cognosceret, sumturus consilium ex motu universorum. Constanter tamen præfatus est, *si cui hæc terrori essent, habere eum discedendi potestatem.* Qua voce adeo cunctos in studium partium suarum induxit, ut ultro illum omnes hortarentur, *rescissurosque se ferro decreta Macedonum* affirmarent. Tunc exercitu in (a) *Ætoliam promoto, pecunias civitatibus imperat; recusantes dare, hostiliter diripit. Inde (b) Sardis profectus est ad Cleopatram, sororem Alexandri Magni, ut ejus voce centuriones principesque confirmaret, existimaturos ibi majestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret. Tanta veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum, favor (c) sacrati ejus nominis quæreretur. Cum reversus in castra esset, epistolæ totis castris abjectæ inveniuntur: quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent magna præmia definiebantur. His cognitis Eumenes vocatis ad concionem millitibus, primo gratias agit, *quod nemo inventus esset, qui spem cruenti præmii † fidei sacramento anteponeret*; deinde callide subnectit, *confictas has à se epistolas ad experiundos suorum animos esse. Ceterum salutem suam in omnium potestate esse; nec Antigonum, nec quemquam ducum sic velle vin-*

† Alii omittunt.

* Al. Ætulanen.

† Al. fidei sacramenti.

(a) Certum est hæc non in *Græciâ*, sed Asiâ fuisse gesta; in *Ætuliâ*, vel ut alii in *Ætulane*, quæ *Armeniæ* minoris portio.

(b) *Asiæ* civitas in *Lydiâ*.

(c) (*i. e.*) *consecrati*, vel inter cælites relati, vel sacrosancti; Quales omnes reges censebantur.

cere,

cere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat. Hoc facto, & in præsenti labantium animos deterruit; & in futurum providit, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed ab duce tentari arbitrarentur. Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis eius offerunt.

CAP. II. Cum interim Antigonus cum exercitu supervenit, castrisque positis, postera die in aciem procedit. Nec Eumenes moram prælio fecit: qui (*d*) victus, in munitum quoddam (*e*) castellum confugit: ubi cum videret se fortunam obsidionis subiturum, majorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsa multitudine gravaretur. Legatos deinde ad Antipatrum, † qui solus par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: à quo cum auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidem solutus ad tempus metu mortis Eumenes: sed nec salutis, dimisso exercitu, magna spes erat. Omnia igitur circumspicienti optimum visum est, ad Alexandri Magni Argyraspidas, invictum exercitum, & tot victoriarum præfulgentem gloria, decurrere. Sed Argyraspides, post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis, post tanti regis memoriam, existimantes. Itaque Eumenes blandimentis agere; suppliciter singulos alloqui; nunc *commilitones suos*, nunc *patronos* appellans, *periculorum Orientalium socios*: nunc *refugia salutis suæ, & unica præsidia* commemorans: *solos esse quorum virtute Oriens sit domitus; solos qui militiam Liberi patris, qui Herculis monumenta superarint: per hos Alexandrum Magnum factum; per hos divinos honores, & immortalem gloriam consequutum: orat ut non tam*

† Al. Qu sed.

(*d*) Proditione scilicet *Apollonidæ*.

(*e*) *Plut. Noram* in *Cappadociæ*, ac *Licaoniæ* confiniis esse dicit *Strab.* l. 12. juxta *Taurum* locat.

ducem

ducem se, quam commilitonem recipiant, unumque ex corpore suo esse velint. Receptus hac lege, paulatim imperium, primum monendo singulos, mox quæ perperam facta erant, blande corrigendo usurpat: nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine solertia illius poterat.

CAP. III. Ad postremum cum *Antigonum venire cum exercitu* nuntiatum esset, compellit eos in aciem descendere. Ibi dum ducis imperia contemnunt, hostium virtute superantur. In eo prælio non gloriam tantum tot bellorum, cum conjugibus & liberis, sed & præmia longa militia parta, perdiderunt. Sed † Eumenes, qui auctor cladis erat, nec aliam spem salutis reliquam habebat, victos hortabatur: Nam *& virtute eos superiores fuisse affirmabat: quippe ab his quinque millia hostium cæsa: & si in bello perstent, ultro hostes pacem petituros. Damna quibus se victos putent, duo millia mulierum, & paucos infantes, & servitia esse, quæ melius vincendo possunt reparare, quam deserendo victoriam.* Porro Argyraspides *neque fugam se tentaturos dicunt, post damna * matrimoniorum, & post conjuges amissas, neque bellum gessuros contra liberos suos*; ultroque eum conviciis agitant, *quod se post tot annos emeritorum stipendiorum, redeuntes domum cum præmiis tot bellorum, ab ipsa missione rursus in novam militiam, immensaque bella revocaverit, & à laribus jam quodammodo suis, & ab ipso limine patriæ abductos, inanibus præmissis deceperit: nunc quoque amissis omnibus felicis militiæ quæstibus, ne victos quidem in misera & inopi senecta quiescere sinat.* Ignaris deinde ducibus, confestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes *ut (f) sua reddi jubeat. Is redditurum se* pollicetur, *si Eumenem sibi tradant.* Quibus cognitis, Eumenes cum

† Al. sed & *Eumenes.*

* Al. patrimoniorum.

(*f*) Hoc est, conjuges, liberos, & cetera quæ amiserant.

paucis

paucis fugere tentavit: sed retractus, desperatis rebus, cum concursus multitudinis factus esset, petit ut postremum sibi alloqui exercitum liceret.

CAP. IV. Jussus ab universis dicere, facto silentio, laxatisque vinculis, prolatam, sicut erat catenatus, manum † ostendit: *Cernitis*, milites, *inquit*, *habitum atque ornamenta ducis vestri, quæ mihi non hostium quisquam imposuit: nam hoc etiam solatio foret. Vos me ex victore victum, vos me ex imperatore captivum fecistis, quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis. Sed ista omitto. Neque enim miseros convitia decent. Unum oro, si propositorum Antigoni in meo capite summa consistit, inter vos me velitis mori. Nam neque illius interest, quemadmodum aut ubi cadam; & ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, solvo vos jurejurando, quo toties vos sacramento mihi devovistis. Aut si ipsos pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date; & permittite quod vos facturos pro imperatore jurastis, imperatorem pro vobis sine religione jurisjurandi facere.* Cum non obtineret, preces in iram vertit. *At vos*, ait, *devota capita, respiciant dii perjuriorum vindices; talesque vobis exitus dent, quales vos ducibus vestris dedistis. Nempe vos iidem paulo ante & Perdiccæ sanguine estis aspersi, & in Antipatrum eadem moliti. Ipsum denique Alexandrum, si fas fuisset eum mortali manu cadere, interemturi; quod * maximum erat seditionibus agitastis. Ultima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras atque* (g) *inferias dico; ut inopes extorresque omne ævum in hoc castrensi exsilio agatis, devorentque vos arma ista, quibus plures vestros, quam hostium duces absumsistis.* Plenus deinde iræ, custodes suos præcedere

† M. S. ostentat.

* Al. proximum.

(g) Inferiæ sunt sacrificia, quæ Inferis solvuntur, unde inferias facere, est manes sacrificiis placare.

ad Antigoni castra cœpit. Sequitur exercitus † prodito imperatore suo, & ipse captivus, triumphumque de se ipso ad victoris sui castra ducit; omnia (h) auspicia regis Alexandri, & tot bellorum (i) palmas laureasque una secum victori tradentes: & ne quid deesset pompæ, elephanti quoque, & auxilia Orientalia subsequuntur. Tanto pulchrior hæc Antigono, quam Alexandro tot victoriæ fuerunt; ut cum ille Orientem vicerit, hic etiam eos, à quibus Oriens victus fuerat, superaverit. Igitur Antigonus domitores illos Orbis, exercitui suo dividit, redditis quæ in victoria ceperat. Eumenem vero, verecundia prioris amicitiæ, in conspectum suum venire prohibitum, assignari custodibus præcepit.

† Al. proditor imperatoris sui.

CAP. V. Interea Eurydice, uxor Aridæi regis, ut Polyperchonta à Græcia redire in Macedoniam cognovit, & ab eo arcessitam Olympiadem: muliebri æmulatione perculsa, abutens valetudine viri, cujus officia sibi vindicabat, scribit regis nomine Polyperchonti, *Cassandro exercitum tradat, in quem regni administrationem rex transtulerit*: eadem & in Asiam Antigono per epistolas nuntiat. Quo beneficio devinctus Cassander, nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gerit. Deinde profectus in Græciam, multis civitatibus bellum infert: quarum excidio, veluti vicino incendio territi Spartani, urbem quam semper armis, (k) non muris defenderant, tum contra responsa fatorum & † veterem majorum gloriam, armis diffisi, murorum præsidio includunt. Tantum eos degeneravisse à majo-

† Al. veterum.

(h) Quæ auspicatò gesserat Alexander.

(i) *Palma* est signum victoriæ, quo magis enim deprimitur, eo magis surgit. *Laurea* item, sicut & palma semper foliis floret, perpetuam itaque denotat juventam.

(k) Ex præceptis *Lycurgi* nullis mænibus cincta fuit *Lacedæmoniorum* civitas.

ribus, ut, cum multis seculis murus urbi civium virtus fuerit, tunc cives salvos se fore non existimaverint, nisi intra muros laterent. Dum hæc aguntur, Cassandrum à Græcia turbatus Macedoniæ status domum revocavit. Namque Olympias, mater Alexandri Magni regis, cum * Epiro in Macedoniam, prosequente Æacida, rege Molossorum, veniret, prohiberique finibus ab Eurydice & Aridæo rege cœpisset; seu memoria mariti, seu magnitudine filii, & indignitate rei, moti Macedones, ad Olympiadem transiere, cujus jussu & Eurydice, & rex occiditur, sex annis post Alexandrum potitus regno.

* Al. ab Epiro.

CAP. VI. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam cum principum passim cædes, muliebri magis, quam regio more fecisset, favorem sui in odium vertit. Itaque audito Cassandri adventu, diffisa Macedonibus, cum nuru Roxane, & nepote Hercule, in (*l*) † Pydnam urbem concedit. Proficiscenti (*m*) Deidamia, Æacidæ regis filia, & Thessalonice privigna, & ipsa clara Philippi patris nomine, multæque aliæ principum matronæ, speciosus magis quam utilis grex, comites fuere. Hæc cum nuntiata Cassandro essent, statim citato cursu Pydnam venit, & urbem obsidione cingit. Cum fame ferroque urgeretur Olympias, longæ obsidionis tædio, pacta salute, victori se tradidit. Sed Cassander ad concionem vocato populo, sciscitaturus quid de Olympiade fieri velint, subornat parentes interfectorum, qui sumpta lugubri veste crudelitatem mulieris accusarent; à quibus accensi Macedones, sine respectu pristinæ majestatis, occidendam decernunt: immemores prorsus, quod per filium ejus, virumque, non solum vitam ipsi inter finitimos tutam habuissent; verum etiam tantas opes imperiumque Orbis quæsissent. Sed Olympias ubi

† Al. *Pyctuam*, & *Pačyam*.

(*l*) Macedoniæ urbs in Pieria regione.

(*m*) Pyrrhi soror, Demetrii uxor.

obstinatos

obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali, duabus ancillis innixa, ultro obviam procedit. Qua visa, percussores attoniti fortuna majestatis prioris, & tot in ea memoriæ occurrentibus regum suorum nominibus, substiterunt; donec à Cassandro missi sunt, qui eam confoderent, (n) non refugientem gladium, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem; sed virorum more fortium, pro gloria veteris prosapiæ, morti succumbentem, ut Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere. Insuper expirans, capillis & veste crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore ejus indecorum videri. Post hæc Cassander (o) Thessalonicen, regis Aridæi filiam, uxorem ducit: filium Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.

(n) Pausanias in Bæoticis 553. 30. Lapidibus obrutam tradit Olympiadem.

(o) Thessalonice Philippi τῦ Ἀμύντυ filia, & Alexandri ex patre soror.

Finis Libri Decimi quarti.

LIBER XV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antigoni bellum adversus socios, in quo Demetrius* F. *superatus prælio.*
2 *Cassandri in familiam Alexandri* M. *sævitia, Antigoni prosperi successus in bello.*
3 *Lysimachi, Antigono oppositi, virtutes & præclare gesta.*
4. *Novus hostis Antigono accedit, nempe Seleucus, cujus origo, & res gestæ subjiciuntur. Antigonus in prælio occumbit.*

CAP. I.

PErdicca, & fratre ejus, Eumene, ac Polyperchonte, ceterisque ducibus diversæ partis occisis, finitum certamen inter successores Alexandri Magni videbatur; cum repente inter ipsos victores nata discordia est: quippe postulantibus Ptolemæo, & Cassandro, & Lysimacho, *ut pecunia in præda capta, provinciæque dividerentur*; Antigonus negavit, *se in ejus belli præmia socios admissurum, in cujus † pericula solus descenderit.* Et ut honestum adversus socios bellum suscipere videretur, divulgat, *se Olympiadis mortem, à Cassandro interfectæ, ulcisci velle, & Alexandri regis sui filium cum matre obsidione Amphipolitana liberare.* His cognitis, Ptolemæus & Cassander, inita cum Lysimacho & Seleuco societate, bellum terra marique enixe instruunt. Tenebat Ptolemæus Ægyptum cum Africæ parte majore, & Cypro, & Phœnice. Cassandro parebat Macedonia cum Græcia. Asiam & partes Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Demetrius, prima belli congressione, à Ptolemæo apud (*a*) *Gamalam vincitur. In quo prælio major Ptolemæi moderationis gloria, quam ipsius victoriæ fuit. Siquidem & amicos Demetrii non solum cum suis rebus, verum etiam additis insuper muneribus dimisit; & ipsius Demetrii privatum omne instrumentum, ac familiam reddidit, adjecto honore verborum. *Non se propter prædam sed propter dignitatem inisse bellum; indignatum, quod Antiogonus devictis diversæ factionis ducibus, solus communis victoriæ præmia corripuisset.*

† M. S. periculum.

* Al. *Gazam*, & *Gamalan*.

CAP. II. Dum hæc aguntur, Cassander ab Apollonia rediens, incidit in (*b*) Abderitas, qui

(*a*) Urbs hæc *Gazæ* proxima, quippe in *Idumæâ* est. *Diod.* l. 19.

(*b*) *Diod.* l. 20. *Antariatas* nominat, est à *Perdiccâ* juxta *Orbitaum Pæoniæ* montem collocatos ait.

prop-

propter ranarum muriumque multitudinem relicto patriæ solo, sedes quærebant: veritus ne Macedoniam occuparent, facta pactione in societatem eos recipit; agrosque iis ultimos Macedoniæ assignat. Deinde ne (c) Hercules, Alexandri filius, qui fere annos quatuordecim excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniæ vocaretur, occidi eum tacite cum matre Barsine jubet, corporaque eorum terra obrui, ne cædes sepultura proderetur: & quasi parum facinoris in ipso primum rege, mox in matre ejus Olympiade, ac filio admisisset: alterum quoque filium cnm matre Roxane, pari fraude interficit, scilicet quasi regnum Macedoniæ, quod affectabat, aliter consequi, quam scelere non posset. Interea Ptolemæus (d) cum Demetrio, navali prælio iterato congreditur; & amissa classe, hostique concessa victoria, in Ægyptum refugit. Demetrius filium Ptolemæi Leontiscum & fratrem Menelaum, amicosque ejus cum privati instrumenti ministerio, pari provocatus antea munere, Ægyptum remittit: & ut appareret eos non odio, sed dignitatis gloria accensos, donis muneribusque inter ipsa bella contendebant. Tanto honestius tunc bella gerebantur, quam nunc amicitiæ coluntur. Hac victoria elatus Antigonus, regem se cum Demetrio filio appellari à populo jubet. Ptolemæus quoque, ne minoris apud suos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. Quibus auditis, † Cassander & Lysimachus, & ipsi regiam sibi majestatem vindicaverunt. Hujus honoris ornamentis tamdiu omnes abstinuerunt, quamdiu filii regis sui superesse potuerunt. Tanta in illis verecundia fuit, ut cum opes regias haberent, regum tamen nominibus æquo animo caruerint, quoad Alexandro justus hæres fuit.

†A. M. 4883. *Olymp.* 115.

(c) *Quem Polyperchon*, a *Cassandro* corruptus, interemit, annos natum 17.

(d) Victoria *Demetrii* ad *Cyprum* de *Ptolemæo* fuit.

Sed Ptolemæus & Cassander, ceterique factionis alterius duces, cum carpi se singulos ab Antigono viderent; dum privatum singulorum, non commune universorum bellum ducunt, nec auxilium ferre alter alteri volunt, quasi victoria unius, non omnium foret, per epistolas se invicem confirmantes, tempus, & locum coëundi condicunt, bellumque communibus viribus instruunt. Cui cum Cassander interesse propter finitimum bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit.

CAP. III. Erat hic (e) Lysimachus illustri quidem Macedoniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior; quæ tanta in illo fuit, ut animi magnitudine, * philosophia ipsa virumque gloria omnes, per quos Oriens domitus est, vicerit. Quippe cum Alexander Magnus Callisthenem, philosophum, propter salutationis Persicæ interpellatum morem, insidiarum, quæ sibi paratæ fuerant, conscium fuisse iratus finxisset: cumque truncatis crudeliter omnibus membris, abscissisque auribus, ac naso, labiisque, deforme ac miserandum spectaculum reddidisset; insuper cum cane in cavea clausum, ad metum ceterorum circumferret: tunc Lysimachus audire Callisthenem, & præcepta ab eo virtutis accipere solitus, misertus tanti viri, non culpæ, sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in remedium calamitatum dedit. Quod adeo ægre Alexander tulit, ut eum (f) objici ferocissimo leoni juberet. Sed cum ad conspectum ejus concitatus leo impetum fecisset, manum amiculo involutam Lysimachus in os leonis immersit, arreptaque lingua, feram exanimavit. Quod cum nuntiatum regi esset, admi-

* Al. *Philosophiâ* ipsum.

(e) *Agathoclis* fil. unus è custodibus *Alexandri*.

(f) Fabulam esse putat *Q. Cur.* hinc ortam, quod *Lysimachus* quondam cum venaretur in *Syriâ*, solus Leonem occiderat *&c.*

ratio

ratio in ſatisfactionem ceſſit; carioremque eum propter conſtantiam tantæ virtutis habuit. Lyſimachus quoque magno animo, regis, veluti parentis, contumeliam tulit. Denique omni ex animo hujus facti memoria † exturbata, poſtea in India inſectanti regi quoſdam palantes hoſtes, cum à ſatellitum turba, equi ſui celeritate deſertus eſſet, ſolus ei per immenſas arenarum moles curſus comes fuit. Quod idem antea Philippus frater ejus cum facere voluiſſet, inter manus regis exſpiraverat. Sed Lyſimachum deſiliens equo Alexander, haſtæ cuſpide ita in fronte vulneravit, ut ſanguis aliter cludi non poſſet, quam (g) diadema ſibi demtum rex, alligandi vulneris cauſa, capiti ejus imponeret. Quod auſpicium, primum regalis majeſtatis Lyſimacho fuit. Sed & poſt mortem Alexandri, cum inter ſucceſſores ejus provinciæ dividerentur, (h) ferociſſimæ gentes, quaſi omnium fortiſſimo, aſſignatæ ſunt: adeo etiam conſenſu univerſorum palmam virtutis inter ceteros tulit.

† Al. extirpatâ.

CAP. IV. Priuſquam bellum inter Ptolemæum, ſocioſque ejus, adverſus Antigonum committeretur, repente ex Aſia majore digreſſus Seleucus, novus Antigono hoſtis acceſſerat. Hujus quoque & virtus clara, & origo admirabilis fuit. Siquidem mater ejus Laodice, cum nupta eſſet Antiocho, claro inter Philippi duces viro, viſa eſt ſibi per quietem ex concubitu Apollinis concepiſſe; gravidamque factam, munus concubitus anulum à deo accepiſſe, in cujus gemma anchora ſculpta eſſet: juſſaque donum filio, quem peperiſſet, dare. Admirabilem fecit hunc viſum & anulus, qui poſtera die, ejuſdem (i) ſculp-

(g) Regium inſigne, alii vero faſcinam è panno linteove factam intelligerunt, παρὰ τὸ διαδεῖν, a nectendo.

(h) Thraces, & Pontici maris accolæ.

(i) Sic differunt cœlatura, & ſculptura materia; ſculptor marmoris dicitur non cælator; auri & argenti cælatura, non ſculptura.

turæ, in lecto inventus est; & figura anchoræ, quæ in femore Seleuci nata cum ipso parvulo fuit. Quamobrem Laodice anulum Seleuco, eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, edocto de origine sua, dedit. Ubi post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, urbem condidit, ibique geminæ originis memoriam consecravit. Nam & urbem ex Antiochi patris nomine Antiochiam vocavit; & campos vicinos urbi, Apollini dicavit. Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit: Siquidem filii nepotesque ejus, anchoram in femore, veluti notam generis naturalem habuere. Multa in Oriente, post divisionem inter socios regni Macedonici, bella gessit. Principio Babyloniam cepit: inde auctis ex victoria viribus, Bactrianos expugnavit. Transitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri, veluti cervicibus jugo servitutis excusso, præfectos ejus occiderat. Auctor libertatis Sandrocottus fuerat: sed titulum libertatis post victoriam in servitutem verterat. Siquidem occupato regno, populum, quem ab externa dominatione vindicaverat, ipse servitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem majestate numinis impulsus. Quippe cum procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici à rege jussus, salutem pedum celeritate quæsierat: ex qua fatigatione, cum somno captus jaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudoremque profluentem lingua ei detersit, expergefactumque blande reliquit. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, contractis latronibus, Indos ad novitatem regni solicitavit. Molienti deinde bellum adversus præfectos Alexandri, elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit, & veluti domita mansuetudine, eum tergo excepit; duxque belli, & præliator insignis fuit. Sic acquisito regno, Sandrocottus ea tempestate, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta jaciebat, Indiam possidebat: cum

quo

quo facta pactione Seleucus, compositisque in Oriente rebus in bellum Antigoni descendit. Adunatis igitur (k) omnium sociorum copiis, prælium committitur: in eo Antigonus occiditur; Demetrius, filius ejus, in fugam vertitur. Sed socii profligato hostili bello, denuo in semetipsos arma verterunt: & cum de præda non convenirent, iterum in duas factiones diducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho junguntur. Cassandro defuncto Philippus filius succedit. Sic, quasi ex integro, nova Macedoniæ bella nascuntur.

(k) LXIV. M. peditum, equitum X. M. D. *Elephanti* 400. currus 120.

Finis Libri Decimi quinti.

LIBER XVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antipater, Cassandri filius fit patricida. Demetrius Alexandrum, Cassandri F. interficit, & Macedoniam usurpat.*
2. *Demetrius prælio fusus fugatur. Antipater parricida fœde perit. In Cassandri familiam numinis vindicta. Ptolemæi placidum fatum.*
3. *Bellum Pyrrhi & Lysimachi. De Heracleæ origine & statu, digressio.*
4. *Clearchi, tyranni Heracleænsis, artes luculenter describuntur.*
5. *Quibus rationibus Clearchus tyrannidem firmaverit. Clearchus tandem à Chione & Leonide juvenibus nobilissimis obtruncatur. Post Clearchi supplicium Heraclea conditio.*

CAP.

CAP. I.

Post Cassandri regis, filiique ejus Philippi continuas mortes, Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno post tempore, ab † Antipatro filio, cum vitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, quod post mortem mariti, in divisione inter fratres regni, propensior fuisse * Alexandro videbatur. Quod facinus in eo gravius omnibus visum est, quod nullum maternæ fraudis vestigium fuit. Quanquam in parricidio, nulla † satis justa causa ad sceleris patrocinia prætexi potest. Ob hæc igitur Alexander in ultionem maternæ necis, gesturus cum fratre bellum, auxilium à Demetrio petit: nec (a) * Demetrius, spe invadendi Macedonici regni, moram fecit. Cujus adventum verens Lysimachus, persuadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti, quam paternum hostem in Macedoniam admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem cum præsensisset Demetrius, per insidias (b) Alexandrum interficit; occupatoque Macedoniæ regno, cædem apud exercitum excusaturus, concionem vocat. Ibi *priorem se petitum ab Alexandro* allegat; *ne fecisse se, sed occupasse insidias. Regem autem se Macedoniæ vel ætatis experimentis, vel causis justiorem esse. Patrem enim suum & Philippo Regi, & Alexandro Magno socium in omni militia fuisse: liberorum deinde Alexandri ministrum, & ad persequendos defectores ducem extitisse. Contra Antipatrum avum horum adolescentium, amariorem semper ministrum regni, quam ipsos reges fuisse. Cassandrum vero patrem, extinctorem*

† A.M.4902. olym. 120.

* in *Alexandrum*.

† Alii omittunt satis.

* A.M.4906. olym. 121.

(a) Qui & *Poliorcetes* dictus, hoc est, urbium obsessor.

(b) Post convivium in urbe *Larissa, Thessaliæ, Demetrius Alexandrum* interemit.

regia

regiæ domus, non feminis non pueris pepercisse; nec cessasse, quoad omnem stirpem regiæ sobolis deleret. Horum scelerum ultionem, quia nequisset ab ipso Cassandro exigere, ad liberos ejus translatam. Quamobrem etiam Philippum, Alexandrumque, si quis manium sensus est, non interfectores suos, ac stirpis suæ, sed ultores eorum, Macedoniæ regnum tenere malle. Per hæc mitigato populo, rex Macedoniæ appellatur. Lysimachus quoque cum bello † Doricetis, regis Thracum premeretur, ne eodem tempore & adversus eum dimicare necesse haberet, tradita ei altera parte Macedoniæ, quæ Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit.

† Al. *Dromichatis.*

CAP. II. Igitur Demetrius, totius Macedoniæ regni viribus instructus, cum Asiam occupare statuisset, iterato Ptolemæus, Seleucus, & Lysimachus, experti priore certamine quantæ vires essent concordiæ, pacta societate adunatisque exercitibus, bellum adversus Demetrium transferunt in Europam. His comitem se, & belli socium jungit * Pyrrhus, rex Epiri, sperans non difficilius Demetrium amittere Macedoniam posse, quam acquisierat. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu ejus corrupto, ipsoque in fugam acto, regnum Macedoniæ occupavit. Dum hæc aguntur, Lysimachus generum suum Antipatrum, regnum Macedoniæ ademptum sibi soceri fraude querentem, interficit; filiamque suam Eurydicen, querelarum sociam, in custodiam tradit: atque ita universa Cassandri domus Alexandro Magno, seu necis ipsius, seu stirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim supplicio, partim parricidio luit. Demetrius quoque à tot exercitibus circumventus, cum posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolemæus cum magna rerum gestarum gloria † moriturus, contra jus gentium, (c) minimo

*A.M. 4912. Olym. 122.

† Al. moritur.

(c) *Ptolomæo Philadelpho*, nato ex *Berenice*; nati enim ex *Eurydice* regno excludebantur, *Demetrii Phalarei* consilio.

natu ex filiis, ante infirmitatem regnum tradiderat, ejusque rei populo rationem reddiderat: cujus non minor favor in accipiendo, quam patris in tradendo regno fuerat. Inter cetera patris & filii mutuæ pietatis exempla, etiam ea res amorem populi juveni conciliaverat, quod pater, regno ei publice tradito, privatus officium regi inter satellites fecerat, omnique regno pulchrius regis esse patrem duxerat.

CAP. III. Sed inter Lysimachum, & Pyrrhum regem, socios paulo ante adversus Demetrium, assiduum inter pares discordiæ malum, bellum moverat. Victor * Lysimachus, pulso Pyrrho Macedoniam occupaverat. Inde Thraciæ, ac deinceps (*d*) Heracleæ bellum intulerat: cujus urbis & initia & exitus admirabiles fuere; quippe Bœotiis pestilentia laborantibus, oraculum Delphis responderat, *coloniam in Ponti regione sacram Herculi conderent.* Cum propter metum longæ ac periculosæ navigationis, mortem in patria omnibus præoptantibus, res omissa esset, bellum his Phocenses intulerunt: quorum cum adversa prælia paterentur, iterato ad oraculum decurrunt: responsum, *idem belli quod pestilentiæ remedium fore.* Igitur conscripta colonorum manu, in Pontum delati, urbem Heracleam condiderunt. Et quoniam fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore magnas opes paravere. Multa deinde hujus urbis adversus finitimos bella, multæ etiam domesticæ dissensiones fuere. Inter cetera magnifica, vel præcipue illud memorabile fuit. Cum rerum potirentur Athenienses, victisque Persis, Græciæ & Asiæ tributum in tutelam classis descripsissent, omnibus cupide ad præsidium salutis suæ conferentibus: soli Heraclienses ob amicitiam regum Persicorum, collationem abnuerant. Missus itaque ab Atheniensibus † Lamachus cum exercitu

* A.M. 4913.

† Al. *Malachus*, & *Malchus*.

(*d*) Urbs hæc ad *Pontum* juxta *Mariandynos* sita.

ad

ad extorquendum quod negabatur: dum relictis in litore navibus, agros Heracliensium populatur, classem cum majore parte exercitus, naufragio repentinæ tempestatis amisit. Itaque cum neque mari posset amissis navibus, neque terra auderet, cum parva manu intet tot ferocissimas gentes, reverti; Heraclienses honestiorem beneficii, quam ultionis occasionis rati, instructos commeatibus, auxiliisque dimittunt: Bene agrorum suorum populationem impensam existimantes, si quos hostes habuerant, amicos reddidissent.

CAP, IV. Passi sunt inter plurima mala, etiam tyrannidem: siquidem cum plebs etiam novas tabulas, & divisionem agrorum † divitum impotenter flagitaret, diu re in senatu * tractata, cum exitus rei non inveniretur; ad postremum adversus plebem nimio otio lascivientem, auxilia à (e) Timotheo, Atheniensium duce, mox ab Epaminonda Thebanorum petivêre. Utrisque negantibus, ad Clearchum, quem ipsi in exsilium egerant, decurrunt. Tanta calamitatium necessitas fuit, ut cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriæ revocarent. Sed Clearchus exsilio facinorosior redditus, & dissensionem populi occasionem invadendæ tyrannidis existimans, primo tacitus cum Mithridate, civium suorum hoste, colloquitur; & inita societate paciscitur, ut revocatus in patriam prodita ei urbe, præfectus ejus constitueretur. Postea autem insidias, quas civibus paraverat, in ipsum Mithridatem verterat. Namque velut arbiter civilis discordiæ, de exsilio reversus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit; captumque, accepta ingenti pecunia, dimisit. Atque ut in illo subitum se ex socio fecit hostem: sic ex defensore senatoriæ causæ repente patronus plebis evasit; & adversus auctores potentiæ suæ, à quibus re-

† *Faber* omittit.

* Al. Tractâ.

(e) Filius *Cononis*, fœlicissimus bellator.

vocatus in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non solum plebem accendit, verum etiam nefandissima quæque tyrannicæ crudelitatis exercuit. Igitur populo ad concionem vocato, *neque se affuturum amplius grassanti in populum senatui ait; intercessurum etiam, si in pristina sævitia perseveret: quod si (f) pares se crudelitati senatorum arbitrentur, abiturum cum militibus suis, neque civilibus discordiis interfuturum. Sin vero diffidant viribus propriis, vindictæ se civium non defuturum. Proinde consulant sibi † ipsi: jubeant ne abire se, an causæ populari socium remanere.* His verbis solicitata plebs, summum ad eum imperium defert: & dum senatus potentiæ irascitur, in servitutem se tyrannicæ dominationis cum conjugibus & liberis tradit. Igitur Clearchus LX. senatores comprehensos (nam ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula compingit. Lætari plebs, quod a duce potissimum senatorum, senatus deleretur, versaque vice, auxilium eorum in exitium conversum esset. Quibus dum mortem passim omnibus minatur, cariora eorum pretia facit: siquidem Clearchus magna pecunia (quasi minis populi occultè eos subtracturus) accepta, spoliatos fortunis, vita quoque spoliavit.

† Al. sibi ipsis jubeant abire sese malent, vel causa, *&c.*

CAP. V. Cognito deinde, quod bellum sibi ab iis qui profugerant, misericordia in auxilium solicitatis civitatibus, pararetur, servos eorum manumittit. Et ne quid mali afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum, filiasque nubere servis suis, proposita recusantibus morte, compellit, ut eos sibi fidiores, & dominis infestiores redderet. Sed matronis tam lugubres nuptiæ, graviores repentinis funeribus fuere. Itaque multæ se ante nuptias, multæ in ipsis nuptiis, occisis prius novis maritis, interficiunt, & se tam funestis calamitatibus, virtute ingenui pu-

(f) Hoc est, validos l satis ad resistendum.

doris

doris eripiunt. Prælium deinde committitur: quo victor tyrannus captivos senatores in triumphi modum (g) per ora civium trahit. Reversus in urbem, alios vincit, torquet alios, alios occidit: nullus locus urbis à crudelitate tyranni vacat. Accedit sævitiæ insolentia, crudelitati arrogantia: interdum ex successu continuæ felicitatis obliviscitur se hominem; interdum Jovis se filium dicit. Eunti per publicum, aurea aquila velut argumentum generis præferebatur: (h) veste purpurea, & cothurnis regum tragicorum, & aurea corona utebatur: filium quoque suum (i) Ceraunon vocat; ut Deos non mendacio tantum, verum etiam nominibus illudat. Hæc illum facere duo nobilissimi juvenes Chion, & † Leonides indignantes, patriam liberaturi in necem tyranni conspirant. Erant hi discipuli Platonis Philosophi; qui virtutem ad quam quotidie præceptis magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes, quinquaginta cognatos, veluti clientes, in insidiis locant. Ipsi more jurgantium, ad tyrannum, veluti ad regem, in arcem contendunt: qui jure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab altero obtruncatur. Sed & ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, à satellitibus obruuntur. Quare factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria non liberaretur. Nam (k) frater Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit; multisque annis, per gradus successionis, Heraclienses sub regno tyrannorum fuere.

† Al. *Leoni*

(g) Hoc est, in publicâ quasi pompâ, ut omnibus conspicuus esset.

(h) Purpura enim regum vestis.

(i) Hoc est. Tonitru.

(k) *Clearcho* qui primus *Heraclea* Tyrannidem invasit, successere filii *Timotheus*, deinde *Dionys.* *Dionysii* item filii *Zathras* (qui forte *Satyrus*) & *Clearchus* alter.

Finis Libri Decimi Sexti.

LIBER XVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lysimachi regis tragœdia.*
2. *Amissis XV. liberis in prælio occumbit. Seleucus per insidias occiditur à Ptolemæo. Ptolemæus Principum amicitias, Pyrrhi præsertim, sibi conciliat.*
3. *De Epirotarum regno, ejusdemque origine ac regibus digressio. Pyrrhi varia fortuna.*

CAP. I.

PER idem ferme tempus in (*a*) Hellespronti & (*b*) Chersonesi regionibus terræmotus fuit: maxime tamen Lysimachia urbs ante duos & viginti annos à Lysimacho rege condita, eversa est. Quod portentum dira Lysimacho, stirpique ejus, ac regni ruinam, cum clade vexatarum regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit: nam brevi post tempore, Agathoclem filium suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem multa bella prospere gesserat, non solum patrium, verum etiam humanum ultra morem, perosus, ministra † Arsinoë noverca, veneno interfecit. Hæc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinæ fuit. Nam parricidium, principum sequutæ cædes sunt, luentium supplicia quod occisum juvenem dolebant. Itaque & hi qui cædibus superfuerant, & hi qui exercitibus præerant, certatim ad Seleucum deficiunt; eumque pronum jam ex æ-

† Al. *Arsynoe.*

(*a*) Fretum Angustum inter *Ægæum* mare, & *Propontidem*, septem tantum stadiorum spatio *Europam* ab Asiâ dividens.

(*b*) *Achaia* hæc adhæret, præterque unum angustum ostium insula est.

mulatione

mulatione gloriæ, bellum Lysimacho inferre compellunt. Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri fuit, &, velut ad exemplum fortunæ, par reservatum. Lysimachus quatuor & (c) LXX. annos natus erat. Seleucus septem & LXX. Sed in hac ætate utrique animi juveniles erant, imperiique cupiditatem insatiabilem gerebant. Quippe cum Orbem terrarum duo soli tenerent, angustiis sibimet inclusi videbantur, vitæque finem non annorum spatio, sed imperii terminis metiebantur.

CAP. II. In eo bello Lysimachus amissis ante variis casibus xv. liberis, non instrenue moriens, postremus domus suæ ruinæ cumulus accessit. Lætus tanta victoria Seleucus, & quod majus victoria putabat, solum se de cohorte Alexandri remansisse; victoremque victorum extitisse, *non humanum esse opus, sed divinum munus gloriatur*: Ignarus prorsus, non multo post fragilitatis humanæ se ipsum exemplum futurum. † A. M. 5918. Olymp. 124.
Quippe † post menses admodum septem (d) à Ptolemæo, cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias circumventus occiditur; regnumque Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter amittit. Igitur Ptolemæus cum & in gratiam memoriæ magni Ptolemæi patris, & in favorem ultionis Lysimachi ambitiosus apud populares esset, primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit; nuptiasque Arsinoes sororis suæ, matris eorum petit, puerorum adoptione promissa, ut cum in locum patris eorum successisset, nihil illi moliri vel verecundia matris, vel appellatione patris auderent. Fratris quoque regis Ægypti concordiam per epistolas deprecatur; professus, *deponere se offensam erepti paterni regni, neque amplius à fratre*

(c) D. *Hieron*. octagenorium facit, cum occumberet in prælio adversus *Seleucum*.

(d) *Cerauno*: qui filius erat *Ptolemæi Soteris*, & *Euridices*, *Antipatri* filiæ.

quæsiturum, quod honestius à paterno hoste perceperit. * Omnique arte adulatur Eumeni, & Antigono, Demetrii filiis, Antiocho, filio Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, ne tertius sibi hostis accederet. Sed nec Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momentum futurus, utri parti socius accessisset, qui & ipse spoliare singulos cupiens, omnibus se partibus venditabat. Itaque Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium, ab Antigono naves, ad exercitum in Italiam deportandum, mutuo petit: ab Antiocho pecuniam, qui opibus quàm militibus instructior erat; à Ptolemæo Macedonum militum auxilia. Sed Ptolemæus, † cui nulla dilationis ex infirmitate virium venia esset, quinque millia, elephantos quinquaginta, non amplius quàm in biennii usum dedit. Ob hæc Pyrrhus, filia Ptolemæi in matrimonium accepta, vindicem eum regni reliquit: ne abducta in Italiam juventute, prædam hostibus regnum relinqueret.

* Al. omniq; arte adul. *Nicom.* ne cum *Antig. Demet.* & *Anti. Seleu.* filiis bellum habituro, tertius, &c.

† Al. cum.

CAP. III. Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de origine regni ejus pauca narranda sunt. Molossorum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus, Achillis filius, amisso per absentiam Trojanis temporibus paterno regno, in his locis consedit, qui Pyrrhidæ primo, postea Epirotæ dicti sunt. Sed Pyrrhus, cum in templum Dodonæi Jovis ad consulendum venisset, ibi (*e*) Lanassam, neptem Herculis, rapuit: ex cujus matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit, opesque affinitatium auxilio magnas paravit: atque ita Heleno, filio Priami regis, ob industriam singularem, regnum Chaonum, & Andromachen Hectoris, quam & ipse matrimonio suo in divisione Trojanæ prædæ acceperat, uxo-

(*e*) Quàm natam *Cleodis Hylli* filii qui filius erat *Herculis Plut.* facit.

rem.

rem tradidit: brevique post tempore, Delphis insidiis Orestæ, filii Agamemnonis, inter altaria dei interiit. Successor huic † Pialis filius fuit. Per ordinem deinde, regnum ad * Arrybam descendit; cui, quoniam pupillus & unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium cura servandi ejus educandique, publice tutores constituuntur: Athenas quoque erudiendi gratia missus, quanto doctior majoribus suis, tanto & gratior populo fuit. Primus itaque leges, & senatum, annuosque magistratus, & reipubl. formam composuit: & ut à Pyrrho sedes, sic vita cultior populo ab Arryba statuta. Hujus filius Neoptolemus fuit: ex quo nata est Olympias, mater Alexandri Magni, & Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit, & in Italia bello gesto, in Brutiis interiit. Post ejus mortem *(f)* frater Æacides regno successit, qui assiduis adversus Macedonas bellorum certaminibus populum fatigando, offensam civium contraxit: ac propterea in exsilium actus, Pyrrhum filium † bimum, admodum parvulum in regno reliquit. Qui & ipse cum à populo propter odium patris ad necem quæreretur, furtim subtractus in Illyrios defertur: traditusque est Beroæ, Glauci regis uxori, nutriendus, quæ & ipsa generis Æacidarum erat. Ibi eum, seu misericordia fortunæ ejus, seu infantilibus blandimentis inductus rex, adversum Cassandrum Macedoniæ regem, qui eum sub belli comminatione deposcebat, diu protexit, addito in auxilium etiam adoptionis officio. Quibus rebus moti Epirotæ, odio in misericordiam verso, annorum XI. eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui regnum usque adultam ejus ætatem tuerentur. Adolescens deinde multa bella gessit; tantusque rerum successu haberi

† Al. *Piclus*, vulgo *Pylades*.

* M. *Arrythribam* & *Aryrubam*.

† Al. vivum.

(f) Frater patruelis.

cœptus

cœptus est, ut Tarentinos solus adversus Romanos tueri posse videretur.

Finis Libri Decimi septimi.

LIBER XVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Pyrrho, Tarentinis adversus Romanos suppetias ferenti, Valerius Lævinus occurrit: unde prælia & strages.*
2. *Carthaginiensium auxilium Romani remittunt. Pax cum Pyrrho componitur. Romanorum continentia. Pyrrhus Siciliam occupat.*
3. *De Carthaginiensium origine & veteribus incolis digressio, in qua etiam de Sidonis & Tyri conditoribus.*
4. *Novæ incolæ Tyri, inter quos Elissa, quæ à Pygmalione fratre recedit, ut rebus suis consuleret.*
5. *Elissa, agnomine Dido, Cyprum appellit, deinde in sinum Africæ defertur, & Carthaginem condit.*
6. *Elissa propter Iarbæ votum sibi vim infert. Carthaginiensium crudelis superstitio.*
7. *Clades Carthaginiensium in Sardinia. Superstites in exsilium pulsi, patriam armis recuperare nituntur: unde Malci patris in Cartalonem filium severitas: & paulo post cruentus interitus.*

CAP. I.

IGitur Pyrrhus, rex Epiri, cum iterata Tarentinorum legatione, additis *(a)* Samnitium & *(b)* Lucanorum precibus, & ipsis auxilio adver-

---

(a) *Samnites* sunt populi *Italiæ*, qui inter *Picenum*, *Campaniam*, & *Apuliam* jacent.

(b) Ager *Lucanus Apuliæ* conterminus fuit, juxta *Bradanum* amnem.

sus

ſus Romanos indigentibus, fatigaretur, non tam ſupplicum precibus, quam ſe invadendi Italiæ imperii inductus, venturum ſe cum exercitu pollicetur. In quam rem inclinatum ſemel animum, præcipitem agere cœperant exempla majorum: ne aut inferior patruo ſuo Alexandro videretur, quo defenſore iidem Tarentini adverſus Bruttios uſi fuerant; aut minores animos Magno Alexandro habuiſſe, qui tam longa à domo militia Orientem ſubegit. Igitur relicto cuſtode regni filio Ptolemæo, annos xv. nato, exercitum in portu Tarentino exponit, duobus parvulis filiis, Alexandro & Heleno, in ſolatia longinquæ expeditionis ſecum † adductis. Cujus audito adventu, Conſul Romanus Valerius * Lævinus, feſtinans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia ſociorum convenirent, exercitum in aciem educit: Nec rex, tametſi numero militum inferior eſſet, certamini moram fecit. Sed Romanos vincentes jam, inuſitata ante elephantorum forma ſtupere primo, mox cedere prælio coëgit; victoreſque jam nova Macedonum monſtra repente vicerunt. Nec hoſtibus (c) incruenta victoria fuit. Nam & ipſe Pyrrhus graviter vulneratus eſt; & magna pars militum ejus cæſa; majoremque gloriam ejus victoriæ, quam lætitiam habuit. Hujus pugnæ eventum multæ civitates ſecutæ, Pyrrho ſe tradunt. Inter ceteras etiam (d) Locri, prodito præſidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt. Ex ea præda Pyrrhus CC. captivos milites Romam gratis remiſit, ut cognita virtute ejus, Romani cognoſcerent etiam liberalitatem. Interjectis deinde diebus, cum ſociorum exercitus ſuperveniſſet, (e) iterato prælium cum Romanis facit, quo par fortuna priori bello fuit.

† Al. abductis.

* Al. *Albinus*, *Plut.*

(c) *Plut.* 14. millia cæſos ex Epirotis tradit.

(d) In magna *Græcia* ſiti *Epizephyrii* dicti ſunt.

(e) Nempe ad *Aſculum* urbem pugnatum eſt ſecundo.

CAP. II. Interea Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium Romanorum cum CXX. navibus missus, senatum adiit, *ægre tulisse Carthaginienses*, affirmans, *quod bellum in Italia à peregrino rege paterentur. Ob quam causam missum se, ut quoniam ab externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis juvarentur*. Gratiæ à senatu Carthaginiensibus actæ, auxiliaque remissa. Sed Mago Punico ingenio, post paucos dies tacitus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrhum adit, speculaturus consilia ejus de Sicilia, quo eum arcessiri fama erat. Nam Romanis eadem causa mittendi auxilii Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, ne in Siciliam transire posset Pyrrhus, in Italia detineretur. Dum hæc aguntur, legatus à senatu Romano Fabricius Lucinus missus, pacem cum Pyrrho composuit. Ad quam confirmandam, Cyneas Romam cum ingentibus à Pyrrho donis missus, neminem, cujus domus muneribus pateret, invenit. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum, iisdem ferme temporibus fuit. Nam missi à senatu in Ægyptum legati, cum ingentia sibi Ptolomæo rege missa munera sprevissent, interjectis diebus ad cœnam invitatis, aureæ coronæ missæ sunt, quas † honoris causa receptas, postera die statuis regis imposuerunt. Igitur (f) Cyneas, cum turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio renuntiasset, interrogatus à Pyrrho, *qualis Roma esset*, respondit, *Regum urbem sibi visam*. Post hæc legati Siculorum superveniunt, tradentes Pyrrho totius insulæ imperium, quæ assiduis Carthaginiensium bellis vexabatur. Itaque relicto Locris Alexandro filio, firmatisque sociorum civitatibus valido præsidio, in Siciliam exercitum trajecit.

† Al. homines, & ominis

(f) *Demosthenes* auditor. 7. Hoc est, ne liberalitatem regis aspernari viderentur.

CAP.

CAP. III. Et quoniam ad Carthaginienſium mentionem ventum eſt, de origine eorum pauca dicenda ſunt, repetitis Tyriorum paulo altius rebus, quorum caſus etiam dolendi fuerunt. Tyriorum gens condita (g) à Phœnicibus fuit, qui terræmotu vexati, relicto patriæ ſolo, (h) Aſſyrium ſtagnum primo, mox mari proximum littus incoluerunt, condita ibi urbe, quam à piſcium ubertate, Sidona appellaverunt: nam piſcem Phœnices (i) *ſidon* vocant. Poſt multos deinde annos à rege Aſcaloniorum expugnati, navibus appulſi, † Tyron urbem ante annum Trojanæ cladis condiderunt: ibi (k) Perſarum bellis diu varieque fatigati, victores quidem fuere: ſed attritis viribus, à ſervis ſuis multidine abundantibus, indigna ſupplicia perpeſſi ſunt: qui conſpiratione facta, omnem liberum populum cum dominis interficiunt: atque ita potiti urbe, lares dominorum occupant, rempub. invadunt, conjuges ducunt, & quod ipſi non erant, liberos procreant. Unus ex tot millibus ſervorum fuit, qui miti ingenio, ſenis domini, parvulique filii ejus fortuna moveretur; dominoſque non truci feritate, ſed piæ miſericordiæ humanitate reſpiceret. Itaque cum velut occiſos alienaſſet, ſerviſque de ſtatu reipub. deliberantibus placuiſſet regem ex ſuo corpore creari, eumque potiſſimum quaſi acceptiſſimum diis, qui ſolem orientem primus vidiſſet, rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) dominum occulte latentem detulit. Ab eo formatus cum medio noctis omnes in unum campum proceſſiſſent, ceteris in Orientem ſpectantibus, ſolus Occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri

† A. M. 3918.

(g) *Curt.* 4. 4. 25. Ab *Agenore Tyrum* conditam aſcribit.

(h) *Lacum* intelligit *Genneſareticum*.

(i) a עיד piſcator.

(k) Potius *Aſſyriorum*, aliter temporis ratio minimi conſtabit.

furor

furor in Occidente solis ortum quærere: ubi vero dies adventare cœpit, editissimisque culminibus urbis oriens splendere; expectantibus aliis, ut ipsum solem aspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis ostendit. Non servilis ingenii ratio visa; requirentibusque auctorem, de domino confitetur. Tunc intellectum est: Quantum * ingenua servilibus ingenia præstarent; militiaque servos, non sapientia vincere. Igitur venia seni filioque data est; & velut numine quodam reservatos arbitrantes, regem Stratonem creaverunt. Post cujus mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotes transiit. Celebre hoc servorum facinus, metuendumque exemplum toto Orbe terrarum fuit. Itaque Alexander Magnus, cum interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicæ securitatis, expugnata eorum urbe, omnes qui prælio superfuerant, ob memoriam veteris cædis (l) crucibus affixit: genus tantum Stratonis inviolatum servavit, regnumque stirpi ejus restituit, ingenuis & innoxiis incolis insulæ attributis, ut exstirpato servili germine, genus urbis ex integro conderetur.

* Al. dominarum ingenia.

CAP. IV. Hoc igitur modo Tyrii, Alexandri auspiciis conditi, parcimonia & labore quærendi cito † convaluere. Ante cladem dominorum cum & opibus & multitudine abundarent, missa in Africam juventute, (m) Uticam condidere: cum interim rex * Tyro decedit, filio Pygmalione, & Elissa filia, insignis formæ virgine, heredibus institutis. Sed populus Pygmalioni admodum puero regnum tradidit. Elissa quoque † Acerbæ avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus â rege erat, nubit. Huic magnæ, sed dissimulatæ opes erant: au-

† Al. coaluere.

* Al. *Tyri.*

† M. S. S. *Sicharbe*; & *Hiarbæ*, qui & *Siehæus* virg.

(l) Proprium enim erat servorum supplicium.

(m) *Prænicarum* urbium, *Carthagine* exceptâ, celeberrima, 60 stadiis ab illa distans occasum versus.

rum

rumque metu regis non tectis, sed terræ crediderat; quam rem etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Qua incensus Pygmalion, oblitus juris humani, avunculum suum, eundemque (n) generum, sine respectu pietatis occidit. Elissa diu fratrem propter scelus aversata, ad postremum dissimulato odio, mitigatoque interim vultu fugam tacito molitur, assumtis quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse, eandemque fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fratrem dolo aggreditur, fingit *se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus, cupidæ oblivionis, gravem luctus imaginem renovaret, nec ultra amara admonitio oculis ejus occurrat.* Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, existimans cum ea & aurum Acerbæ ad se venturum. Sed Elissa ministros migrationis à rege missos, navibus cum omnibus opibus suis prima vespera imponit, provectaque in altum, compellit eos onera arenæ pro pecunia involucris involuta, in mare dejicere. Tunc deflens ipsa, lugubrique voce Acerbam * ciens; orat *ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat; habeatque inferias, quas habuerit causam mortis.* Tunc ipsos ministros aggreditur, *sibi quidem* ait *optatam olim mortem: sed illis acerbos cruciatus, & dira supplicia imminere, qui Acerbæ opes, quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiæ tyranni subtraxerint.* Hoc metu omnibus injecto, comites fugæ accepit. Junguntur & senatorum in eam noctem præparata agmina; atque ita (o) sacris Herculis, cujus sacerdos Acerbas fuerat, repetitis, exsilio sedes quærunt.

* Al. Cieti

CAP. V. Primus illis appulsus terræ, Cyprus insula fuit: ubi sacerdos Jovis, cum conjuge & liberis, deorum monitu, comitem se Elissæ soci-

(n) nempe sororis maritum.

(o) Quæ ab *Iremo Tyri* rege primum instituta; qui in S. S. *Chiram* dicitur.

Q umq;

† Alii omittunt.

umq; † fortunæ præbuit, pactus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii. Conditio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cypriis, virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quæsituras, in quæstum ad littus maris mittere pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Harum igitur ex numero LXXX. admodum virgines raptas, navibus imponi Elissa jubet; ut et juventus matrimonia, & urbs sobolem habere posset. Dum hæc aguntur, Pygmalion cognita sororis fuga, cum impio bello fugientem persequi pararet, ægre precibus matris, & deorum minis victus, quievit: cui cum inspirati vates canerent, *non impune laturum, si incrementa urbis toto Orbe auspicatissimæ interpellasset*; hoc modo spatium respirandi fugientibus datum. Itaque Elissa delata in Africæ sinum, incolas loci ejus, adventu peregrinorum mutuarumque rerum commercio gaudentes, in amicitiam solicitat: deinde empto loco, qui corio bovis tegi posset, in quo fessos longa navigatione socios, quoad proficisceretur, reficere * posset; corium in tenuissimas partes secari jubet, atque ita majus loci spacium quam petierat, occupat: unde postea ei loco (p) Byrsæ nomen fuit. Confluentibus deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferebant; sedesque ibi studentibus, ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est. Uticensium quoque legati, dona ut consanguineis attulerunt; hortatiq; sunt, ut urbem ibi conderent, ubi sedes sortiti essent. Sed & Afros detinendi advenas amor cepit. Itaque consentientibus omnibus Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo urbis. In primis fundamentis caput bubulum inventum est: quod auspicium quidem fructuosæ terræ, sed laboriosæ, perpetuoque servæ

* Al. reficeret, omissâ voce, posset.

(p) Derivatur a בוצרה l hoc est, munitus locus.

urbis

urbis fuit: propter quod in alium locum urbs translata. Ibi quoque equi caput repertum, bellicosum potentemque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem novæ urbis concurrentibus gentibus, brevi & populus & civitas magna facta.

CAP. VI. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex † Maxitanorum * Hiarbas decem Pœnorum principibus ad se arcessitis, Elissæ nuptias sub belli denuntiatione petit: quod legati reginæ referre metuentes, Punico cum ea ingenio egerunt; nuntiantes, *regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum, Afrosque perdoceat: sed quem inveniri posse, qui ad Barbaros & ferarum more viventes transire à consanguineis velit?* Tunc à regina castigati, *Si pro salute patriæ asperiorem vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur: regis mandata aperuere, dicentes, Quæ præcipiat aliis, ipsi facienda, si velit urbi consultum esse.* Hoc dolo capta, diu Acerbæ viri nomine cum multis lacrymis & lamentatione flebili invocato, ad postremum *ituram se quo suæ urbis fata vocarent*, respondit. In hoc trium mensium sumpto spatio, pyra in ultima parte urbis exstructa, velut placatura viri manes, inferiasque ante nuptias missura, multas hostias cædit, & sumpto gladio pyram conscendit, atque ita ad populum respiciens, *ituram se ad virum, sicut præceperant*, dixit, vitamque gladio finivit. Quam diu Carthago invicta fuit, pro Dea culta est. Condita est urbs hæc (q) LXXII. annis ante quam Roma; cujus virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est. Cum inter cetera mala, etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione, & scelere pro remedio usi

† M. S. S. *Muxitanorum*, & *Mauritanorum*.
* Al. *Tarbas*.

(q) Plurimum inter se discrepant autores: quidam ante *Troiam* captam, conditam volunt, quidam post captam *Troiam*, antequam Roma conderetur.

ſunt. Quippe homines,ut victimas immolabant; & impuberes (quæ ætas etiam hoſtium miſericordiam provocat) aris admovebant, pacem deorum ſanguine eorum expoſcentes, pro quorum vita dii rogari maxime ſolent.

CAP. VII. Itaque averſis tanto ſcelere numinibus, cum in Sicilia diu † feliciter dimicaſſent: tranſlato in Sardiniam bello, amiſſa majore exercitus parte, gravi prælio victi ſunt. Propter quod ducem ſuum * Maleum, cujus auſpiciis & Siciliæ partem domuerant, & adverſus Afros magnas res geſſerant, cum parte exercitus, quæ ſuperfuerat,exulare juſſerunt.Quam rem ægre ferentes milites, legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primo, veniamque infelicis militiæ petant; dum denuntient, *quod precibus nequeant armis ſe conſecuturos.* Cum & preces & minæ legatorum ſpretæ eſſent, interjectis diebus, conſcenſis navibus, armati ad urbem veniunt: ibi deos hominesque teſtari, *non ſe expugnatum, ſed reciperatum patriam venire; oſtenſuroſque civibus ſuis, non virtutem ſibi priore bello, ſed fortunam defuiſſe:* prohibitis commeatibus, obſeſſaque urbe, in ſummam deſperationem Carthaginienſes adduxerunt. Interea Cartalo, Malei exſulis ducis filius, cum præter caſtra patris (r) à Tyro quo decimas Herculi ferre, ex præda Sicilienſi, quam pater ejus ceperat, à Carthaginienſibus miſſus fuerat, reverteretur, arceſſituſque à patre eſſet, *prius publicæ ſe religionis officia executurum quam privatæ pietatis,* reſpondit. Quam rem etſi indigne ferret pater, non tamen vim afferre religioni auſus eſt. Interjectis deinde diebus Cartalo (ſ) petito commeatu à populo, cum reverſus ad patrem eſſet; ornatuſque purpura,

† M. S. infeliciter.

* Al. *Mazeum.*

(r) *Carthaginienſes*, quòd ex *Tyro* in coloniam eſſent deducti, decimas *Herculi* ſuæ coloniæ patrono *Tyrum* tranſmittere ſolebant. *Diod.* 20. 14.

(ſ) Hoc eſt, abeundi licentiâ.

&

& infulis sacerdotii, omnium se oculis ingereret, tunc in secretum abducto pater ait: *Aususne es, nefandissimum caput, ista purpura & auro ornatus, in conspectum tot miserorum civium venire? & mœsta ac lugentia castra, circumfluentibus quietæ felicitatis insignibus, velut exultabundus intrare? Nusquamne te aliis jactare potuisti? Nullus locus aptior, quam sordes patris & exsilii infelicis ærumnæ fuerunt? Quid, quod paulo ante vocatus, non dico patrem, ducem certe civium tuorum superbe sprevisti? Quid porro tu in purpura ista coronisque aliud, quam victoriarum mearum titulos geris? Quoniam igitur tu in patre nihil nisi exsulis nomen agnoscis; ego quoque imperatorem me magis, quam patrem judicabo; statuamque in te exemplum, ne quis posthac infelicibus miseriis patris illudat.* Atque ita eum cum ornatu suo, in altissimam crucem in conspectu urbis suffigi jussit. Post paucos deinde dies Carthaginem capit: evocatoque populo ad concionem, exsilii injuriam queritur: belli necessitatem excusat: *contentumque victoria sua, punitis auctoribus * miserorum civium, injuriosi exsilii omnibus se veniam dare dicit.* Atque ita decem senatoribus interfectis, urbem legibus suis reddidit. Nec multo post affectati regni accusatus, duplicis & in filio & in patria parricidii pœnas dedit. Huic Mago imperator successit; cujus industria, & opes Carthaginiensium, & imperii fines, & bellicæ gloriæ laudes creverunt.

* Al. miseriarum civilium.

Finis Libri Decimi Octavi.

LIBER XIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

I. *Magoni, Carthaginiensium imperatori, succedunt Hasdrubal & Amilcar. Hasdrubal* in

in Sardinia perit. Inde Siculum bellum & Persarum legatio.
2. *Horum filii & Carthaginiensis clades exercitus in Sicilia.*
3. *Imilco, Dux hujus exercitus, Carthaginem reversus, spe omni abjecta, mortem sibi infert.*

CAP. I.

(a) MAgo Carthaginiensium imperator, cum primus omnium, ordinata disciplina militari, imperium Pœnorum condidisset, viresque civitatis non minus bellandi arte quam virtute firmasset, diem fungitur, relictis duobus filiis Hasdrubale & Hamilcare: qui per vestigia paternæ virtutis decurrentes, sicuti generi, ita & magnitudini patris successerunt. His ducibus Sardiniæ bellum illatum: adversus Afros quoque, vectigal pro solo urbis multorum annorum repetentes, dimicatum: sed Afrorum sicuti causa justior, ita & fortuna superior fuit; bellumque cum his solutione pecuniæ, non armis, finitum. In Sardinia quoque Hasdrubal graviter vulneratus imperio Hamilcari fratri tradito interiit: cujus mortem, cum luctus civitatis, tum & (b) dictaturæ undecim, & triumphi quatuor insignem fecere: hostibus quoque crevere animi, veluti cum duce vires Pœnorum cecidissent. Itaque Siciliæ populis propter assiduas Carthaginiensium injurias, ad (b) Leonidam, fratrem regis Spartanorum, concurrentibus, grave bellum natum: in quo & diu, & varia victoria præliatum fuit. Dum hæc aguntur, legati à Dario, Persarum rege, Carthaginem ve-

(a) Seipsum is *Mago* interfecerat, ob rem malè gestam contrà *Syracusanos*.

(b) Romano more loquitur, non vocis proprietatem respiciens.

(c) *Acrotatum, Cleomenis* regis fil. appellat *Diod.* 19. 80.

nerunt

nerunt, afferentes edictum, quo Pœni humanas hostias immolare, & canina vesci prohibebantur: mortuorumque corpora cremare potius, quam terra obruere, à rege jubebantur: petentes simul auxilia adversus Græciam, cui illaturus bellum Darius erat. Sed Carthaginienses auxilia negantes, propter assidua finitimorum bella, ceteris, ne per omnia contumaces viderentur, cupide paruere.

CAP. II. Interea Hamilcar bello Siciliensi interficitur, relictis tribus filiis, Imilcone, Hannone, Giscone. Hasdrubali quoque par numerus filiorum fuit, Annibal, & Hasdrubal, & † Sappho. Per hos res Carthaginiensium ea tempestate gerebantur. Itaque & Mauris bellum illatum, & adversus Numidas pugnatum, & Afri compulsi stipendium urbis conditæ Carthaginiensibus remittere. Deinde cum familia tanta imperatorem gravis liberæ civitati esset, omniaque ipsi agerent simul & judicarent, centum ex numero senatorum judices deliguntur, qui reversis à bello ducibus rationem rerum gestarum exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia * cogitarent, ut domi judicia legesque respicerent. In Sicilia in locum Hamilcaris, imperator (d) Imilco succedit: qui cum navali terrestrique bello secunda prælia fecisset, multasque civitates cepisset, repente pestilentis sideris vi exercitum amisit. Quæ res cum nuntiata Carthagine esset, mœsta civitas fuit: omnia ululatibus, non secus ac si urbs ipsa capta esset, personabant: clausæ privatæ domus, clausa deorum templa, intermissa omnia sacra, omnia privata officia damnata. Cuncti deinde ad † portum congregantur, egredientesque paucos è navibus, qui cladi superfuerant, de suis percontantur. Ut vero dubia antea spe, & suspenso metu, incerta

† Al. Psapho.

* Al. agitarent.

† Al. portam.

(d) Is totam fere Siciliam, exceptis *Syracusis*, occuparerat.

orbitatis exſpectatione, caſus ſuorum miſeris eluxit, tunc toto littore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus, & flebiles querelæ audiebantur.

CAP. III. Inter hæc procedit inops è navi ſua Imperator, ſordida ſervilique tunica diſcinctus: ad cujus conſpectum plangentium agmina junguntur. Ipſe quoque manus ad cœlum tendens, nunc ſortem ſuam, nunc (e) publicam fortunam deflet: nunc *deos* accuſat, *qui tanta belli decora, & tot ornamenta victoriarum, quæ ipſi dederant, abſtulerint: qui captis tot urbibus, totieſque hoſtibus terreſtri navalique prælio victis, exercitum victorem, non bello ſed peſte deleverint.* † *Deſerre ſe tamen civibus ſuis non modica ſolatia, quod malis eorum hoſtes gaudere non gloriari poſſent. Quippe cum neque eos qui mortui ſunt, à ſe occiſos; neque eos qui reverſi ſunt, à ſe fugatos poſſint dicere. Prædam, quam relictis à ſe caſtris abſtulerint, non eſſe talem, quam velut ſpolium victi hoſtis oſtentent: ſed quam poſſeſſione vacua, fortuitis dominorum mortibus, ſicuti caduca occuparint. Quod ad hoſtes pertinet, victores ſe receſſiſſe; quod ad peſtem victos. Nihil tamen ſe gravius ferre, quam quod inter fortiſſimos viros mori non potuerit, ſervatuſque ſit non ad vitæ jucunditatem, ſed ad ludibrium calamitatis. Quanquam ubi miſeras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, ſe quoque ſequuturum commilitones ſuos; oſtenſurumque patriæ, non ideo ſe in eam diem vixiſſe, quoniam velit vivere: ſed ne hos, quibus nefanda lues pepercerat inter hoſtium exercitus relictos, morte ſua (f) proderet.* Tali vociferatione per urbem ingreſſus, ut ad limina domus ſuæ venit, proſecutam multitudinem velut poſtremo alloquio dimiſit; obſeratiſque foribus, ac nemi-

† Al. referre.

(e) Veteres omnibus rebus fortunam aſcribebant. Quod autem reſpectu hominum, fortuna eſt, reſpectu Dei eſt providentia.

(f) Hoc eſt deſereret, deſtituerit.

ne ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi conscivit.

Finis Libri Noni Decimi.

LIBER XX.
BREVIARIUM CAPITUM.

CAP. I.

(*a*) Dionysius è Sicilia Carthaginiensibus pulsis, occupatoque totius insulæ imperio, grave otium regno suo, periculosamque desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam trajecit: † simul ut militum vires continuo labore * acuerentur, & regni fines proferrentur. Prima † illi militia adversus Græcos, qui * proxima Italici maris littora tenebant, fuit: quibus devictis, finitimos quosque aggreditur, omnesque Græci nominis Italiam possidentes, hostes sibi destinat: quæ gentes non partem, sed universam ferme Italiam ea tempestate occupaverant. Denique multæ urbes adhuc post tantam vetustatem vestigia Græci moris ostentant. Namque (*b*) Tuscorum populi, qui oram inferi maris

A. M. 4794.

† Al. ut & mil.

* Al. augerentur.

† Al. omittunt illi.

* M. S. proximi.

(*a*) Vide *Diodor.* lib. 4. B. quo pacto devicta *Sicilia* aggressus sit *Italiam.*

(*b*) *Tyrrheni* à *Tyrrheno Atyos* filio, *Herculis* Nepote. *Virgil* 1. 7. & 11. *Æneid.* & *Tacit. Annal.* 4. 65. B.

possi-

possident, à Lydia venerunt: & (c) Venetos, quos incolas superi maris videmus, capta & expugnata Troja, Antenore duce, misit: † Adria quoque Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit, Græca urbs est; (d) Arpos Diomedes exciso Ilio, naufragio in eo loco delatus, condidit. Sed & Pisæ in Liguribus Græcos auctores habent: & in Tuscis, Tarquinii à Thessalis, & Spina in Umbris: Perusini quoque originem ab Achæis ducunt. Quid * Ceren urbem dicam? Quid Latinos populos, qui ab Ænea conditi videntur? Jam Falisci, Nolani, Abellani, nonne Chalcidensium coloni sunt? Quid tractus omnis Campaniæ? Quid Bruttii, Sabinique? Quid Samnites? Quid Tarentini? quos Lacedæmone profectos, Spuriosque vocatos accepimus? Thurinorum urbem condidisse Philocteten ferunt, ibique adhuc monumentum ejus visitur: & Herculis sagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Trojæ fuere.

† *Atria.*

* Al. *Cheren*, *Caren.*

CAP. II. † Metapontini quoque in templo Minervæ ferramenta, quibus * Epeus, à quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant. Propter quod omnis illa pars Italiæ, (e) major Græcia † appellata est. Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis & Crotoniensibus pellere ceteros Græcos Italia statuerunt. Cum primum urbem (f) Sirim cepissent, in * expugnatione ejus quinquaginta juvenes

† *Metapontum* al. *Metabum.*

† M. S. *Epeos.*

* I. appellatur.

† Expurgatione.

(c) Plerique cum Autore nostro consentiunt, hos à Trojanis devictis ortos. *Strabo* vero *l.* 4. *p.* 134. eosdem ab *Enetis*, Galliæ populis, Oceano accolis, descendisse verisimilius putat.

(d) *Argiripa* prius dicta. *Virg.* *Æn.* 11. 246. & Vid. *Hor.* l. 1. *Sat.* 5. 86.

(e) Totum *Italiæ* latus, quod infero mari alluitur, tradit *Seneca* ad *Helv.* cap. 6. *Græcia Ulterior*, & *Citerior*, est, ut *Liv.* 7. 26. 19. postrema pars hodie *Calabriæ* nomine censetur.

(f) *Siris* Italica Civitas *Metaponto* propinqua, *Steph.* deinde *Heraclea* dicta. *Plin.* 3. 11.

amplexos

amplexos Minervæ ſimulachrum, ſacerdotemque deæ velatum ornamentis, inter ipſa altaria trucidaverunt. Ob hæc cum peſte & ſeditionibus vexarentur, priores Crotonienſes Delphicum oraculum adierunt. Reſponſum his eſt, *finem mali fore, ſi violatum Minervæ numen, & interfectorum manes placaſſent.* Itaque cum ſtatuas juvenibus juſtæ magnitudinis, & imprimis Minervæ fabricare cœpiſſent, Metapontini, cognito oraculo deorum, occupandam † manium & deæ pacem rati, juvenibus modica & lapidea ſimulacra ponunt, & deam * pacificiis placant. Atque ita peſtis utrobique ſedata eſt, cum alteri magnificentia, alteri velocitate certaſſent. Recuperata ſanitate, non diu Crotonienſes quievere. Itaque indignantes, in oppugnatione Siris, auxilium contra ſe à Locrenſibus latum, bellum his intulerunt. Quo metu territi Locrenſes, ad Spartanos decurrunt: auxilium ſupplices deprecantur. Illi † longinquo militia gravati, auxilium à Caſtore & Polluce petere eos jubent. Neque legati reſponſum ſociæ urbis ſpreverunt: profectique in proximum templum, facto ſacrificio, auxilium deorum implorant. Litatis hoſtiis, obtentoque, ut redantur, quod petebant, haud ſecus læti, quam ſi deos ipſos ſecum * avecturi eſſent: pulvinaria iis in navi componunt, fauſtiſque † profecti omnibus, ſolatia ſuis, pro auxiliis deportant.

† l. Et Manium pacem & Deæ.

* Al. panecificiis.

† Longinquam Militiam, rectius.

* Al. avecturi.

† l. profectionibus.

CAP. III. His cognitis, (g) Crotonienſes & ipſi legatos ad oraculum Delphos mittunt, victoriæ facultatem, bellique proſperos eventus deprecantes. Reſponſum, *prius votis hoſtes, quam armis vincendos.* Cum voviſſent Apollini decimas prædæ, Locrenſes & voto hoſtium, & reſponſo dei cognito, nonas voverunt; tacitamque * eam rem habuere, ne votis vincerentur. Itaque cum in aciem proceſſiſſent, & Crotonienſi-

* M. S. tantam, al. iſtam.

(g) Vide *Strab.* l. 6. *Cic* l de Nat. Deor. l. 1.

um

um viginti millia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem suam circumspicientes (nam sola † quindecim millia militum habebant) omissa spe victoriæ, in destinatam mortem conspirant; tantusque ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent, si non inulti morirentur. Sed dum mori honeste quærunt, * feliciter † vicerunt: Nec alia causa victoriæ fuit: quam quod desperaverunt. Pugnantibus Locris, aquila ab acie nunquam recessit, eosque tam diu circumvolavit, quoad vincerent. In cornibus quoque duo juvenes diverso à ceteris armorum habitu, eximia magnitudine, & albis equis, & coccineis paludamentis, pugnare visi sunt, nec ultra apparuerunt, quam * pugnatum est. Hanc admirationem auxit incredibilis famæ velocitas. Nam eadem die, qua in Italia pugnatum est, & Corintho, & Athenis, & Lacedæmone nuntiata est victoria.

† M. S. duodecim. al. Viginti.

* Al. felicius.

† Al. vixerunt.

† I. pugnatum.

CAP. IV. Post hæc Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit. Oderant enim quæ infeliciter sumserant; mutassentque vitam luxuria, ni (h) Pythagoras † philosophus fuisset. Hic (i) Sami Demarato locuplete negotiatore natus, magnisque sapientiæ incrementis * formatus, Ægyptum primo, mox Babyloniam ad perdiscendos siderum motus originemque mundi spectandam profectus, summam scientiam consequutus erat. Inde regressus, Cretam & Lacedæmona, ad cognoscendas Minoïs & Lycurgi inclytas ea tempestate leges, contenderat. Quibus omnibus instructus, Crotonam venit, populumque in luxuriam lapsum, auctoritate sua ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem; & vitia † luxuriæ, casusque civitatium ea peste perditarum enume-

Olym. 60.
† Ao. M. 3360.
* M. S. venisset Philos.
* Al. ornatus. al. firmatus.

† I. luxuriæ contemnebat.

(h) Vide *Laertium* in ejus vita M. *Cic. Tusc.* 5. 4. *Liv.* 1. 18.

(i) *Marmaco* potius ut *Val. Max.* l. 8.

rabat;

rabat; tantumque studium multitudinis ad frugalitatem provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos incredibile videretur. Matronarum quoque separatim à viris doctrinam, & puerorum à parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudicitiam, & obsequia in viros; nunc illos modestiam, & literarum studium. Inter hæc velut genitricem virtutum frugalitatem omnibus ingerebat, consecutusque disputationum assiduitate erat, ut matronæ auratas vestes, ceteraque dignitatis suæ ornamenta, velut instrumenta luxuriæ deponerent; eaque omnia delata in Junonis ædem ipsi deæ consecrarent; præ se ferentes, vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse. In juventute quoque quantum profligatum sit, victi feminarum contumaces animi manifestant. Sed CCC. ex juvenibus cum sodalitii jure sacramento quodam nexi, separatam à ceteris civibus vitam exercerent, quasi coetum clandestinæ conjurationis haberent, civitatem in se converterunt, quæ eos, cum in unam domum convenissent, cremare voluit. In quo tumultu LX. ferme * periere; ceteri in exsilium profecti. Pythagoras autem cum annos XX. Crotonæ egisset, Metapontum migravit, ibique (k) decessit: cujus tanta admiratio fuit, ut ex domo ejus templum facerent; eumque pro deo colerent.

* Homines periere.

CAP. V. Igitur Dionysius tyrannus, quem (l) supra à Sicilia exercitum in Italiam trajecisse, bellumque Græcis intulisse memoravimus, expugnatis locris, Crotonienses, vix vires longo otio ex prioris belli clade resumentes, aggreditur: qui fortius cum paucis tanto exercitui ejus, quam antea cum tot millibus Locrensium paucitati restiterunt. Tantum virtutis paupertas ad-

(k) Vel inedia, vel interfectus à *Syracusanis*, dum agrum fabaceum circuit. Testatur *Laertius*.

(l) In principio hujus Libri.

versus insolentes divitias habet, tantoque insperata interdum sperata victoria certior est. Sed Dionysium gerentem bellum, legati Gallorum, qui paucos ante † menses Romam incenderant, societatem amicitiamque petentes adeunt; *gentem suam inter hostes ejus positam esse, magnoque * usui ei futuram vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in prælium hostibus affirmant.* Grata legatio Dionysio fuit. † Ita pacta societate & auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex * integro restaurat. His autem Gallis causa in Italiam veniendi, sedesque novas quærendi, intestina discordia, & assiduæ domi dissentiones fuere: quarum tædio, cum in Italiam venissent, sedibus Tuscos expulerunt; & (m) Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, (n) Tridentum, * Vicentiam condiderunt. Tusci quoque, duce Rheto, avitis sedibus amissis, Alpes occupavere: & ex nomine ducis † gentes Rhætorum condiderunt. Sed Dionysium in Siciliam adventus Carthaginiensium revocavit: qui * reparato exercitu, bellum quod de lue deseruerant, auctis viribus repetebant. Dux belli Hanno Carthaginiensis erat: cujus inimicus Suniatus, potentissimus ea tempestate Pœnorum, cum odio ejus, Græcis literis, Dionysio adventum exercitus, & † segnitiem ducis familiariter prænuntiasset, comprehensis epistolis, proditionis damnatur: facto senatus consulto, *ne quis postea Carthaginiensis, aut literis Græcis, aut sermoni studeret; ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset.* Nec multo post Dionysius, quem paulo ante non Sicilia, non Italia capiebat, assi-

† M. S. Messes Romanorum.

* Al. usui ejus.

† Itaque.

* Integro reliquit.

* *Vicetiam* al. *Vincentiam.*

† Gentes *Rhetiorum.*

* Al. recuperato.

† Al segnitiam.

(m) Al. legunt *Mediolanium*, *Mediolanus*, & *Mediolana* pluraliter. De Origine hujus Urbis, vide *Livium*, 5. 34. 9.

(n) *Rhetorum*, non *Gallorum* oppidum tradit *Plin.* 3. 19.

duis

duis belli certaminibus victus fractusque, (o) * insidiis, ad postremum, suorum interficitur. * regnavit annos 38.

(o) *Cic* de Nat. Deor. 3. 35. In suo lectulo mortuus in Tympanidiis in Rogum illatus est; sed, eum epulantem & largius bibentem, in morbum incidisse, refert *Diod.* 15. 74. ut evenit Alex. Magno & Claudio. *Plin.* gaudio extinctum scribit accepto tragicæ victoria nuntio. 7. 53.

Finis Libri Vicesimi.

LIBER XXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Dionysii junioris artes tyrannicæ describuntur.*
2. *Ejusdem luxuria, crudelitas, doli, exsilium, tyrannis in Locrenses.*
3. *Callido commento Locrenses spoliat, & obtruncat, ac Syracusas per proditionem recipit.*
4. *Hannonis, tyrannidem Carthagini occupare tentantis, tragœdia.*
5. *Dionysius junior, Siciliâ ejectus, Corinthi moratur.*
6. *Hamilcarem, cognomine Rhodanum, Alexandri consilia speculatum, ingrati Carthaginienses interficiunt.*

CAP. I.

EXtincto in Sicilia Dionysio tyranno, in locum ejus milites maximum natu ex filiis ejus, nomine Dionysium, suffecere; & (a) naturæ jus secuti, † & quod firmius futurum * esse † Al. eo quod. * Al. esset.

(a) Hoc est, *Jus Gentium* Namque ut *Herodot.* 7. 2. ait, Apud universos homines institutum, ut maximus natu Liberorum obtineat Principatum. Teste etiam *Cic.* 3. 5. de Offic.

regnum, si penes unum remansisset, quam si portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur. Sed Dionysius inter initia regni, avunculos fratrum suorum, velut æmulos imperii sui, hortatoresque puerorum ad divisionem regni, tollere gestiebat. Quare paulisper dissimulatum animum prius ad favorem popularium conciliandum intendit; excusatius facturus quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Igitur nexorum tria millia è carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit; & quibuscunq; delinimentis potest, animos omnium solicitat. Tunc ad destinatum facinus conversus (*b*) non cognatos tantum fratrum, sed etiam † ipsos interficit: ut quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem * consortium relinqueret, tyrannidem in suos prius quam in exteros auspicatus.

† Al. ipsos fratres.

* Consortii relinquere tur.

CAP. II. Sublatis deinde æmulis, in segnitiam lapsus, saginam corporis (*c*) ex nimia luxuria, oculorumque valetudinem contraxit, adeo ut non solem, non pulverem, non denique splendorem ferre lucis ipsius posset. Propter quæ dum contemni se putat, sævitia grassatur; nec ut pater carcerem nexis, sed cædibus civitatem replet. Ob quæ non contemtior omnibus, quam invisior fuit. Itaque cum bellum adversus eum Syracusani decrevissent, diu dubitavit, imperium deponeret, an bello resisteret. Sed à militibus prædam & urbis direptionem sperantibus, descendere in prælium cogitur. † Victus, cum iterato non felicius fortunam tentasset, legatos ad Syracusanos mittit, spondens, *se depositurum tyrannidem, si mitterent ad eum, quibuscum sibi de pace conveniret*. In quam rem missos primores,

† Al. Coactus.

(*b*) Vide *Plut.* in *Demetrio.* c. 5. Hoc exemplo *Turcarum* quoque principes imperium à Parricidiis auspicantur.

(*c*) Nihil est quod certiorem aut citiorem inducat Caliginem Jugi ingluvie.

in

in carcere retinet, atque ita incautis omnibus, nec quicquam hostile metuentibus, exercitum ad delendam civitatem mittit. Fit igitur in ipsa urbe anceps prælium: in quo oppidanis multitudine superantibus, Dionysius pellitur: qui cum obsidionem * arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus. Exul à Locrensibus sociis exceptus, velut jure regnaret, arcem occupat; solitamque sibi sævitiam exercet. Conjuges principum ad stuprum rapi jubebat: virgines ante nuptias abducebat, stupratasque † sponsis reddebat: (*d*) locupletissimos quosque aut civitate pellebat, aut occidi * imperabat, bonaque eorum invadebat.

CAP. III. † Dein cum rapinæ occasio deesset, universam civitatem callido commento circumvenit. Cum Rheginorum tyranni * Leophronis bello Locrenses premerentur, voverant, si victores forent, ut (*e*) die festo Veneris virgines suas prostituerent. Quo voto intermisso, cum adversa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionysius vocat: hortatur, *ut uxores filiasque suas in templum Veneris, quam possint ornatissimas mittant: ex quibus sorte ductæ centum, voto publico fungantur, religionisque gratia, † uno stent in lupunari mense, omnibus ante juratis viris, ne quis ullam * attaminet. Quæ res ne virginibus, voto civitatem solventibus, fraudi esset, decretum facerent, ne qua virgo nuberet, priusquam illæ † maritis traderentur.* Probato consilio, quo & superstitioni & pudicitiæ virginum consulebatur, certatim omnes feminæ impensius exornatæ, in templum Veneris

† Al. *Argis* al. Regis.

† M. S. procis al. proceribus, al. sponsis procis.

* M. S. Jubebat.

† M. S. Dehinc.

* M. S. *Leophronis.*

† M. S. honestent.

* Al. attraheret.

† Al. viris.

(*d*) Proprium Tyrannorum est, cives reddere pauperes, tum ut exhaustis facultatem adimant nocendi, tum quod ipsis in luxum & libidinem perenni sumptu est opus. *Aristot. Pol.* 5. 11. *Suet.* c. 32.

(*e*) *Veneralia* quidam interpretantur, sicut, *Bacchanalia*, *Saturnalia*, &c. *Apposi-σοφ.* *Athen.* l. 3. 4.

conveniunt: quas omnes Dionysius immissis militibus spoliat, ornamentaque matronarum in prædam suam vertit. Quarundam viros ditiores interficit, quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet. Cum his artibus per annos sex regnasset, conspiratione Locrorum civitate pulsus in Siciliam redit. Ibi Syracusas securis omnibus, post longam intercapedinem pacis, per proditionem recepit.

CAP. IV. Dum hæc in Sicilia geruntur, interim in Africa princeps Carthaginiensium Hanno opes suas, quibus vires reipubl. superabat, ad occupandam dominationem intendit, regnumque invadere, interfecto senatu, conatus est. Cui sceleri solennem nuptiarum diem filiæ suæ legit, ut religione votorum, nefanda commenta facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, senatui in domo sua parat, ut poculis veneno infectis, secretius senatum & sine arbitris interficeret, (f) orbamque rempubl. facilius invaderet. Qua re magistratibus per ministros prodita, scelus declinatum, non vindicatum est; ne in viro tam potenti plus negotii faceret res cognita, quam cogitata. † Contenti itaque cohibuisse, decreto modum nuptiarum sumtibus statuunt; idque * observari non ab uno, sed ab universis jubent, ne persona designata, non vitia correcta viderentur Hoc consilio preventus, iterum servitia concitat; statutaque rursus cædium die, cum denuo se proditum videret, timens judicium, munitum quoddam castellum cum viginti millibus servorum armatis occupat. Ibi dum Afros, regemque † Maurorum concitat, capitur, virgisque cæsus, effossis oculis, & manibus cruribusque fractis, velut a singulis membris pœnæ exigerentur, in conspectu populi occiditur: corpus verberibus

† Al. Constanter itaq; communi decreto.

* Al. servari.

† *Mauritanorum.*

(f) Senatu, quasi parentibus, destitutam.

* lacerum

* lacerum in crucem figitur. Filii quoque, cognatique omnes etiam innoxii, supplicio traduntur, ne quisquam aut (g) ad imitandum scelus, aut ad mortem ulciscendam, ex tam nefaria domo superesset.

* Al. laceratum.

CAP. V. Interea Dionysius Syracusis receptus, cum gravior crudeliorque indies civitati esset, iterata conspiratione obsidetur. Tunc (h) deposito imperio, arcem Syracusanis cum exercitu tradit; receptoque privato instrumento, (i) Corinthum in exilium proficiscitur. Ibi humillima quæque tutissima existimans, in sordidissimum vitæ genus descendit: non contentus in publico vagari, sed potare: nec conspici in popinis, lupanaribusque, sed totis diebus † desidere: cum perditissimo quoque de minimis rebus * disceptare, pannosus & squalidus incedere: risum lubentius præbere, quam captare; in macello perstare; quod emere non poterat (k) oculis devorare; apud ædiles adversus lenones † jurgari; omniaque ita facere, ut contemnendus magis, quam metuendus videretur. Novissime ludimagistrum * professus, pueros in trivio docebat, ut aut à timentibus semper in publico videretur, aut à non timentibus facilius contemneretur. Nam licet tyrannicis vitiis semper abundaret: tamen simulatio hæc vitiorum, non naturæ erat; magisque hæc arte, quam amisso regali pudore faciebat: expertus quam invisa tyrannorum forent etiam sine opibus nomina. Laborabat itaque invidiam præteritorum, contemtu præsentium demere: neque honesta, sed tuta consilia circumspiciebat. Inter has tamen dissimulationum artes, insimulatus est affectatæ ty-

† Al. residere.
* Al. discertare.
† Al. jurgare.
* Se professus.

(g) Nota; *Cassiorum, Corneliorum, Brutorum*, &c. historiam.

(h) *Timoleonti* & *Corinthiis* se arcemque permisit. *Plutar.* c. 17. *Diod*, 16. 71.

(i) Hinc Proverbium. *Dionysius Corinthi. Cic.* ad *Attic.* 99. *Val. Max.* 6. 9.

(k) i. e. avide spectare. Mart. 1. 97. *oculis comedere.*

rannidis, nec aliter quam dum conte mnitur, liberatus est.

CAP. VI. Inter hæc Carthaginienses tanto successu rerum Alexandri Magni exterriti, verentes ne Persico regno & Africam vellet adjungere, mittunt ad speculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento * Rhodanum, virum solertia facundiaque præter ceteros insignem. Augebant enim metum & Tyrus urbs, auctor originis suæ, capta: & Alexandria æmula Carthaginis, in terminis Africæ & Ægypti condita: & felicitas regis, apud quem nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabantur. Igitur Hamilcar per Parmenionem aditu regis obtento, profugisse se ad regem expulsum † patria fingit, militemque se expeditionis offert. Atque ita consiliis ejus exploratis, in tabellis ligneis, vacua desuper cera inducta, civibus suis omnia perscribebat. Sed Carthaginienses post mortem regis reversum in patriam, quasi urbem regi * venditasset, non ingrato tantum, verum etiam & crudeli animo, necaverunt.

* M. S. *Rhodanum* al. *Rhodium*, al. *Romanum*.

† Al. patriam.

* Vendicasset.

Finis Libri Vicesimi primi.

LIBER XXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathoclis Siciliæ tyranni pueritia, adolescentia, misera conditio, felicitas bellica, nova dignitas, perfidia, crudelitas, tyrannis.*
2. *Carthaginienses in Hamilcarem proditorem tacita suffragia ferunt.*
3. *Bella Agathoclis.*
4. *Syracusis à Carthaginiensibus obsessis, Agathocles audaci consilio bellum in Africam infert.*
5. *Exposito in litore Africæ exercitu, gravi oratione suos ad pugnam accendit.*
6. *Discussa superstitionis nebula*

nebula, & navibus incensis Carthaginienses prælio superat, & urbes nobilissimas recipit.

7. *Siciliam Carthaginienses relinquere coguntur, & infeliciter cum Agathocle pugnant in Africa. Fatum acerbum Ophellæ & Bomilcaris.*

8. *Agathocles totius Siciliæ imperium occupat: in Africam reversus infeliciter pugnat: castra deserit: unde militum defectio: filiorum Agathoclis mors cruenta: & Agathoclis pax inita cum Carthaginiensibus.*

CAP. I.

(*a*) † AGathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dionysii successit, ad regni majestatem ex humili & sordido genere pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus, non honestiorem pueritiam, quam principia originis habuit. Siquidem forma & corporis pulcritudine egregius, diu vitam stupri patientia exhibuit. Annos deinde pubertatis egressus libidinem à viris ad feminas transtulit. Post hæc apud utrumque sexum famosus, vitam latrociniis mutavit. Interjecto tempore, cum Syracusas concessisset, accitusque in civitatem inter incolas esset, diu sine fide fuit; quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret, haberi videbatur: in summa gregariam militiam sortitus, non minus tunc seditiosa, quam antea turpi vita, in omne facinus promptissimus erat. Nam & manu strenuus, & in concionibus perfacundus habebatur. Brevi itaque centurio, ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello adversus * Ætnæos magna experimenta sui Syracusanis dedit. Sequenti (*b*) Campanorum tantam de se spem om-

† Ao. M. 4874.

* Al. *Ethinaos, Enneos.*

(*a*) Lege *Diod.* lib. 20. *Plut.* in Apophthegm. c. 26. *Auson.* Epig. 8.

(*b*) Hoc in Sicilia loca quædam tenuisse indicat. *Diod.* 16. 68. nunc appellatur *Terra di Lavoro.*

† Al. dimotu ducis.
* Al. *Demascenis.*

nibus fecit, ut in locum † demortui ducis * Damasconis sufficeretur. Cujus uxorem adulterio cognitam, post mortem viri in matrimonium recepit. Nec contentus quod ex inope repente dives factus esset, piraticam adversus patriam exercuit. Saluti ei fuit, quod socii capti tortique, de illo negaverunt. Bis occupare imperium Syracusarum voluit: bis in exsilium actus est.

† Al. urbem.

CAP. II. A Murgantinis, apud quos exulabat, odio Syracusanorum, primo prætor, mox dux creatur. In eo bello & urbem Leontinorum capit, & † patriam suam Syracusas obsidere cœpit: ad cujus auxilium Hamilcar, dux Pœnorum, imploratus, depositis hostilibus odiis, præsidia militum mittit. Ita uno eodemque tempore Syracusæ, & ab hoste, civili amore defensæ; & à cive, hostili odio impugnatæ sunt. Sed Agathocles, cum videret fortius defendi urbem quam oppugnari, precibus per internuntios Hamilcarem exorat, ut inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sua repromittens. Qua spe impletus Hamilcar, societatem cum eo, metu potentiæ ejus jungit: ut quantum virium Agathocli adversus Syracusanos dedisset, tantum ipse ad * incrementa domesticæ potentiæ reciperaret. Igitur non pax tantum Agathocli conciliatur: verum etiam prætor Syracusis constituitur. Tunc Hamilcari, expositis (*c*) ignibus cereis, tactisque, in obsequia Pœnorum jurat. Deinde acceptis ab eo quinque millibus Afrorum, † potentissimos quosque ex principibus interficit: atque ita velluti reip. statum formaturus, populum (*d*) in theatrum ad concionem vocari jubet, contracto in gymnasio senatu, quasi quædam prius ordinatu-

* Al. crementa.

† *i. e.* potissimos.

(*c*) In rebus enim sacris, qualis illi jurisjurandi *Cereos* adhibitos constat.

(*d*) Nam Græcis & Græciensibus plerisque Theatrum fuisse pro *Curia*, *Foro*, *Comitio*. *Diod.* 16. 85. *Liv.* 24. 39. *Tacit.* Hist. 2. 80. 6.

rus.

rus. Sic compositis rebus, immissis militibus populum * obsidet; senatum trucidat: cujus peracta cæde, ex plebe quoque locupletissimos & promptissimos interficit. * Al. insidet.

CAP. III. His ita gestis, militem legit, exercitumque conscribit: quo instructus, finitimas civitates nihil hostile metuentes, ex improviso aggreditur. Pœnorum quoque socios, permittente Hamilcare fœdis injuriis vexat: propter quod querelas Carthaginem socii non tam de Agathocle, quam de Hamilcare detulerunt: *hunc ut dominum & tyrannum, illum ut proditorem* arguentes: à *quo infestissimo hosti, fortunæ sociorum, interposita † pactione, donatæ sint: sicut ab initio Syracusæ in pignus societatis sint: traditæ, urbs semper Pœnis infesta, & de imperio Siciliæ Carthaginis æmula: nunc insuper civitates sociorum eidem titulo pacis * addictas. Denuntiare igitur se, hæc brevi ad ipsos redundatura, ac propediem † sensuros, quantum malum non Sicilia magis, quam ipsi Africæ attulerint.* His querelis senatus in Hamilcarem accenditur. Sed quoniam (*e*) in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt, & sententias, priusquam recitarentur, in urnam conjectas obsignari jusserunt, dum alter Hamilcar, Gisgonis filius, * à Sicilia reverteretur. Sed hæc callida commenta Pœnorum, & sententias (*f*) † inaudita mors Hamilcaris prævenit; liberatusque est fati munere, quem sui per injuriam cives inauditum damnaverant. Quæ res Agathocli adversus Pœnos occasionem movendi belli dedit. Prima igitur illi cum Hamilcare, Gisgonis filio, prælii congressio fuit: à quo victus, majore * mole † reparaturus bel-

† M. S. factione.

* Al. additas.

† Al. Sessuros.

* Al. in *Siciliam.*

† M. S. audita.

* Al. *dolo.*
† Al. recuperaturus.

(*e*) Tum temporis Consul.

(*f*) Locus hic cum depravate legeretur, nonnullis negotium fecit, sed M. SS. Lectione expressa, nihil est quod lectorem morari possit.

lum

hum Syracusas concessit. Sed secundi certaminis eadem fortuna, quæ & prioris, fuit.

CAP. IV. Cum igitur victores Pœni Syracusas obsidione cinxissent, Agathoclesque se neque viribus parem, neque ad obsidionem ferendam instructum videret; super hæc a sociis crudelitate ejus offensis, desertus esset, statuit bellum in Africam transferre: mira prorsus audacia, ut quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret: & † qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena; victusque victoribus insultaret. Hujus consilii non minus admirabile silentium, quam commentum fuit, populo hoc solum professus, invenisse se victoriæ viam: animos illi tantum in brevem obsidionis patientiam firmarent: vel si cui status præsentis fortunæ displiceret, dare se ei discedendi liberam potestatem. Cum mille sexcenti discessissent, ceteros (g) ad obsidionis necessitatem frumento & stipendio instruit: quinquaginta tantum secum talenta ad præsentem usum aufert, cetera ex hoste melius, quam ex sociis paraturus. Omnes deinde servos, militaris ætatis, libertate donatos, sacramento adegit, eosque ad majorem partem ferme militum navibus imponit; ratus exæquata utriusque ordinis conditione, mutuam inter eos virtutis æmulationem futuram: (h) ceteros omnes ad tutelam patriæ reliquit.

† Al. quia sua.

CAP. V. Septimo igitur imperii anno, comitibus duobus adultis filiis, * Archagatho & Heraclida, nullo militum sciente quo veheretur, cursum in Africam dirigit. Cum omnes aut in Italiam prædatum se, aut in Sardiniam ituros crederent, tum primum, exposito in Africæ

† M. S. *Chagato* al. *Artdigoto*.

(g) Rectius autem, *obsidionis necessitate*.

(h) Cum fratre *Antandro*. De hoc vide *Diodor.* 20. 4. Ut se absente nihil Syracusani moverent, sed quiescerent, disjunctis à se invicem cognationibus, &c.

litore

litore exercitu, consilium suum omnibus aperit. Quo in loco Syracusæ positæ sint, ostendit: *quibus aliud nullum auxilium superesset, quam ut hostibus faciant, quæ ipsi † patiantur. Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ vires subministrent: foris hostem etiam suis viribus vinci, deficientibus sociis, & odio diuturni imperii externa auxilia circumspicientibus. Huc accedere, quod urbes, castellaque Africæ non muris cinctæ, non in montibus positæ sint, sed in planis campis, sine ullis munimentis jaceant: quas omnes metu excidii facile ad belli societatem * perlici posse. Majus igitur Carthaginiensibus ab ipsa Africa, quam ex Sicilia exarsurum bellum, coituraque auxilia omnium adversus unam urbem, nomine quam opibus ampliorem, & quas non attulerit vires, inde sumturum. Nec in repentino Pœnorum metu, modicum momentum victoriæ fore, qui tanta audacia hostium perculsi, trepidaturi sint. Accessura & villarum incendia, castellorum, urbiumque contumacium direptionem, tum ipsius Carthaginis obsidionem. Quibus omnibus non sibi tantum in alios, sed & aliis in se sentient patere bella. His non solum Pœnos vinci, sed & Siciliam liberari posse. Nec enim moraturos in ejus obsidione hostes, † cum sua urgeantur. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec prædam uberiorem inveniri posse. Nam (i) capta Carthagine, omnem Africam Siciliamque præmium victorum fore. Gloriam certe tam honestæ militiæ tantam in omne ævum futuram, ut terminari nullo tempore oblivione possit; ut dicatur eos solos * mortalium esse, qui bella, quæ domi ferre non poterant, ad hostes transtulerint, † victique victores insecuti sint, & obsessores urbis suæ obsederint. Omnibus igitur forti ac læto animo bellum ineundum,*

† Al. paterentur.

* Al. pellici, al. perduci.

† Al. in sua urgentur.

* Al. immortalium, al. immortales.

† Al. ultroque.

(i) Hoc Argumento usus fuit *Severus* apud *Herod.* l. 2. milites hortatus, *Occupemus*, inquit, *quamprimum Romam, Larem ipsum Imperii; reliqua dein facilè expedituri.*

quo nullum aliud possit aut præmium victoribus uberius, aut victis monumentum illustrius dare.

CAP. VI. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur: sed terrebat eos portenti * religio, quod navigantibus eis, sol defecerat. Cujus rei rationem non minore cura rex, quam belli reddebat, affirmans, *si prius quam proficiscerentur, factum esset,* † *crediturum adversum profecturos prodigium esse: nunc quia egressis acciderit, illis ad quos eatur portendere. Porro defectus* (k) *naturalium siderum semper præsentem rerum statum mutare; certumque esse florentibus Carthaginiensium opibus, adversisque rebus suis, commutationem significari.* Sic consolatis militibus, universas naves, consentiente exercitu, incendi jubet, ut omnes scirent, auxilio fugæ ademto, aut vincendum, aut moriendum esse. Deinde cum omnia, quacunque ingrederentur, prosternerent, villas castellaque incenderent, obvius eis fuit cum * xxx. millibus † Pœnorum (l) Hanno: sed prælio commisso, duo de Siculis, tria millia de Pœnis cum ipso duce cecidere. Hac victoria & Siculorum animi eriguntur, & Pœnorum franguntur. Agathocles victis hostibus, urbes castellaque expugnat, prædas ingentes agit, hostium multa millia trucidat. Castra deinde * quinto lapide à Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum, vastitatemque agrorum, & incendia villarum, de muris ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota Africa deleti Pœnorum exercitus fama, occupataramque urbium, divulgatur. Stupor itaque omnes & admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, præsertim ab hoste jam victo, admiratio deinde paulatim in contemtum Pœnorum vertitur.

* Al. visio.

† Al. credi.

* M. S. xx.

† M. S. *Paganorum.*

* M. S. quintum lapidem.

(k) *Solis* & *Lunæ*, ita forte dictorum, quod rerum naturam maximè fovere credantur.

(l) *Diod.* 20. 10. qui autori nostro dicitur *Bomilcar*, aut *Vomilcar*.

Nec

Nec multo post, non † Afri tantum, verum etiam urbes nobilissimæ novitatem sequutæ, ad Agathoclem defecere; frumentoque & stipendio victorem * instruxere.

† Al. *Africa.*

* Al. adjuvere al. extruxere.

CAP. VII. His Pœnorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus, velut quidam ærumnarum cumulus accessit. Nam post profectionem à Sicilia Agathoclis, in obsidione Syracusarum Pœni segniores redditi, ab Antandro, fratre regis Agathoclis, † occidione cæsi nuntiabantur, Itaque cum domi forisque eadem fortuna Carthaginiensium esset, jam non tributariæ tantum ab his urbes, verum etiam socii reges deficiebant, amicitiarum jura non fide, sed successu ponderantes. Erat inter ceteros, rex Cyrenarum * Ophellas, qui spe inimproba, regnum totius Africæ amplexus, societatem cum Agathocle per legatos junxerat; pactusque cum eo fuerat, ut Siciliæ illi, sibi Africæ imperium, victis Carthaginiensibus, † cederet. Itaque cum ad belli societatem cum ingenti exercitu ipse venisset, Agathocles blando alloquio, & humili adulatione, cum sæpius simul cœnassent, *(m)* adoptatusque filius ejus ab Ophella esset, incautum interficit: occupatoque exercitu ejus, iterato, Carthaginenses omnibus viribus bellum * cientes, magno utriusque exercitus sanguine, gravi prælio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum *(n)* Bomilcar, rex Pœnorum, cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est, ut idem locus monumentum suppliciorum ejus esset, qui ante fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem civium tulit;

† Al. occisione.

* Al. *Astellas.*

† M. S. accederit.

* Al. struentes.

Al. *Hamilcar.*

(m) Aliter legimus, *Quia filius ejus ab Ophel: adoptatus esset, incau: eum interfecit.*

(n) Carthaginiensium duces, etiam *Reges* vocantur. *Procop. l.* 1. de Bell. *Goth.*

adeo ut de summa cruce, veluti de tribunali, in Pœnorum scelera conscionaretur: objectans illis, nunc Hannonem falsa affectati regni invidia circumventum: nunc Gisgonis innocentis exsilium; nunc in Hamilcarem patruum suum tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere, quam hostem † maluerit. Hæc cum in maxima populi conscione vociferatus esset, expiravit.

† Al. maluerint.

CAP. VIII. Interea Agathocles profligatis in Africa rebus, tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliam recurrit: nihil actum in Africa existimans, si amplius Syracusæ obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, Gisgonis filium, novus eo à Pœnis missus exercitus fuerat. Statim igitur primo adventu ejus omnes Siciliæ urbes, auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt; atque ita pulsis è Sicilia Pœnis, totius insulæ imperium occupavit. In Africam deinde reversus, seditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in adventum patris, dilata à filio fuerat. Igitur ad concionem * vocatos, blandis verbis permulsit: stipendia illis non à se flagitanda esse, sed ab hoste quærenda: communem victoriam, communem prædam futuram. Paulum modo anniterentur, dum belli reliquiæ peraguntur, cum sciant, Carthaginem captam † spes omnium expleturam. Sedato militari tumultu, interjectis diebus, ad castra hostium exercitum ducit: ibi inconsultius prælium committendo, majorem partem exercitus perdidit. Cum itaque in castra fugisset, (o) versamque in se invidiam temere commissi belli videret, pristinamque offensam non depensi stipendii metueret; concubia nocte solus à castris (p) cum Archagatho filio profugit. Quod ubi

* Al. vocatis.

† Al. spem.

(o) Hoc est, malam existimationem & quasi infamiam. *Liv.* 24. 25. *Flor.* 3.6.2.

(p) Relictis filiis, à militibus, cognita fuga, interfecti sint, ut scribit *Diod.* 20. 70.

mi-

milites cognovere, haud secus quam si ab hoste capti essent, trepidavere: Bis se à rege suo in mediis hostibus relictos esse proclamantes; salutemque suam desertam ab eo esse, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerit. Cum persequi regem vellent, à Numidis excepti, in castra revertuntur; comprehenso tamen reductoque Archagatho, qui à patre noctis errore decesserat. Agathocles autem navibus, quibus reversus à Sicilia fuerat, cum custodibus earundem Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor, filiorumque pater proditor. Interim in Africa post fugam regis, milites pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoelis liberis, Carthaginiensibus se tradidere. Archagathus, cum occideretur ab Arcesilao, amico * antea patris, rogavit eum *quidnam liberis ejus facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis careat?* Tunc respondit, *satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.* Post hæc Pœni ad † persequendum belli reliquias, duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

* I. *Antipatri.*

† Al. Persequendas.

Finis Libri Vicesimi secundi.

LIBER XXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathocles transit in Italiam adversus Brutios, quorum origo & potentia paucis perstringitur.*
2. *Agathocles vi morbi expugnatus revertitur in Siciliam, ubi turbæ domesticæ; quæ uxorem & liberos Agathoclis in Ægyptum pellunt. Agathoclis obitus.*
3. *Pyrrhi Epirotæ bella & res gestæ, cum in Sicilia, tum in Italia.*
4. *Hieronis, Siciliæ Principis laudatissimi, dignitas & virtus.*

CAP. I.

AGathocles, rex Siciliæ, pacificatus cum Carthaginiensibus, partem civitatium, à se fiducia virium † dissidentem, armis subegit. Dein quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cujus imperii partem primis incrementis ne speraverat quidem, in Italiam transcendit; exemplum Dionysii secutus, qui multas civitates Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi (a) Bruttii fuere, qui & fortissimi, tum & opulentissimi videbantur, simul & ad injurias vicinorum prompti. Nam multas civitates Græci nominis * Italia expulerant: auctores quoque suos Lucanos bello vicerant, & pacem cum his, æquis legibus fecerant. Tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent. Namque Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus & Spartani instituere † soliti erant. Quippe ab initio pubertatis in silvis inter pastores habebantur, sine ministerio servili, sine veste * quam induerent, vel cui incubarent; ut à primis annis duritiæ parcimoniæque, sine ullo usu urbis, assuescerent. Cibus his præda venatica, potus, aut lactis, aut fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indurabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex agris finitimorum prædari soliti, confluente deinde multitudine, solicitati præda, cum plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaq; fatigatus querelis sociorum Dionysius, Siciliæ tyrannus, sexcentos Afros ad compescendos eos miserat, quorum castellum proditum sibi per Bruttiam mulierem, expugnaverunt; ibiq; civitatem concurrentibus ad opinionem novæ ur-

† Al. dissidentium.

* M.S. in *Italia* extruxerunt, al. extruserant.

† Al. soliciti.

* M. S. qua induerentur.

(a) Strabo lib. 6. *Bruttios*, ait, à *Lucanis* dictos, qui *Bruttios* sua lingua vocabant *Apostatas, Rebelles* & *Fugitivos*. Steph. à *Bretto* Herculis filio vult dictos. Hodie *Calabria inferior* appellatur.

bis:

bis pastoribus, statuerunt; Bruttiosque se ex nomine mulieris vocaverunt. Primum illis cum Lucanis, originis suæ auctoribus, bellum fuit. Qua victoria erecti, cum pacem æquo jure fecissent, ceteros finitimos armis † subegerunt; tantasque opes brevi consequuti sunt, ut perniciosi etiam regibus haberentur. Denique Alexander, rex Epiri, quum in auxilium Græcarum civitatium, cum magno exercitu, in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab his deletus est. Quare feritas eorum, successu felicitatis incensa, diu terribilis finitimis fuit. Ad postremum imploratus Agathocles, spe ampliandi regni, à Sicilia in Italiam trajecit.

† Al. subjecerunt.

CAP. II. Principio adventus ejus (b) * opinione concussi, legatos ad eum, societatem amicitiamque petentes, miserunt. Quos Agathocles ad cœnam invitatos, ne exercitum trajici viderent, in posterum statuta his die, conscensis navibus frustratus est. Sed fraudis haud lætus eventus fuit: siquidem reverti eum in Siciliam, interjectis paucis diebus, vis morbi coëgit, quo toto corpore comprehensus, per omnes nervos articulosque humore pestifero grassante, velut intestino singulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemque ejus, regnum jam quasi mortui vindicantibus, oritur: occiso filio, regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles, cum morbi cura, & ægritudo graviores essent, & inter se alterum alterius malo cresceret; desperatis rebus uxorem suam † Texenam, genitosque ex ea duos parvulos, cum omni pecunia, & familia, regalique instrumento, quo præter illum nemo regum ditior fuit, navibus impositos Ægyptum, unde uxorem acceperat, remittit;

* Al. opinionis.

† M. S. *Theoxenam* forte, *Theoxenam.*

(b) Opinio huic Authori est *Fama* & *Rumor*. Ita legamus, *Principio Adventus, opinione ejus concussi*, &c. h. e. fama territi.

timens ne prædonem regni sui, hostem paterentur. Quamquam uxor diu, ne ab ægro divelleretur, deprecata est, ne * discessus suus adjungi nepotis parricidio posset ; & tam cruente hæc deseruisse virum quam ille impugnasse avum videretur ; *Nubendo se (c) non prosperæ tantum, sed omnis fortunæ inisse societatem : nec invitam periculo spiritus sui empturam, ut extremos viri spiritus exciperet ; & exsequiarum officium, in quod, profecta se, nemo sit successurus, obsequio debitæ pietatis impleret.* † Discedentes parvuli, flebili ululatu * amplexi patrem tenebant. Ex altera parte uxor maritum, non amplius visura, osculis fatigabat. Nec minus senis lacrymæ miserabiles erant. Flebant hi morientem patrem ; ille exules liberos : hi discessu suo solitudinem patris, ægri (d) senis ; ille in spem regni susceptos relinqui in egestate lugebat. Inter hæc regia omnis assistentium fletibus, tam crudelis discidii impleta, resonabat. Tandem finem lacrymis necessitas profectionis imposuit, & mors regis proficiscentes filios insequuta est. Dum hæc aguntur, Carthaginienses, cognitis quæ in Sicilia agebantur, occasionem totius insulæ occupandæ datam sibi existimantes, magnis viribus eo trajiciunt ; multasque civitates subigunt.

* Al. discessu suo.

† M. S. descendentes.

* Al. complexi.

CAP. III. Eo tempore & (e) Pyrrhus adversus Romanos bellum gerebat ; qui imploratus † à Siculis in auxilium, sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, multasque civitates subegisset, rex Siciliæ, sicut Epiri appellatur. Quarum rerum felicitate * lætus, Heleno filio Siciliæ, velut avitum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat) Alexandro autem Italiæ regnum destinat. Post hæc multa secunda prælia cum Carthaginiensi-

† M.S. à Sicilia. Ao. M. 3677.

* Al. lætatus.

(c) Ut *Porcia Bruto*, *Plut.* in *Bruto*. c. 19.

(d) Nempe 95. annos nati.

(e) Vide *Plut.* in vita *Pyrrhi*. *Pausan.* in Attic. *Flor.* l. 2.

ensibus facit. Interjecto deinde tempore, legati (*f*) ab Italicis sociis venere, nuntiantes, *Romanis resisti non posse, deditionemque futuram nisi subveniat.* Anxius tam ambiguo periculo, incertusque quid ageret, vel quibus primum subveniret, in utrumque pronus consultabat. Quippe instantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis, periculosum videbatur exercitum in Italiam non trajicere: periculosius, à Sicilia deducere; ne aut illi non lata ope, aut hi deserti amitterentur. In hoc * æstu periculorum, tutissimus portus consiliorum visus est, omnibus viribus † decernere in Sicilia; & profligatis Carthaginiensibus, victorem exercitum * transponere in Italiam. Itaque conserto prælio, cum superior fuisset, quoniam tamen à Sicilia abiret, (*g*) pro victo fugere visus est: ac propterea socii (*h*) ab eo defecerunt, & imperium Siciliæ tam cito amisit, quam facile quæsierat. Sed nec in Italiam meliore felicitate usus in Epirum revertitur. Admirabilis utriusque rei casus in exemplum fuit. Nam sicut ante secunda fortuna, rebus supra vota fluentibus, Italiæ Siciliæque imperium, & tot de Romanis victorias † adstruxerat: ita nunc adversa, velut in ostentationem fragilitatis humanæ, destruens quæ cumulaverat, Siciliensi ruinæ naufragium maris, & fœdam adversus Romanos pugnam, turpemque ab Italia discessum adjecit.

* Al. actu.
† Al. decertare.
* Al. transmittere.
† Vulgo attraxerat.

CAP. IV. Post profectionem à Sicilia Pyrrhi, magistratus (*i*) Hiero creatur; cujus tanta moderatio fuit, ut consciente omnium civitatium favore, dux adversus Carthaginienses primum, mox rex crearetur. Hujus futuræ majestatis, ipsa infantis educatio quasi prænuntia fuit: quippe

---

(*f*) A *Tarentinis* & *Samnitibus*.

(*g*) *h. e.* tanquam victus; Qui recedit fugere creditur.

(*h*) Partim ad *Carthaginienses* partim ad *Mamertinos*. *Pl.* c. 52.

(*i*) Pausan: *l.* 6. impressi legebant *Hieroclyto*, & *Gelo*.

genitus erat patre † Hierocle, nobili viro, cujus origo à Gelone, antiquo Siciliæ tyranno, manabat: ſed maternum illi genus ſordidum, atque * adeo pudendum fuit. Nam ex ancilla natus, ac propterea à patre, velut dehoneſtamentum generis, expoſitus fuerat. Sed parvulum, & humanæ opis egentem, apes, congeſto circa jacentem melle, multis diebus aluere. Ob quam reſponſo aruſpicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, parvulum recolligit, omnique ſtudio ad ſpem majeſtatis, quæ promittebatur, inſtituit. Eidem in ludo inter coæquales diſcenti lupus fabulam, in turba puerorum repente conſpectus, eripuit. † Adoleſcenti quoque, prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in haſta conſedit. Quod oſtentum, & conſilio cautum, & manu promptum, regemque futurum ſignificabat. Denique adverſus provocatores ſæpe pugnavit, ſemperque victoriam reportavit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus eſt. Pulchritudo ei corporis inſignis, vires quoque in homine admirabiles fuere: in † alloquio blandus, in negotio juſtus, in imperio moderatus: prorſus ut nihil ei regium deeſſe, præter regnum, videretur.

† Al. *Hieroclyto.*

* Al. admodum pudendum.

† Al. adoleſcente.

* Al. Colloquio.

Finis Libri Viceſimi tertii.

LIBER XXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Græciæ civitates aliæ in alias aſſurgunt.*
2. *Ptolemæi Macedonis in ſororem Arſinoën conſpiratio.*
3. *Inceſtuoſæ Ptolemæi & Arſinoës nuptiæ, tragicis caſibus ſolvuntur.*
4. *Gallorum, qui Ptolemæum vicerunt & interfecerunt, in Macedoniam irruptio.*
5. *Quo ſtratagemate Ptolemæum aggreſſi ſint, &*

& oppresserint. Macedonum luctus & instauratio.

6. *Alia Gallorum Brenno Duce in Græciam expeditio: & de spoliatione Delphici templi consilium. Hujus templi & oraculi descriptiones.*

7. *Brenni & aliorum consultatio, de templi oppugnatione; & hortatio ad milites.*

8. *Oppugnatio irrita, & clades Gallici exercitus Brenno interfecto.*

CAP. I.

DUm hæc in Sicilia geruntur, interim in Græcia dissidentibus inter se bello Ptolemæo † Ceranno, & Antiocho, & Antigono, regibus: omnes ferme Græciæ civitates, ducibus Spartanis, velut occasione data, ad spem libertatis erectæ, missis invicem legatis, per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt: &, ne cum Antigono, sub cujus regno erant, bellum cepisse viderentur, socios ejus Ætolos aggrediuntur, causas belli prætendentes, quod consensu Græciæ sacratum Apollini (a) Cirræum campum, per vim occupassent. Huic bello ducem deligunt Arean; qui adunato exercitu, urbes, sataque in his campis posita, depopulatur: quæ auferri non poterant, incendit. Quod cum è montibus conspicati Ætolorum pastores essent, congregati * admodum quingenti, sparsos hostes, ignorantesque quanta manus esset, quoniam conspectum illis metus & incendiorum fumus abstulerat, consectantur, trucidatisque admodum novem millibus, prædones in fugam verterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum, auxilium multæ civitates negaverunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Græciæ, quærere. Interea inter reges

† Al. *Ceraunio.*

* M. S: hæc omittunt.

(a) Vide de hoc *Pausan.* in *Phoc.* Plin. 4. 3.

bellum

bellum finitur: nam Ptolemæus, pulso Antigono, cum regnum totius Macedoniæ occupasset, pacem cum Antiocho facit; affinitatemque cum † Pyrrho, data ei in matrimonium (*b*) filia sua, jungit.

† Al. *Pyrrho* rege.

CAP. II. Exinde externo metu deposito, impium & facinorosum animum ad domestica scelera convertit, insidiasque † Arsinoe sorori suæ instruit: quibus & filios ejus vita, & ipsam * Cassandreæ urbis possessione privaret. Primus ei dolus fuit, (*c*) simulato amore, sororis matrimonium petere aliter enim: ad sororis filios, quorum regnum occupaverat, quam concordiæ fraude pervenire non poterat. Sed nota scelerata Ptolemæi voluntas sorori erat. Itaque non credenti, mandat, *velle se cum filiis ejus regni consortium jungere: cum quibus non ideo se armis contendisse, quoniam eripere his regnum; sed quod id facere sui muneris vellet. In hoc mitteret † arbitrum jurisjurandi; quo præsente apud deos patrios, quibus vellet obsecrationibus, se obligaret.* Incerta Arsinoë quid ageret: si mitteret, decipi perjurio: si non mitteret, provocare rabiem fraternæ crudelitatis timebat. Itaque plus liberis, quam sibi timens, quos matrimonio suo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis * Codionem: quo producto in sanctissimum Jovis templum, veterrimæ Macedonum religionis, Ptolemæus (*d*) sumptis in manus altaribus, contingens ipsa simulacra & pulvinaria deorum, inauditis ultimisque execrationibus adjurat, *se sincera fide matrimonium sororis petere; nuncupaturumque se eam reginam; neque in contumeliam ejus se aliam uxorem, aliosve, quam filios*

† M.S. *Arsione.*
* Al. *Cassandria.*
† Al. arbitrium.
* Al. *Quodionem*, al. *Dionem.*

(*b*) *Antigone*, quæ tamen *Ptolomei* privigna verius. *Plut.* in *Pyrh.* c. 6.

(*c*) *Nulla quidem pestis magis est operosa nocendi. Quam simulatus amor nimiumque domesticus hostis.*

(*d*) Quod moris fuisse veteribus jurejurando tradit *Juvenal.* Sat 14.

ejus

ejus liberos habiturum. Arsinoë postquam & spe impleta est, & metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur: cujus vultus, & blandientes oculi, cum fidem non minorem, quam jusjurandum promitterent, reclamante † Ptolemæo filio *fraudem subesse*, in matrimonium fratris concedit.

† Al. *Lysimacho.*

CAP. III. Nuptiæ magno apparatu, lætitiaque omnium celebrantur. Ad concionem quoque vocato exercitu, capiti sororis (*e*) diadema imponit, reginamque eam appellat. Quo nomine in lætitiam effusa Arsinoë, quia quod morte Lysimachi prioris mariti amiserat, recepisset; ultro virum in urbem suam Cassandream invitat, cujus urbis cupiditate fraus struebatur. Prægressa igitur virum, diem festum urbi in adventum ejus indicit: domos, templa, ceteraque omnia exornari jubet: aras † ubique hostiasque disponi: filios quoque suos, Lysimachum sexdecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrumque forma insignem, coronatos occurrere jubet. Quos Ptolemæus ad * celandam fraudem, cupide & ultra modum veræ affectionis amplexus, osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, occupari arcem jubet; pueros interfici. Qui cum ad matrem confugissent, in gremio ejus, inter ipsa oscula trucidantur, proclamante Arsinoë † quod tantum nefas aut nubendo, aut post nuptias contraxisset? Pro filiis sæpe se percussoribus obtulit: frequenter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit: vulneraque excipere, quæ liberis intendebantur, voluit. Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum, * scissa veste, & crinibus sparsis, cum duobus servulis ex urbe protracta, Samothraciam in exsilium abiit; eo miserior, quod mori cum filiis ei non licuit. Sed nec Ptolemæo in-

† Al. utiq;.

* M. S. celebrandam.

† Al. quid.

* M. S. excissa al. & cissa.

(*e*) Operæ pretium est inspicere C. *Paschal.* de Coronatione Reginarum, Coron. 10. 8.

ulta scelera fuerunt. Quippe diis immortalibus tot perjuria, & tam cruenta parricidia vindicantibus, brevi post à Gallis spoliatus regno, captusque, vitam ferro, ut meruerat, amisit.

CAP. IV. Namque Galli, (f) abundanti multitudine, cum eos non caperent terræ quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas, velut (g) † ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quæ & urbem * Romanam captam incendit; & portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli præter cæteros † callent) per strages Barbarorum penetravit, & in Pannonia consedit: gens aspera, (h) audax, bellicosa, quæ prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit, Alpium * invicta juga, & frigore intractabilia loca transcendit: ibi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Greciam, alii Macedoniam: omnia ferro † proterentes, petivere. Tantusque terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti, ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Solus rex Macedoniæ Ptolemæus, adventum Gallorum intrepidus audivit, * hisque cum paucis & incompositis, quasi bella non difficilius, quam scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus, occurrit. Dardanorum quoque legationem, viginti millia armatorum in auxilium offerentem, sprevit; additâ insuper contumeliâ, *actum de Macedonia*, dicens, *si cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam † finium Dardanis egeant: milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipendia, toto orbe*

† M. S. pueri agrum al. peregrinatum.

* Al. *Romam*.

† Malim clarent.

* Rectius, invia.

† Al. posternentes.

* Al. isque.

† Al. civium.

(f) Mulieres enim Gallicæ, & fecundæ sunt, & Educatrices bonæ, ut refert *Strabo* sub init. lib. 4.

(g) Vide *Liv.* 22. 9. 7, & 34. 43. 1.

(h) Genus Gallorum esse bellicosum, & ferox & ad pugnam promptum, ingenio verò simplici, & nulla malignitate divinctо, ut *Strabo* l. 4. p. 135. 12.

ter-

terrarum victores, fecerint. Quæ ubi Dardano regi nuntiata sunt, inclytum illud Macedoniæ regnum brevi, immaturi juvenis temeritate, casurum dixit.

CAP. V. Igitur Galli, duce Belgio, ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolemæum mittunt, offerentes pacem, si emere † velit: sed * Ptolemæus inter suos, belli metu pacem Gallos petere, gloriatus est. Nec minus ferociter se legatis, quam inter amicos jactavit; *aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint: non enim fidem se, nisi inermibus, habiturum.* Renuntiata legatione, risêre Galli, undique acclamantes, *brevi sensurum, sibi an illi consulentes, pacem obtulerint.* Interjectis diebus, prælium conseritur, victique Macedones cæduntur. Ptolemæus multis vulneribus saucius capitur: caput ejus amputatum, & lancea fixum, tota acie ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga servavit: cæteri aut capti, aut occisi. Hæc cum nuntiata per omnem Macedoniam essent, portæ urbium clauduntur; luctu omnia replentur: nunc orbitatem amissorum filiorum dolebant: nunc excidia urbium metuebant: nunc Alexandri, Philippique regum suorum nomina, sicuti numina, in auxilium vocabant: *sub illis se non solum tutos, verum etiam victores orbis terrarum exitisse, ut tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum cœlo proximam reddidissent; ut opem afflictis ferrent, quos furor & temeritas Ptolemæi regis † perdidisset,* orabant. Desperantibus omnibus, non votis agendum, Sosthenes, unus de Macedonum principibus, ratus, contracta juventute, & Gallos victoria exultantes * compescuit, & Macedoniam ab hostili populatione defendit. Ob quæ virtutis beneficia, multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus, (*i*) ignobilis

† Al. vellent.
* A.M. 4918.
† Al. perdiderat.
* I. coegit.

(*i*) Non regio sanguine cretus, sed tamen unus principum procerumve Regni.

ipse præponitur; & cum rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed ducis nomen jurare milites compulit.

† Al. optimam.
* Melius, partam.
† Al. popularentur.

CAP. VI. Interea (k) Brennus, quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedones vicerant; indignatus parta victoria † opimam prædam, & Orientis spoliis onustam tam facile * relictam esse, ipse adunatis CL. millibus peditum, & XV. millibus equitum, in Macedoniam irrumpit. Cum agros villasque † popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci à pluribus, trepidi à valentibus facile vincuntur. Itaque cum victi se Macedones intra muros urbium condidissent; victor Brennus, nemine prohibente, totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde quasi terrena jam spolia sorderent, animum ad deorum immortalium templa convertit, scurriliter jocatus, (l) *locupletes deos largiri hominibus oportere.* Statim igitur Delphos iter vertit, prædam religioni, aurum offensæ deorum immortalium præferens, *quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant,* affirmabat. (m) Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnasso, in rupe undique impendente: ibi civitatem frequentia hominum fecit: qui ad affirmationem majestatis undique concurrentes, in eo saxo consedere: atque ita templum & civitatem non muri, sed præcipitia; nec manu facta, sed naturalia præsidia, defendunt: prorsus ut incertum sit, utrum munimentum loci, an majestas * dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri † recessit. Quamobrem & hominum clamor, & si quando accedit

* M. S. Deorum. al. templorum.
† Al. cessit.

(k) Vide *Pausan.* in *Phoc. Diod.* Eccl. l. 22. *Strab.* l. 9.

(l) Quâ scurrili Cavillatione *Dionysius* etiam usus. *Cic.* de *Natur.* Deor. c. 34.

(m) De Origine Oraculi Delphici tradit *Diod.* 16. 26.

tu-

tubarum sonus, personantibus & respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorque quam editur, resonare solet. Quæ res majorem majestatis terrorum ignaris rei, & admirationem stupentibus plerumque affert. In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planities exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in * oracula patet: ex quo frigidus spiritus, vi quadam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit; impletasque deo, responsa consulentibus dare cogit. Multa igitur ibi & opulenta regum populorumque visuntur munera; quæque magnificentia sui, reddentium vota gratam voluntatem, & deorum responsa manifestant.

* Al. oraculi.

CAP. VII. Igitur Brennus cum in conspectu haberet templum, diu deliberavit, an confestim rem aggrederetur: an vero fessis † via militibus, noctis spatium ad resumendas vires daret. * Emanus & Thessalorus duces, qui se ad prædæ societatem junxerant, amputari moras † jubent, dum imparati hostes, & recens adventus sui, terrori esset interjecta nocte & animos hostibus, forsitan & auxilia accessura; & vias quæ tunc pateant, obstructum iri. Sed Gallorum vulgus ex longa inopia, ubi primum vino, cæterisque commeatibus referta rura invenit, non minus abundantia, quam victoria lætum, per agros se sparserat; desertisque signis ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Quæ res dilationem Delphis dedit. Prima namque opinione adventus Gallorum prohibiti agrestes oraculis feruntur, messes, vinaque villis efferre: Cujus rei salutare præceptum non prius intellectum est, quam vini, cæterarumque copiarum abundantia, velut mora, Gallis objecta, auxilia finitimorum convenere. Prius itaque urbem suam Delphi, aucti viribus sociorum, permunivere, quam Galli vino, velut prædæ, * incubantes, ad signa revocarentur. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexaginta quinque millia:

† M. S. Suis.
* Al. *Æmanus.* al. *Eumanus.*
† Al. jubebant.
* Al. incumbente.

† I. quatuordecim.

Delphorum sociorumque non nisi † quatuor millia militum erant; quorum contemtu Brennus ad acuendos suorum animos, prædæ ubertatem omnibus ostendebat, statuasque cum quadrigis, quarum ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse: plusque in pondere, quam in specie habere prædæ affirmabat.

† Al. reputantes.
* M. S. cadentesque.
† Al. Saxis.
* Rectius, ipsæ.
† M. S. Juvenem.
* Al. fulgure.

CAP. VIII. Hac asseveratione incitati Galli, simul & hesterno (n) mero saucii, sine respectu periculorum in bellum ruebant. Contra Delphi plus in deo, quam in viribus † reponentes, cum contemtu hostium resistebant, * scandentesque Gallos è summo montis vertice, partim † saxo, partim armis obruebant. In hoc partium certamine, repente universorum templorum antistites, simul & * ipsi vates, sparsis crinibus, cum insignibus atque infulis, pavidi vecordesque in primam pugnantium aciem procurrunt: *advenisse deum* clamant; *eumque se vidisse desilientem in templum per culminis aperta fastigia. Dum omnes opem dei suppliciter implorant,* † *juvenem supra humanum modum insignis pulchritudinis, comitesque ei duas armatas virgines, ex propinquis duabus Dianæ Minervæque ædibus occurrisse; nec oculis tantum hæc se perspexisse: audisse etiam stridorem arcus, ac strepitum armorum: proinde ne cunctarentur, diis antesignanis, hostem cædere, & victoriæ deorum socios se adjungere,* summis obsecrationibus monebant. Quibus vocibus incensi, omnes certatim in prælium prosiliunt. Præsentiam dei & ipsi statim sensere: nam & (o) terræ motu portio montis abrupta, Gallorum stravit exercitum, & confertissimi cunei non sine vulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quæ grandine & * frigore saucios ex

(n) Ὀινοπλῆγες & μεθυπλῆγες apposite dicuntur *Græcis*, quasi *vino percussi*.

(o) Descriptionem Cladis Gallicæ videas in *Pausania* Phocicis; de *Brenni* autem morte, *Val. Max.* I. I. 18.

vul-

vulneribus absumsit. Dux ipse Brennus, cum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finivit. Alter ex ducibus, punitis belli auctoribus, cum decem millibus sauciorum citato agmine Græcia excedit. Sed nec fugientibus fortuna commodior fuit: siquidem pavidis nulla sub tectis acta nox; nullus sine labore & periculo dies; assidui imbres & gelu, nix concreta, & fames, & lassitudo, & super hæc maximum pervigiliæ malum, miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoque nationesque, per quas iter habebant, palantes velut prædam † sectabantur. Quo pacto evenit, ut (p) nemo, ex tanto exercitu, qui paulo ante fiducia virium etiam adversus deos contendebat, * vel ad memoriam tantæ cladis superesset.

† Al. spectabant.

* Velut ad

(p) Eos, qui superaverint, circa *Byzantium* constitisse, ibique imperium condidisse, scribit Polyb. 4. 46.

Finis Libri Vicesimi quarti.

LIBER XXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Gallorum in Antigonum, Macedoniæ Regem, conspiratio.*
2. *Dum ad prædam currunt, prædæ fiunt ipsi, & Antigonus pacem obtinet. Nomen Gallorum formidabile & armorum invicta felicitas.*
3. *Pyrrhus Macedonia potitur, Antigono ejecto.*
4. *Pyrrhus, dum Monarchiam somniat, à Spartanis mulieribus atteritur.*
5. *Pyrrhus apud Argos occiditur, cujus elogium & rerum summam Justinus subjicit.*

CAP. I.

INter duos reges, Antigonum & Antiochum statuta pace, cum in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus eidem repente hostis exortus est. Quippe Galli, qui à Brenno duce, cum in Græciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides viderentur, peditum quindecim millia, equitum tria millia armaverunt; fugatisque Getarum Triballorumque copiis, Macedoniæ imminentes, legatos ad regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul & regis castra specularentur. Quos Antigonus pro regali † munificentia, ingenti apparatu epularum ad cœnam invitavit. Sed Galli expositum grande auri argentiq; pondus admirantes, atque (*a*) prædæ ubertate solicitati, infestiores quam venerant, revertuntur. Quibus & elephantos ad terrorem, velut inusitatas Barbaris formas, rex ostendi jusserat, & naves onustas copiis demonstrari: ignarus, quod quibus ostentatione virium, metum se * injicere existimabat, eorum animos ut ad opimam prædam solicitabat. Itaque legati ad suos reversi, omnia in majus extollentes, opes pariter & negligentiam regis ostendunt: *referta auro & argento castra; sed neque vallo, fossave munita: & quasi satis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermisisse: prorsus quasi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro.*

† M. S. Magnificentiâ.

* Al. injecêre.

CAP. II. Hac relatione, avidæ gentis animi satis ad prædam incitabantur. Accedebat tamen & exemplum Belgii, qui non magno ante tempore Macedonum exercitum cum rege trucidaverat. Itaque consentientibus omnibus, nocte

(*a*) Hinc *Galli* (apud *Livium* 38. 27. 8.) *avidissima rapiendi gens*, dicuntur.

CA-

castra regis aggrediuntur: qui † præsentiens tantam tempestatem, signum pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis, in proxima silva taciti se occultarent. Neque aliter servata castra, quam quod deserta sunt. Siquidem Galli, ubi omnia * vacantia, nec sine defensoribus modo, verum etiam sine custodibus vident, non fugam hostium, sed dolum arbitrantes, diu intrare portas timuerunt. Ad postremum integris & intactis munimentis, scrutantes potius quam diripientes, castra occupaverunt. † Tunc ablatis quæ invenerant, ad littus convertuntur. Ibi dum naves incautius diripiunt, à remigibus, & ab exercitus parte, quæ eo cum conjugibus & liberis confugerant, nihil tale metuentes trucidantur: tantaque cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacem (*b*) opinio hujus victoriæ, non à Gallis tantum, verum etiam à finitimorum feritate præstiterit. Quanquam Gallorum ea tempestate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut Aciem omnem velut examine aliquo implerent. Denique neque reges Orientis * sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt: neque pulsi regno ad alios quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror Gallici nominis, & armorum invicta felicitas erat, ut aliter neque majestatem suam tutari, neque amissam reciperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Itaque in auxilium à Bythiniæ rege † invocati, regnum cum eo parta victoria diviserunt, eamque regionem *Gallogræciam* cognominaverunt.

† Al præsentientes.

* Al. vacua.

† M.S. nunc.

* Al. nisi.

† M.S. vocati.

CAP. III. Dum hæc in Asia geruntur, interim in Sicilia (*c*) Pyrrhus à Pœnis navali prælio victus, ab Antigono Macedoniæ rege supplementum militum per legatos petit: denuntians, *ni mittat, redire se in regnum necesse habere, in-*

(*b*) Id est, existimatio ex victoria parta.

(*c*) Legas *Plutarch.* in ejus vita & *Pausan.* in Attic.

cre-

crementa rerum, quæ de Romanis voluerit, de ipso quæsiturum. Quod ubi negatum legati retulerunt, dissimulatis caussis, repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum jubet: * arcis Tarentinæ custodiam Heleno filio, & amico Miloni tradit. Reversus in Epirum, statim fines Macedoniæ invadit: cui Antigonus cum exercitu occurrit; victusque prælio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem † accipit; & veluti damna amissæ Siciliæ Italiæque acquisito Macedoniæ regno pensasset, relictum Tarenti filium & amicum arcessit. Antigonus autem cum paucis equitibus, fugæ comitibus, repente fortunæ ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus eventum, Thessalonicam se recepit; ut inde cum conducta Gallorum mercenaria manu bellum repararet. Rursus à Ptolemæo Pyrrhi filio funditus victus, cum septem comitibus fugiens, non jam * reciperandi regni spem, sed salutis latebras, ac fugæ solitudines captat.

* Alii addunt, &.

† M. S. hoc omittunt.

* Al. recuperandi.

CAP. IV. Igitur Pyrrhus in tanto fastigio regni collocatus, jam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Græciæ Asiæque regna meditatur. Neque illi major ex imperio, quam ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, qua tulisset † impetum, sustinere valuit. Sed ut ad devincenda regna invictus habebatur: ita devictis acquisitisque celeriter carebat. Tanto (*d*) melius studebat acquirere imperia, quam retinere. Itaque cum copias (*e*) Cherroneso transposuisset, legationibus Atheniensium, & * Achæorum, Messeniorumq;

† M. S. quicquam.

* Al. imperium

* I. *Achivorum.*

(*d*) Bene *Thucidides* scripsit, 6. 15. Amentis est, illos aggredi, quos licet vincas, non tamen retinere possis. Illa robusta, illa diuturna, quæ prudentia incipit & cura custodit, ait *Cassidor.* l. 1, var. ep. 25.

(*e*) *Gallirian.* legit *Peloponneso*, at sequentia comprobant, vide *Plut.* in *Pyrrh.* & *Pausan.* in Attic. *Cerroneso*, al. *Cerraneso*.

ex-

excipitur. Sed & Græcia omnis admiratione nominis ejus, simul & rerum adversus Romanos, Pœnosque gestarum gloria attonita, adventum ejus expectabat. Primum illi bellum adversus Spartanos fuit: ubi majore mulierum, quam virorum virtute exceptus, Ptolemæum filium, & exercitus partem robustissimam amisit. Quippe oppugnanti urbem, ad tutelam patriæ tanta multitudo feminarum concurrit, ut non fortius victus, quam verecundius † recederet. Porro Ptolemæum filium ejus, adeo strenuum, & manu fortem fuisse tradunt, ut urbem Corcyram cum * sexaginta ceperit: item prælio navali quinqueremem ex scapha cum † septem insiluerit, captamque tenuerit; in oppugnatione quoque Spartanorum usque in mediam urbem equo procurreret; ibique concursu multitudinis interfectus sit. Cujus corpus ut relatum patri est, dixisse Pyrrhum ferunt, *aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse, vel temeritas ejus meruerit, occisum esse.*

† Al. rediret

* M. S. sexagesimo.

† M. S. septimo.

CAP. V. Repulsus à Spartanis Pyrrhus, Argos petit: ibi, dum Antigonum in urbe clausum expugnare conatur, inter confertissimos violentissime dimicans, (*f*) saxo de muris † ictus occiditur. Caput ejus Antigono refertur: qui victoria mitius usus, filium ejus Helenum, cum * Epirotis, sibi † deditum, in regnum remisit, eique insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis constans inter omnes auctores fama est, nullum, nec ejus, nec superioris ætatis, regem comparandum Pyrrho fuisse; raroque non inter reges tantum, verum etiam inter illustres viros, aut vitæ sanctioris, aut justitiæ probatioris visum fuisse: Scientiam certe rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus bella

† I. jactato.

* M. S. *Epiro.*

† Al. debitum, i. e. dimisit.

(*f*) Prob. *Lapide ictus. Plut. Pauf. & Strab.* κεραμίδα, i. e. Tegulam vocant.

ge-

• Al. gesserit. † Al. extiterit.

* gerens, invictus semper † fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Romanorumque, & Carthaginiensium bellis, nunquam inferior, plerumque etiam victor extiterit: qui patriam certe suam angustam, ignobilemque, fama rerum gestarum, & claritate nominis sui, toto orbe illustrem reddiderit.

Finis Libri vicessimi quinti.

LIBER XXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Peloponnesii per proditionem Antigono traduntur. Aristotimus tyrannus Epirotas affligit, & Hellanici prudentia opprimitur.*
2. *Antigonus Gallis occurrit, qui in furorem versi conjuges & liberos suos trucidant: deinde Numinis vindicta omnes internecione delentur. Antigoni varii casus*
3. *Alexander, Pyrrhi filius, in regnum restituitur. Regni Cyrenarum turbulentus status.*

CAP. I.

† A.M. 4921.

• M.S. traditionem.
† Al. addunt sunt trad.

POst mortem † Pyrrhi non in Macedonia tantum, verum etiam in Asia, Græciaque, magni bellorum motus fuere. Nam & Peloponnesii per * proditionem Antigono † traditi; & variante hominum partim † dolore, partim gaudio, prout singulæ civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant, aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hanc turbatarum provinciarum motum, (*a*) Epirorum

---

(*a*) Rectius *Eleorum*; *Aristotimum* enim *Eleorum* fuisse Tyrannum, ex *Plut.* & *Pausan.* constat.

quo-

quoque urbs ab Ariſtotimo principe per tyrannidem occupatur: à quo cum multi ex primoribus occiſi, plures in exſilium acti eſſent, Ætolis per legatos poſtulantibus, * conjuges liberoſque exſulum redderet, primo negavit: poſtea quaſi pœniteret, proficiſcendi ad ſuos omnibus matronis poteſtatem dedit; diemque profectionis ſtatuit. Illæ, quaſi in perpetuum cum viris exulaturæ, pretioſiſſima quæque auferentes, cum ad portam, quaſi uno agmine profecturæ, conveniſſent, omnibus rebus exſpoliatæ, in carcerem recluduntur: occiſis prius in † gremio matrum parvulis liberis, virginibuſque ad ſtuprum direptis. * Ad tam ſævam dominationem ſtupentibus omnibus, princeps eorum † Hellannicus ſenex, & liberis orbus, ut qui nec ætatis nec * pignoris reſpectu timeret, contractos domum fidiſſimos amicorum in vindictam patriæ hortatur. Cunctantibus privato periculo publicum finire, & deliberandi ſpatium poſtulantibus, arceſſitis ſervis jubet † obſerari fores; tyrannoque nuntiari, *mitteret qui conjuratos apud ſe comprehenderet*; objectans ſingulis, *ſe quia liberandæ patriæ auctor eſſe non poſſit, deſertæ ultorem futurum*. Tunc illi ancipiti periculo circumventi, honeſtiorem viam eligentes, conjurant in tyranni necem: atque ita Ariſtotimus, (b) quinto poſtquam tyrannidem occupaverat menſe, opprimitur.

* Al. addunt, ut.

† Al. gremiis.

* M. S. Hâc tam ſævâ dom.

† Vulgò *Helematus*.

* I. pignorum reſpectum.

† Al. obſervari.

CAP. II. Interea Antigonus cum multiplici bello, & Ptolemæi regis, & Spartanorum, premeretur; novuſque illi hoſtis Gallogræciæ exercitus affluxiſſet: in ſpeciem caſtrorum parva manu adverſus ceteros relicta, adverſus Gallos totis viribus proficiſcitur. Quibus cognitis, Galli, cum & ipſi ſe prælio pararent, in auſpicia pugnæ hoſtias cædunt: quarum extis cum magna cæ-

(b) Sex menſes Tyrannidem tenuiſſe refert *Pauſanias*.

des, interitusque omnium prædiceretur, non in timorem, sed in furorem versi, sperantesque deorum minas expiari cæde suorum posse; conjuges & liberos suos trucidant, auspicia belli à † parricidio incipientes. Tanta rabies feros animos invaserat, ut non parcerent ætati, cui etiam hostes pepercissent, bellumque internecinum cum liberis, liberorumque matribus gererent, pro quibus bella suscipi solent. Itaque quasi scelere * vitam victoriamque redemissent, sicut erant † cruenti ex recenti suorum cæde, in prælium non meliore eventu, quam omine proficiscuntur. Siquidem pugnantes, prius parricidiorum furiæ, quam hostes circumvenere; obversantibusque ante oculos manibus interemtorum, omnes occidione cæsi. Tanta strages fuit, ut pariter cum hominibus dii * consensisse in exitium parricidarum viderentur. Post hujus pugnæ eventum Ptolemæus & Spartani, victorem hostium exercitum declinantes, in tutiora se recipiunt. Antigonus quoque ubi eorum discessum videt, recenti adhuc ex priori victoria militum ardore, bellum Atheniensibus infert. In quo cum occupatus esset, interim Alexander rex Epiri ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. Adversus quem cum reversus à Græcia Antigonus esset (c) transitione militum destitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amittit. Hujus filius † Demetrius puer admodum, absente patre, reparato exercitu non solum amissam Macedoniam recipit: verum etiam Epiri regno Alexandrum spoliat. Tanta vel mobilitas militum, vel fortunæ varietas erat, ut vicissim reges, nunc exsules, nunc reges viderentur.

† M. S. omittunt.

* Al. Victam.

† M. S. cruentati.

* Al. coisse.

† A.M. 4957.

CAP. III. Igitur Alexander, cum exsul ad † Acarnanas confugisset, non minore Epirotarum desiderio, quam sociorum auxilio, in regnum restituitur. Per idem tempus rex Cyrenarum

† Al. *Acarnanses.*

(c) Transfugiis nudatus, inquit *Tacit.* 2. 46.

Magas

Magas decedit: qui ante infirmitatem, Berenicen unicam (*d*) filiam, ad finienda cum Ptolemæo fratre certamina, filio (*e*) ejus desponderat. Sed post mortem * regis, mater virginis Arsinoë, ut invita se contractum matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias virginis, regnumque Cyrenarum, Demetrium fratrem regis Antigoni à Macedonia † arcessierent: qui & ipse ex filia Ptolemæi procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaque cum secundante vento celeriter Cyrenas advolasset, fiducia pulcritudinis, qua nimis placere socrui cœperat, statim à principio superbus, regiæ familiæ, militibusque impotens erat; studiumque placendi à virgine in matrem contulerat. Quæ res * suspecta primo virgini, dein popularibus militibusque invisa fuit. Itaque versis omnium animis in Ptolemæi filium, insidiæ Demetrio comparantur: cui, cum in lectum socrus concessisset, percussores immittuntur. Sed Arsinoë audita voce filiæ ad fores stantis, & præcipientis *ut matri parceretur*, adulterum paulisper corpore suo protexit. Quo interfecto, Berenice, & stupra matris, salva pietate, ulta est, & in matrimonio sortiendo, judicium patris secuta.

* Al. add. *Antigoni.*

† M. S. accersirent.

* Al. spectata.

(*d*) Ferè solenne principum discordia sopiri, interveniente affinitate.

(*e*) Qui vocatus est *Callinicus* (M. S. addunt) desp.

Finis Libri Vicesimi Sexti.

LIBER XXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Seleucus novercam & fratrem infantem interficit.*

2. *Classe naufragio amissa, civitates amissas recipit, prælio victus aufugit:*

fugit: auxilium noxium à fratre Antiocho Hierace petit & impetrat. | 3. *Asiæ lacerus status. In Antiochum Hieracem & Seleucum Numinis vindicta.*

CAP. I.

*A. M. 4939. † A. M. 4954.

* Al. orante.

† M. S. interfecit.

* Al. excitus.

* MOrtuo (*a*) Syriæ rege Antiocho, cum in locum ejus filius (*b*) †Seleucus successisset, * hortante matre Laodice, quæ prohibere debuerat, auspicia regni à parricidio cœpit. Quippe Berenicen novercam, suam sororem Ptolæmei regis Ægypti, cum parvulo fratre ex ea suscepto † interficit. Quo facinore perpetrato, & infamiæ maculam subiit, & Ptolemæi bello se implicuit. Porro Berenice, cum ad se interficiendam missos didicisset (*c*) Daphnæ se claudit. Ubi cum obsideri eam cum parvulo filio nuntiatum Asiæ civitatibus esset, recordatione paternæ, majorumque ejus, dignitatis, casum tam indignæ fortunæ miserantes, auxilia ei omnes misêre. Frater quoque Ptolemæus periculo sororis * exterritus, relicto regno, cum omnibus viribus advolat. Sed Berenice ante adventum auxiliorum, cum vi expugnari non posset, dolo circumventa trucidatur. Indigna res omnibus visa. Itaque cum universæ civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparassent, repente exemplo crudelitatis exterritæ, simul & in ultionem ejus, quam defensuri erant, Ptolemæo se tradunt: qui nisi in Ægyptum domestica seditione revocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset: tantum vel illi odium, parricidiale

(*a*) Nempe dolo conjugis. De quo vide *Val. Max.* 9. 14.

(*b*) Cognomento *Callinicus*, i. e. egregius Victor, Nepos hic fuit *Seleuci Nicanoris.*

(*c*) Suburbanum *Antiochiæ Syriæ* urbis ad ortum, scribit *Stephan.*

scelus

ſcelus, vel huic favorem indignæ † peremtæ † Al. interemptæ.
mors ſororis, attulerat.

CAP. II. Poſt diſceſſum Ptolemæi, Seleucus cum adverſus civitates, quæ defecerant, ingentem claſſem comparaſſet, repente veluti diis ipſis parricidium vindicantibus, orta tempeſtate claſſem naufragio amittit; nec quicquam illi ex tanto apparatu, præter nudum corpus, & ſpiritum, & paucos naufragii comites reſiduos fortuna fecit. Miſera quidem res, ſed optanda Seleuco fuit: ſiquidem civitates, quæ odio ejus ad Ptolemæum † tranſierant, velut diis arbitris ſatiſ- † Al. defecerant.
factum ſibi eſſet, repentina animorum mutatione in * naufragii miſericordiam verſæ imperio * Rectius Naufragi.
ſe ejus reſtituunt. Lætus igitur malis ſuis, & damnis ditior redditus: veluti par viribus, bellum Ptolemæo infert: Sed quaſi ad ludibrium
† tantum fortunæ natus eſſet, nec propter aliud †M.S. tantæ.
opes regni recepiſſet, quam ut amitteret, victus prælio, non multo quam poſt naufragium * comi- * Al. comitior.
tatior, trepidus Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem literas facit: quibus auxilium ejus implorat, oblata ei Aſia, † inter fines † M.S. intra.
Tauri montis, in præmium latæ * opis. Antiochus * Al. opes.
autem cum eſſet annos XIV. natus, ſupra ætatem regni avidus, occaſionem non tam pio animo, quam offerebatur, arripuit: ſed latronis more, totum fratri eripere cupiens, puer ſceleratam virilemque ſumit audaciam. Unde *Hierax* eſt cognominatus: quia non hominis, ſed accipitris ritu, in alienis eripendis vitam ſectaretur. Interea Ptolemæus cum Antiochum in auxilium Seleuco venire cognoviſſet, ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos decem cum Seleuco pacem facit: ſed pax ab hoſte data (*d*) interpellatur à fratre; qui conducto Gallo-

(*d*) Vide Strab. l. 16. de Bello inter *Seleucum Callinicum*, & *Antiochum*, & *Hieracem*.

UMI

rum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus exhibuit. In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit: sed Galli arbitrantes Seleucum in prælio cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertêre: liberius depopulaturi Asiam, si omnem stirpem regiam extinxissent. Quod ubi sensit Antiochus, velut à prædonibus, auro se redimit, societatemque cum mercenariis suis jungit.

CAP. III. Interea rex Bithyniæ Eumenes, sparsis consumtisque fratribus bello intestinæ discordiæ, quasi vacantem Asiæ possessionem invasurus, † victorem Antiochum, Gallosque aggreditur. Nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione, integer ipse viribus, superat. Ea namque tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur: uti quisque fortior fuisset, Asiam velut prædam occupabat. Seleucus & Antiochus fratres bellum, propter Asiam gerebant: Ptolemæus rex Egypti, sub specie sororiæ ultionis, Asiæ inhiabat. Hinc * Bythynus Eumenes, inde Galli (humiliorum semper mercenaria manus) Asiam depopulabantur: cum interea nemo defensor Asiæ inter tot prædones inveniebatur. Victo Antiocho, cum Eumenes majorem partem Asiæ occupasset, ne tunc quidem fratres, perdito præmio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt: sed omisso externo hoste, in mutuum exitium bellum † reparant. In eo Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum * Artamenem, regem Cappadociæ, provehitur. A quo cum primum benigne exceptus esset, interjectis diebus, cognito quod insidiæ sibi pararentur, salutem fuga quæsivit. Igitur cum profugo nusquam tutus † locus esset, ad Ptolemæum hostem, cujus fidem tutiorem quam fratris existimabat, decurrit; memor vel quæ facturus fratri esset, vel quæ meruisset à fratre. Sed Ptolemæus non tam amicus dedito, quam hostis fratri, servari eum arctissima custodia jubet.

† M. S. Auctorem.

* M. S. *Bythinus.*

† Al. reparabant.

* Al. *Ariamenem.*

† Al. solus.

jubet. Hinc quoque Antiochus opera cujusdam meretricis adjutus, quam familiarius noverat, deceptis custodibus elabitur, fugiensque à latronibus interficitur. Seleucus quoque iisdem ferme diebus, amisso regno, equo praecipitatus (e) finitur. Sic fratres, quasi & (f) germanis casibus, * exsules ambo, post regna, scelerum suorum poenas luerunt.

* M. S. exulantes.

(e) Scribendum *finit*; sic enim Tacit. 6. 50. 16. *Tiberius finivit*, h. e. mortuus est.

(f) Mallet Bongars. *Germani*, sensu sane commodiore.

Finis Libri Vicesimi Septimi.

LIBER XXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Olympias, Alexandri Epirotæ vidua, Demetrio Macedone Phthiam filiam dat uxorem; unde tragœdia & bellorum initia.*
2. *Ætoli superbe respondent Romanis, qui Acarnanis auxilium præbebant, & arma movent intrepidè.*
3. *Filiis duobus morbo sublatis Olympias non diu supervivit, Laodamia filia interfecta. Epirus graviter affligitur. Demetrius Macedo moritur. Hujus filii Philippi Antigonus tutelam suscipit, quam prudentèr administrat.*
4. *Bellum Antigoni adversus Spartanos, quorum Rex Cleomenes viribus attritis in Ægyptum profugit, ubi interficitur. Antigono mortuo, Philippus regnat.*

CAP. I.

OLympias Pyrrhi, Epirotæ regis, filia amisso marito, eodemque germano fratre Alexan-

 dro,

dro, cum tutelam filiorum ex eo susceptorum Pyrrhi & Ptolemæi, regnique administrationem † in se recepisset, Ætolis partem (a) Acarnaniæ, quam in portionem belli pater pupillorum acceperat, eripere volentibus, ad regem Macedoniæ Demetrium decurrit; eique habenti uxorem Antiochi regis Syriæ sororem, filiam suam Phthiam in matrimonium tradit: ut auxilium, quod misericordia non poterat, jure cognationis obtineret. Fiunt igitur nuptiæ, quibus & novi matrimonii gratia acquiritur, & veteris offensa contrahitur. Nam prior uxor, velut matrimonio, pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum discedit; eumque in mariti bellum impellit. Acarnanes quoque diffisi Epirotis, adversus Ætolos auxilium Romanorum implorantes, obtinuerunt à Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denuntiarent Ætolis præsidia ab urbibus Acarnaniæ deducerent; Paterenturque esse liberos, * qui, soli quondam adversus Trojanos, auctores originis suæ auxilii Græcis non miserint.

† Al. ipsa.

* Al. quod.

CAP. II. Sed Ætoli legationem Romanorum superbe † audivêre: Pœnos illis & Gallos, à quibus tot bellis occidione cæsi sint, exprobrantes; dicentesque, *prius illis portas adversus Carthaginienses aperiendas, quas clauserit metus Punici belli, quam in Græciam arma transferenda. Meminisse deinde jubent, qui quibus minentur. Adversus Gallos urbem eos suam tueri non potuisse; captamque non ferro defendisse, sed auro redemisse. Quam gentem se aliquanto majore manu Græciam ingressam, non solum * nullis externis viribus, sed ne domesticis quidem totis adjutos universam delesse; sedemque sepulcris eorum præbuisse, quam illi urbibus, imperioque suo proposuerant. Contra, Italiam, trepidis ex recenti urbis suæ incendio Romanis, univer-*

† Faldens. audire.

* M. S. ullis.

(a) Est hæc Epiri pars, quam *Achelous* ab *Ætolia* dividit.

ſam ferme à Gallis occupatam. Prius igitur † *illis Gallos Italia pellendos, quam minentur Ætolis: priuſque ſua defendenda, quam aliena appetenda. Quos autem homines Romanos eſſe? nempe paſtores, qui latrocinio juſtis dominis ademptum ſolum teneant: qui uxores cum propter originis dehoneſtamenta non invenirent, vi publica rapuerint: qui denique urbem ipſam parricidio condiderint; murorumque fundamenta* * *fraterno ſanguine aſperſerint. (b) Ætolos autem principes Græciæ ſemper fuiſſe; & ſicut dignitate, ita & virtute ceteris præſtitiſſe; ſolos denique eſſe, qui Macedonas, imperio terrarum florentes, ſemper contemſerint, qui Philippum regem non timuerint: qui Alexandri Magni poſt Perſas Indoſque devictos, cum omnes nomen ejus horrerent, edicta ſpreverint. Monere igitur ſe Romanos, contenti ſint fortuna præſenti, nec provocent arma, quibus & Gallos cæſos, & Macedonas contemtos videant.* Sic dimiſſa legatione Romanorum, ne fortius locuti, quam feciſſe viderentur, fines Epiri & Acarnaniæ depopulantur.

† M. S. omittunt.

* Hoc eſt, *Remi.*

CAP. III. Jam Olympias filiis regna tradiderat, & in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus ſucceſſerat: qui cum hoſtibus inſtructo exercitu obvius proceſſiſſet, infirmitate correptus, in itinere decedit. Olympias quoque † non magno poſt tempore, gemino funerum vulnere afflicta, ægrum ſpiritum trahens, non diu filiis ſupervixit. Cum ex gente regia ſola Nereis virgo, cum (c) Laodamia ſorore ſupereſſet, Nereis nubit Geloni * Siciliæ † regis filio: Laodamia autem cum in aram Dianæ confugiſſet, concurſu populi interficitur. Quod facinus dii immortales aſſiduis cladibus gentis, & prope inter-

† M. S. hæc omittunt

* Viz. *Hieronis.*

† M. S. Tyranni.

(b) Hos Gentem fuiſſe, quæ nunquam aliis paruerit, ſed indomita, propter locorum aſperitatem, aditumque difficilem, & bellicam exercitationem, ſcribit *Strabo* l. 10. p. 319. 14.

(c) Nomen hoc depravatum & ſcribendum *Deidamia*, exiſtimat *Jan. Parrhas.* Epiſt. 48.

ritu

ritu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem, famemque passi, & intestina discordia vexati, externis ad postremum bellis penè consumti sunt: * Miloque Laodamiæ percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus, duodecima die interiit. His in Epiro gestis, interim in Macedonia Demetrius rex, relicto filio Philippo, parvulo admodum, decedit. †Cui Antigonus tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli, regem se † constitui laborabat. Interjecto deinde tempore cum seditione minaci Macedonum, clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit; projectoque in vulgus diademate ac purpura, *dare hæc eos alteri* jubet, *qui aut imperare illis * nesciat, aut cui parere ipsi sciant: se adhuc invidiosum illud regnum, non voluptatibus, sed laboribus ac periculis sentire.* Commemorat deinde beneficia sua: *ut defectionem sociorum vindicaverit: ut Dardanos, Thessalosque exultantes morte Demetrii regis compescuerit: ut denique dignitatem Macedonum non solum defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos pœniteat, deponere imperium, & reddere illis munus suum: ipsi regem quærant, cui imperent.* Cum populus pudore motus recipere eum regnum juberet, tam diu recusavit, quoad seditionis auctores supplicio traderentur.

•M. S. *Milo* quoque.

† A.M.4967.

• Al. constituere.

† Al. sciat.

CAP. IV. Post hæc bellum Spartanis infert; qui soli Philippi Alexandrique bellis, & imperium Macedonum, & omnibus metuenda arma contemserant. Inter duas nobilissimas gentes bellum, summis utrinque viribus fuit: cum hi pro † vetere Macedonum gloria, illi non solum pro illibata libertate, sed etiam pro salute certarent. Victi Lacedæmonii, non ipsi tantum, sed etiam conjuges liberique, magno animo fortunam tulêre. Nemo quippe in acie saluti pepercit: nulla amissum conjugem flevit: filiorum mortem senes laudabant: patribus in acie cæsis filii gratulabantur: suam vicem omnes dolebant, quod

• M. S. veterum.

quod non ipsi pro patriæ libertate * cecidiſſent. Patentibus omnes domibus ſaucios excipiebant, † vulnera curabant, laſſos reficiebant. Inter hæc nullus in urbe ſtrepitus, nulla trepidatio; magiſque omnes publicam, quam privatam fortunam lugebant. Inter hæc Cleomenes rex, poſt multas hoſtium cædes, toto corpore, ſuo pariter & hoſtium cruore madens, ſupervenit; ingreſſuſque urbem, non humi conſedit, non cibum aut potum popoſcit; non denique armorum onus depoſuit; ſed (d) acclinis parieti, cum quatuor millia ſola ex pugna ſuperfuiſſe conſpexiſſet, hortatur, *ut ſe ad meliora reipublicæ tempora reſervarent.* Tum cum conjuge & liberis Ægyptum ad Ptolemæum proficiſcitur: à quo honorificè * ſuſceptus, diu in ſumma † dignatione regis vixit. Poſtremo poſt Ptolemæi mortem à filio ejus cum omni familia (e) interficitur. Antigonus autem, cæſis occidione Spartanis, fortunam tantæ urbis miſeratus, à direptione milites prohibuit; veniamque his qui ſuperfuerant dedit, præfatus, *bellum ſe cum Cleomene, non cum Spartanis habuiſſe, cujus fuga omnis ira ejus finita ſit: nec minori ſibi gloriæ fore, ſi ab eo ſervata Lacedæmon, à quo ſola capta ſit, * proderetur. Parcere igitur ſe ſolo urbis ac tectis, quoniam homines quibus parceret, non ſuperfuiſſent.* Nec multo poſt ipſe decedit, regnumque Philippo pupillo, annos XIV. nato, tradidit.

* M. occidiſſent.

† Al. vulneratos.

* M. S. exceptus.

† *i. e.* dignitate.

* *h. e.* Memoriæ proderetur.

(*d*) Impreſſi quidam *acclivis*, quomodo hæc vox ſæpe depravatur; cum *acclivis* de inanimatis, *acclinis* de animatis proprie dicatur.

(*e*) *Pauſan.* & *Plutarch.* *Cleomenem* ſibi ipſi manus intuliſſe, ſcribunt.

Finis Libri Viceſimi Octavi.

LIBER

LIBER XXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Orbis multa imperia nova Regum ſueceſſione mutantur, nominatim in Africa, Ægypto, Macedonia.*
2. *Philippus Rex Macedoniæ malo conſilio impulſus, Romanis bellum inferre conſtituit.*
3. *Inſanam hanc mentem ſpecioſis verbis occultat.*
4. *Tandem apertus hoſtis apparet: unde cruentum bellum, ipſi Philippo pernicioſum ſimul ac ignominioſum.*

CAP. I.

Iisdem ferme temporibus prope univerſi Orbis imperia, nova regum ſucceſſione mutata ſunt. Nam & in Macedonia † Philippus mortuo Antigono, tutore eodemque vitrico, annorum quatuordecim regnum ſuſcepit: & in Aſia (*a*) interfecto Seleuco, impubes adhuc rex * Antiochus conſtitutus eſt: Cappadociæ quoque regnum † Ariarathi, puero admodum, pater ipſe tradiderat: Ægyptum, patre ac matre interfectis, occupaverat * Ptolemæus, cui ex facinoris crimine, cognomentum (*b*) *Philopator* fuit: Sed & Spartani in locum Cleomenis ſuffecerunt † Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deeſſet, apud Carthagienſes quoque

† A.M.4982.

* A.M,4977.

† Al. *Hariaracti.*

* A.M.4980.

† A. M. 4408.

(*a*) *Callinici* filio, qui *Pharmaco* ab amicis ſublatus eſt, relicto fratre *Antiocho* ſucceſſore, qui *Magnus* dictus eſt.

(*b*) *i. e.* parentis amans, per *Antiphraſin.*

(*c*) ætate

(c) ætate immatura dux in * Annib. conſtituitur, non penuria ſeniorum, ſed odio Romanorum, quo imbutum eum à pueritia ſciebant. Fatale non tam Romanis, quam ipſi Africæ malum. His regibus pueris, etſi nulli ſenioris ætatis rectores erant, tamen in ſuorum cujuſque majorum veſtigia † intentis, magna indoles virtutis * enituit. Solus Ptolemæus, ſicut ſceleſtus in occupando regno, ita & ſegnis in adminiſtrando fuit. Philippum Dardani, ceterique omnes finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemtu ætatis aſſidue laceſſebant. Contra ille ſummotis hoſtibus, non contentus ſua defendiſſe, ultro etiam Ætolis bellum inferre geſtiebat.

* A.M. 4980.

† M. S. intenti.

* Al. emicuit.

CAP. II. Quæ agitantem illum (d) Demetrius rex Illyriorum, nuper à Paulo Rom. conſule victus, ſupplicibus precibus aggreditur, *injuriam Romanorum* querens: *qui non contenti Italiæ terminis, imperium (e) ſpe improba totius Orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus gerant. Sic illos Siciliæ, ſic Sardiniæ, Hiſpaniæque, ſic † denique totius Africæ imperium affectantes, bellum cum Pœnis & Annibale ſuſcepiſſe: ſibi quoque non aliam ob cauſam, quam quod Italiæ finitimus videbatur, bellum illatum: quaſi nefas eſſet, aliquem regem juxta imperii eorum terminos eſſe. Sed & ipſi cavendum eſſe exemplum, cujus quanto prorius nobiliuſque ſit regnum, tanto ſit Romanos acriores hoſtes habiturus. Super hæc cedere ſe illi regno, quod Romani occupaverint,* profitetur, * *gratius habiturus,* ſi in poſſeſſione imperii ſui, ſocium potius quam

† Al. deinde.

* M. S. gratias.

(c) Minor quinque & viginti annis cum novem annos natus odium *Romanorum* patri juraſſet.

(d) Vide *Polyb.* l. 3. 5. *Liv.* l. 33.

(e) i. e. impudente, nimis avida & audace. Sicut *probus*, quaſi prohibus, qui ſe delinquendo prohibet, & *improbus*, qui non inhibent.

hostes videret. Hujuscemodi oratione impulit Philippum, ut omissis Ætolis, bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod jam victos ab Annibale apud Thrasymenum lacum audierat. Itaque ne eodem tempore multis bellis † detineretur, pacem cum Ætolis facit: non quasi alio bellum translaturus, sed ut Græciæ quieti consulturus, *quam nunquam in majori periculo fuisse* affirmabat. *Siquidem consurgentibus ab Occidente novis Pœnorum & Romanorum imperiis, quibus una hæc à Græcia atque Asia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii faciunt: ceterum statim victoribus transitum in Orientem fore.*

† I. gravaretur.

CAP. III. Videre se itaque ait *consurgentem in Italia nubem illam, trucis & cruenti belli: videre tonantem ac fulminantem ab Occasu procellam, quam in quascunque terrarum partes victoriæ tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam. Frequenter Græciam ingentes motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis: sed omnia illa (f) ludum fuisse existimaturos, si ea quæ nunc † Italia concurrat manus, extra terram illam se effuderit. Cernere se, quam cruenta & sanguinaria inter se bella, utrique populi, viribus copiarum, & ducum artibus, gerant: quæ rabies finiri solo partis alterius interitu, sine ruina finitimorum non possit. Feros igitur animos victorum minus quidem Macedoniæ, quam Græciæ timendos, quia & promtior, & in vindictam sui robustior sit: scire tamen se eos qui tantis viribus concurrant, non contentos hoc fine victoriæ fore; metuendamque sibi quoque certamen eorum, qui superiores extiterint.* Hoc * prætextu finito cum Ætolis bello, nihil aliud quam Pœnorum Romanorumque bella respiciens, singulorum vires perpendebat. Sed nec Romani, † tametsi Pœni & Annibal in cervicibus erant, soluti metu Macedonico videbantur:

† M. S. *Italiam* concurrat.

* Al. Prætexto.

† I. quibus.

(*f*) Mihi, *Levia*, placet, *Modio* favente.

quip-

quippe terrebat eos, & vetus Macedonum virtus, & victi Orientis gloria, & Philippus studio Alexandri æmulationis incensus, quem promtum * in bella, industriumque cognoverant.

* M.S. in Bello al. ad Bella.

CAP. IV. Igitur Philippus, cum iterato prælio victos à Pœnis Romanos didicisset, aperte hostem se his professus, naves, quibus in Italiam exercitum trajiceret, fabricare cœpit. (g) Legatum deinde ad Annibalem, jungendæ societatis gratia, cum epistolis mittit: qui comprehensus, & ad senatum perductus, incolumis dimissus est, non in honorem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur. Postea vero, cum Romanis nuntiatum esset, in Italiam Philippum copias trajecturum, Lævinum prætorem cum instructis navibus ad prohibendum transitum mittunt. Qui cum in Græciam † trajecisset, multis promissis impellit Ætolos bellum adversos Philippum suscipere. Philippus quoque * Achæos in Romanorum bella solicitat. Interea & Dardani Macedoniæ † fines vastare cœperunt, abductisque XX. millibus captivorum, Philippum à Romano bello ad tuendum regnum revocaverunt. Dum hæc aguntur, Lævinus prætor, juncta cum Attalo rege societate, Græciam populatur. Quibus cladibus † perculsæ civitates auxilium petentes, Philippum legationibus fatigant: nec non & Illyriorum rex, lateri ejus hærens, assiduis precibus promissa exigebat. Super hæc vastati Macedones, ultionem flagitabant. Quibus tot tantisque rebus obsessus, cui rei primum occureret, ambigebat: omnibus tamen propediem auxilia se missurum pollicetur; non quia facere posset quæ promittebat; sed ut spe impletos, in societatis jure retineret. Prima tamen illi expeditio adversus Dardanos fuit: qui absentiam ejus aucupantes, majore belli * mole Macedoniæ imi-

† Venisset.

* I. Ætolos.

† M. S. partes.

† M. S. percussæ.

* M. S. more al. morâ.

(g) Vide *Livium* 23. 33.

minebant. Cum Romanis quoque (*b*) pacem facit, contentis interim bellum Macedonicum distulisse: Philopœmeni Achæorum duci, quem ad Romanos, sociorum animos solicitare didicerat, insidias prætendit. Quibus ille cognitis vitatisque, discedere ab eo Achæos auctoritate sua coegit.

(*b*) *Pub. Semproni*o in provincia Proconsule *Liv.* 29 12.

Finis Libri vicesimi noni.

LIBER XXX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Ptolemai Regis Ægyptii luxuria, vecordia, & parricidia.*
2. *Miserrimus Ægypti status sub turpissimo Principe: ejus meretrix & lenones crudeli fato pereunt.*
3. *Mortuo Ptolemæo, Romani tutelam pupilli adversus Antiochum Syrum, & Philippum Macedonem suscipiunt: Philippumque prius bello reducunt ad humiliorem mentem.*
4. *Terræ-motus ingentes. Romani pacem repudiant. Philippus & Flaminius suos ad pugnam accendunt. Macedonas Romana fortuna vincit, & Philippus spoliatur.*

CAP. I.

PHilippo in Macedonia magnis rebus intento, in Ægypto (*a*) Ptolemæi diversi mores erant. Quippe regno parricidio parto & ad necem utriusque parentis cæde etiam fratris † adjuncta, velut rebus feliciter gestis, luxuriæ se

† Al. adstructa.

(*a*) Vide *Polyb.* l. 5. *Strab.* l. 17.

tra-

tradiderat, Regisque mores omnis sequuta regia erat. Itaque non amici tantum præfectique, verum etiam omnis exercitus, depositis militiæ studiis, otio ac desidia corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis, Antiochus rex Syriæ, veteri inter se regnorum odio stimulante, repentino bello multas urbes ejus oppressit, ipsamque Ægyptum aggreditur. * Trepidare igitur Ptolemæus; (b) legationibus missis, quoad vires pararet, morari Antiochum. Magno deinde in Græcia exercitu conducto, secundum prælium facit, spoliassetque regno Antiochum, si fortunam virtute juvisset. Sed contentus reciperatione urbium quas amiserat, facta pace, † avide materiam quietis arripuit; revolutusque in luxuriam, occisa Eurydice uxore eademque sorore sua, * Agtahocliæ meretricis illecebris capitur. Atque ita omnem magnitudinem nominis ac majestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conviviis consumit. Adduntur instrumenta luxuriæ, tympana & (c) crepundia: nec jam spectator rex, sed magister nequitiæ, nervorum oblectamenta modulatur. Hæc primo (d) laborantis regiæ tacitæ pestes & occultæ fuere.

* Al. trepidat.

† M. S. eandem.

* Vulgò *Agathoclea.*

CAP. II. Deinde crescente licentia, jam nec parietibus regiæ domus contineri meretricis audacia potest: quam proterviorem, sociata cum Agathocle fratre, ambitiosæ pulchritudinis scorto, quotidiana regis stupra faciebant. *(e)*† Accedebat & mater Oenanthe, quæ geminæ sobolis illecebris devinctum regem tenebat. Itaque non

† Al. ascendebat,

(*b*) Sic rectius legamus, *& per legationes, quousque Vires paret, rogat mor*, &c.

(*c*) *Tripudia* vulgò Instrumenta puerilia. Hic videntur esse Crepitacula, Sistra *Ægyptiaca*, Crotala, quibus in saltationibus utebantur veteres, maxime Orientales populi.

(*d*) Sic legas, Labentis regiæ tacita pestis, & occulta mala. Sic unus M. S.

(*e*) *Ptolomeæ* mores *Claudius* egregiè retulit apud *Sueton.* c. 29.

contentæ rege, jam etiam regnum possident, jam in publico visuntur, jam salutantur, jam comitantur. Agathocles regis lateri junctus, civitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant; nec quisquam in regno suo minus, quam ipse rex poterat: cum interim, relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio, moritur: sed mors ejus, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium inita cum perditissimis societate occupare conantur, diu occultata fuit. † Re tamen cognita, concursu multitudinis, & Agathocles occiditur, & mulieres in ultionem Eurydicis patibulis suffiguntur. Morte regis, * supplicio meretricum velut expiati regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos misere, orantes *ut tutelam pupilli susciperent; tuerenturque regnum Ægypti, quod jam Philippum & Antiochum, facta inter se pactione, divisisse dicebant.*

* M. S. Recognita tandem.
† M. S. supplicium.

CAP. III. Grata legatio Romanis fuit, † causam belli adversus Philippum quærentibus, qui insidiatus eis temporibus Punici belli, fuerat. Huc accedebat, quod Pœnis & Annibale * superato, nullius magis arma metuebant, reputantibus, quantum motum Pyrrhus parva manu Macedonum in Italia fecisset, quantasque res Macedones in Oriente gessissent. Mittuntur itaque legati, qui Antiocho & Philippo denuntient, *regno Ægypto abstineant.* Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administret. Dum hæc aguntur, interim legationes Attali † regis, & Rhodiorum, injurias Philippi quærentes, Romam venerunt. Quæ res omnem cunctationem Macedonici belli senatui exemit. Statim igitur, titulo ferendi sociis auxilii, bellum adversus Philippum decernitur, * legionesque † cum Consule in Macedoniam mittuntur. Nec multo post tempore, tota Græcia, fiducia Romanorum, adversus Philippum, spe pristinæ libertatis erecta, bellum ei intulit: atque ita cum rex undique urgeretur, pacem petere compel-

† M.S. causas.
* Al. superanis.
† I. add. *Pergami.*
* M. S. Legionesque.
† Al. cum conditione pacis in, *&c.*

pellitur. * Deinde cum expositæ (*f*) conditiones pacis à Romanis essent, repetere sua, & Attalus, & Rhodii, & Achæi, & Ætoli cœpere. Contra Philippus *adduci se posse, ut Romanis pareat*, † *concedebat*; *ceterum indignum esse, Græcos à Philippo & Alexandro majoribus suis victos, & sub jugum Macedonici imperii subactos, veluti victores, leges pacis sibi dicere, quibus prius sit servitutis ratio reddenda, quam libertas vindicanda.* Ad postremum tamen, petente eo, induciæ duorum mensium datæ, ut pax quæ in Macedonia non conveniebat, Romæ à senatu peteretur.

* Al. Dehinc.

† Rectius, contendebat.

CAP. IV. Eodem anno inter insulas (*g*) Theramenem & Therasiam, medio utriusque ripæ & maris spatio, terræmotus fuit. In quo, cum admiratione * navigantium, repente ex profundo cum callidis aquis insula emersit. In Asia quoque eodem die idem motus terræ Rhodum, multasque alias civitates gravi ruinarum (*h*) † labe concussit, quasdam solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus vates cecinere, *oriens Romanorum imperium*, * *vetus Græcorum ac Macedonum* † *voraturum.* Interim à senatu repudiata pace, Philippus in societatem belli * Nabin tyrannum solicitat. Atque ita, cum in aciem exercitum instructis è diverso hostibus produxisset, hortari suos cœpit, referendo *Persas, Bactros, Indosque, & omnem Asiam, Orientis finem, à Macedonibus perdomitam*; *tantoque fortius hoc bellum quam illa sustinendum, quanto sit libertas imperio carior.* Sed & Flaminius † Romanus consul, relatione rerum recentissime gestarum, suos stimulabat in prælium, ostendendo, *hinc Carthaginem*

* An habitantium? *Freinsh.*

† I. Mole.

* M. S. votis.

† M. S. venturum.

* Al. *Nabin.*

† Al. Romanorum.

(*f*) Quas vide apud *Livium* 32, 33.

(*g*) *Theramenis* insula hic, & pro *Thera* accipitur. *Strab.* l. 1. p. 87.

(*h*) A labendo labem dixit. Labem etiam χάσμα esse & hiatum, notat *Cic.* de *Divinat.* I. 35. & 43.

* Al. perdominatas.

*cum Sicilia, inde Italiam & Hispaniam Romana virtute * perdomitas: nec Annibalem quidem Alexandro Magno postponendum, quo Italia pulso, Africam ipsam tertiam partem mundi superaverint. Sed nec Macedonas veteri fama, sed præsentibus viribus æstimandos, quia non cum Alexandro Magno, quem invictum audierunt, nec cum exercitu ejus, qui totum Orientem devicerat, bellum gerant; sed cum Philippo puero immaturæ ætatis, qui regni terminos adversus finitimos ægre defendat, & cum his Macedonibus, qui non ita pridem prædæ Dardanis † fuerunt. Illos majorum decora, se suorum militum commemorare. Non enim alio exercitu Annibalem & Pœnos, & totum ferme Occidentem, sed his ipsis, quos in acie habeat, militibus, subactos.* His adhortationibus utrinque concitati milites, prælio concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes; ferentesque in bellum, alii majorum suorum antiquam & obsoletam gloriam, alii virentem recentibus experimentis virtutis florem. Sed Macedonas Romana fortuna vicit. Fractus itaque bello Philippus, pace à Flaminio consule petita, nomen quidem regium retinuit: sed omnibus Græciæ urbibus, velut regni membris extra terminos antiquæ possessionis, amissis, solam Macedoniam retinuit. Offensi tamen Ætoli, quod non ex arbitrio eorum Macedonia quoque adempta regi, & data sibi in præmium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis, in Romana bella, spe societatis universæ Græciæ, impellerent.

† Al. fuerint.

Finis Libri Tricesimi.

LIBER

LIBER XXXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

CAP. I.

MOrtuo (*a*) Ptolemæo † Philopatore, rege Ægypti, contemtâque parvuli * filii ejus ætate, qui in spem regni relictus, prædæ etiam domesticis erat, Antiochus rex Syriæ occupare Ægyptum statuit. Itaque Phœnicem, ceterasque Syriæ quidem, sed juris Ægypti, civitates cum invasisset, legatos ad eum senatus mittit,

* M. S. Philopatro.
† A. M 4997.

(*a*) Vide *Appian* in Syriacâ.

qui

qui denuntiarent ei, *abstineret † regno pupilli, postremis patris precibus fidei suæ traditi*. Quibus spretis, interjecto tempore alia legatio supervenit, quæ, omissa pupilli persona, *civitates, jure belli factas populi * Romani, in integrum restitui* jubebat. Abnuenti, bellum † denuntiatum : quod ille facile susceptum, infeliciter gessit. Eodem tempore & (b) Nabis tyrannus multas Græciæ civitates occupaverat. Igitur senatus, ne * uno tempore † duplici bello Romanæ vires detinerentur, scripsit Flaminio, si ei videatur, sicuti Macedoniam à Philippo, ita Græciam à Nabide liberet. Ob quam causam imperium ei prorogatum est. Terribile quippe Antiochi bellum Annibalis nomen faciebat, quem æmuli ejus, *occultis mandatis cum Antiocho † inisse societatem*, apud Romanos criminabantur : negantes *eum æquo animo sub legibus vivere, assuetum imperio, & immoderata licentia militari; semperque, tedio quietis urbanæ, nova belli causa circumspicere*. Quæ etsi (c) falsa nunciata fuissent, apud timentes tamen pro veris habebantur.

† Al. addunt à.

* M. S. Reipublicæ.

† I. denuntiatur.

* Al. eodem.

† M. S. publico.

* M.S. emisse.

CAP. II. Denique senatus metu perculsus, ad † speculandos actus Annibalis, legatum in Africam Gnæum Servilium mittit : eique tacitis mandatis præcipit, *si posset, eum per æmulos ejus interficeret, metuque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret*. Sed res Annibalem non diu latuit, virum ad prospicienda cavendaque pericula paratum; nec minus (d) in secundis adversa, quam in adversis secunda cogitantem. Igitur, cum tota die in oculis (e) principum, legatique Romani, in foro Carthaginiensium

† M. S. speculandam.

(b) *Liv.* l. 34. *Plut.* in *Flamin.* & *Philopæm.*

(c) Quæ inviti audimus, libenter credimus, *Seneca* de Ira. 2. 22.

(d) Idem Romanæ Constantiæ mos erat. Liv. 42. 62. 9.

(e) Procerum, & populi primorum, id est, Senatorum.

* ob-

* obversatus in supremum fuisset, appropinquante vespere, equum conscendit: & rus suburbanum, quod propter litus maris habebat, ignaris servis, jussisque ad portam revertentem opperiri, contendit. Habebat ibi naves cum remigibus, occulto sinu litoris absconditas: erat & grandis pecunia in eo agro præparata, ut, cum res exegisset, nec facultas fugam nec inopia moraretur. Lecta igitur servorum juventute, quorum copiam (f) Italicorum captivorum numerus augebat, navem conscendit, cursumq; ad Antiochum dirigit. Postera die civitas principem suum, ac tum temporis consulem, in foro exspectabat. Quem ut profectum nuntiatum est, non aliter quam si urbs capta esset, omnes trepidavere, exitiosamqe sibi fugam ejus ominati sunt. Legatus vero Romanus, quasi bellum jam illatum Italiæ ab Annibale esset, tacitus Romam regreditur, trepidumque nuntium refert.

* Al. observatus

CAP. III. Interim (g) in Græcia Flaminius, juncta cum quibusdam civitatibus societate, Nabidem tyrannum duobus continuis præliis subegit; & graviter fractum, velut exsanguinem, in regno reliquit. Sed libertate Græciæ restituta, deductisque ab urbibus præsidiis, cum Romanus exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacua rursus possessione solicitatus, multas civitates repentino bello invasit. Quibus † rebus exterriti (h) Achæi, ne vicinum malum etiam ad se serperet, bellum adversus Nabidem decernunt, ducemque prætorem suum Philopœmenem, insignis industriæ virum, constituunt:

† M. S. omittunt.

(f) Quomodo hi numerum servorum *Annibalis* auxerunt dubium, cum, hanc inter Conditiones pacis fuisse, *Carthaginenses* Romanis captivos omnes traderent, ut scribit *Liv.* 30. 37.

(g) De hoc bello copiosè *Liv.* 34. 22, *&c.*

(h) Vide *Polyb.* l. 16. *Plut.* in Philopœm. *&c.*

cujus

cujus in eo bello tanta virtus enituit, ut opinione omnium Flaminio Romano imperatori compararetur. Eodem tempore Annibal, cum ad Antiochum pervenisset, velut deorum munus excipitur: tantusque ejus adventu ardor animis regis accessit, ut non tam de bello, quam de præmiis victoriæ cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat *opprimi Romanos nisi in Italia posse.* Ad hoc sibi centum naves, & decem millia peditum, & * mille equites poscebat, promittens *hac manu non minus bellum,* † *quam gesserit, Italiæ restauraturum: & in Asiam Regi* * *sedenti, aut victoriam de Romanis, aut æquas pacis conditiones relaturum: quippe & Hispanis bello flagrantibus, ducem tantum deesse; & Italiam notiorem sibi nunc, quam pridem fuisset: sed nec Carthaginem quieturam, sociamque se ei sine mora præbituram.*

* mille equitum. M. S, † N. legit, quod gesserat. * i. e. otioso.

CAP. IV. Cum regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem (i) unus ex comitibus Annibalis, qui in bellum cupidos hortetur, *Annibalemque cum copiis affuturum* nuntiet: *nihil*, dicat, *partibus nisi animos Carthaginiensium deesse; Asiam & vires belli, & sumtum præbituram.* Hæc cum † relata Carthaginem essent, nuntius ipse ab inimicis Annibalis comprehenditur, & perductus in senatum cum interrogaretur, *ad quem missus esset*, Punico ingenio respondit, *se ad universum senatum missum, nec enim hoc opus singulorum, sed universorum esse.* Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa nave ad Annibalem revertitur: quo cognito, Carthaginienses ultro rem Romam per legatum

† M. S. perlata. al. læta *Carthaginiensibus.*

(i) *Aristonem* Mercatorem *Tyrium* specie Negociationis missum scribit *Appian.* p. 30. & *Liv.* 34. 60.

de-

deferunt. Romani quoque (k) ad Antiochum legatos misere, qui sub specie legationis, & regis apparatum specularentur, & Annibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum invisumque regi redderent. Itaque legati cum † Ephesi convenissent ad Antiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum exspectant, omnibus diebus assidui * circa Annibalem fuere: dicentes, *timide eum à patria recessisse, cum pacem Romani, non tam cum republica ejus, quam cum eo factam, summa fide custodiant: nec bella eum Romanorum magis odio, quam patriæ amore gessisse, cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos, non privatas, inter duces, bellandi causas esse.* Inde res gestas ejus laudare. † Quorum sermone lætus sæpius cupidiusque cum legatis colloquebatur, ignarus quod familiaritate Romana odium sibi apud regem crearet. Quippe Antiochus, tam assiduo colloquio reconciliatam ejus cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum sicuti solebat * referre; expertemque totius consilii, veluti hostem proditoremque suum, odisse cœpit. Quæ res tantum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, *ut contentus terminis Asiæ esset, ne ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret.* Quibus spretis, non accipendum bellum statuit, sed inferendum.

† M.S. *Ephesum.*

* I. cum *Annibale.*

† M.S. Quare. al. Quarum.

* Al. referebat.

CAP. V. Dicitur † quum frequenter de bello consilium habuisset, remoto Annibale, tandem eum vocari jussisse, non ut ex sententia ejus aliquid ageret, sed ne per omnia eum sprevisse videretur; (l) omnibusque perrogatis postremum interrogasse. Quo ille animadverso, *intelligere*

† Al. interponunt, enim quum.

(k) Inter quos erat *P. Scipio* qui *Annibalem* devicerat. *Liv.* 35. 14. *Appian* p. 91. 92. *Plut.* in Flamin. sub finem.

(l) Sicuti *perspectare* (*Suet.* Dom: 4. 7.) est à principio usque ad finem spectare, ita *perrogare* est omnes per agere sententias.

*se professus est, non quia egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se vocatum: tamen & odio Romanorum, & amore regis, apud quem solum tutum sibi exsilium relictum sit, se viam gerendi belli * edisserturum.* Veniam deinde † libertati præfatus, *nihil se aut consiliorum, aut cœptorum præsentium, probare ait: neque sedem belli Græciam sibi placere, cum Italia uberior materia sit: quippe Romanos vinci non nisi armis suis posse; nec Italiam aliter, quam Italicis viribus subigi: siquidem diversum ceteris mortalibus esse illud hominum & belli genus. Aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros * diripuisse, urbes aliquas expugnasse: cum † Romano, seu occupaveris prior aliqua, seu viceris, tum etiam cum victo & jacente luctandum esse. Quamobrem si quis eos in Italia lacessat, suis eos opibus, suis viribus, suis armis posse vincere; sicut ipse fecerit. Sin vero quis illis Italia velut fonte virium cesserit, perinde falli, ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis jam aquarum molibus avertere vel exsiccare velit. Hæc & secreto se censuisse, ultroque ministerium consilii sui obtulisse: & nunc præsentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationem gerendi cum Romanis belli; eosque foris invictos, domi fragiles esse. Nam prius illos urbe quam imperio; prius Italia quam provinciis exui posse: quippe & à Gallis captos, & à se prope deletos esse: neque se unquam victum prius, quam terris eorum cesserit. Reverso Carthaginem, statim cum loco fortunam belli mutatam.*

* M. S. non deferturum.
† I. libertatis deprecatus est.
* Al. rapuisse.
† M, S. *Romanis.*

CAP. VI. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erant: non utilitatem rei cogitantes; sed verentes, ne probato consilio ejus, primum apud regem locum gratiæ occuparet. Et Antiocho non † tam consilium, quam auctor displicebat, ne gloria victoriæ Annibalis, non sua esset. Omnia igitur variis assentantium adulationibus corrumpebantur: nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hyemem in luxuriam lapsus

† Al. tantum.

lapsus, novis quotidie nuptiis deditus erat. Contra (*m*) Acilius Romanus Consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma, ceteraque * bello necessaria, summa industria parabat: civitates socias confirmabat; dubias † illiciebat: nec alius exitus belli, quam apparatus utriusque partis fuit. Itaque prima belli (*n*) congressione, cum cedentes suos rex cerneret, non laborantibus auxilium tulit: sed fugientibus se ducem præbuit, castraque ditia victoribus reliquit. Deinde cum in Asiam, præda Romanis occupatis, fugiendo pervenisset, pœnitere neglecti consilii cœpit; revocatoque in amicitiam Annibale, omnia ex sententia ejus agere. Interim nuntiatur, Æmilium, Romanum ducem, cum octoginta rostratis navibus in bellum navale à Senatu missum, adventare: quæ res illi spem restituendæ fortunæ dedit. Itaque priusquam sociæ civitates ad hostes deficerent, decernere navali prælio statuit, sperans cladem in Græcia acceptam, nova posse victoria aboleri. Tradita igitur Annibali classe, prælium committitur: sed nec Asiani milites Romanis, neque naves eorum pares rostratis navibus fuere: minor tamen clades ducis solertia fuit. Romam nondum opinio victoriæ venerat, & idcirco in Consulibus creandis suspensa civitas erat.

* Al. belli.

† M.S. alliciebat.

CAP. VII. Sed adversus Annibalem ducem quis melior quam Africani frater crearetur, cum vincere Pœnos opus Scipionum esset? Creatur igitur Consul Lucius (*o*) Scipio: eique datur legatus frater Africanus, ut intelligeret Antiochus, non majorem fiduciam se in Annibale victo, quam Romanos in victore Scipione habere.

(*m*) *Manius Acilius Glabro.* vulgo, *Attilius*, sed ineptè.

(*n*) Omnes omninò M.S. 8. Conditione, forte, Coitione, ut *Ter. Phor.* 2. 2. 34. Prima Coitio est acerrima.

(*o*) Vide *Liv.* dec. 4. l. 7. *Val. Max.* l. 5.

Trajicientibus in Asiam Scipionibus exercitum, jam utrobique profligatum bellum nuntiatum est, victumque Antiochum terrestri, Annibalem navali bello, invenerunt. Primo igitur adventu eorum, legatos, pacem petentes, ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem rex parvo navigio trajicientem ceperat. Sed Africanus *privata beneficia à rebus publicis* † *secreta esse dixit*; *aliaque esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vitæ ipsi præponantur. Proinde gratum se munus accipere, privatoque impendio munificentiæ regis responsurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neque gratiæ dari, neque de jure patriæ* * *decidi posse*, respondit. Nam neque de redimendo filio unquam tractavit, nec senatum de eo agere permisit; sed ut dignum majestate ejus erat, *armis se recepturum filium* dixerat. Post hæc leges pacis dicuntur: *ut Asia Romanis cederet: contentus Syriæ regno esset: naves universas, captivas & transfugas traderet; sumtumque omnem belli Romanis restitueret.* Quæ cum nuntiata Antiocho essent, *nondum ita victum se esse* respondit, *ut spoliari se regno pateretur*; *bellique* † *ea irritamenta, non pacis blandimenta esse.*

† I. segregata.

* M.S. diduci.

† Al. ei.

CAP. VIII. Igitur cum ab utrisque bellum pararetur, ingressique Asiam Romani Ilion venissent; mutua gratulatio Iliensium ac Romanorum fuit. Iliensibus *Æneam, ceterosque cum eo duces à se profectos*; Romanis † se ab his procreatos referentibus. Tantaque lætitia omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes & liberos solet. Juvabat Ilienses, nepotes suos Occidente & Africa domita, Asiam, ut avitum regnum, vindicare, *optabilem Trojæ ruinam fuisse* dicentes, *ut tam feliciter renasceretur.* Contra Romanos, avitos lares, & incunabula majorum, templaque ac deorum simulacra, inexplebile desiderium videndi tenebat. Profectis ab Ilio Romanis, Eumenes rex cum auxiliis * occurrit: nec multo

† M. S. sese.

* Al interponunt *Romanis*.

multo post (p) prælium cum Antiocho commissum. Cum in dexteriore cornu pulsa legio Romana, majore dedecore, quam periculo ad castra fugeret, † M. Æmilius tribunus militum ad tutelam castrorum relictus, *amare se milites suos, & extra vallum progredi* jubet, strictisque gladiis fugientibus minari, *morituros* dicens, *nisi in prælium revertantur*; *infestioraque sua, quam hostium castra inventuros*. Attonita * tam ambiguo periculo legio, comitantibus Commilitonibus qui fugere eos prohibuerant, in prælium revertitur, magnaque cæde edita, initium victoriæ fuit. Cæsa hostium quinquaginta millia, capta XI. Antiocho pacem petenti, nihil ad superiores conditiones additum, Africano prædicante, neque Romanos, si vincantur, animis minui; neque si vincant, secundis rebus insolescere. Captas civitates inter socios divisere Romani, aptiorem gloriam, quam possessiones voluptuarias judicantes: quippe victoriæ gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

† M. S. *Memmius Æm.*

* I. tanto.

(p) Ad montem *Sypilum*, absente *Africano*, qui *Eleæ* ægrotabat. *Appian. Syriacâ*. p. 106.

Finis Libri Tricesimi primi.

LIBER XXXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Ætoli libertate spoliantur. Bellum inter Messenios & Achæos. Philopœmen, captus & veneno interemtus: Unde Messeniorum clades.*

2. *Antiochus Syrus, dum sacrilegio sibi providere putat, interficitur. Senatus Romanus Philippo parcit, ob Demetrii filii virtutem, cui Perseus frater invidet, & De-*

& Demetrium impiis artibus de medio tollit.

3\. *Philippi obitus : & belli apparatus adversus Romanos, Gallis ad hujus belli societatem pertractis : de quorum migrationibus subjicitur narratio.*

4\. *Bellum inter Prusiam & Eumenem, in quo Annibalis opera Prusias superior evadit. Pace inter Reges sancita, Romani Annibalem persequuntur. Is hausto veneno legationem morte prævenit : adjunctum ejusdem Annibalis elogium.*

CAP. I.

(a) AEtoli, qui Antiochum* in bella Romana impulerant, victo eodem, soli adversus Romanos, & viribus impares, & omni auxilio destituti, remanserunt: Nec multo post victi, libertatem quam illibatam adversus dominationem Atheniensium & Spartanorum, inter tot Græciæ civitates soli retinuerant, amiserunt. Quæ conditio tanto amarior illis, quanto † serior fuit reputantibus tempora illa, quibus tantis Persarum opibus, domesticis viribus restiterant; quibus Gallorum violentiam, Asiæ Italiæque terribilem, Delphico bello fregerant. Quæ * gloriosa recordatio, majus desiderium libertatis augebat. Dum hæc aguntur, medio tempore inter Messenios & Achæos de principatu primo † dissensio, mox bellum ortum est. In eo nobilis Achæorum imperator Philopœmen capitur, non quia pugnando vitæ pepercerit, sed dum suos in prælium revocat, in transitu fossæ equo præcipitatus, à multitudine hostium oppressus est; quem jacentem Messenii, seu metu virtutis, vel verecundia dignitatis, interficere

† M.S. senior.

* I. interponunt, sola.

† Al. contentio.

(a) De Ætolico Bello quod gessit *M. Fulvius Nobilior* Cos. cum *Gn. Manlio Vulsone*, legas *Liv.* 38. 3. *Plut.* in *Philopæm. Pausan.* in Arcad.

ausi

aussi non fuerunt. Itaque velut in illo omne bellum confecissent, captivum per universam civitatem, in modum triumphi circumduxerunt, effuso obviam populo, ac si * suus, non hostium imperator adventaret. Nec victorem Achæi avidius vidissent, quam victum hostes viderunt. Igitur eundem in Theatrum duci jusserunt, ut omnes contuerentur, quem potuisse capi incredibile singulis videbatur. Inde in carcerem ducto, verecundia magnitudinis ejus, † venenum dederunt: quod ille lætus, ac si vicisset, accepit; quæsito prius, *an Lycortas præfectus Achæorum*, quem secundum à se esse scientiæ rei militaris sciebat, *incolumis effugisset?* Quem ut accepit evasisse, *non in totum* * dicens *consultum male Achæis*, exspiravit. Nec multo post, reparato bello, Messenii vincuntur: pœnasque interfecti Philopœmenis pependerunt.

* Al. suos.

† I. interponunt, &c.

* Al. ducens.

CAP. II. Interea in Syria rex Antiochus, cum gravi tributo pacis, à Romanis victus, oneratus esset, seu inopia pecuniæ compulsus, seu avaritia solicitatus, quæ sperabat se, sub specie tributariæ necessitatis, † excusatius sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte templum (b) * Elymæi Jovis aggreditur. Qua re prodita, concursu * insularium, cum omni militia interficitur. Romæ, cum multæ Græciæ civitates, questum de injuriis Philippi regis Macedonum venissent, & disceptatio in senatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, & legatos civitatium esset; turba (c) querelarum confusus adolescens repente obticuit. Tunc senatus verecundia ejus motus, quæ probata etiam antea, cum obses Ro-

† M. S. excusatum.

* Al. *Dodonæi.* I. *Didymæi.*

† I. incolarum, quod placet.

(b) Magna est authorum diversitas orta, de morte *Antiochi*, à non distinctis *Antiochorum* cognomentis. *Antiochi Soteris* reperies interitum apud nostrum 38 10. 14.

(c) M. S. interponunt, *Querel. concitata est.* At conf, *&c.*

mæ esset, omnibus fuerat, causam illi donavit: atque ita modestia sua Demetrius veniam patri, non jure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit; quod † ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret, non tam absolutum regem, quam donatum filio patrem. Quæ res Demetrio, non gratiam legationis, sed odium obtrectationis comparavit. Nam apud fratrem Perseum æmulatio illi invidiam contraxit; & apud patrem nota absolutionis, causa offensæ fuit, indignante Philippo, plus momenti, apud senatum personam filii, quam auctoritatem patris, ac dignitatem regiæ majestatis habuisse. Igitur Perseus perspecta patris ægritudine, quotidie absentem Demetrium apud eum criminari; & primo invisum, post etiam suspectum reddere: nunc amiciciam Romanorum, nunc proditionem ei patris objectare. Ad postremum, insidias sibi ab eo paratas confingit: ad cujus rei probationem immittit indices, testes subornat, & facinus quod objicit, * admittit. Quibus rebus compulso ad parricidium patre, funestam omnem regiam facit.

† Al. ipsi.

* I. confirmat.

CAP. III. Occiso (d) Demetrio, sublatoque æmulo, † non negligentior tantum * Perseus in patrem, verum etiam contumacior erat; nec heredem regni, sed regem se gerebat. His rebus offensus Philippus, impatientius indies mortem Demetrii dolebat, tunc & insidiis circumventum se suspicari, testes indicesque torquere. Atque ita cognita fraude, non minus scelere Persei, quam innoxii Demetrii morte cruciabatur; peregisssetque ultionem, nisi (e) morte præventus fuisset. Nam brevi post tempore, morbo ex ægritudine animi contracto, decessit, relicto magno belli apparatu adversus Romanos

† M. S. non neglecti mentior. Al. non clementior. antiqu. neglectior.

† A.M. 5024.

(d) Vide *Liv.* l. 40. & *Pausan.* in *Corinthiacis.*

(e) *Philippus* moritur postquam regnasset annis 42.

quo

quo postea Perseus usus est. Nam & Gallos (*f*) Scordiscos ad belli societatem perpulerat: fecissetque Romanis grave bellum, nisi † decessisset. Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto, in quo majorem vim numinis, quam hostium senserant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant. Inde per eadem vestigia qua venerant, antiquam patriam repetivere. Ex his * manus quædam in confluente (*g*) Danubii & (*h*) Savi consedit, *Scordiscosque* se appellari voluit. (*i*) Tectosagi autem, cum in antiquam patriam Tolosam venissent, comprehensique pestifera lue essent, non prius sanitatem reciperavere, quam aruspicum responsis moniti, aurum argentumque bellis sacrilegiisque quæsitum, in Tolosensem lacum mergerent. Quod omne magno post tempore Cepio Romanus consul abstulit. Fuere autem argenti pondo centum decem millia, auri pondo quinquies decies centum millia. Quod sacrilegium causa excidii Cepioni exercituique ejus postea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli tumultus, velut † ultor sacræ pecuniæ, insecutus est. Ex gente Tectosagorum, non mediocris populus prædæ dulcedine, Illyricum repetivit, spoliatisque * Istris, in † Pannonia consedit. Istrorum gentem fama est originem à Colchis ducere, missis ab Æeta rege, ad Argonautas raptoresque filiæ persequendos: qui ut à Ponto intraverunt Istrum, alveo Savi fluminis penitus invecti, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas humeris per juga montium, usque ad littus Adriatici maris

† M. S. discessisset.

* I pars quædam.

† M. S. ultio.

* M.S. *Histris.*

† Hodie, *Croatia.*

(*f*) *Strabo* l. 7. Hos ad *Istrum* habitâsse scribit.

(*g*) *Cato* à Danais eius accolis nomen accepisse prodit. *Europam Asiamque* disterminat, *Seneca.* Nat. 6.

(*h*) Fluvius is *Straboni* Σάος est, & *Plinio* 9. 3. 25. *Saus.*

(*i*) *Galliæ Narbonensis* populi. *Tolistologi* dicuntur a *Floro.* Eorum Urbs apud *Plin.* vocatur *Tolosa*, hodie *Toulouse.* Lege *Strab.* lib. 4.

tran-

transſtulerunt; cognito quod Argonautæ idem propter * magnitudinem navis priores feciſſent: quos ut avectos Colchi non reperiunt, ſive metu regis, ſive tædio longæ navigationis, juxta Aquileiam, conſedere, *Iſtrique* ex vocabulo amnis, quo à mari conceſſerant, appellati. Daci quoque ſoboles Getarum ſunt: qui, cum Bœrebiſta rege, adverſus Baſtarnas malè pugnaſſent, ad ultionem ſegnitiæ, capturi ſomnum capita loco pedum ponere juſſu regis cogebantur; miniſteriaque uxoribus, quæ ab ipſis antea fieri ſolebant, facere. Neque hæc ante mutata ſunt, quam ignominiam bello acceptam virtute delerent.

* Vulgò, longitudinem.

CAP. IV. Igitur Perſeus, cum imperio Philippi patris ſucceſſiſſet, omnes has gentes adverſus Romanos in ſocietatem belli ſolicitabat. Interim inter Pruſiam regem, ad quem Annibal, poſt pacem Antiocho à Romanis datam, profugerat, & Eumenem, bellum ortum eſt; quod Pruſias, Annibalis fiducia rupto fœdere, prior intulit. Namque Annibal, cum ab Antiocho Romani, inter ceteras conditiones pacis, deditionem ejus depoſcerent, admonitus à rege, in fugam verſus (*l*) Cretam defertur: Ibi cum diu quietam vitam egiſſet, invidioſumque ſe propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quaſi fortunæ ſuæ præſidia, deponit: atque ideo nihil de illo ſolicita civitate, quoniam velut pignus opus ejus tenebat, ad Pruſiam contendit, auro ſuo in ſtatuis, quas ſecum portabat, infuſo, ne conſpectæ opes vitæ nocerent. Dein, cum Pruſias terreſtri bello ab Eumene victus eſſet, & prælium in mare tranſtuliſſet, Annibal novo commento auctor victoriæ fuit. Quippe omne ſerpentium genus in fictiles † lagenas conjici juſſit: medioque prælio in naves

† M. S. *Laganas.* al. *Laguanas.*

(*l*) Vide *Probum* in *Annibal.* vita. Quo commento *Eumenem* vicerit, refert & *Frontin.* 4. 7. 10. & de ejus morte *Plut.* in *Flamin.* c. 15. *Liv.* 39. 51.

hoſtium

hostium mittit. Id primum Ponticis ridiculum visum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed ubi serpentibus repleri naves cœpere, ancipiti periculo circumventi, hosti victoriam cessere. Quæ ubi Romam nuntiata sunt; missi à Senatu legati sunt, qui utrumque regem in pacem cogerent, Annibalemque deposcerent. Sed Annibal re cognita, sumto veneno, legationem morte prævenit. Insignis hic annus trium toto Orbe maximorum Imperatorum mortibus fuit, Annibalis, & Philopœmenis, & Scipionis Africani. Ex quibus constat Annibalem, nec tum cum Romano tonantem bello Italia contremuit, nec cum reversus Carthaginem * summum imperium tenuit, aut cubantem cœnasse, aut plus quam sextario vini indulsisse; pudicitiamque eum tantam inter tot captivas habuisse, ut in Africa natum quivis negaret: (m) Moderationis certe ejus fuit, ut cum diversarum gentium exercitus rexerit, neque insidiis suorum militum sit petitus unquam, neque fraude proditus, quum utrumque hostes sæpe tentassent.

* M. S. suum.

(m) Mortuus autem est 70. ætatis suæ annum.

Finis Libri Tricesimi secundi.

LIBER XXXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedonicum bellum. Persei & consulum Romanorum animus.*
2. *Pugna, in qua Macedones fusi fugatique sunt. Perseus & filii capti in fuga. Macedonia in provinciam redacta: & Ætoli oppressi.*

CAP.

CAP. I.

MInore quidem rerum motu Romani (a) Macedonicum, quam Punicum bellum gesserunt; sed tanto clarius, quanto nobilitate Macedones Pœnos antecesserunt. Quippe cum gloria Orientis domiti, tum & auxiliis omnium regum juvabantur. Itaque Romani & legiones plures numero conscripserunt; & auxilia à Masinissa rege Numidarum, ceterisque sociis omnibus † acciverunt; & Eumeni regi Bithyniæ * denuntiatum, ut bellum summis viribus juvaret. Perseo, præter Macedonicum invictæ opinionis exercitum, † decennis belli sumtus, à patre paratus, in thesauris & (b) horreis erat: Quibus rebus inflatus, oblitus fortunæ paternæ, veterem Alexandri gloriam considerare suos jubebat. Prima equitum congressio fuit, qua victor Perseus suspensam omnium expectationem in favorem sui traxit: misit tamen legatos ad Consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent, impensas belli lege victi suscepturus. Sed Consul (c) Sulpitius non minus graves quam victo leges dixit. Dum hæc aguntur, metu tam periculosi belli, Romani Æmilium Paulum Consulem creant, eique extra ordinem Macedonicum bellum decernunt: qui cum ad exercitum venisset, non magnam moram pugnæ fecit. Pridie quam prælium consereretur, luna nocte defecit: triste id * ostentum Perseo omnibus præsagientibus, finemque Macedonici regni portendi vaticinantibus.

† M. S. acceperunt.
* Malim denuntiârunt.
† Al. decentis, al. ducentis.
* Al. Portentum.

CAP. II. In ea pugna † M. Cato, Catonis oratoris filius, dum inter confertissimos hostes

† M. S. *Memmius Cato.*

(a) De hoc bello legas *Plut.* in *Paul. Æmil.* *Liv.* l. 41. *Flor.* 2. 12.

(b) Octingentos tritici modios habuisse scribit *Plutarch.*

(c) Vox ista in Textum videtur irrepsisse.

insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre prælium aggreditur. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore, veluti jacentem obtruncaturus, circumsteterat: at ille citius corpore collecto, magnas strages edidit. Quum ad unum opprimendum †undique hostes convolarent, dum procerum quendam petit, (d) gladius ei è manu elapsus, in mediam cohortem hostium decidit: ad quem reciperandam (e) umbone se protegens, inspectante utroque exercitu, inter mucrones se hostium immersit; recollectoque gladio, multis vulneribus exceptis, ad suos cum clamore hostium revertitur. Hujus audaciam ceteri imitati, victoriam peperere. Perseus rex fuga cum decem millibus talentum Samothraciam defertur: quem Cneus Octavius, ad persequendum missus à Consule, cum duobus filiis, Alexandro & Philippo, cepit, captumque ad consulem duxit. Macedonia à * Carano, qui primus in ea regnavit, usque Persen (f) triginta reges habuit. † Quorum sub regno fuit quidem annis noningentis & viginti tribus; sed rerum non nisi centum nonaginta duobus annis potita. * Ita cum in ditionem Romanorum cecisset, magistratibus per singulas civitates constitutis, libera facta est; legesque quibus adhuc utitur, à Paulo accepit. Ætolorum universarum urbium senatus, cum conjugibus & liberis, qui dubia fide fuerant, Romam missus; ibique, ne in patria aliquid novaret, diu detentus; ægreque, per-

† I. Undecunque.

* M. S. Grano.

† A.M.4034.

* M. S. Itaque.

(d) Fortes enim ut ait *Diodor.* 14. 115. arma & vitam eodem æstimant pretio. Unde P. *Furius* maluit cum millenaria cohorte perire, quam redimere salutem traditis armis. *Dionys.* Hal. 9. 80.

(e) Medio scuti, vel ipso potius scuto.

(f) Viginti tantum numerat *Liv.* 45. 9. 3. *Eusebius Persen* Tricesimum nonum facit. Cum illo regnum *Macedonum* defecit.

multos annos legationibus civitatium senatu fatigato, in patriam quisque suam remissus est.

Finis Libri Tricesimi tertii.

LIBER XXXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani in Achæos causas belli quærunt, & inveniunt. Cruenta Achæorum seditio.*
2. *Bellum quo Achæi oppressi sunt: & Corinthus eversa: Ptolemæus Ægypto pulsus, petit à Romanis auxilium.*
3. *Populi ad Antiochum in gratiam Ptolemæi vere libera legatio. Antiocho mortuo Demetrius frater Roma profugus regno potitur.*
4. *Prusias, rex Bithyniæ, regno & vita à filio spoliatur.*

CAP. I.

† Al. superatis.

* Al. periculis

POenis ac Macedonibus † subactis, Ætolorumque viribus principum captivitate debilitatis, soli adhuc ex Græcia universa (a) Achæi nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter singularum civitatium nimias opes; sed propter conspirationem universarum. Namque Achæi, licet per civitates, veluti per membra, divisi sint, (b) unum tamen corpus & unum imperium habent; singularumque urbium pericula mutuis * viribus propulsant. Quærentibus igitur Romanis causas belli, tempestive for-

(a) *Achaicum* Bellum, & ejus Originem, multis describit *Pausan.* in *Achaic. Liv.* 52. *Flor.* 2. 16.

(b) *Polyb.* 2. 38. *Achæos* commendat ut optimum bene constitutæ reipublicæ Exemplar; cum quo Belgico Germania in multis convenire videtur.

tuna

tuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à Senatu responsum est, *legatos se ad inspiciendas res sociorum, & ad injuriam demendam in Græciam missuros*: sed legatis † occulta mandata data sunt, ut corpus Achæorum dissolverent, singulasque urbes proprii juris facerent, quo facilius ad obsequia cogerentur: &, si quæ urbes contumaces essent, * frangerentur. Igitur legati, omnium civitatium principibus Corinthum evocatis, decretum senatus recitant: quid consilii habeant, aperiunt. *Expedire omnibus* dicunt, *ut singulæ civitates sua jura & suas leges habeant*. Quod ubi omnibus innotuit; velut in furorem versi, universum peregrinum populum trucidant: legatos quoque ipsos Romanorum (*d*) violassent, nisi audito tumultu, trepidi fugissent.

† Al. occultè.

* M. S. trajicerentur.

CAP. II. Hæc ubi † Romæ nuntiata sunt, statim senatus (*e*) Mummio consuli bellum Achaicum decernit: qui extemplo exercitu deportato, & omnibus strenue provisis, pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achæi, velut nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud eos neglecta omnia & soluta fuere. Itaque prædam, non prælium cogitantes, & vehicula ad spolia hostium reportanda duxerunt: & conjuges liberosque suos, ad * spectaculum certaminis, in montibus posuerunt. Sed prælio commisso ante oculos suorum cæsi, lugubre his spectaculum, & gravem luctus memoriam reliquerunt. Conjuges quoque liberique eorum, de spectatoribus captivi facti, præda hostium fuere. Urbs ipsa (*e*) Corinthus diruitur: populus omnis sub co-

† Al. Romam.

* Al. spectanda certamina.

(*c*) *Critolaus*, dubium; an & manu, oratione certè Legatos *Romanorum* violavit.

(*d*) *L. Mummius* cum *Cn. Cornelio Lentulo* Cos. fuit, & ab Achaiâ devictâ *Achaicus* dictus.

(*e*) Urbs *Achaiæ* in medio *Isthmi Peloponnesiaci* sita. Unde & *bimarem Corinthum* appellavit *Horatius*.

rona venditur: ut † hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur. Dum hæc aguntur, rex Syriæ (*f*) Antiochus * Ptolemæo, majoris ſororis ſuæ filio, regi Ægypti, bellum infert, ſegni admodum, & quotidiana luxuria ita marcenti, ut non ſolum regiæ majeſtatis officia intermitteret, verum etiam ſenſu hominis nimia ſagina careret. Pulſus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolemæum Alexandriam confugit, participatoq; cum eo regno legatos Romam ad ſenatum mittunt: auxilia petunt, fidem ſocietatis implorant. Movere ſenatum preces fratrum.

† Al. interponunt ex, al. &.
* A.M. 5021.

CAP. III. Mittitur itaque (*g*) legatus Popilius ad Antiochum: qui *abſtinere illum Ægypto, aut ſi tam inceſſiſſet, excedere* juberet. Cum in Ægypto † eum inveniſſet, oſculumque ei rex obtuliſſet (nam coluerat inter ceteros Popilium Antiochus, cum Romæ obſes eſſet); tunc Popilius *faceſſere interim privatam amicitiam* * jubet, *cum mandata patriæ intercedant*; prolatoque ſenatus decreto, & tradito, cum cunctari eum videret, conſultationemq; ad amicos referre; ibi Popilius virga quam in manu gerebat, amplo circulo incluſum, ut & amicos caperet, *conſulere* jubet; *nec prius inde exire, quam reſponſum ſenatui daret, aut pacem, aut bellum, cum Romanis habiturum*. Adeoque hæc † auſteritas animum regis fregit, ut pariturum ſe ſenatui reſponderet. Reverſus in regnum Antiochus decedit relicto parvulo admodum (*h*) filio cui cum tutores dati à populo eſſent (*i*) patruus ejus Demetrius,

† I. Regem.
* M. S. eos, al. eum jubet.
† Al. aſperitas.

(*f*) *Epiphanes* dictus, Magni filius ejus ſororis *Cleopatra* hic *Ptolomæus* filius erat.

(*g*) De hoc videas Liv. 45. 12. *Plutarch.* in Apoph. c. 32. I. P. *Popillium* dicunt

(*h*) Addunt N. & C. nomine *Eupatore*, quod videtur Gloſſema quod è margine in textum delatum.

(*i*) *Demetrium* hunc *Seleuci* filium *Antiochi*, *Epiphanis* fratrem, nepotem *Antiochi Magni* Conſobrinum hujus pueri. Non ergo Patruus ſed Patruelis, erant enim ambo duorum fratrum filii. *Appian.* p. 117.

qui

qui obses Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit, † *obsidemque se vivo fratre venisse, quo mortuo, cujus obses sit, se ignorare.* (k) *Dimitti igitur se ad regnum petendum æquum esse, quod, sicuti jure gentium majori fratri cesserit, ita nunc sibi, qui pupillum ætate antecedat, deberi.* Cum se non dimitti animadverteret à senatu, tacito judicio, tutius apud pupillum, quam apud eum, regnum futurum arbitrante; specie venandi ab urbe profectus, Ostiæ tacitus, cum fugæ comitibus navem conscendit. Delatus in Syriam, secundo favore omnium excipitur: regnumque ei, occiso pupillo à tutoribus traditur.

† Interponas, inquiens se ad r. &c.

CAP. IV. Eodem fere tempore (l) Prusias rex Bithyniæ, consilium cepit interficiendi Nicomedis filii, dum consulere studet minoribus filiis, quos ex noverca ejus susceperat, & Romæ habebat. Sed res adolescenti ab his, qui facinus susceperant, proditur: hortatique sunt, *ut crudelitate patris provocatus, occupet insidias, & in auctorem retorqueat scelus*: nec difficilis persuasio fuit. Igitur cum accitus in patris regnum venisset, statim Rex appellatur. Prusias regno spoliatus à filio, privatusque redditus, etiam à servis deseritur. Cum in latebris ageret, non minori scelere, quam *occidi jusserat, à filio interficitur.

* interpo-nas, quo

(k) Obsides dicuntur, qui traduntur imperio alicujus ea lege, ut, si dator obsidis à fide recedat, accipienti sit potestas in corpus & vitam eorum qui dati fuerint Obsides. Postulatum hoc non iniquum igitur censendum.

(l) *Strabo* l. 13. ab *Attalo* interfectum scribit, alii à Filio adjuvante *Attalo*. Epitom. *Livian.* 59. *Appian.*

Finis Libri Tricesimi quarti.

LIBER XXXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius bella quærens, ab hostibus opprimitur, & in acie cadit.*
2. *Qui Demetrium everterat, ejusdem filio dat pœnas; prælio victus & interfectus.*

CAP. I.

† Al. Novitatis.
* Al. ampliores vires.
† M. S. infensus.
* Al. *Holofernem*.
† Rectius, lacessitis.

DEMETRIUS, occupato Syriæ regno, † novitati suæ otium periculosum ratus, ampliare * fines regni, & opes augere, finitimorum bellis statuit. Itaque Ariarathi, regi Cappadociæ, propter fastiditas sororis nuptias † infestus, fratrem ejus * Orofernem, per injuriam regno pulsum, supplicem recepit, datumque sibi honestum belli titulum gratulatus, restituere eum in regnum statuit. Sed Orofernes ingrato animo, inita cum Antiochensibus pactione, offensis tunc Demetrio, pellere ipsum regno, à quo restituebatur, consilium cepit. Quo cognito, Demetrius vitæ quidem ejus, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit; ipsum autem comprehensum, vinctum (*a*) Seleuciæ custodiri jubet. Nec Antiochenses indicio territi, à defectione destiterunt. Itaque adjuvantibus & Ptolemæo rege Ægypti, & Attalo rege Asiæ, & Ariarathe Cappadociæ, bello à Demetrio † lacessiti, (*b*) subornant (*c*) Balam quendam, sortis ex-

(*a*) *Syriæ* hoc *Antiochena* oppidum ab *Antiocho Seleuci* filio conditum, de quo *Plin.* l. 5. c. 21.

(*b*) De hoc *Alexandro*, incertæ stirpis & ignoto nomine *Livii Epitom.* 52. & *Appian* Syriac. p. 131.

(*c*) Sic Joseph. l. 13. in Impressis nullo sensu *Propalam* legebatur. vide 1. *Maccab.* c. 10.

tremæ

tremæ juvenem, qui Syriæ regnum velut paternum armis repeteret: & ne quid contumeliæ deesset nomen ei *Alexandri* inditur, genitusque ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut æmulo ejus non vires regiæ tantum, verum etiam generis nobilitas consensu omnium tribueretur. Igitur Alexander admirabili rerum varietate (*d*) pristinarum sordium oblitus, totius ferme Orientis viribus succinctus, bellum Demetrio infert, victumque vita pariter ac regno spoliat. Quanquam nec Demetrio animus in propulsando bello defuit. Nam & primo prælio hostem fugavit, & regibus bellum restituentibus, multa millia in acie cecidit. Ad Postremum tamen invicto animo inter confertissimos fortissime dimicans, cecidit.

CAP. II. Initio belli Demetrius duos filios apud Gnidium hospitem suum, cum magno auri pondere (*e*) commenderat, ut belli periculis eximerentur, & si ita fors tulisset, paternæ ultioni servarentur. Ex his major † Demetrius, annos pubertatis egressus, audita Alexandri luxuria, quem insperatæ opes, & alienæ felicitatis ornamenta, velut captum, inter scortorum greges desidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretensibus, securum ac nihil hostile metuentem aggreditur. Antiochenses quoque, veterem patris offensam novis meritis correcturi, se ei tradunt: sed & milites paterni, favore juvenis accensi, prioris sacramenti religionem novi regis superbiæ præferentes, signa ad Demetrium transferunt: atque ita Alexander non minori impetu fortunæ * destructus, quam elatus, primo prælio victus interficitur: deditque pœnas, &

† A.M. 5060.

* Al. desertus. M. S. distractus.

(*d*) *Asperius nihil est humili cum surgit in Altum*, juxta *Claudian.* in *Eutrop.* I. 181.

(*e*) Ita est in Veteribus. Comendare & deponere. Mihi Thesaurum comendavit, *i. e.* concredidit auri thesaurum, ut id sibi servarem.

De-

Demetrio, quem occiderat; & Antiocho, cujus mentitus originem fuerat.

Finis Libri Tricesimi Quinti.

LIBER XXXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius junior bella importune movet & infeliciter persequitur. Turbæ in Syria, ubi Trypho ab Antiocho Demetrii fratre opprimitur. Antiochus Judæos subigit.*
2. *De Judæorum origine, incrementis & gestis, Justini falsa sententia.*
3. *Judæorum opes. Mare mortuum. A quibus Judæi domiti sint.*
4. *Attali Asiæ regis delicta, mors, testamentum: Asiæ Romanorum fit propria: divitias autem & vitia sua Romam transmittit.*

CAP. I.

† *Nicanor* dictus.

RECIPERATO paterno regno † Demetrius, & ipse rerum successu corruptus vitiis adolescentiæ in segnitiam labitur; tantumque contemptum apud omnes inertiæ, quantum odium ex superbia pater habuerat, contraxit. Itaque cum ab imperio ejus passim civitates deficerent, ad abolendam segnitiæ maculam, bellum Parthis inferre statuit: cujus adventum non inviti Orientis populi videre; & propter (a) Arsacidæ, regis Parthorum, crudelitatem; & quod veteri Macedonum imperio assue-

(a) *Arsacides* pro *Arsace*. *Arsaces* dicebantur omnes Parthorum Reges, infra 41.5.6. Sed & supra 2.6.9. *Amphictyon* in M. S. est, *Amphictyonides*. *Prusiades Prusias*, &c.

ti, novi populi ſuperbiam indigne ferebant. Itaque cum & Perſarum, & (b) Elymeorum, (c) Bactrianorumque auxiliis juvaretur, multis præliis Parthos fudit. Ad poſtremum tamen pacis ſimulatione deceptus, capitur; traductuſque per ora civitatium, populis qui deſciverant, in ludibrium favoris oſtenditur. Miſſus deinde in Hyrcaniam, benigne & juxta cultum priſtinæ fortunæ habetur. Dum hæc aguntur, interim in Syria * Trypho, qui ſe tutorem (d) Antiocho, Demetrii privigno, ſubſtitui à populo, laboraverat, occiſo pupillo regnum Syriæ invadit. Quo (e) diu potitus, tandem † exoleſcente favore recentis imperii, ab Antiocho puero admodum, Demetrii fratre, qui in Aſia educabatur, bello vincitur: rurſuſque regnum Syriæ ad ſobolem Demetrii revertitur. Igitur (f) Antiochus, memor quod & pater propter ſuperbiam inviſus, & frater propter ſegnitiam contemtus fuiſſet, ne in eadem vitia incideret, recepta in matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates quæ initio fraterni imperii defecerant, ſumma induſtria perſequitur, domitaſque rurſus regni terminis adjicit. (g) Judæoſque, qui in Macedonico imperio ſub Demetrio patre armis ſe in libertatem vindicaverant, ſubigit. Quorum vires tantæ fuere, ut poſt hunc nullum Macedonum regem tulerint, domeſticiſque imperiis uſi, Syriam magnis bellis infeſtaverint.

CAP. II. † Namque Judæis origo Damaſcena, *Syriæ nobiliſſima civitas: unde & † Aſſyriis re-

* dictus. *Diodorus.*

† M. S. *exadoleſcente.*

A. M. 5063.

† I. Fuit namque.

* I. qua Syr. n. c. eſt.

† I. à Syriis.

(b) Regio eſt *Elymais*, prope Sinum Perſicum, *Orati* flumine à *Perſia* diſcreta. *Plin.* l. 6. c. 25.

(c Ultra *Aſſyriam Scythiæ* provincia.

(d) *Alexandrum Alexandri Nothi* filium vocat *Appian.*

(e) Triennium habet *Joſephus.*

(f) *Antiochus Sedetus Syriæ* Rex.

(g) Vide Hiſtoriam Maccabæorum.

gibus

* *Semiramide.* gibus genus, ex regina * Semirami, fuit. Nomen urbi à (*h*) Damasco rege inditum: in cujus honorem, Syri sepulcrum (*i*) Arathis uxoris ejus † pro templo coluere; deamque exinde sanctissimæ religionis habent. Post Damascum Azelus, mox Adores, Abraham, & * Israel reges fuere. Sed Israelem felix † decem filiorum proventus majoribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna divisum filiis tradidit, omnesque ex nomine Judæ, qui post divisionem decesserat, *Judæos* appellavit; colique ejus memoriam ab omnibus jussit: (*k*) cujus portio omnibus accesserat. Minimus ætate inter fratres, * Joseph fuit: cujus excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Ægyptum, cum magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, brevi ipsi regi percarus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam condidit; nihilque divini juris humanique ei incognitum videbatur, adeo ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit: perissetque omnis Ægyptus fame; nisi monitu ejus rex edicto servari per multos annos fruges jussisset: tantaque experimenta ejus fuerunt, ut non ab homine, sed à Deo responsa dari viderentur. Filius ejus † Moses fuit, quem præter (*l*) paternæ scientiæ hereditatem, etiam formæ pulcritudo commendabat. Sed

† Rectius, ejus exemplo.

* A.M.3344.

† Rectius, duodecim.

* A.M.3435.

† A.M.3689.

(*h*) Is qui hic nomen urbi dedisset, quique uxoris *Atharis* Cultum constituisse dicitur, non *Damascus*, sed *Damas* vocatur, si Etymologico M. fides.

(*i*) Legendum *Athares*, ut ex *Strab.* l. 16. & *Macrob.* Sat. 1. discimus,

(*k*) Melius legendum, *Nam ejus portio*, videtur enim in his verbis consistere ratio, propter quam coli ipsum voluerit *Israhel*.

(*l*) Viz. Artis Magicæ. Vetus hæc Ægyptiorum & Græcorum Calumnia, qui *Mosen* inter præcipuos Magos collocant.

Ægyptii,

Ægyptii, quum ſcabiem & (m) * vitiliginem paterentur, reſponſo moniti,eum cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exſulem factus, ſacra Ægyptiorum furto abſtulit: quæ repetentes armis Ægyptii, domum redire tempeſtatibus compulſi ſunt. Itaque Moſes Damaſcena antiqua patriu repetita, montem Synan occupat: quo ſeptem dierum jejunio, per deſerta Arabiæ, cum pupulo ſuo fatigatus, cum tandem veniſſet, ſeptimum diem more gentis *Sabbatum* appellatum, in omne ævum jejunio ſacravit: quoniam illa dies famem illis erroremque finierat. Et quoniam metu contagionis pulſos ſe ab Ægypto meminerant, ne eadem cauſa inviſi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis; † communicarent: quod, ex cauſa factum, paulatim in diſciplinam religionemque convertit. Poſt Moſen etiam filius ejus Aruas, ſacerdos ſacris Ægpptiis, mox rex creatur; ſemperque exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eoſdem reges & ſacerdotes haberent: quorum juſtitia religione permixta, incredibile quantum * coaluere.

* Al. pruriginem. M.S. Uliginem.

† Rectius, conviverent.

* Forte convaluere i. e. potentiam acquiſivere.

CAP. III. Opes genti ex vectigalibus opobalſami crevere, quod (n) in his tantum regionibus gignitur. Eſt namque vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam, ad inſtar caſtrorum clauditur. Spatium loci ducenta jugera, nomine (o) Hierico dicitur. In ea [redacted] eſt, & ubertate & amœnitate inſignis: ſiquidem palmeto & (p) opobalſameto diſtinguitur. Ar-

valle
silva

(m) Ea eſt Scabies fæda, ex malo corporis habitu, colore nunc albo, nunc nigro.

(n) Ita ſane tunc fuerit. Poſtea, non dubium, ſtirpem ſuam in Ægyptum tranſiſſe; atque illic creviſſe. vide *Strab.* Hiſtoriam Balſami l. 16. ſuæ Geographiæ.

(o) Impreſſi legunt, *Areus*, quaſi ad loci formam reſpexiſſet *Juſtinus*.

(p) *Balſamum* de Arbore, *Opobalſamum* de ſucco, *Hylobalſamum* vero ne Ligno proprie dicitur. Autor noſter, vice verſa, probalſamum pro arbore, Balſamum pro ſucco poſuit.

bores

UMI

bores opobalsami, formam similem piceis arboribus habent, nisi quod sunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur. Hæc certo anni tempore balsamum sudant. Sed non minor loci ejus apricitatis quam ubertatis admiratio est: quippe cum toto orbe regionis ejus ardentissimus sol sit, ibi tepidi aëris naturalis quædam ac perpetua apricitas inest. In ea regione † lacus est Asphaltites, qui propter magnitudinem & aquæ immobilitatem, *mortuum mare* dicitur. Nam neque ventis movetur, resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis * stagnatur: neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur: nec materiam ullam sustinet, nisi quæ alumine illinatur. Primus Xerxes, rex Persarum, Judæos domuit: postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni venere, diuque in potestate Macedonici imperii subjecti Syriæ regno fuere. A (q) Demetrio cum descivissent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.

† Latus lacus, M. S. al. Non longe est Lacus *Asphaltites*; haud malè.

* H. e. munitur, firmatur & induratur. à σταγνόω.

CAP. IV. Per eadem tempora, quibus in Syria regni mutatio inter novos reges alternabatur, in Asia rex Attalus florentissimum ab (r) Eumene patruo acceptum regnum, cædibus amicorum, & cognatorum suppliciis fœdabat, nunc matrem anum, nunc Beronicen sponsam maleficiis eorum necatas confingens. Post hanc scelestam violentiæ rabiem, squalidam vestem sumit: barbam capillumque in modum reorum summittit: non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi lætiora convivia inire, aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus ut pœnas pendere manibus interfecto-

(q) Vide *Joseph*, Ant. l. 13. c. 9. 1 *Maccab.* 28. 12. 14.

(r) Patrem *Attali* fuisse dicit *Strabo* l. 13. Hic *Attalus* dictus est *Philometor*.

rum

rum videretur. Omissa deinde regni administratione, hortos fodiebat, gramina † seminabat, & noxia innoxiis permiscebat, eaque omnia veneni succo infecta, velut peculiare munus amicis mittebat. Ab hoc studio, ærariæ artis fabricæ se tradit, cerisque fingendis, & ære fundendo procudendoque oblectabatur. (ſ) Matri deinde sepulcrum facere instituit : cui operi intentus, morbum ex solis fervore contraxit, & septima die decessit : hujus testamento heres populus Rom. tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus, non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia * citharistæ cujusdam filia genitus, qui post mortem Attali, velut paternum regnum Asiam invasit. Cum multa secunda prælia (t) adversus civitates, quæ metu Romanorum tradere se † ei nolebant, fecisset ; justusque rex jam videretur, Asia Licinio Crasso Consuli decernitur : qui intentior Attalicæ prædæ, quam bello, quum extremo anni tempore inordinata acie prælium conseruisset, victus pœnas inconsultæ avaritiæ sanguine dedit. In hujus locum missus Perpenna Consul, prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit; Attalicasque gazas hereditarias populi Romani, navibus impositas, Romam deportavit. Quod ægre ferens successor ejus Manius Aquilius Consul, ad eripiendum Aristonicum Perpennæ, veluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata velocitate contendit. Sed contentionem Consulum, mors Perpennæ diremit. Sic Asia Romanorum facta, cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit.

† M. S. serebat.

* Al. *Accitharista*,

† Al. eidem.

(ſ) Hinc, & similia propter facta videtur acquisisse *Philometoris* nomen.

(t) *Mindum*, *Samum* & *Colophonem*.

Finis Libri Tricesimi Sexti.

LIBER XXXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Massiliensium in Phocenses beneficentia. Tragedia in Cappadocia & Ponto.*
2. *Mithridatis Ponti Regis futura magnitudo prædicta, liberatio, occupationes.*
3. *Ejusdem res gestæ; & domi ab uxore periculum.*
4. *Otii detestatio: exercitia militaria, Cappadociæ & Gallatiæ occupatio, atque superbum Romanis Responsum.*

CAP. I.

CApto Aristonico, Massilienses pro Phocensibus conditoribus suis, quorum urbem senatus, & omne nomen, quod & tunc, & antea Antiochi bello, infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri jusserat, legatos Romam deprecatum misere, veniamque his à Senatu obtinere. Post hæc regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, præmia persoluta: Mithridati Pontico Phrygia major: filiis Ariarathis regis Cappadociæ, qui eodem bello † occiderat, Lycaonia & Cilicia datæ; fideliorque populus Romanus in socii filios, quam mater in liberos fuit: Quippe hinc parvulis auctum regnum, inde vita ademta. Namq; Laodice ex numero sex filiorum, quos virilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens ne non diutinam regni administrationem adultis quibusdam * potiretur, quinque parricidiali veneno necavit: unum parvulum, sceleri matris cognatorum custodia eripuit, qui post necem Laodices (nam propter crudelitatem eam populus extinxerat) solus

† l. ceciderat.

* Al. pateretur.

solus regno potitus est. (a) Mithridates quoque (b) repentina morte interceptus filium, qui & ipse Mithridates dictus est, reliquit. Cujus † ea postea magnitudo fuit, ut non sui tantum temporis, verum etiam superioris ætatis omnes reges majestate * superaverit, bellaque cum Romanis per XLVI. annos varia victoria gesserit: Cum eum summi imperatores, Sylla, Lucullus, ceterique, in summa Cneus Pompeius, ita vicerint, ut major clariorque in restaurando bello resurgeret, damnisque suis terribilior redderetur. Denique ad postremum, non vi hostili sed voluntaria morte, in avito regno, senex, herede filio, decessit.

A.M. 5108.

† M.S. tanta p.

* M.S. præierit.

CAP. II. Hujus futuram magnitudinem etiam cœlestia ostenta prædixerant. Nam & eo quo genitus est anno, & eo quo regnare primum cœpit; (c) stella cometes (d) per utrumque tempus (e) septuaginta diebus ita eluxit, ut cœlum omne flagrare videretur: Nam & magnitudine sui quartam partem cœli occupaverat; & fulgoris sui radiis, Solis nitorem vicerat; & cum oriretur occumberetque, quatuor spatium horarum consumebat. Puer tutorum insidias passus est, qui cum fero equo impositum, equitare jaculari que cogebant: qui conatus cum eos † fefellissent, supra ætatem regente equum Mithridate, veneno eum appetivere. Quod metuens, (f) antidota sæpius bibit, & ita se adversus in-

† M. S. fefellisset.

(a) Hic *Evergetus* dictus; filius autem ejus, quem XI. annos natum regni successorem reliquit, *Eupator*. *Strab* l. 10.

(b) Amicorum dolo necatum tradit *Strab.* l. 10. p. 329. 15.

(c) *Ovidio* Metamorph. *Stella Comans*, *Plin.* 2. 25. aliisque *Sidus crinitum*.

(d) Noctu scilicet & interdiu.

(e) Brevissimum, quo Cometa cernuntur, spatium septem dierum annotatum est; longissimum, octoginta.

(f) Antidota, inquit *Galenus*, contraria Lethalibus alteratione totum Corpus statim immutant, non sanè quod substantiâ eorum totum penetret corpus, sed, qualitatis diffusione.

* h. e. munivit.

sidias exquisitis tutioribus remediis, * stagnavit, ut ne volens quidem senex veneno mori potuerit. Timens deinde, ne inimici, quod veneno non potuerant, ferro peragerent, venandi studium finxit, quo per septem annos neque urbis, neque ruris tecto usus est: sed per silvas vagatus, diversis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus esset locis; assuetus feras cursu aut fugere, aut persequi, cum quibusdam etiam, viribus congredi. Quibus rebus, & insidias vitavit, & corpus ad omnem † virtutis patientiam duravit.

† h. e. fortitudinis.

CAP. III. *Ad regni deinde administrationem cum accessisset, statim non de regendo, sed de augendo regno cogitavit. (g) Itaque Scythas invictos antea, qui Sopyriona, Alexandri Magni ducem, cum triginta millibus armatorum deleverant; qui Cyrum, Persarum regem, cum ducentis millibus trucidaverant, qui Philippum Macedonum regem † fugaverant, ingenti felicitate perdomuit. Auctus igitur viribus, pontum quoque, ac deinceps Cappadociam occupavit. Cum de Asia tractaret, tacitus cum quibusdam amicis regno profectus, universam nemine sciente pervagatus est, omniumque urbium situm ac regiones cognovit. Inde Bithyniam transcendit, & quasi dominus Asiæ, opportuna quæque victoriæ suæ * metatus est. Post hæc in regnum, cum jam periisse crederetur, reversus est, invento parvulo filio, quem per absentiam ejus Laodice soror uxorque enixa fuerat. Sed inter gratulationem † adventus sui, & filii geniti, veneno periclitatus est: siquidem Laodice soror, cum periisse eum crederet, in concubitus amicorum projecta, quasi admissum facinus majore scelere tegere posset, venenum advenienti paravit. Quod cum ex ancilla Mi-

† M. S. fugientem ceperunt.

* I. meditatus. M.S. metitus.

† Al. interponunt post long. peregrinationem.

(g) *Strabo* l. 1. 2. & 7. refert, *Mithridatem* hunc Barbaros ad *Mæotidem* paludem, & inde *Cholchos* usque devicisse.

thridates

thridates cognovisset, facinus in auctores vindicavit.

Cap. IV. Hieme (*h*) deinde † appetente, non in convivio, sed in campo; non in (*i*) vacationibus, sed in exercitationibus: nec inter sodales, sed inter coæquales, aut æquo, aut * cursu, aut viribus contendebat. Exercitum quoque suum ad parem laboris patientiam quotidiana exercitatione durabat: atque ita invictus ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deinde cum Nicomede societate, Paphlagoniam invadit, victamque cum socio dividit. Quam cum teneri à regibus Senatui nuntiatum esset, legatos ad utrumque misit, *qui gentem restitui in pristinum statum* juberent. Mithridates, cum se jam parem magnitudini Romanorum crederet, superbo responso, *hereditarium patri suo regnum obvenisse, respondit: mirarique se, quod quæ ei relata controversia non fuerit, sibi referatur.* Nec territus minis, Galatiam quoque occupat. Nicomedes, quoniam se tueri jure non poterat, *justo regi redditurum* respondit. Atque ita filium suum mutato nomine, †Pylæmenem Paphlagonum regum nomine appellat, & quasi stirpi regiæ reddidisset regnum, falso nomine tenet. Sic ludibrio habiti legati, Romam revertuntur.

† Al. imminente.

* M. S. Curru,

† Al. Philiamenem.

(*h*) Etiam hibernis diebus exercendos milites, ne intermissa Consuetudo & animos eorum debilitet & Corpora, monet *Veget.* 2. 23.

(*i*) Plurique volunt; Vocationibus, hoc est, Invitationibus, Conviviis. Sed lectionem vet. non dubio.

Finis Libri tricesimi septimi.

LIBER XXXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM

CAP. I.

MIthridates (*a*) parricidia à nece uxoris auspicatus, sororis alterius Laodices filios, cujus virum Ariarathem, regem Cappadociæ, per Gordium insidiis occiderat, tollendos statuit: nihil † actum morte patris existimans, si adoles-

† M. S. auctum.

(*a*) Crudelissimus erat à puero *Mithridates.* Vide *Eclog. Memnonis.* In iis filius sororis *Mithridatis Arathes* dicitur.

centes

centes paternum regnum, cujus ille cupiditate flagrabat, occupassent. Igitur dum in his * cogitationibus versatur, interim Nicomedes, rex Bithyniæ, vacuam morte regis Cappadociam invadit. Quod cum nuntiatum Mithridati fuisset, per simulationem pietatis auxilia sorori ad expellendum Cappadocia Nicomedem mittit. Sed jam Laodice per pactionem se Nicomedi in matrimonium tradiderat. Quod ægre ferens Mithridates, præsidia Nicomedis Cappadocia expellit; regnumque sororis filio restituit: egregium prorsus factum, ni subsequuta fraus esset. Siquidem interjectis † mensibus simulat, se Gordium, quo ministro usus in Ariarathe interficiendo fuerat, restituere in patriam velle, sperans, si obsisteret adolescens, causas belli futuras: aut, si permitteret, per eundem filium tolli posse, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes junior (*b*) moliri cognovit, * graviter ferens interfectorem patris per avunculum potissimum ab exsilio revocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur cum in aciem eduxisset Mithridates peditum octoginta millia, equitum decem millia, currus falcatos DC; nec Ariarathi, auxiliantibus finitimis regibus, minores copiæ essent, † incertum belli timens, consilia ad insidias transfert: solicitatoque juvene ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori, ab Ariarathe regio more misso, curiosius imum ventrem pertractanti, ait, *caveret ne (c) aliud telum inveniret, quam quæreret.* Atque ita risu protectis insidiis, sevocatum ab amicis, velut ad secretum sermonem, inspectante utroque exercitu, interficit: regnum Cappadociæ octo annorum

* I. occupationibus.

† M. S. diebus.

* I. indigne.

† Malim, incerta.

(*b*) Passive; nisi vocula forsan exciderit, aut subintelligenda sit, *eum moliri.*

(*c*) Scilicet quod salva Lege *Cornelia* gestare licet; nec tamen honeste nominari potest.

filio, impoſito *Ariarathis* nomine, additoque ei rectore Gordio, tradidit.

CAP. II. Sed Cappadoces, crudelitate ac libidine præfectorum vexati, à Mithridate deficiunt; fratremque regis, & ipſum Ariarathem nomine, ab Aſia, ubi educabatur, revocant: cum quo Mithridates prælium renovat, victumque Cappadociæ regno expellit. Nec multo poſt adoleſcens, ex ægritudine collecta infirmitate, decedit. Poſt hujus mortem Nicomedes timens, ne Mithridates acceſſione Cappadociæ, etiam Bithyniam finitimam invaderet, ſubornat puerum eximiæ pulcritudinis, quaſi Ariarathes tres, non duos filios genuiſſet, qui à ſenatu Romano paternum regnum peteret. Uxorem quoque Laodicem Romam mittit, ad teſtimonium trium ex Ariarathe ſuſceptorum filiorum. Quod ubi Mithridates cognovit, & ipſe pari impudentia Gordium Romam mittit, qui ſenatui † aſſereret, *puerum cui Cappadociæ regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Ariſtonici auxilia Romanis ferens cecidiſſet.* Sed ſenatus, ſtudio regum intellecto, aliena regna falſis nominibus * furantium, & Mithridati Cappadociam, & Nicomedi ad ſolatium ejus, Paphlagoniam ademit. Ac ne contumelia regum foret, ademtum illis, quod daretur aliis, uterque populus libertate donatus eſt. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes, negant vivere (d) gentem ſine rege poſſe. Atque ita rex illis a ſenatu (e) Ariobarzanes conſtituitur.

† M. S. aſſeveret.

* M. S. fallentium.

CAP. III. Erat † eo tempore Tigranes rex Armeniæ, obſes Parthis ante multum temporis datus, * ſed olim ab iiſdem in regnum pater-

† M. S. eodem.

* M. S. nec olim.

(d) Gentem, ſubaudi, ſuam, viz. *Cappadocum*, quomodo Autor ea voce ſpeciatim utitur, 36, 2, 14.

(e) *Cappadociæ* Rex. Poſtea regno expulſum refert *Cicero* pro L. *Manil.* c. 5.

num

num remissus. Hunc Mithridates ad societatem Romani belli, quod olim meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum † sentientem, per Gordium impellit, ut Ariobarzani, segni admodum, bellum inferat: & (*f*) ne quis dolus subesse * videretur, filiam suam ei Cleopatram in matrimonium tradit. Primo igitur adventu Tigranis, Ariobarzanes sublatis rebus suis, Romam contendit. Atque ita per Tigranem rursus Cappadocia juris esse Mithridatis cœpit. Eodem tempore mortuo Nicomede, etiam filius ejus & ipse Nicomedes regno à Mithridate pellitur; qui cum supplex Romam venisset, decernitur in senatu, ut uterque in regnum restituatur: in quod tum missi (*g*) Aquilius & Manlius Maltinus legati. His cognitis Mithridates societatem cum Tigrane, bellum adversus Romanos gesturus, jungit: pactique inter se sunt, ut urbes agrique Mithridati, homines vero & quæcunque auferri possent, Tigrani cederent. Post hæc Mithridates intelligens, quantum bellum suscitaret, legatos ad Cimbros, alios ad Gallogræcos, & Sarmatas, Bastarnasque, auxilium petitum mittit. Nam omnes has gentes Romanum meditabundus bellum, variis beneficiorum muneribus jam ante illexerat. Ab Scythia quoque exercitum venire jubet, omnemque Orientem adversus Romanos armat. Non magno igitur labore Aquilium & Maltinum, Asiano exercitu instructos vincit: quibus simul cum Nicomede pulsis, ingenti favore civitatium excipitur; multum ibi auri argentique, studio veterum regum magnumque belli apparatum invenit: quibus instructus,

† M. S, sentiente.

* Al. videatur.

(*f*) Quia nullus est contractuum qui videatur fieri meliore fide, quippe Generi soceris sunt loco filiorum, & hi vicissim in loco parentum suis generis, ut ait *Philo Judæus* lib. 2 de Monarchia.

(*g*) Potius legendum, *Manius Aquilius* & *Marcus Atilius*, vide *Appian* in *Mithrid.*

(*h*) de-

(*h*) debita civitatibus publica privataque remittit, & vacationem quinquennii concedit. Tunc ad concionem milites vocat, eosque variis exhortationibus ad Romana bella sive Asiana incitat. Quam orationem dignam duxi, cujus exemplum brevitati hujus operis insererem, quam obliquam Pompeius Trogus exposuit: quoniam in Livio & in Sallustio reprehendit, quod conciones directas, pro sua oratione operi suo inserendo, historiæ modum excesserint.

CAP. IV. Optandum sibi fuisse ait, *ut de eo liceret consulere, bellum ne sit cum Romanis, an pax habenda: quin vero sit resistendum impugnantibus, nec eos quidem dubitare, qui spe victoriæ careant. Quippe adversus latronem, si nequeant pro salute, pro ultione tamen sua, omnes ferrum stringere. Cæterum quia non id agitur, an liceat quiescere, non tantum animo hostiliter, sed etiam † prælio congressis, consulendum, qua ratione ac spe cœpta bella sustineant. Esse autem sibi victoriæ fiduciam, si sit illis animus: Romanosque vinci posse, cognitum non sibi magis, quam ipsis militibus, qui & in Bithynia Aquilium, & Maltinum in Cappadocia fuderint. At si quem aliena magis exempla, quam sua experimenta moveant, audire se, à Pyrrho rege Epiri, non amplius quam quinque millibus Macedonum instructo, fusos tribus præliis Romanos. Audire Annibalem sexdecim * annis Italiæ victorem immoratum: & quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illi vires † obstitisse, sed domesticæ æmulationis atque invidiæ studium. Audire populos Transalpinæ Galliæ Italiam ingressos, maximis eam (i) plurimisque urbibus possidere; & latius aliquanto solum finium, quam in Asia, quæ dicatur imbellis, eosdem Gallos occupasse; nec victam solum dici sibi Romam à Gallis, sed etiam captam, ita ut unius illis montis tantum cacumen relinqueretur; nec bello hostem,*

† M.S. prælii congressu.

* I. annos.

† M. S. restitisse.

(*h*) Politice admodum. Quia nulla res magis trahit populum quam debitorum remissio & immunitas.

(*i*) Quas ipsi condiderint.

sed

*sed prætio remotum: Gallorum autem nomen, quod semper Romanos terruit, in partem virium suarum ipse † numeret. Nam hos qui Asiam incolunt Gallos ab illis, qui Italiam occupaverant, sedibus tantum distare: Originem quidem ac virtutem, genusque pugnæ idem habere, tantoque his sagaciora esse quam illis ingenia, quanto longiori ac difficiliori spatio, per Illyricum Thraciamque prodierint, pene * operosius transitis eorum finibus, quam ubi consedere, possessis. Jam ipsam Italiam audire se nunquam, ut Roma condita sit, satis illi pacatam, sed assidue per omnes annos pro libertate alios, quosdam etiam pro jure imperii bellis continuis perseverasse; & à multis civitatibus Italiæ deletos Romanorum exercitus ferro, à quibusdam novo contumeliæ more (k) sub jugum missos. Ac ne veteribus immoremur exemplis, hoc ipso tempore universam Italiam (l) bello Marsico consurrexisse, non jam libertatem, sed consortium imperii, civitatisque poscentem. Nec gravius vicino Italiæ bello, quam (m) domesticis principum factionibus urbem premi, multoque periculosius esse Italico civile bellum simul & à Germania Cimbros, immensa millia ferorum atque immitium populorum, more procellæ, inundasse Italiam: quorum tametsi singula bella sustinere Romani possent, universis tamen obruantur, ut ne vacaturos quidem bello suo putet.*

† Al. habeat.

* M. S. periculosius.

CAP. V. Utendum igitur occasione, & rapienda incrementa virium, ne si illis occupatis quieverint, mox adversus vacuos & quietos, majus negotium habeant. Non enim † quæri, an capienda sint arma, sed utrum sua potius occasione, an illorum. Nam bellum quidem jam tunc secum ab illis geri cœptum; cum sibi pupillo majorem Phrygiam ademerint, quam patri suo præmium dati adversus Aristonicum auxilii

† Al. quæritur.

(k) Scilicet à *Samnitibus* ad *Caudinas* furcas *Liv.* 9. 6.

(l) Dictum à *Marsis* Belli auctoribus *Strabo* l. 5. dictum etiam *Italicum* & Sociale.

(m) Anno DCLXII, simul Civilia Bella & *Mithridatica* cæperunt.

con-

concesserant, gentem quam & proavo suo Mithridati Seleucus Callinicus in dotem dedisset. Quid, cum Paphlagonia se decedere jusserunt, non alterum illud genus belli fuisse? quæ non vi, non armis, sed adoptione testamenti, & regum domesticorum interritu hereditaria patri suo obvenisset: cum inter hanc decretorum amaritudinem parendo, (n) *non tamen eos mitigaret, quin acerbius se indies gerant, non obtinuisse. Quod enim à se non præbitum illis obsequium? non Phrygiam, Paphlagoniamque dimissas, non Cappadocia filium eductum, quam jure gentium victor occupaverat? Raptam tamen sibi esse victoriam ejus ab illis, quorum nihil est nisi bello quæsitum. Non regem Bithyniæ * Chreston, in quem senatus arma decreverat, à se in gratiam illorum occisum? tamen nihilominus imputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes faciat: libertatem etiam in contumeliam sui à senatu ultro delatam Cappadociæ, quam reliquis gentibus abstulerunt: deinde populo Cappadocum, pro libertate oblata, Gordium regem orante, ideo tantum quoniam amicus suus esset, non obtinuisse. Nicomedem præcepto illorum bellum sibi intulisse: quia † ultum ierit se, ab ipsis ventum obviam in eo; & nunc eam secum bellandi illis causam fore, quod non impune se Nicomedi lacerandum, saltatricis filio, præbuerit.*

* Al. *Cherson* M. S. *Cerson.*

† Rectius ultum iit.

CAP. VI. *Quippe non delicta regum illos, sed vires ac majestatem insequi: neque in se uno, sed in aliis quoque omnibus hac † semper arte grassatos. Sic & avum suum Pharnacem per cognationum arbitria * succedaneum regi Pergameno Eumeni datum: sic rursus Eumenem, cujus classibus primum in Asiam fuere † transvecti, cujus exercitu magis quam suo, & Magnum Antiochum, & Gallos in Asia: & mox in Macedonia regem Persen, domue-*

† M.S. sæpe.

* M.S. succedentium.

† M. S. trajecti. al. transjecti.

(n) *Faber* monet haud temere legendum, Non tantum eos non mitigasset, quin nè acerbius se indies gerant non obtinuisset.

*rant; & ipsum pro hoste habitum, eique interdictum Italia, & quod cum ipso deforme sibi putaverant, cum filio ejus Aristonico bellum gessisse. Nullius apud eos majora, quam Masinissæ regis Numidarum habere merita. Huic imputari victum Annibalem, huic captum Syphacem, huic Carthaginem deletam: hunc inter duos illos Africanos tertium servatorem urbis referri: tamen cum hujus nepote bellum (o) modo in Africa gestum adeo inexpiabile, ut ne victum quidem memoriæ avi donarent, quin carcerem ac triumphi spectaculum experiretur. Hanc illos regibus omnibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant, aut * pastores † Aboriginum, aut * aruspices Sabinorum, aut † exsules Corinthiorum, aut servos vernasque Thuscorum, aut, quod honoratissimum nomen fuit * inter hæc, Superbos, atque, ut ipsi ferunt, conditores suos lupæ uberibus altos: sic omnem illum populum (p) luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac jejunos habere.*

* Qualis, Romulus.
† M. S. ab origine.
* Qualis Numa Pompilius.
† Tarquinius Priscus.
* l. inter hos.

CAP. VII. *Se autem, seu nobilitate illis comparetur, clariorem illa colluvie convenarum esse, qui paternos majores suos à Cyro Darioque conditoribus Persici regni, maternos à Magno Alexandro, ac Nicatore Seleuco, conditoribus imperii Macedonici, referat: seu populus illorum conferatur suo, earum se gentium regem esse, quæ non modo Romano imperio sint pares, sed Macedonico quoque obstiterint. Nullam subjectarum sibi gentium expertam peregrina imperia: nullis unquam nisi domesticis regibus paruisse: Cappadociam velint, an Paphlagoniam recensere; rursus Pontum an Bythiniam; itemque Armeniam majorem minoremque: quarum gentium*

(o) Id est, ante annos XVI. nam ei πλάτει seu παρατατικῶς hoc accipiendum est.

(p) Hinc Lupi convitio dicti ab hostibus Romani, ut à *Volscis Æquisque* ducibus apud *Liv.* 3. 66. 5.

*nullam neque Alexander ille, qui totam pacavit Asiam, nec quispiam successorum ejus, aut posterorum, attigisset. Scythiam duos unquam ante se reges, non pacare, sed tantum intrare ausos, Darium, & Philippum; ægre inde fugam sibi expedisse, unde ipse magnam partem adversus Romanos virium haberet. Multoque se timidius ac diffidentius bella Pontica ingressum, cum ipse rudis ac tiro esset. Scythas præter arma, virtutemque animi, locorum quoque solitudinibus vel frigoribus instructos, per quæ denuntiaretur ingens militiæ labor ac periculum. Inter quas difficultates ne spes quidem præmii foret, ex hoste vago; nec tantum pecuniæ, sed etiam sedis, inope. Nunc se diversam belli conditionem ingredi. Nam neque cœlo Asiæ esse * temperatius aliud, nec solo fertilius, nec urbium multitudine amœnius, magnamque temporis partem, non ut militiam, sed ut festum diem acturos, bello dubium facili magis an † uberi: si modo aut proximas regni Attalici opes, aut veteres Lydiæ Ioniæque * audierint, quas non expugnatum eant, sed possessum: tamque se avida expectat Asia, ut etiam vocibus vocet: adeo illis odium Romanorum incussit rapacitas Proconsulum (q) sectio publicanorum, calumniæ litium. Sequantur se modo fortiter; & colligant, quid se duce possit efficere tantus exercitus, quem sine cujusquam militum auxilio, suamet unius opera, viderint Cappadociam cæso rege cepisse; qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamque pacaverit, quam nemo ante transire tuto atque adire potuerit. Nam justitiæ atque liberalitatis suæ, ne ipsos milites, qui experiantur, testes refugere: & illa indicia habere, quod solus regum omnium non paterna solum, verum etiam externa regna hereditatibus propter munificentiam acquisita possideat, (r) Colchos, Paphlagoniam, (s) Bosphorum.*

* I. temperantius.

† M. S. ubere.

* M. S. adierint.

(q) Extortio, Exactio alii.

(r) Strabo lib. 12.

(s) Potuit *Bosporus*, non enim hic agitur de angustis faucibus Freti *Byzantini*, sed *Cymmerii*.

CAP. VIII. Sic † excitatis militibus, post annos tres & viginti sumti regni, in Romana bella descendit. At in Ægypto (t) mortuo rege Ptolemæo, (u) ei qui Cyrenis regnabat Ptolemæo, per legatos regnum & uxor Cleopatra regina, soror ipsius defertur. Lætus igitur hoc solo Ptolemæus, quod sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod subornari & à matre Cleopatra, & favore principum, * fratris filium cognoverat: cæterum † infestus omnibus, statim ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solennia religionum in complexu matris interficit; atque ita torum sororis, cæde filii ejus cruentus, ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum * vocaverant, fuit. Siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine quotidie manabant: ipsam quoque sororem, filia ejus virgine per vim stuprata, & in matrimonium adscita, repudiat. Quibus rebus territus populus, in diversa labitur, patriamque, metu mortis, exsul relinquit. Solus igitur in tanta urbe cum suis relictus Ptolemæus, cum regem se non hominum, sed vacuarum ædium videret, edicto peregrinos solicitat. Quibus confluentibus, obvius legatis Romanorum, Scipioni Africano, & Spurio Mummio, & L. Metello, qui ad inspicienda sociorum regna veniebant, procedit. Sed quam cruentus † civibus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim & vultu deformis, & statura brevis, & sagina ventris non

A. M. 5081.
† M. S. exercitatis.
* M. S. interponunt satis.
† I. infestis.
* M. S. moverant. al. promoverant.
† Al. add. omnibus.

(t) Post *Ptolemæum Philometorem* ordo successionis Regum Ægypti mutatus est · hucusque enim patri filius successerat. At *Philometori* successit Frater, *Evergetes* II. dictus & *Physcon*. *Strabo* l. 17.

(u) *Ptolemæus Physcon* appellatur à sagina ventris turpiter inflati. Nam φύσκη significat crassum Intestinum.

homini, sed belluæ, similis. Quam fœditatem nimia subtilitas * perlucidæ vestis augebat, prorsus quasi † astu inspicienda præberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo viro erant. Post discessum deinde legatorum (quorum Africanus, dum inspicit urbem, spectaculo Alexandrinis fuit, * jam etiam populo peregrino invisus, cum filio, quem ex sorore susceperat, & cum uxore, matris pellice, metu insidiarum, tacitus in exsilium proficiscitur; contractoque mercenario exercitu bellum sorori pariter ac patriæ infert. Arcessitum maximum deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. Tunc populus statuas & imagines ejus (w) detrahit. Quod factum studio sororis existimans, (x) filium quem ex ea susceperat, interficit, corpusque in membra divisum, & in cista compositum, matre die natalis ejus, inter epulas offerri curat. Quæ res non reginæ tantum, verum etiam universæ civitati, acerba & luctuosa fuit: tantumque mœrorem † festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exsequias, membra lacera populo ostendunt; & quid sperare de rege suo debeant, filii * cæde demonstrant.

CAP. IX. Finito luctu orbitatis, Cleopatra cum urgeri se fraterno bello videret, auxilium à Demetrio, rege Syriæ, per legatos petit: cujus ipsius varii & memorabiles casus fuere. Namque Demetrius, ut † supra dictum est, cum bellum Parthis intulisset, & multis congressionibus victor fuisset, repente insidiis circumventus, amisso exercitu capitur. Cui Arsaces Parthorum rex, magno & regio animo, misso in * Hyrcaniam,

* I. & perlucida.
† M. S. arte.
* Al. interpon. *Ptolomæus.*
† Al. funestissimo.
* M. S. cædes demonstravit.
† Viz. 36. 1.
* I. *Bythiniam.*

(w) Detrahere, est de loco superiore dejicere, aut amovere. Imagines autem sublimes dedicari solitas, notum est.

(x) Nomine *Menephitem.* *Val. Max.* 9. 2. ext. 5. *Epitom. Liv.* 59.

caniam, non cultam tantum regium præstitit: sed & filiam in matrimonium dedit, regnumque Syriæ, quod per absentiam ejus Trypho occupaverat, restiturum promittit. Post hujus mortem desperato reditu, non ferens captivitatem Demetrius, privatam, etsi opulentam, vitam pertæsus, tacitus in regnum fugam meditatur. Hortatur illi & comes Callimander amicus erat: qui post captivitatem ejus à Syria per (y) Arabiæ deserta, (z) ducibus pecunia comparatis, Parthico habitu Babylonem pervenerat. Sed fugientem † Phrahates, qui Arsaci successerat, equitum celeritate, per compendiosos tramites occupatum retrahit. Ut est deductus ad regem, Callimandro quidem non tantum venia, verum etiam præmium fidei * datum: Demetrium autem & graviter castigatum ad conjugem in Hyrcaniam remittit,† arctioribusque custodiis observari jubet. Interjecto deinde tempore, cum fidem illi etiam suscepti liberi facerent, eodem amico comite repetita fuga est: sed pari infelicitate prope fines regni sui * reprehenditur; ac denuo perductus ad regem, ut invisus à conspectu summovetur. Tunc quoque uxori & liberis donatus, in Hyrcaniam, pœnalem sibi civitatem, remittitur, (a) talisque aureis ad exprobationem puerilis levitatis donatur. Sed hanc Parthorum tam mitem in Demetrium clementiam non misericordia gentis faciebat, nec respectus cognationis: sed quod Syriæ regnum affectabant, usuri Demetrio (b) adversus Antiochum fratrem, prout res, vel tempus, vel fortuna belli exegisset.

† M. S. *Phrates* I. *Phrahartes*.

* Al. datur.

† Al. acribusque.

* Al. deprehenditur.

CAP. X. His auditis, Antiochus occupandum bellum ratus; exercitum, quem multis finitimorum bellis induraverat, adversus Parthos

(y) Est enim *Arabia* fælix & deserta.

(z) Scil. viæ seu itineris, ὁδηγοῖς.

(a) Puerilis enim Talorum Ludus est. De talorum tesserarumque jactu plura collegit *Adr. Junius* Animadv. 2. 4.

(b) Qui *Sedetes* dictus est.

ducit. Sed * luxuriæ non minor apparatus, quam militiæ fuit: Quippe LXXX. millia armatorum, sequuta sunt CCC. millia lixarum; ex quibus coquorum, pistorum, scenicorumque, major numerus fuit. Argenti certe aurique tantum, ut etiam gregarii milites (c) calligas auro † figerent, proculcarentque materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Culinarum quoque argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non ad bella pergerent. Advenienti Antiocho multi Orientales reges occurrere, tradentes se, regnaque sua, cum execratione superbiæ Parthicæ. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus præliis victor, cum Babyloniam occupasset, magnus haberi cœpit. Itaque omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis * reliqui præter patrios fines fuit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda à Parthia revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum ubique tentabat. Propter multitudinem hominum exercitum suum Antiochus per civitates in hiberna † diviserat: quæ res exitii causa fuit. Nam cum gravari se copiarum * præbitione, & injuriis militum, civitates viderent, ad Parthos deficiunt; & die statuta omnes apud se divisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quæ cum nuntiata Antiocho essent, auxilium proximis laturus, cum ea manu, quæ secum hiemebat, progreditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit, adversus quem fortius, quam exercitus ejus, dimicavit. Ad postremum tamen, cum virtute hostes † vincerent metu suorum desertus, (d) occiditur: cui Phra-

* M. S. per luxuriam.

† M. S. facerent, al. fierent, al. fuerent.

* Al. relictum.

† Al. dimiserat.

* Al. exhibitione.

† Forte, vinceret.

(c) Calligas inter Calciamenta fuisse vel ex hoc loco manifestum est; & imperitè Braccas sic appellari vulgo censemus, quarum usum veteres Romanos Græcos Hebræos penitus ignorasse demonstrat *Causabon.* ad *Sueton Aug.* c. 82.

(d) Ipsum sibi manus intulisse scribit *Appianus Syr.* p. 132.

hates exsequias regio more fecit, filiamque Demetrii, quam secum Antiochus * adduxerat, captus amore virginis, uxorem duxit. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cœpit: ad quem retrahendum cum turmas equitum † festinato misisset, * Demetrium hoc ipsum metuentem, jam in regno missi invenerunt: frustraque omnia conati, ad regem suum reversi sunt.

* M S. advexerat.

† I. festinanter.

* A.M.5072.

Finis Libri Tricesimi Octavi.

LIBER XXXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius, interfecto fratre Antiocho, dum Ægyptum tentat, Syriam amittit, & tandem cruento fato tollitur.*
2. *Alexander, ex ignobili rex factus, dum fortunam suam non reverenter habet, fœde perit interfectus à Grypo, qui matrem & fratrem extinguit.*
3. *Cleopatra, regina mater, in Ægypto gravissimas turbas concitat: unde horrendæ laniena ex mulierum ira, quarum interitus describitur.*
4. *Peculiares tragœdiæ, quas Cleopatra inter suos excitat. Tandem illa à filio Alexandro occupata interficitur.*
5. *Alexander in exsilium agitur, revocato Ptolemæo Notho. Romanis ad Orientalia regna excurrentibus, Syria & Ægyptus vexatur.*

CAP. I.

Antiocho in Parthia cum exercitu deleto, frater ejus Demetrius, obsidione Parthorum liberatus † ac restitutus in regnum, cum omnis Syria in luctu propter amissum exercitum esset; quasi Parthica ipsius ac fratris bella, quibus alter captus, alter occisus erat, prospere cessissent,

† Al. anteponunt, dein.

cessissent, ita Ægypto bellum inferre statuit; regnum Ægypti Cleopatra socru, pretium auxilii adversus fratrem suum, pollicente. Sed (a) dum aliena affectat, ut assolet fieri, propria per defectionem Syriæ amisit. Siquidem Antiochenses primi, duce Tryphone, execrantes superbiam regis, quæ, conversione Parthicæ crudelitatis, intolerabilis facta erat, mox (b) Apamenii, * cæteræque civitates exemplum sequutæ, per absentiam regis à Demetrio defecere. Ptolemæus quoque rex Ægypti, bello ab eodem petitus, cum cognovisset, Cleopatram sororem suam, opibus Ægypti navibus impositis, ad filiam & Demetrium generum in Syriam profugisse, immittit juvenem quendam Ægyptium, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret. Et composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec Syriis quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam: nomen juveni Alexander imponitur, auxiliaque ab Egypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti à rege Parthorum, in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum pervenit: quod cum ingenti studio civitatium & regis (c) Alexandri, ad † firmandam fabulæ fidem excipitur. Quæ res illi magnam favorem popularium conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lacrymas existimantibus. (d) Demetrius autem victus ab Alexandro, cum undique circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab

*MS. cæterorumque.

† Al. affirmandam.

(a) Loci hujus est fabula de Camelo, qui cornua affectans, etiam aures perdidit.

(b) *Apamene* Syriæ Regio Ptolomæo, in qua *Apamia* urbs.

(c) *Zebinam* cognominatum scribit *Joseph. Antiqu.* 13.17.

(d) *Appian.* Syr. p. 132. b. interfectum ait ab uxore *Cleopatra*, propter æmulationem posterioris nuptæ *Rhodogunes*, & post ejus mortem *Seleucum* filium ab ea sagitta confossum esse.

uxore

uxore filiisque deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis, cum Tyrum, religione templi se defensurus petisset, navi egrediens, præfecti jussu interficitur. Alter ex filiis Seleucus, quoniam sine matris auctoritate diadema sumsisset, ab eadem interficitur; alter, cui propter nasi magnitudinem, cognomen (e) * Grypo fuit, rex à matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes filium, † vis autem omnis imperii penes matrem esset.

* Al. *Gryphos* al. *Grypho.*
† Al. Jus.

CAP. II. Sed Alexander occupato Syriæ regno, tumens successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptolemæum, à quo fuerat † subornatus in regnum, superba insolentia cœpit. Itaque Ptolomæus, reconciliata sororis gratia, destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii, viribus suis acquisierat, summis * opibus instituit. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia, & filiam Tryphenam Grypo nupturam, ut populos in auxilium nepotis, non societate tantum belli, verum & affinitate sua solicitaret. Nec res frustra fuit: nam cum omnes Grypum instructum Ægypti viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cœpere. Fit denique inter reges prælium, quo victus (f) Alexander, Antiochiam profugit: ibi inops pecuniæ, cum stipendia militibus deessent, in templo Jovis solidum ex auro Victoriæ signum tolli jubet, facetis jocis sacrilegium circumscribens: *nam Victoriam * commodatam sibi ab Jove esse* dicebat. Interjectis deinde diebus, cum ipsius Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacite evelli jussisset, deprehensusque in sacrilegio, concursu multitudinis esset in fugam versus; magna vi tempestatis oppressus, ac desertus à

† I. in regno ornatus.
* I. operibus.
† M. S. commendatam.

(e) Est *Grypus*, incurvum sive aduncum habens nasum.

(f) Vide *Joseph.* l. 13. c. 17.

suis

suis, à latronibus capitur; perductusque ad Grypum, interficitur. Grypus porro, reciperato patrio regno, externisque periculis libertatis liberatus, insidiis matris appetitur. Quæ cum cupiditate dominationis, prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, hujus quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. Sed Grypus, † prædictis jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet; abnuenti instat. Postremum prolato indice eam arguit, *solam defensionem sceleris superesse* affirmans, *si bibat, quod filio obtulit*. Sic victa regina scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, extinguitur. Parta igitur regni securitate, Grypus octo annis quietem & ipse habuit, & regno præstitit. Natus deinde illi est æmulus regni, frater ipsius (g) Cyzicenus, eadem matre genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus, quem cum veneno tollere voluisset, ut maturius armis cum eo de regno contenderet, excitavit.

† M. S. præscitis.

Ao.M. 5088.

CAP. III. Inter has regni Syriæ parricidiales discordias, moritur rex Ægypti Ptolemæus, regno Ægypti uxori & alteri ex filiis, quem illa legisset, relicto, videlicet quasi quietior Ægypti status, quam Syriæ regnum esset, quum mater altero ex filiis electo, alterum hostem esset habitura. Igitur cum pronior in minorem filium esset, à populo compellitur majorem eligere: cui priusquam regnum daret, uxorem ademit; compulsumque repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem † Selenen ducere jubet, non materno inter filias judicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret. Sed Cleopatra non tam à viro repudiata quam à matre divortio viri dimissa, Cyziceno in Syria nubit: eique ne nudum uxoris nomen

† *Seleucen* ubique.

(g) Sic dictus, quod *Cyzici* esset educatus.

afferret,

afferret, exercitum † Grypi solicitatum, velut dotalem, ad maritum deducit. Par igitur viribus fratris Cyzicenus, prælium committit, ac victus in fugam vertitur, Antiochiamque venit. Tunc Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obsidere cœpit: qua capta, * Tryphena uxor Grypi nihil † antiquius quam sororem Cleopatram requiri jussit: non ut captivæ opem ferret, sed ne effugere captivitatis mala posset, quæ * sui æmulatione in hoc potissimum regnum invaserit, hostique sororis nubendo hostem se ejus effecerit. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre, contra matris voluntatem, extra Ægyptum nuptam accusat. Contra Grypus orare, *ne tam fœdum facinus facere cogatur: à nullo unquam majorum suorum inter tot domestica, tot externa bella, post victoriam in feminas sævitum, quas sexus ipse, & periculis bellorum, & sævitiæ victorum eximat: in hac vero, præter commune bellantium † fas, accedere necessitudinem sanguinis: quippe ipsius quæ tam cruente sæviat, (h) sororem quidem germanam esse, suam vero consobrinam: liberorum deinde communium materteram.* His tot necessitudinibus sanguinis, adjicit superstitionem templi, quo abdita profugerit; *tantoque religiosius colendos sibi deos, quo magis his propitiis ac faventibus vicisset: tum neque occisa illa, se virium quicquam Cyziceno demturum, nec servaturum reddita.* Sed quanto Grypus abnuit, tanto soror muliebri pertinacia accenditur, rata non misericordiæ hæc verba, sed amoris esse. Itaque vocatis ipsa militibus, mittit qui sororem confoderent. Qui ut in templum intraverunt, cum evellere eam non possent, manus amplex-

† M. S. *Griphi.*

* Al. *Gryphina.* M. S. *Tirfena.*

† M. S. antequam.

* Al. sibi æmulata.

† I. nefas.

(*h*) Malim interpungere & scribere *Sororem, & quidem Germanam esse.* Neq; enim soror uterina tantum, aut eodem patre, sed matre diversa erat edita, sed utroq; parente eodem nata. Dicitur enim a germine *Germanus.*

antis

antis deæ simulacrum præciderunt. Tunc Cleopatra execratione parricidarum, mandata violatis numinibus * ultione sui, decedit. Nec multo post repetita prælii congressione, victor Cyzicenus uxorem Grypi Tryphenam, quæ paulo ante sororem interfecerat, capit; ejusque supplicio uxoris manibus parentavit.

* M. S. ultionis vi.

CAP. IV. At in Ægypto Cleopatra cum graveretur socium regni, filio Ptolemæo, populum in eum † incitat; abductaque ei Selene uxore, eo indignius, quod ex Selene jam duos filios habebat, exulare cogit, (i) arcessito minore filio Alexandro, & rege in locum fratris constituto: nec filium regno expulisse contenta, bello Cypri exulantem persequitur. Unde pulso, interficit ducem exercitus sui, quod vivum eum è manibus * dimisisset: quanquam Ptolemæus verecundia materni belli, non viribus minor ab insula recessisset. Igitur Alexander territus hac matris crudelitate, & ipse eam reliquit, periculoso regno securam ac tutam vitam anteponens. Cleopatra vero timens, ne major filius Ptolemæus ab Cyziceno ad reciperandam Ægyptum auxiliis juvaretur, ingentia Grypo auxilia, & Selenen uxorem nupturam hosti prioris mariti, mittit, Alexandrumque filium per legatos in regnum revocat: cui cum † occultis insidiis exitium machinaretur; occupata ab eodem interficitur, spiritumque non fato, sed parricidio dedit: digna prorsus hac mortis infamia, quæ etiam matrem toro expulit; & duas filias viduas alterno fratrum matrimonio fecit; & filio alteri in exsilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est.

† M. S. excitat.
A. M. 5102.

* Al. emifisset.

† M. S. occultatis.

CAP. V. Sed nec Alexandro cædes tam ne-

(i) Contra jus Gentium,& nominatim Ægyptiorum. Nam etiam apud hos viguisse jus primogenituræ, nec à *Ptolomæis* introductum, sed ab ultima *Pharaonum* Memoria observatum fuisse, patet in *Exod.* 11. 5.

fanda

fanda inulta fuit. Nam ubi primum compertum est, scelere filii matrem interfectam, concursu populi in exsilium agitur, revocatoque † Ptolemæo regnum redditur: qui neque cum matre bellum gerere voluisset, nec à fratre armis repetere, quod prior po[ss]edisset. Dum hæc aguntur, (k) frater ejus ex pellice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, herede populo Romano instituto, decedit. Jam enim fortuna Romana porrigere se ad Orientalia regna, non contenta Italiæ terminis, cœperat. Itaque & ea pars Lybiæ provincia facta est: postea Creta, Ciliciaque piratico bello perdomitæ, in formam provinciæ rediguntur. * Quo facto, & Syriæ, & Ægypti regna, Romana vicinitate artata, quæ incrementa de finitimis bellis quærere solebant, ademto vagandi arbitrio, vires suas in perniciem mutuam converterunt: Adeo ut assiduis prœliis consumti, in contemtum finitimorum venerint, prædæque (l) Arabum genti, imbelli antea, fuerint. Quorum rex (m) † Erotimus, fiducia * septingentorum filiorum, quos ex pellicibus susceperat, † divisis exercitibus, nunc Ægyptum, nunc Syriam * infestabat: magnumque nomen Arabum, viribus finitimorum † exsanguibus, fecerat.

† i.e. Fyscon.

A. M. 5112.

* M. S. Quo pacto.

† M.S. Hierotinus.

* I. sexcentorum.

† Al. diversis.

* M. S. vastabat al. devastabat.

† M. S. exsanguinibus. ut infra 41. 6. 4.

(k) *Ptolomæus Apio* dictus Pop. Rom. testamento hæredem reliquit. *Euseb.* in Chron.

(l) Arabes *Homero* Ἐρεμβοὶ eosdem, quos Græci Ἄραβας vocant, esse certum. Primo vero *Arabas* dictos, qui *Arabiæ* desertum incolunt.

(m) Idem hic qui & *Aretas* dicitur.

Finis Libri Tricesimi noni.

LIBER XL.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Syri Tigranem Armenium regem sibi deligunt.*
2. *Victo Tigrane, Antiochus, Cyziceni filius, creatur rex Syriæ, quæ postea in provinciæ formam redigitur.*

CAP. I.

† I. filiorum.

* M. S. circuminspicere ut supra. 31. 1. 8.

* M. S. Decem & novem, ut paulo post.

† M. S. Militum.

MUtuis fratrum odiis, & mox † filiis inimicitiis parentum succedentibus, cum inexpiabili bello, & reges, & regnum Syriæ consumtum esset, ad externa populus auxilia concurrit, peregrinosque sibi reges * circumspicere cœpit. Itaque cum pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret, occurreretque quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoque semper hostis fuisset Syriæ; omnes (a) in Tigranem regem Armeniæ consensere, instructum præter domesticas vires, & Parthica societate & Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnum Syriæ, per † XVIII. annos tranquillissimo regno potitus est: neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

CAP. II. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terræ-motu vastata est, quo centum septuaginta millia † hominum, & multæ urbes perierunt. Quod prodigium mutationem rerum portendere aruspices responderunt. Igitur Tigrane à Lucullo victo, rex Antiochus, Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod Lucullus dederat, postea ademit Pompejus: qui pos-

(a) *Tigranes* Syriâ, ultra *Euphratem*, & *Ciliciâ* potitus, *Rex regum* dicitur; *Appian.* Syr. p. 118.

centi

centi regnum respondit, *ne volenti quidem Syriæ, nedum recusanti, daturum se regem, qui XVIII. annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in Angulo Ciliciæ latuerit: (b) victo autem eodem Tigrane à Romanis alieni operis præmia postulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit; ita, * quo cesserit Tigrani, non daturum, quod tueri nesciat: ne rursus Syriam Judæorum & Arabum latrociniis infestam reddat.* Atque ita Syriam in provinciæ formam redigit: paulatimque Oriens Romanorum, discordia consanguineorum regum, factus est.

A. M. 5108

* Al. quod gesserit.

(b) Anno ab urbe condita DCCXCIX, Consul. *Tullio Cicerone*, & *C. Antonio*.

Finis Libri Quadragesimi.

LIBER XLI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Parthorum origo, nominis obscuritas, successus, imperium.*
2. *Regni Parthici administratio. Parthorum sermo, vestes, arma, exercitus, præliandi mos.*
3. *Mores domestici, sepultura, religio, ingenium, virtutes & vitia.*
4. *Parthorum regum res gestæ paucis describuntur.*
5. *Arsacis sapientissimi Parthorum regis vita & mors placida.*
6. *Bactriani regni status sub Eucratide, qui à filio opprimitur. Parthorum bellici successus.*

CAP. I.

PArthi, penes quos, velut divisione Orbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exsules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo

vocabulo manifestatur. Nam (a) Scythico sermone Parthi, exsules dicuntur. Hi & Assyriorum & Medorum temporibus, inter Orientis populos obscurissimi fuere. Postea quoque cum Imperium Orientis à Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine, præda victorum fuere. Postremo Macedonibus triumphato Oriente servierunt: ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem per virtutem provectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperio veluti servile vulgus fuere. A Romanis quoque, (b) trinis bellis, per maximos duces, florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere: quanquam plus gloriæ sit, inter Assyria & Medica Persicaque, memorata olim regna, & opulentissimum † mille urbium Bactrianum imperium emergere potuisse, quam longinqua bella vicisse; præterea cum gravibus * Scythicis, & vicinalibus bellis assidue vexati, variis periculorum certaminibus urgerentur. Hi domesticis seditionibus Scythia pulsi, solitudines inter Hyrcaniam, & Dahas, & Areos, & † Spartanos, & Margianos furtim occupavere. Fines deinde, non (c) intercedentibus primo finitimis, postea etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut non immensa tantum ac profunda camporum, verum etiam prærupta collium, montiumque ardua occupaverint. Ex quo fit, ut Parthiæ pleraque finium aut æstus, aut frigoris magnitudo, possideat: quippe cum montes * nix, & campos æstus, infestet.

† rectius, illud urb. m

* M. S. *Scythis.*

† rectius, *Apriancs* Plin. l. 25. c.

* Al. frigus.

(a) Nam *Parthi*, *Scythica*, vel secundum Jornan. de reb. Get. c. 6. *Gothica*, i. e. Germanicæ sunt originis. *Parthi* & *Persæ* secundum varietatem Dialecti *iidem* sunt.

(b) *Crassum* & *Antonium.* Tertium adhuc quæro. An *Cesennium Pætum* ? sed is inferior ætate *Trogi.* Itaque *binis* rectius forte legas.

(c) Hoc est, vetantibus. vox Tribunitia. Intercedimus verbo, prohibemus manu & opere.

CAP.

CAP. II. Adminiſtratio gentis poſt defectionem Macedonici imperii, ſub regibus fuit. Proximus majeſtati regum, populorum ordo eſt: ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace habent. Sermo his inter Scythicum Medicumque, medius, † & utriſque mixtus. Veſtis olim ſui moris; poſteaquam acceſſere opes, ut Medis perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum, ſed majorem partem * ſervorum habent; quorum vulgus, nulli manumittendi poteſtate permiſſa, ac per hoc omnibus ſervis naſcentibus, indies creſcit. Hos pari ac liberos ſuos cura habent: (d) equitare & ſagittare magna induſtria docent. Locupletiſſimus ut quiſque eſt, ita plures in bello equites regi ſuo præbet. Denique Antonio bellum Parthis inferenti, cum quinquaginta millia equitum † occurrerent, ſoli *CCCC. liberi fuere. Cominus in acie præliari, aut obſeſſas expugnare urbes neſciunt. Pugnant autem procurrentibus equis aut terga dantibus: ſæpe etiam fugam ſimulant, ut incautiores adverſum vulnera inſequentes habeant. Signum his in prælio non tuba, ſed tympano datur. Nec pugnare diu poſſunt: cæterum intollerandi forent, ſi quantus his impetus eſt, vis tanta & perſeverantia eſſet. Plerumque in ipſo ardore certaminis prælia deſerunt, ac paulo poſt, pugnam ex fuga repetunt, ut, cum maxime viciſſe te putes, tunc tibi diſcrimen ſubeundum ſit. Munimentum ipſis equiſque (e) loricæ plumatæ ſunt, quæ utrumque toto corpore tegunt. Auri argentique nullus niſi in armis uſus.

† rectius, ex utriſque.

* Servitiorum, probo.

† M. S. occurriſſent.

* Al. CCCCL. al. DCCC. M. S. CCC.

(d) Ex inſtituto *Perſarum*, qui Liberos ſuos, à quinto anno incipientes uſque ad viceſimum, tribus tantum inſtituunt, *equitare, arcu ſagittas excutere, vera loqui*, ait *Herodot.* I. 136.

(e) Hoc eſt, ex Laminis ferreis in modum plumæ factis conſertæ. *Virg. Æn.* 11. 770.

CAP. III. Uxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent: nec ulla delicta adulterio gravius vindicant. Quamobrem feminis non convivia tantum † virorum, verum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi venatibus quæsita vescuntur. Equis omni tempore vectantur: illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt: super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod servi pedibus, liberi, non nisi equis incedunt. (f) Sepultura vulgo, aut avium, aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruunt. In superstitionibus atque cura deorum, præcipua * omnibus veneratio est. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus assignant. Semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti: natura taciti: ad faciendum, quam ad dicendum promtiores: proinde secunda adversaque silentio tegunt. Principibus metu, non pudore parent. In libidinem projecti, in cibum parci: Fides dictis promissisque nulla, nisi quatenus expedit.

† I. interponunt, Zelo.

* Al. ominibus velim.

CAP. IV. Post mortem Alexandri Magni, cum inter successores ejus, Orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignante Parthorum imperium, † Stagnori externo socio traditur. Hi postea * deductis Macedonibus in bellum civile, cum cæteris superioris Asiæ populis Eumenem sequuti sunt: quo victo, ad Antigo-

† M. S. *Stagarori* rectius; *Statanori*, ut supra 13. 4. 22.

* forte diductis, al. seductis.

(f) Moris fuit *Persis*, sive *Parthis*, ut immatura morte defunctis, os oculosque Lacte oblinerent, inde equo impositos, instigatoq; eo, corvorum prædæ exponerent. Quod si ab iis, quibus ejus rei negotium incumberet, animadversum fuisset, dextrum ejus oculum prius à Corvis laceratum, fælicem judicabant: sin sinistrum, contra. Cum senibus aliter agebatur. Eos enim ad montana deferebant, fameque enecabant; & omnes, qui hoc fato defungerentur, felices existimabantur.

num

num transiere. Post hunc a Nicatore Seleuco, ac mox ab Antiocho & successoribus ejus possessi: à cujus † pronepote Seleuco primum defecere, primo Punico bello, L. Manlio Vulsone, M. Atilio Regulo, consulibus. Hujus defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci & Antiochi, discordia dedit: qui dum sibi invicem eripere regnum volunt, persequi defectores omiserunt. Eodem tempore etiam (g) Theodotus mille urbium * Bactrianarum præfectus, defecit regemque se appellari jussit: quod exemplum sequuti totius Orientis populi, à Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces, vir sicut (h) incertæ originis, ita virtutis expertæ. Hic solitus latrociniis & rapto vivere, accepta opinione, Seleucum à Gallis in Asia victum, solutus regis metu, cum prædonum manu Parthos aggressus præfectum eorum Andragoram oppressit; sublatoque eo, imperium gentis invasit. Non magno deinde post tempore, Hyrcanorum quoque regnum occupavit: atque ita duarum civitatium imperio præditus, grandem exercitum parat, metu Seleuci & Theodoti Bactrianorum regis. Sed cito morte Theodoti, metu liberatus; cum filio ejus & ipso Theodoto fœdus ac pacem fecit: nec multo post, cum Seleuco rege, ad defectores persequendos veniente, congressus, victor fuit: quem diem Parthi exinde solennem, velut initium libertatis, observant.

† rectius, nepote.

* Al. *Bactrinorum.*

CAP. V. Revocato † deinde Seleuco novis motibus in Asiam, dato laxamento, regnum Parthicum format, militem legit, castella munit, civitates firmat. Urbem quoque nomine * Daram, in monte Zapaortenon condit: cujus loci ea conditio est, neque munitius quicquam esse, neque amœnius possit. Ita enim & præruptis

† Itaque.

* M. S. *Daram* in monte *Aparteno.* I. *Claram* in monte *Taborreno.*

(g) *Strabini* Διόδοτος l. 11. p 355. 20.

(h) *Arsacem* & Fratrem *Tiridatem* ab *Artaxerxe* Persarum Rege genus ducere dicit *Geor. Monachus.*

rupibus undique cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat: & soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. † Fontium ac silvarum ea copia est, ut & aquarum abundantia irrigetur, & venationum voluptatibus exornetur. Sic Arsaces, quæsito simul constitutoque regno, non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura senectute decedit. Cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nuncupent. Hujus filius & successor regni, Arsaces & ipse nomine, adversus (i) Antiochum Seleuci filium, centum millibus peditum, & XX millibus equitum instructum, mira virtute pugnavit: ad postremum in societatem ejus assumtus est. Tertius Parthis rex * Priapatius fuit, sed & ipse Arsaces dictus. Nam, sicut supra dictum est omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares, Augustosque cognominavere. Hic actis in regno quindecim annis decessit, relictis duobus filiis, Mithridate & Phrahate: quorum major Phrahates, † more gentis, heres regni, Mardos, validam gentem, bello domuit; nec multo post decessit, pluribus filiis relictis: quibus præteritis, fratri potissimum (k) Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit imperium: Plus † regio, quam patrio deberi nomini ratus, potiusque patriæ quam liberis consulendum.

† Al. interponunt, Jam.

* vel *Pampacius, Arsaces* III.

† rectius, more gentium.

* I. Regno.

CAP. VI. Eodem ferme tempore, sicuti in Parthis Mithridates, ita in Bactris (l) Eucratides, magni uterque viri, regna ineunt. Sed Parthorum fortuna felicior, ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani au-

(i) *Magnum* nempe, *Seleuci Callinici* filium, de quo supra 29. 1. 3. & l. 31.

(k) *Mithridates*, *Arsaces* V. Sextum ab *Arsace* facit *Orosius* 5. 4.

(l) Vide Strab. l. 15. & l. 11.

tem

tem per varia bella jactati, non regnum tantum, verumetiam libertatem amiserunt: siquidem Sogdianornm & † Drangaritanorum Indorumque bellis fatigati, ad postremum ab invalidioribus Parthis, velut * exsangues, oppressi sunt. Multa tamen Eucratides bella magna virtute gessit: quibus attritus, cum obsidionem Demetrii regis Indorum pateretur, cum CCC. militibus, LX. millia hostium assiduis eruptionibus vicit. Quinto itaque mense liberatus, Indiam in potestatem redegit. Unde cum se reciperet, à filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur: qui non dissimulato parricidio, velut hostem, non patrem interfecisset, & (m) per sanguinem ejus currum egit, & corpus abjici insepultum jussit. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim inter Parthos & Medos bellum oritur. Cum varius utriusque populi casus fuisset, ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates, Mediæ Bacasin præponit: ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus, bellum cum † Elymæorum rege gessit: quo victo, hanc quoque gentem regno adjecit, imperiumque Parthorum à monte Caucaso, multis populis in ditionem redactis, usque ad flumen Euphratem protulit. Atque ita adversa valetudine correptus, non minor Arsace proavo, gloriosa senectute decedit.

† rectius, *Drangianorum.*

* Melius, exsanguines ut supra. 39. 5. 9.

† M. S. *Velimaorum.* al. *Idumaorum.*

(*m*) M. S. legunt equum per sanguinem ejus circum egit. vide Liv. 1. 48. & Flor. 1. 7. 3.

Finis Libri Quadragesimi primi.

CAP.

LIBER XLII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Mithridatis, Parthorum regis filius & successor Phrahates à militibus interficitur.*
2. *Post Artabanum Mithridates, cognomine Magnus, regnat, qui bellum infert Armeneniæ; de cujus origine & primis regibus disserit Justinus.*
3. *Jasonis & Armenii Armeniæ conditoris elogia. Tigris fluvij origo.*
4. *Mithridati ejecto Orodes successit, qui parricidiis & cladibus domi & foris exagitatur.*
5. *Phrahatis, filii Orodis, horrenda parricidia & varia fortuna. Augustus ab eo captivos Romanos & signa militaria repetit.*

CAP. I.

† I. *Phrahartes*. M. S. *Phraatus*.
* M.S. statuitur.
† M.S. Itaque.

(a) POST necem Mithridatis, Parthorum regis, (b) † Phrahates filius ejus, rex * constituitur: qui cum inferre bellum, in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni, Syriæ statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda revocatur. † Namque Scythæ in auxilium Parthorum adversus Antiochum Syriæ regem, mercede solicitati, cum confecto jam bello supervenissent, & calumnia tardius lati auxilii, mercede fraudarentur; dolentes tantum iis itineris frustra emensum, quum vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem dari sibi poscerent, superbo responso offensi, fines Parthorum vastare cœperunt. Igitur Phrahates, cum adversus eos

(a) Nœx, raro exemplo, de Morte naturali. In fine enim libri præcedentis dicitur, hunc *fato decedisse*.

(b) *Parthorum* Rex VI.

pro-

proficifceretur, ad tutelam regni reliquit * Himerum quendam, pueritiæ sibi flore conciliatum: qui tyrannica crudelitate, oblitus & vitæ præteritæ, & vicarii officii, Babylonios, multasque alias civitates importune vexavit. Ipse autem Phrahates exercitum Græcorum, quem bello Antiochi captum superbè crudeliterque tractaverat, in bellum secum ducit: immemor prorsus, quod hostiles eorum animos nec captivitas minuerat, & insuper injuriarum indignitas exacerbaverat. Itaque cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere: & diu cupitam captivitatis ultionem, exercitus Parthici, & ipsius Phrahatis regis cruenta cæde, exequuti sunt.

* M. S. Humerum.

CAP. II. In hujus locum (c) Artabanus, patruus ejus, rex substituitur. Scythæ autem contenti victoria, depopulata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus bello † Thogariis illato, in brachio vulneratus, statim decedit. Huic (d) Mithridates filius succedit: cui res gestæ Magni cognomen dedere: quippe claritatem parentum, æmulatione virtutis accensus, animi magnitudine supergreditur. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute gessit; multosque populos Parthicó regno addidit. Sed & cum Scythis prospere aliquoties dimicavit, ultorque injuriæ parentum fuit. Ad postremum (e) * Ortoadisti Armeniorum regi bellum intulit. Sed quoniam in (f) Armeniam transitum facimus, origo ejus paulo altius repetenda est. Neque enim silentio præteriri tantum regnum fas est, cum fines ejus post Parthiam omnium regno

† I. *Colchatariis*, M.S. *Theogariis*. al. *Tecaris*.

* M. S. *Arthoadisti*.

(c) *Parthorum* Rex VII.
(d) *Parthorum* Rex VIII.
(e) *Artavasdes*, *Armeniæ* Regis, nomen est in *Strab.* lib 11. & *Plut.* in Anton. c. 66.
(f) Regio *Asiæ* inter *Taurum* & *Caucasum* montes, à *Cappadocia* ad *Caspium* mare usque protensa; ab *Armenio Thessalo*, *Jasonis* comite, (*inquit Strabo*) dicta. Lege de *Armenia Strab.* l. 11. *Plin* 6. 9.

rum

rum magnitudinem ſuperent. Siquidem Armenia à Cappadocia uſque mare Caſpium undecies centum millia † patet: ſed in latitudinem millia paſſuum ſeptingenta porrigitur. Condita eſt autem ab Armenio, Jaſonis Theſſali comite: quem cum * perditum propter † inſignem periculoſamque regno ſuo virtutem * Pelias rex cuperet denuntiata militia, in Colchos eum abire jubet; pellemque arietis memorabilem gentibus reportare: ſperans interitum viri, aut ex periculis tam longæ navigationis, aut ex bello tam profundæ barbariæ. Igitur (g) Jaſon divulgata opinione tam glorioſæ expeditionis, cum ad eum certatim (h) principes juventutis totius ferme †Orbis concurrerent, exercitum fortiſſimorum virorum, qui *Argonautæ* cognominati ſunt, comparavit: quem cum magnis rebus geſtis incolumem reduxiſſet, rurſus à Peliæ filiis Theſſalia pulſus, magna vi cum ingenti multitudine, quæ ad famam virtutis ejus ex omnibus gentibus quotidie confluebat; comite (i) Medea uxore, quam repudiatam, miſeratione exſilii rurſum receperat, & Medio privigno ab Ægæo, rege Athenienſium, genito, Colchos repetivit, ſocerumque Æetam regno pulſum reſtituit.

† M. S. mille paſſuum patet.

* M. S. perd. invenire, forte interire.

† M. S. *Peleas.*

* M. S. urbis.

CAP. III. Magna deinde bella cum finitimis geſſit; captaſque civitates partim regno ſoceri, ad abolendam ſuperioris militiæ injuriam, qua & filiam ejus Medeam abduxerat, & filium (k) † Ægialium interfecerat, adjunxit; partim populis quos ſecum adduxerat, aſſignavit;

† Al. fil. *Æta Ægialum.*

(g) Ille, qui primus longa navi maria tentavit, & qui tanta nominis celebritate in omnium animis verſatur.

(h) Juventus hic de virili ætate dicitur; unde mox hi ipſi Fortiſſimi Viri audiunt. Romanis *Juniores* ex inſtituto *Servii*, ad annum 45. ultra *Seniores*. *Dionyſ. Halicar.* 4. 20. & Liv. 1. 43. 1.

(i) Cujus Hiſtoriam, leges *Ovid. Metamorph.* l. 7. *Cicero* de Nat. deor. 3. 26.

(k) Hic *Appollonio* & *Strab.* l. 7. eſt *Abſyrtus.*

pri-

Primusque humanorum post Herculem & * Liberum, qui reges Orientis fuisse traduntur, eam † cœli plagam domuisse dicitur. Populis quibusdam (*l*) Frudium & Amphistratum, aurigas Castoris & Pollucis, duces assignavit. Cum Albanis fœdus percussit; (*m*) qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum, Geryone extincto, armenta ejus per Italiam duceret, secuti dicuntur; quippe memores Italicæ originis exercitum Cn. Pompeii bello Mithridatico * *fratres* salutavere. Itaque Jasoni totus ferme Oriens, ut conditori, divinos honores templaque constituit: quæ Parmenion, dux Alexandri Magni, post multos annos dirui jussit, ne cujusquam nomen in Oriente venerabilius, quam Alexandri esset. Post mortem Jasonis, Medius æmulus virtutis ejus, in honorem † matris Medeam urbem condidit; regnumque ex nomine suo Medorum constituit, sub cujus majestate * Orientis postea imperium fuit. Albanis vicinæ Amazones sunt: quarum reginam Thalestrem concubitum Alexandri petisse, multi auctores prodidere. Armenius quoque & ipse Thessalus, unus de numero ducum Jasonis, recollecta multitudine, quæ amisso Jasone rege passim vagabatur, Armeniam condit: à cujus montibus Tigris fluvius modicis primo incrementis nascitur: interjecto deinde aliquanto spatio, sub † terras mergitur; atque ita post quinque & viginti millia passuum grande jam flumen in regione (*n*) Sophene * emergit, ac si in paludes Euphratis recipitur.

* M. S. *Lib.* patrem.
† An *Soli* legendum ?
* M.S. *Fraudium* al. *Fandium*. l. *Phrygium*.
* Al. ut fratres.
† l. add. *Medeam*.
* M. S. constituti Or.
† M. S. Terra.
* M. S. mergitat.

(*l*) *Recam* & *Amphistratum* appellat *Strabo*.

(*m*) *Hiberos* & *Albanos* *Thessalis* ortos scribit *Tacit. Annal.* 6 34. ab *Jasone* vero ortos tradit *Plin.* 6. 13.

(*n*) *Asiæ* regio, ubi *Tigris* emergit post quam XXV millia passuum sub terras immersus. *Sophæna est* Ptolomæo.

CAP. IV. Igitur Mithridates rex Parthorum, post bellum Armeniæ, propter crudelitatem à senatu Parthico, regno pellitur. Frater ejus (o) Orodes, cum regnum vacans occupasset, Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsidet: & fame coactos, in deditionem oppidanos compellit. Mithridates autem fiducia cognationis, ultro se in potestatem Orodis tradit. Sed Orodes plus hostem, quam fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum jussit: & posthæc bellum cum Romanis gessit, (p) Crassumque imperatorem cum filio & omni exercitu Romano delevit. Hujus filius Pacorus missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, in Parthiam patri suspectus revocatur: quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syria, à Cassio quæstore Crassi, cum omnibus † ducibus trucidatur. His ita gestis, non magno post tempore, Romanis inter Cæsarem Pompeiumque civile bellum oritur: in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, & propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico junctam, & propter Crassi necem, cujus filium in partibus Cæsaris esse audierant: quem ultorem patris victore Cæsare futurum non * dubitabant. Itaque victis partibus Pompeianis, & Cassio & Bruto auxilia adversus Augustum & Antonium misere: & post belli finem rursum Pacoro duce, inita cum Labieno societate, Syriam & Asiam vastavere; castraque Ventidii, qui post Cassium absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur. Sed ille (q) simulato timore, diu continuit se, & † insultare Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in secu-

† M. S. deletur ducibus.

* M. S. deliberabant.

† M. S. exultare.

(o) *Parthorum* Rex, quem *Plut. Hyrodem*, M S. *Herodem*, Imp. *Herodem*, vocant.

(p) Vide *Liv.* Epit. 106. *Flor.* 3. 11.

(q) Captus arte sua *Parthus.* Nam hæc gens præter armorum fiduciam callida, simulat trepidationem. *Flor.* 4. 10. 3.

ros lætosque partem legionum emisit: quarum impetu fusi Parthi, in diversa abiere. Pacorus cum fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus, aggreditur. Tum Ventidius reliqua parte legionum emissa, universam Parthorum manum cum rege ipso Pacoro interfecit: nec ullo bello Parthi unquam majus vulnus * acceperunt. Hæc cum in Parthia nuntiata essent, Orodes pater Pacori, qui paulo ante vastatam Syriam, occupatam Asiam à Parthis audierat, victoremque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filii morte, & exercitus clade audita, ex dolore in furorem vertitur. Multis diebus non alloqui quemquem, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur. Post multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo consistere: interdum quasi amissum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum, alia solicitudo miserandum senem invadit, quem ex numero XXX. filiorum in locum Pacori regem destinet. Multæ pellices, ex quibus, generata tanta juventus erat, pro suis quæque solicitæ animum senis obsidebant. Sed fatum Parthiæ fecit, in qua jam quasi solenne est, (r) reges parricidas habere, ut sceleratissimus omnium, & ipse Phrahates nomine, rex statueretur.

* Al. acceperant.

CAP. V. Itaque statim, quasi nollet, † mori patrem interfecit: fratres quoque * XXX. trucidat: sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui (ſ) nominari rex posset, adultum filium interfici jubet. Huic Antonius,

† Naturaliter.

* Rectius, omnes triginta ut in M. S.

(r) Ut hodie in Turcico Imperio, quod illi quasi successit.

(ſ) Impressi legunt, qui nominatim Rex posset creari.

propter auxilium adversus se & Cæsarem latum, bellum cum sedecim validissimis legionibus intulit: sed graviter multis præliis vexatus, à Parthia refugit. Qua victoria insolentior Phrahates redditus, cum multa crudeliter consuleret, in exsilium à populo suo pellitur. Itaque cum magno † tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente, regem Parthi Tiridatem quendam constituerant: qui, audito adventu Scytharum, cum magna amicorum manu ad Cæsarem, in Hispania bellum tunc temporis gerentem, profugit, obsidem Cæsari minimum filium Phrahatis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. Quo cognito, Phrahates legatos statim ad Cæsarem mittit, *servum suum Tiridatem, & filium, remitti sibi postulat.* Cæsar & legatione Phrahatis audita, & Tiridatis postulatis cognitis (nam & ipse restitui in regnum desiderabat, *juris Romanorum futuram Parthiam* affirmans, *si ejus regnum muneris eorum fuisset*) *neque Tiridatem dediturum se Parthis* dixit, *neque adversus Parthos Tiridati auxilia daturum.* Ne tamen per omnia nihil à Cæsare obtentum videretur, Phrahati filium sine pretio remisit; & Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumtum præberi jussit. Post hæc finito Hispaniensi bello, cum in Syriam ad componendum Orientis statum venisset, metum * Phrahati incussit, ne bellum Parthiæ vellet inferre. Itaque tota Parthia captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu recollecti, signaque cum his militaria Augusto remissa. Sed & filii nepotesque Phrahatis obsides Augusto dati: plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius Imperator facere potuisset.

† Al. interpon. *post.*

* M S. & Phraati.

Finis Libri Quadragesimi secundi.

LIBER

LIBER XLIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

CAP. I.

PArthicis, Orientalibusque, ac totius propemodum Orbis rebus expeditis, ad initia Romanæ urbis Trogus, velut post longam peregrinationem, domum revertitur: ingrati civis † officium existimans, si, cum omnium gentium res gestas illustraverit, * de sola patria taceat. Breviter igitur initia Romani imperii perstringit: ut nec modum propositi operis excedat, nec utique originem Urbis, quæ est caput totius Orbis, silentio prætermittat. Italiæ cultores primi (*a*) Aborigines fuere, quorum rex (*b*) Saturnus tantæ justitiæ fuisse traditur, ut neque servierit sub illo quisquam, neq; quicquam privatæ rei ha-

† Rectius, *indicium*, legendum.
* M. S. desolatam patre

(*a*) Αὐτόχθονες, *Aborigines* antiquissimos Italiæ populos, qui agrum illum Romanum tenuerunt, ita dictos recte refert Stephanus, quod absque origine & veluti è terra nati essent, id est, *indigenæ* essent.

(*b*) Idem à nonnullis cum *Noacho* creditur.

buerit: sed omnia communia, & indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset. Ob cujus exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus exæquato omnium jure, passim in conviviis servi cum dominis recumbant. Itaque Italia, regis nomine, *Saturnia* appellata est: & mons in quo habitabat, *Saturnius*: in quo nunc veluti à Jove pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est. Post hunc tertio loco regnasse Faunum ferunt, sub quo Evander, ab Arcadiæ urbe † Pallanteo, in Italiam cum mediocri turba popularium venit: cui Faunus & agros, & montem, quem ille postea * *Palatium* appellavit, benigne assignavit. In hujus radicibus templum Lyceo, quem Græci *Pana*, Romani *Lupercum* appellant, constituit: ipsum Dei simulachrum nudum, caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Fauno fuit uxor nomine (c) Fatua, quæ assidue divino spiritu impleta, velut per furorem, futura † præmonebat. Unde adhuc, qui inspirari solent, *fatuari* dicuntur. Ex filia Fauni & Hercule, qui eodem tempore extincto Geryone, armenta victoriæ præmia per Italiam ducebat, stupro conceptus Latinus procreatur. Quo tenente regnum, Æneas ab Ilio, Troja à Græcis expugnata, in Italiam venit: statimque bello exceptus, cum in aciem exercitum eduxisset, ad colloquium vocatus, tantam admirationem sui Latino præbuit, ut & in societatem regni reciperetur; & Lavinia in matrimonium ei data, gener asciseretur. Post hæc commune utrique bellum adversus Turnum Rutulorum regem, propter fraudatas Laviniæ nuptias, fuit, in quo & Turnus & Latinus interierunt. Igitur cum Æneas jure victoriæ utroque populo potiretur, urbem ex nomine uxoris *Lavi-*

† *Pallantium* urbs *Arcadiæ*.

* I. *Palatinum*. M. S. *Palantinum*.

† Al. præcinebat.

(c) Soror, eademque conjux *Fauni*; quam *Fatuam* nominatam tradit C. *Bassus*, quòd mulieribus Fata canere consuevisset, ut *Faunus* viris. *Lactan*. l. 1.

nia condidit. Bellum deinde adverſus Mezentium, regem Ethruſcorum, geſſit; in quo cum ipſe occidiſſet, in locum ejus Aſcanius filius ſucceſſit: qui Lavinio relicto, longam Albam condidit, quæ trecentis annis caput regni fuit.

CAP. II. Poſt multos deinde urbis hujus reges, ad poſtremum Numitor & * Amulius regno potiti ſunt. Sed Amulius cum † ætate priorem Numitorem oppreſſiſſet, filiam ejus (*d*) Rheam in perpetuam virginitatem, ne quis vindex regni ſexus virilis ex gente Numitoris oriretur, demerſit * addita injuriæ ſpecie honoris, ut non damnata, ſed ſacerdos electa videretur. Igitur clauſa in loco Marti ſacro, duos pueros, incertum ſtupro, an ex Marte conceptos, enixa eſt. Quo cognito, Amulius, multiplicato metu proventu duorum, pueros exponi jubet; & puellam vinculis onerat, ex quorum injuria deceſſit. Sed Fortuna origini Romanæ proſpiciens, pueros lupæ alendos obtulit: quæ amiſſis catulis, diſtenta ubera exinanire cupiens, nutricem ſe infantibus præbuit. Quum ſæpius ad parvulos, veluti ad catulos, reverteretur, rem Fauſtulus paſtor animadvertit, ſubtractoſque feræ, inter greges † pecorum agreſti vita nutrivit. Martios pueros fuiſſe, ſive quod in luco Martis enixi ſunt, ſive quod à lupa, quæ in tutela Martis eſt, nutriti, velut manifeſtis argumentis, creditum. Nomina pueris, alteri *Remo*, alteri *Romulo* fuere. * Adultis inter paſtores, de virtute quotidiana certamina & vires & pernicitatem auxere. Igitur cum latrones à rapina pecorum induſtrie frequenterque ſummoverent, Remus ab iiſdem latronibus captus, veluti ipſe eſſet quod in aliis prohibebat, regi offertur: crimini datur: quaſi greges Numitoris infeſtare ſolitus eſſet. Tunc à rege Numitori in ultionem traditur. Sed Numitor adoleſcentia juvenis permotus, & in ſuſpicio-

* A.M.4381.

† Alii interponunt, vi.

† Lege additæ injuriæ.

† M. S. porcorum.

* I. Adultis.

(*d*) Quæ vocata & fuit Silvia & Ilia.

nem expositi nepotis adductus, cum eum nunc lineamentorum filiæ similitudo, nunc ætas expo-
† l. teneret. sitionis temporibus congruens, anxium † tenerent, repente Faustulus cum Romulo supervenit: à quo, cognita origine puerorum, facta conspiratione, & adolescentes in ultionem maternæ necis, & Numitor in vindictam erepti regni, armantur.

CAP. III. Occiso Amulio, regnum Numitori
* l. interponunt, ibi. restituitur, & * urbs Romana ab adolescentibus conditur. Tunc & Senatus centum seniorum, qui Patres dicti sunt, constituitur: tunc & vicinis connubia pastorum dedignantibus, virgines Sabinæ rapiuntur; finitimisque populis armis subjectis, primum Italiæ, & mox Orbis imperium quæsitum. Per ea adhuc tempora reges hastas pro diademate habebant, quas Græci *Sceptra* dixere. Nam & ab origine rerum, pro Diis immortalibus veteres hastas coluere: ob cujus reli-
† A.M.4446. gionis memoriam, adhuc deorum simulacris hastæ adduntur. Temporibus (e) † Tarquinii regis, ex Asia (f) Phocensium juventus ostio
A.M.4557. Tiberis invecta, amicitiam cum Romanis junxit: inde in ultimos Galliæ sinus navibus profecta, (g) Massiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum condidit: magnasque res, sive dum armis se adversus Gallicam feritatem tuentur, sive dum ultro lacessunt, à quibus fuerant ante lacessiti, gesserunt. Namque Phocæenses * exiguitate ac
* l. ex ignavitate. macie terræ coacti, studiosius mare quam terras exercuere: piscando, mercando, plerumque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus gloriæ habebatur, vitam tolerabant. Itaque in ultimam Oceani oram procedere ausi, in sinum Gal-

(e) *Prisci* (ut *Euseb.* in Chron.) *Tarquinii* temporibus *Phocenses* in Italiam trajecerunt.

(f) φωκαιέων scribunt Græci, *i. e. Phocænsium* à *Phocæa Ionia* urbe.

(g) Vide *Strab.* l. 4. *Solin.* c. 8. & *Gell.* 10. 16. Quæ & μασσαλια dicitur.

licum

licum oſtio Rhodani amnis devenere. Cujus loci amœnitate capti, reverſi domum, referentes quæ viderant, plures ſolicitavere. Duces claſſis Simos & Protis fuere. Itaque regem † Segobrigiorum, Nannum nomine, in cujus finibus urbem condere geſtiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forte eo die rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis filiæ erat: quam more gentis, electo inter epulas genero, nuptum tradere illic parabat. Itaque cum ad nuptias invitati omnes proci eſſent, rogantur etiam Græci hoſpites ad convivium. Introducta deinde virgo, cum juberetur à patre *aquam porrigere ei quem virum eligeret*, tunc omiſſis omnibus ad Græcos converſa, aquam * Proti porrigit: qui factus ex hoſpite gener, locum condendæ urbis à ſocero accepit. Condita igitur Maſſilia eſt prope oſtia Rhodani amnis, in remoto ſinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures incrementis urbis invidentes, Græcos aſſiduis bellis fatigabant. Qui periculo propulſando in tantum enituerunt, ut victis hoſtibus in captivis agris, multas (*h*) colonias conſtituerent.

† *M. S. Segobrigorum*, al. *Segobriorum*.

* *M. S. Profto*. I. *Perano*.

CAP. IV. Ab his igitur Galli, & uſum vitæ cultioris, depoſita & manſuefacta barbaria, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus, non armis vivere, tunc & vitem putare, tunc olivam ſerere conſueverunt: adeoque magnus & hominibus & rebus impoſitus eſt nitor, ut non Græcia in Galliam emigraſſe, ſed Gallia in Græciam tranſlata videretur. Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, à quo locus acceptus condendæ urbis fuerat, cum regno filius ejus (*i*) Comanus ſucceſſiſſet, affirmat Ligur quidam, *quandoque Maſſiliam exitio finitimis*

(*h*) Ad coercendos nimirum hoſtes.

(*i*) *Ptolomæus* Maſſiliam vocat Κομμονῶν πόλιν, forte ab hoc rege, aut ejuſdem nominis alio.

populis

populis futuram, opprimendamque in ipso ortu; ne mox validior ipsum obrueret; subnectit & illam fabulam: *Canem aliquando partu gravidam, locum à pastore precariò petisse in quo pareret: quo obtento, iterato petisse ut sibi educare eodem in loco catulos liceret: ad postremum, adultis catulis, fultam domestico præsidio, proprietatem loci sibi vindicasse. Non aliter Massilienses, qui nunc inquilini videantur, quandoque dominos regionum futuros.* His incitatus rex, insidias Massiliensibus † extruit. Itaque solenni Floraliorum die, multos fortes ac strenuos viros hospitii jure in urbem misit: plures scirpiis latentes, frondibusque supertectos induci vehiculis jubet: & ipse cum exercitu in proximis montibus delitescit; ut quum nocte à prædictis apertæ portæ forent, tempestive ad insidias adesset; urbemque somno ac vino sepultam, * armis invaderet. Sed has insidias mulier quædam, regis cognata, prodidit, quæ adulterare cum Græco adolescente solita, in amplexu juvenis, † miserata formæ ejus, insidias aperuit, *periculumque declinare* jubet. Ille rem statim ad magistratus defert: atque ita patefactis insidiis, cuncti Ligures comprehenduntur, latentesque de scirpiis protrahuntur. Quibus omnibus interfectis, insidianti regi insidiæ tenduntur. Cæsa sunt cum ipso rege hostium septem millia. Exinde Massilienses (k) festis diebus portas claudere, vigilias agere, stationem in muris observare, peregrinos recognoscere, * curas habere, ac veluti bellum habeant, sic urbem pacis temporibus custodire. Adeo illic bene instituta, non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine, servantur.

† M. S. instruit. al. instituit.

* I. armati invaderent.

† Rectius, miserta formæ.

* h. e. curiose scrutari.

CAP. V. Post hæc magna illis cum Liguribus, magna cum Gallis, fuere bella: quæ res & urbis gloriam auxit; & virtutem Græcorum, mul-

(k) Inde etiam est, quod cum telo nemini licuit intrare urbem, *Val. Max.* l. 2.

tiplicata

tiplicata victoria, celebrem inter finitimos reddidit. Carthaginiensium quoque exercitus, cum bellum captis piscatorum navibus ortum esset, sæpe fuderunt, pacemque victis dederunt: cum Hispanis amicitiam junxerunt: cum Romanis prope ab initio conditæ urbis fœdus summa fide custodierunt, auxiliisque, in omnibus bellis, industrie socios juverunt. Quæ res illis & virium fiduciam auxit, & pacem ab hostibus præstitit. Cum igitur Massilia fama rerum gestarum, & abundantia opum, & virium gloria virente floreret, repente finitimi populi ad nomen Massiliensium delendum, veluti ad commune extinguendum incendium concurrunt. Dux consensu omnium † Catumandus regulus eligitur, qui, cum magno exercitu lectissimorum virorum urbem hostium obsideret, per quietem specie torvæ mulieris, quæ se deam dicebat, exterritus ultro pacem cum Massiliensibus fecit, petitoque ut intrare illi urbem, & deos eorum adorare liceret, cum in arcem Minervæ venisset, conspecto in porticibus simulacro Deæ quam per quietem viderat, repente exclamat *illam esse, quæ se nocte exterruisset; illam, quæ recedere ab obsidione jussisset*. Gratulatusque Massiliensibus, quod animadverteret eos ad curam deorum immortalium pertinere, torque aureo donata dea, in perpetuum amicitiam cum Massiliensibus junxit. Parta pace, & securitate fundata revertentes à Delphis Massiliensium legati, quò missi munera Apollini tulerant, audierunt urbem Romanam à Gallis captam, incensamque. Quam rem domi nunciatam (*l*) publico funere Massilienses prosequuti sunt: aurumque & argentum publicum privatumque contulerunt, ad explendum pondus Gallis, à quibus redemtam pacem cognoverant. Ob quod meritum & (*m*) immu-

† M. S. *Catimandos.* I. *Carimandus.*

(*l*) Indicto scilicet a Senatu Justitio publicoque Luctu.

(*m*) Scilicet à Tributis & Vectigalibus.

nitas

nitas illis decreta, & locus spectaculorum in senatu datus, & fœdus æquo jure percussum. In postremo libro, Trogus majores suos à (n) Vocontiis originem ducere; avum suum Trogum Pompeium, Sertoriano bello, civitatem à Cn. Pompeio percepisse dicit: patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse, patrem quoque sub Cajo Cæsare militasse, epistolarumque * legationum, simul & anuli curam habuisse.

* M.S. interponunt ac divitiarum & Leg.

(n) Vulgo inepte, a *Volscis*. *Vocontii* sunt in *Gallia Narbonensi* & *Massilia* Civitas ejusdem.

Finis Libri Quadragesimi Tertii.

LIBER XLIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Hispaniæ nomen, situs, fertilitas, amnes, claustra, forma, salubritas.*
2. *Hispanorum mores, primus dux Viriatus.*
3. *Equarum Lusitanicarum fabula. Gallæcorum origo, divitiæ, & miranda.*
4. *Habidis, Gallæciæ & finitimarum regionum principis, historia seu fabulosa narratio, & prudens administratio. Geryonis, qui triplex fabulis dictus, regnum.*
5. *Carthaginiensium imperium. Præclari eorundem Duces violenta morte pereunt. Hispanos domat Cæsar Augustus.*

CAP.

CAP. I.

HIspania (a) sicuti Europæ terminos claudit, ita & hujus operis finis futura est. Hanc veteres ab Ibero amne primum (b) Iberiam, postea ab Hispano Hispaniam cognominaverunt. Hæc inter Africam & Galliam posita. Oceani freto, & Pyrenæis montibus clauditur. Sicut minor utrâque terra, ita utrâque fertilior. Nam neque, ut Africa, violento sole torretur, neque, ut Gallia, assiduis ventis fatigatur; sed media inter † utramque, hinc temperato calore, inde felicibus & tempestivis imbribus, in omnia frugum genera fœcunda est; adeo ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiæ, urbique Romanæ, cunctarum rerum abundantia sufficiat. Hinc enim non frumenti tantum magna copia est, verum & vini, mellis, oleique: nec ferri solum materia præcipua est, verum & equorum pernices greges: * nec summa tantum terræ laudanda bona, verum & abstrusorum metallorum felices divitiæ. Jam lini, spartique vis ingens: minii certe nulla feracior terra. In hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut noceant; sed lenes, & vineis campisque † irrigui, estuariisque Oceani affatim piscosi, plerique etiam divites (c) auro, quod in paludibus vehunt. Uno tantum Pyrenæi montis dorso adhæret Galliæ: reliquis partibus undiq; in orbem * mari cingitur. Forma terræ prope quadrata, nisi quod artantibus freti litoribus in Pyrenæum coit. Porro

† M. S. u-trumque.

* Al. sed nec &c.

† M. S. sic legunt irrigua est, variis (al. vivariis) quoque oceana aff. piscosis.

* M.S mace.

(a) Vide *Strab.* l. 3. *Mel.* l. 2. *Plin.* l. 3. *Cart.* l. 3. &c.

(b) *Iberiam* quidem ab *Ibero* dictam putant, *Herculis* filio, fratre *Celti*. *Eustat.* in *Dionys.*

(c) Quæ, malum! istæ paludes, in quibus aurum vehitur? Legendum potius, *quod in Balucibus vehunt*. *Balux* est, minutus auri calculus. *Strab.* l. 3. p. 100. 54.

Pyrenæi montis spatium sexcenta millia (d) *passuum efficit. Salubritas cœli per omnem Hispaniam æqualis, quia aëris spiritus, nulla paludium gravi nebula inficitur: Huc accedunt & marinæ auræ (e) undique versus assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua † hominibus sanitas redditur.

* M. S. passus.
† I. omnibus.

CAP. II. Corpora hominum ad inediam, laboremque; animi ad mortem parati. Dura omnibus & adstricta parcimonia. Bellum quam otium malunt; si extraneus deest, domi hostem quærunt: Sæpe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui: adeo illis fortior taciturnitatis cura, quam vitæ. (f) Celebratur etiam bello Punico servi illius patientia, qui ultus dominum inter tormenta risu exultavit, serenaque lætitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas genti pernix: † inquies animus: plurimis militares equi, & arma, sanguine *ipsorum cariora. Nullus † infestos dies epularum apparatus. Aqua calida lavari, post secundum bellum Punicum à Romanis didicere. In tanta seculorum serie nullus illis dux magnus, præter Viriatum, fuit: qui (g) annis decem, Romanos varia victoria fatigavit (adeo feris propiora, quam hominibus, ingenia * gerunt) quem ipsum non judicio populi electum, sed ut cavendi scientem, declinandorumque periculorum peritum, sequuti sunt. Cujus ea virtus continentiaque fuit, ut, cum Consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus gestis non armorum, non vestis cultum,

† M. S. inquietus.
* I. sui ipsorum.
† I. nisi festis diebus.
* I. sunt.

(d) Quæ sunt stadia 4800. Diodor. 4. 35. *Pyrenæos* ait in Longitudinem stadia fere 3000 extendi.

(e) Vulgati & duo M. S. *undique adversus assidui*, malim vero, *undique adversi & assidui flatus*.

(f) Vide *Liv.* 21. 2. 6. *Val. Max.* 3. 3. *Tacit Annal.* 4. 45.

(g) Cum *Viriato* bellum gestum annos quatuor decim, *Flor.* 2. 17. 23. & *Orosius*, 5. 4. scribunt.

non denique victum mutaverit: sed in eo habitu, quo primum bellare cœpit, perseveraverit; ut quivis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur.

CAP. III. In(*h*)Lusitanis juxta fluvium(*i*)Tagum, † vento equas fœtus concipere multi auctores prodidere; quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregum multitudine natæ sunt: qui tanti in * Gallæcia & † Lusitania, ac tam pernices visuntur, ut non immerito vento ipso concepti videantur. Gallæci autem Græcam sibi originem asserunt. Siquidem post finem Trojani belli, Teucrum morte Ajacis fratris invisum patri Telamoni, quum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atque ibi urbem nomine antiquæ patriæ (*k*) Salaminam condidisse. Inde accepta opinione paternæ mortis, patriam repetisse. Sed quum ab * Eurysace Ajacis filio accessu prohiberetur, Hispaniæ litoribus appulsum, loca, ubi nunc est (*l*) Carthago nava, occupasse: inde Gallæciam transisse; & positis sedibus genti nomen dedisse. Gallæciæ autem portio † Amphilochi dicuntur. Regio cum æris ac plumbi ubertima, tam & minii, quod etiam vicino flumini nomen dedit. Auro quoque ditissima, adeo ut etiam * aratro frequenter glebas aureas † exscindant. In hujus gentis finibus sacer mons est, quem ferro violari nefas habetur: sed si quando fulgure terra proscissa est, * quæ in his locis

† Flante *Favoni*.
* M. S. *Gallicia*.
† M. S. *Lusitanea*.
* M. S. *Euriste*. al. *Eurice*. al. *Eurisce*.
† Urbis nomen.
* M. S. aratra.
† M. S. excidant.
* Al. quod

(*h*) Rem *incredibilem*, dicit *Varro*, sed *veram*. l. 2. de re rustica. c. 1. *Colum*. 6. 27. & *Plin*. 8. 42. &c.

(*i*) Τάγος, *Ptolomeo* & cæteris, *Hispania* fluvius, aurifer, si veteribus creditur. Oritur in *Celtiberis*, dividit *Lusitaniam*, & ultra, *Ulyssiponam*, in oceanum prorumpit. Accolis *Tajo* vocatur.

(*k*) Σαλαμὶς, *Cypri* urbs; quæ & ab aliis *Salamine* Stephanus eam *Constantiam* dici scribit hodie *Famagusta* dicitur.

(*l*) In *Hispanica Tarraconensi* aliis alia nomina, *Canopolis*. *Phœnissa*. Hodie *Cartagena*. *Carthago vetus*. *Villa Franca*. *Canta villa*. *Canta Veja*, &c.

assidua res ast, detectum aurum velut Dei munus colligere permittitur. Feminæ res domesticas, agrorumque culturas administrant: ipsi armis & rapinis serviunt. Præcipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro violentior: quippe temperamento ejus, ferrum acrius redditur: nec ullum apud eos telum probatur, quod non aut (m) Bilbili fluvio, aut Chalybe tingatur. Unde etiam Chalybes, fluvii hujus finitimi appellati; ferroque cæteris præstare dicuntur.

CAP. IV. Saltus vero (n) Tartesiorum in, quibus (o) Titanas bellum adversus Deos gessisse proditur, incoluere (p) Curetes: quorum rex vetustissimus † Gargoris, mellis colligendi usum primus invenit. Huic cum ex filiæ stupro nepos provenisset, pudore flagitii, variis generibus mortis extingui parvulum voluit: sed * per omnes casus fortuna quadam servatus, ad postremum ad regnum tot periculorum miseratione pervenit. Primum omnium cum eum exponi jussisset, & post dies ad corpus expositi requirendum misisset, inventus est vario ferarum lacte nutritus. Deinde relatum domum, tramite angusto, per quem armenta commeare consueverant, projici jubet: crudelis prorsus qui proculcari nepotem, quam simplici morte interfici maluit. Ibi quoque cum inviolatus esset, nec alimentis egeret, canibus primo jejunis, & multorum dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus † objecit. Itaque cum non solum non * noceretur, verum etiam quarundam uberibus aleretur: ad ultimum in Oceanum abjici jussit. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes æstus, ac reciprocantes undas, velut † nave non fluctu veheretur leni salo in litore exponitur: nec multo post

† l. *Targoris.*

* Al. ad omnes, *&c.*

† Al. objici jubet.

* l. nocerent.

† M. S. navi cum fluctu.

(m) Fluvius est ferrum durans.

(n) *Longævos* dictos scribit *Strab.* Eorum enim Regem *Arganthonium* annos centum viginti vixisse refert *Herodotus* I. 163.

(o) Acsi dicas *terrigenas.*

(p) Rectius, *Cynetes,* aut saltem *Cunetæ.*

cerva

cerva affuit, quæ ubera parvulo offerret. Inde denique conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit; interque cervorum greges diu montes saltusque haud inferior velocitate peragravit. Ad postremum laqueo captus, regi dono * datus est. Tunc & lineamentorum similitudine & notis corporis, quæ † inustæ parvulo fuerant. nepos agnitus. Admiratione deinde tot casuum periculorumque, ab eodem successor regni destinatur. Nomen illi impositum * *Habidis*: qui ut regnum accepit, tantæ magnitudinis fuit, ut non frustra deorum majestate tot periculis ereptus videretur: quippe barbarum populum legibus junxit; & boves primus aratro domari, frumentaque sulco quærere docuit; & ex agresti cibo † mitiora vesci, odio eorum quæ ipse passus fuerat, homines coëgit. Hujus casus fabulosi viderentur, nisi & Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus rex Persarum cane alitus proderetur. Ab hoc & ministeria servilia populo interdicta, & plebs in septem urbes divisa. Mortuo Habide regnum per multa secula à successoribus ejus retentum est. In alia parte Hispaniæ, * & quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. (q) In hac, tanta pabului lætitia est, ut nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur, tantæ famæ fuere, ut (r) Herculem ex Asia prædæ magnitudine illexerint. Porro Geryonem ipsum non triplicis naturæ, ut fabulis proditur fuisse ferunt: sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, ut uno animo omnes regi viderentur: nec bellum Herculi sua sponte intulisse; sed cum armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetiisse.

* M.S. donatus.
† M. S. visæ al. injuncta.
* M S. *Habetis*. al. *Havidis*. al. *Herbide*
† M. S. mitioribus.
* M.S ea viz. quæ.

CAP. V. Post regna deinde Hispaniæ, primi Carthaginienses imperium provinciæ occupavere.

(q) Vide *Strab*. l. 3.
(r) *Herculem Tyrium* intelligit.

Nam Cum Gaditani à Tyro, unde & Carthaginiensibus origo est, sacra Herculis, per quietem jussi, in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, invidentibus incrementis novæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginienses † misere. Ibi felici expeditione & Gaditanos ab injuria vindicaverunt, & majorem partem provinciæ imperio suo adjecerunt. Postea quoque hortantibus primæ expeditionis auspiciis (s) Hamilcarem imperatorem cum magna manu ad occupandam provinciam misere: qui magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius sequitur, in insidias deductus, * occiditur. In hujus locum gener ipsius Hasdrubal mittitur; qui & ipse à servo Hispani cujusdam, ulciscente domini injustam necem interfectus est. † Major utroque * Annibal imperator, Hamilcaris filius succedit. Siquidem utriusque res gestas supergressus, universam Hispaniam domuit: inde Romanis illato bello, Italiam per annos sexdecim variis cladibus fatigavit: cum interea Romani missis in Hispaniam (t) Scipionibus, primo Pœnos provincia expulerunt: postea cum ipsis Hispanis gravia bella gesserunt. Nec prius, (u) perdomita provincia, jugum Hispani accipere potuerunt, quam Cæsar Augustus, perdomito Orbe, † victricia ad eos arma transtulit populumque barbarum ac ferum, legibus ad cultiorem vitæ usum traductum, in formam provinciæ redegit.

† M. S. emisere.

* A.M.4963. ab V, C.517.

† M. S. Et major, forte, Ei major.

* A. M.498. ab vita Chr. 726. ut Eutrop.

† M.S. victorice.

(s) Cujus Cognomen *Barcas*. Lege *Polyb.* l. 2. *Prob*, in ejus vita.

(t) *Cneum & Publium* intelligit, quos duo fulmina imperii Romani vocat *Cicero pro Balbo* c. 15. *Liv.* l. 25.

(u) Rectius omittenda.

FINIS.

Several Books Printed for William Whitwood *in* Duck-Lane, *near* West-Smith-Field.

1. REflections upon Ancient and Modern Philosophy, Moral and Natural, together with the use that there is to be made thereof. Treating of the *Egyptians*, *Arabians*, *Grecians*, *Romans*, &c. *Philosophers*, as *Thales*, *Zeno*, *Socrates*, *Plato*, *Pythagoras*, *Aristotle*, *Epicurus*, &c. Also the *English*, *German*, *French*, *Spanish*, &c. As *Bacon*, *Boyle*, *Des Cartes*, *Hobbs*, *Van-Helmont*, *Gassendus*, *Gallilaus*, *Harvey*, *Paracelsus*, *Mercennus*, *Digby*. Translated from the *French* by *A. L.*

2. A Collection of Apothegms, or Sayings of the Ancients, Collected out of *Plutarch*, *Diogenes Laertius*, *Elian*, *Atheneus*, *Stobæus*, *Macrobius*, *Erasmus* and others. Wherein the Manners and Customs of the *Greeks*, *Romans*, and *Lacedæconians*, are Represented. To which are Added several pleasant Apothegms, from Modern Authors.

3. A Rich Cabinet of Inventions, being Receipts and Conceits of several Natures, containing more than 130. Natural and Artificial Conclusions, all Profitable and Pleasant. Collected out of *Alexis*, *Mizaldus*, *Wecker*, and the Practise of *John White*, Practitioner in the Mathematicks.

4. The Illustrious Lovers, or princely Adventures in the Courts of *England* and *France*. Containing Sundry Transactions relating to Love-Intrigues, Noble Enterprises, and Gallantry; being an Historical Account of the Famous Loves of *Mary* sometimes Queen of *France* (Daughter to *Henry* the 7th.) and *Charles Brandon* the Renown'd Duke of *Suffolk*: Discoveriug the Glory and Grandeur of both Nations. Written Originally in *French*, and now done into *English*.

5.

5. The Lives and Actions of several Notorious Counterfeits; Who from the most Abject, and Meanest of the People, have Usurped the Titles of Emperors, Kings and Princes. Containing the History of Twelve Infamous Impostors. *Viz.* 1. The false *Smerdis*, only Brother of *Cambyses*, King of *Persia*, and of the *Medes*. 2. The false *Nero*. 3. The false *Messias*, called *Benchochab*, Leader of the Revolted *Jews*. 4. The Counterfeit *Moses*. 5. *John Bulcold*, King of the Anabaptists. 6. The false *Clotaire*, called *Gondoald*. 7. The Counterfeit *Baldwin*, Earl of *Flanders*. 8. The Counterfeit *Don Sebastian*, King of *Portugal*. 9. The Counterfeit *Woldomar*, Elector, and Marquess of *Brandenburgh*. 10. The false *Mustapha*, Son of *Bajazet*, the (first of that Name) Emperor of the *Turks*. 11. *James Heraclides*, the false Despot of *Moldavia*, and *Walachia*. 2. *Perkin Warbeck*, or the Counterfeit Duke of *York*. Written by the Sr. *J. B. de Rocoles*, Historiographer of *France* and *Brandenburg*. And now done into *English*.

6. An exact Survey of the Grand Affairs of *France*, in their particular Conduct and Management, since the Conclusion of the Peace, at *Nimeguen*. As they Relate to that and other Kingdoms, but more especially *Spain*, *Savoy*, and the *Hungarian* Wars, with the *Turks* and *Rebels*; under the Leading of Count *Teckeley*, in Negotiations and other Affairs of State. Written lately in *French*, by a Person of Quality made *English*.

7. The *Spanish* History: or, a Relation of the Differences that happened in the Court of *Spain*, between *Don John* of *Austria*, and Cardinal *Nitard*; With other transactions of that Kingdom. Together with all the Letters, Politick Discourses, Decrees, and other Publick Acts that past between Persons of Quality, relating to those Affairs.

8. The Fortunate, the Deceiv'd, and the Unfortunate Lovers. Three Excellent new Novels, Containing many Pleasant and Delightful Histories. Printed in *English* and *French*, for the Ingenious. Written by the Wits of both Nations.

9. Reflections on Several of Mr. *Drydens* plays; particularly on the conquest of *Granada*, by. *E. Settle*.

FINIS.